

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 930.22

Валентина Василівна Бездрабко,
доктор історичних наук, професор
Київського національного університету
культури і мистецтв

**ІСТОРИЧНЕ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ**

Мета роботи – розглянути сучасний стан і перспективи розвитку історичного документознавства в Україні. Досягненню мети сприяло застосування **методології** системного, функційного підходів до документа як соціокомунікаційного феномену, щоб визначити об'єктно-предметну сферу, окреслити основні дослідні напрями й завдання, чинники їхнього формування, теоретичні засади дисципліни. **Наукова новизна** полягає в актуалізації проблемних історичних, теоретичних і прикладних питань історичного документознавства, узалежненого від міждисциплінарного впливу наук документально-комунікаційного циклу та спеціальних історичних дисциплін. **Висновки.** Студії, зосереджені на історії, теорії історичного документа, організації роботи з ним, середовищі його створення й побутування, виконані переважно в руслі спеціальних історичних дисциплін: джерелознавства, дипломатики, сфрагістики, філігранології, археографії, історії діловодства установ. Тематично виокремлюються такі напрями: 1) історія, теорія документа; 2) історія діловодства, інших сфер практичної роботи з документами та державних установ; 3) історія спеціальних видів документа, еволюція характеристик змісту і форми, систем документації.

Ключові слова: історичне документознавство, історичне джерелознавство, документознавство, історичне джерело, документ.

Валентина Васильевна Бездрабко,
доктор исторических наук, профессор
Киевского национального университета
культуры и искусств

**ИСТОРИЧЕСКОЕ ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЕ В УКРАИНЕ:
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

Цель работы – рассмотреть современное состояние и перспективы развития исторического документоведения в Украине. Достижению цели способствовало применение **методологии** системного, функционального подходов к документу как социокоммуникационному феномену, чтобы определить объектно-предметную сферу, основные исследовательские направления и задачи, факторы их формирования, теоретические основы дисциплины. **Научная новизна** заключается в актуализации проблемных исторических, теоретических и прикладных вопросов исторического документоведения, зависящих от междисциплинарного воздействия наук документально-коммуникационного цикла и специальных исторических дисциплин. **Выводы.** Исследования, сосредоточенные на истории, теории исторического документа, организации работы с ним, среде его создания и бытования; выполнены в русле специальных исторических дисциплин: источниковедения, дипломатики, сфрагистики, филигранологии, археографии, истории делопроизводства, учреждений. Тематически выделяются такие направления: 1) история, теория документа; 2) история делопроизводства, других сфер практической работы с документами и государственных учреждений;

3) история специальных видов документа, эволюция его характеристик содержания и формы, систем документации.

Ключевые слова: историческое документоведение, историческое источниковедение, документоведение, исторический источник, документ.

Valentina Bezdrabko,
doctor of historical sciences, professor
Kyiv National University
of Culture and Arts

HISTORICAL DOCUMENT SCIENCE: CURRENT STATE AND PROSPECTS

Purpose of Article. The purpose of the research is to consider the current state and development of prospects of the Historical Document Science in Ukraine. **Methodology.** The application of the methodology of systemic, functional approaches to the document as a social and communication phenomenon has contributed to achieving the goal to determine the object-sphere, basic research directions, and tasks, factors of their formation, theoretical foundations of the discipline. **Scientific novelty.** The scientific novelty lies in the actualization the problems of historical, theoretical and applied issues of Historical Document Science, depending on the interdisciplinary impact of the documentary-communication sciences cycle and particular historical disciplines. **Conclusions.** The research is focused on the history, theory of a historical document, the organization of work with it, the environment of its creation and existence are in line with the special historical disciplines: Source Study, Diplomatics, Sphragistics, Filigranology, Archeography, History of Records Management and institutions. The following areas were thematically distinguished: 1) history, the theory of the document; 2) history of Records Management, other areas of practical work with documents and government agencies; 3) the history of special types of document, the evolution of the content forms and characteristics, systems of the documentation.

Key words: historical Document Science, historical Source Study, Document Science, historical source, the record.

Народжене дев'ятнадцятим і популярне у минулому століттях взаємопроникнення дисциплін сприяло виникненню багатьох галузей знань, статус яких і донині залишається дискусійним. Однією з таких є історичне документознавство, що виникло в лоні загального документознавства під впливом вивчення не сучасних документів, а документів «з історією» та середовищ їхнього походження й побутування. І хоча всі свідомі того, що об'єктно-предметна сфера галузі перетинається (або накладається) на подібне історичного джерелознавства, дипломатики та інших спеціальних історичних дисциплін, втім, дискусії про її окремішність тривають, породжуючи очікувані й несподівані міркування.

Крім цього, історичне документознавство має тісні зв'язки з архівознавством, палеографією, сигілографією, історією діловодства, філігранологією та ін., орієнтованими на вивчення закономірностей утворення й розвитку

історичних документів (як джерел), чинників їх виникнення, розроблення класифікації, дослідження змісту та визначення функційних зобов'язань і історичної ролі в житті суспільства, держави, особи. Відмінності в зацікавленнях і дослідницьких підходах, а також у предметі згаданих дисциплін увиразнюють їхню неподібність.

Попри сучасні гострі дискусії довкола інформологічної, книгознавчої, бібліотекознавчої теорій походження документознавства, варто звернути увагу на розповсюджену і побутуючу віддавна думку про належність науки до спеціальних історичних дисциплін. Твердість позиції науковців продиктована глибоким переконанням в особливій ролі історичної науки у формуванні традиційного документознавства. З'ясування статусу історичного документознавства як складової загальної науки про документ чи спеціальної історичної дисципліни набуває непересічного значення.

Основоположник документознавства К.Г. Мітяєв у своїй програмній статті «Документоведение, его задачи и перспективы развития» (1964) чітко оприсутнив історичний напрям у науці про документ [70]. Еволюційно документознавство демонструвало тяжіння до проблем створення й функціонування документів, переважно управлінських. Історична тематика завжди становила малопомітний сегмент у загальній кількості документознавчих тем [55, 57]. У 1980-х рр. А.М. Сокова умовно задекларувала історичну частину документознавства як окрему галузь знань – *історичне документознавство*, та зробила заяву про можливість надання їй статусу спеціальної історичної дисципліни. Традиційних істориків, наприклад, А.О. Введенського, С.М. Каштанова, В.В. Фарсобіна, Б.Г. Литвака й ін., передусім цікавило питання зв'язків між джерелознавством, дипломатикою і документознавством та визначення меж, кордонів між ними. Основний акцент їхніх міркувань ставився на об'єкті науки. На їхню думку, це були сучасні документи, у той час, коли історичні дисципліни орієнтовані на студіювання носіїв ретроспективної інформації. Отже, через традицію, що склалася від самого початку існування документознавства та підтримувалася її адептами, історична тематика сприймалася нетиповою для науки про документ. Утім, до прикладу, дипломатика в ХХ ст. перейнялася проблематикою, окресленою як неодиبلوماسية, а палеографія – неографією, що засвідчило зміни на рівні об'єктно-предметної сфери розвитку історичних дисциплін також. «Порубіжна» тематика історичних документознавства і джерелознавства, дипломатики, палеографії, сфрагістики, філігранології, історичної картографії, геральдики та інших спеціальних історичних дисциплін створює ситуацію, коли чітко окреслити дослідницький об'єкт непросто. Це призвело до того, що деякими істориками взагалі заперечується можливість розглядати історичне документознавство окремою дисципліною.

Проте існує й інша точка зору, яку чітко сформулював С.Г. Кулешов. На його думку, об'єктом історичного документознавства є «процес розвитку документів та документації», а предметом – «виявлення особливостей,

тенденцій та закономірностей розвитку документів і документації, окреслення основних етапів цього процесу на підставі документознавчих розвідок і результатів досліджень у дисциплінах, що вивчають окремі характеристики історичних документів» [55, 60–61]. Попри сміливо задекларовані визначення виникають питання іншого порядку. Ідеться про важливість розмежувань значень понять «документ» і «джерело», «історичний документ», «історичне джерело» тощо. Необхідно також розібратись із напрямками й завданнями суміжних дисциплін, тобто, в яких випадках печатка (чи її відбиток) буде слугувати реквізитом документа, а в яких – історичним джерелом. Спроби окреслити основні теоретичні аспекти історичного документознавства породжують більше питань, ніж відповідей. Це може свідчити лише про тривання дослідних пошуків та визначення місця дисципліни в лоні історичної науки чи науки про документ. Пікантності ситуації додають академічні дискусії щодо змісту й структури традиційного / нетрадиційного документознавства / документології. Тут дійти спільної точки зору дуже складно, оскільки диспутанти вибудовують свої міркування залежно від досить полярних переконань.

Зростання популярності історичного документознавства можна пов'язувати з іманентними чинниками розвитку науки про документ. Серед них відзначимо кризу парадигми документознавства, до цього конструйованої на односторонньому сприйнятті об'єкта вивчення (незалежно від кола інтересів науковців). Методологічна розгубленість дослідників детермінувала їхнє віддалення від загальнонаукової теоретичної проблематики, що викликало посилення статусу, наприклад, науково-технологічних (прикладних) тем. І хоча вагоме слово з теорії документознавства сказали Г. М. Швецова-Водка, С. Г. Кулешов, Н. М. Кушнарєнко, Ю. М. Столяров, Є. О. Плешкевич, Н. Б. Зинов'єва та ін. українські й зарубіжні дослідники [30, 55, 58, 92, 93, 127, 128], проте розв'язати адекватно до виклику надскладні теоретичні питання непросто. На хвилі зміни конфігурації теоретичних знань документознавства, архітекτονіки об'єктно-предметної сфери, урізноманітнення його напрямів і завдань цілком умотивовано зростає популярність студій, орієнтованих на вивчення зародження до-

кументальних форм фіксації інформації, видів (чи типів) документів, основних етапів еволюції документа й документальної комунікації, характеристик змісту і форми документів та окремих реквізитів, умов створення, функціонування документації.

Важливими осередками розвитку історичного документознавства є університетські кафедри, орієнтовані на студіювання наукових тем зі спеціальних історичних дисциплін, академічні та галузеві інституції. Чільне місце в переліку провідників історичної документознавчої тематики посідає Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, наукові теми якого переважно спрямовані на задоволення практичних потреб сфер роботи з документами – архівістики та діловодства [3, 174–194]. Проте незначна їхня частина орієнтована на підтримку історичних документознавчих розвідок [54]. Фактично історики, які не є фаховими документознавцями, займаються *класичними* для науки про документ історичними темами.

Можна виокремити декілька основних напрямів історичного документознавства. Першим серед них назвемо генезис і розвиток документа як соціального феномену. Праць, присвячених загальним проблемам еволюції центрального документознавчого об'єкта, обмаль. У монографії С. Г. Кулешова «Документознавство: історія. Теоретичні засади» побіжно зауважено на формуванні змістових, матеріальних характеристик документа й накопиченні знань про нього [54, 5–21]. Значно ґрунтовніше еволюцію документа та емпіричних, теоретичних знань про нього в царині різних практик (діловодства, архівної справи, правничої, бібліотечної) та історичної, філологічної, юридичної наук, від давніх часів до XX ст. представлено у праці В. В. Бездрабко «Історія науки про документ, або Відкриття відомого» [4]. У полі зору дослідниці – розвиток документа як матеріального й інформаційного об'єкта; канцелярії, архіви, бібліотеки, нотаріальні контори як суспільні інституції; професійні образи від писаря до державного секретаря та їх наставників; університети і спеціалізовані навчальні заклади, що займалися кадровою підготовкою для сфер роботи з документами; архівні й археографічні європейські проекти; диференціація

історичних знань про документ; формування широкого тлумачення поняття «документ» і зародження документаційної науки П. Отле, теорії діловодства, інші питання в широких хронологічних і географічних межах. І хоча, на думку С. Г. Кулешова, нині відсутні фундаментальні студії з генезису та первісного розвитку документа з урахуванням «новітніх досягнень археології та у вивченні стародавніх писемних пам'яток» [55, 63], проте «сигнальні вогники» теми визначені.

Вивченню окремих видів документів, систем документації в історичному аспекті присвячено значно більше праць, ніж узагальненому представленню історії документа. Нині популярні доведення належності книги до особливого виду документа. Тому чи не найбільший сегмент студій з історії окремих видів документів належить студіюванню історії книги, що є передусім полем книгознавчих інтересів. Продемонстрований Г. М. Швецовою-Водкою масштаб можливих порівнянь книги і документа озброїв дослідників історії, теорії книги методологічним арсеналом.

Праці з книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства, пресознавства значно збагатили документознавство в найзагальнішому трактуванні [9, 10, 44, 47, 62, 96, 97]. Вагоме значення для науки про документ має кодикологія. Рукописна книга, кодекси та комплекси рукописів стали дослідницькими об'єктами за напрямками: історія, зміст, призначення текстів, типи книжкового письма, їх еволюція. Теоретичні основи кодикології знайшли виклад у дослідженнях Л. А. Дубровіної [26]. Традиції української кодикологічної школи уособлює творчість Є. К. Чернухіна. За результатами тривалої праці вперше атрибутовано, класифіковано й залучено до наукового обігу понад 300 грецьких рукописів IV–XX ст. Їхній археографічний опис, кодикологічний, палеографічний аналіз, типологічний поділ кодексів, текстів відповідають сучасним вимогам. Дослідження колофонів, маргіналій, письма рукописів, художнього оформлення, зокрема мініатюр і заставок, ініціалів, оправ створює підґрунтя для дальшого деталізованого розгляду в межах спеціальних галузей знань, зокрема історичного документознавства [124].

Історії збирання, виявлення й аналізу маловивченим в Україні джерел – єврейським рукописам присвячено дослідження І. А. Сергєєвої [102]. Класифікація й систематизація ознак і особливостей, притаманних єврейському мистецтву оформлення книги, відкриває нові можливості для археографічного, джерелознавчого, історико-документознавчого вивчення зображувальних документів. Висновки автора щодо використання художніх елементів як джерела інформації в контексті наукової критики лягли в основу суджень про формалізований уніфікований опис документів.

Примітними є книгознавчі та кодикологічні студії О. М. Гальченко, присвячені історичним формам книги [15]. Фахівець дослідила еволюцію матеріальної конструкції книги від глиняних книг-табличок близькосхідної цивілізації до пергаментних кодексів середньовіччя, узалежнивши її від суспільного розвитку та географічно детермінованих чинників. І хоча схарактеризовані етапи еволюції форм книги не стали відмінними від пропозицій колег, утім впорядковане, цілісне їхнє представлення вирізнило з-поміж інших, продукуючи ствердження класичних підходів у науці.

Поряд з історико-книгознавчими дослідженнями документаційних масивів чи фондів зустрічаємо й присвяти конкретному номіналу історичного документа чи джерела, як, наприклад, розвідки О. З. Клименко про друкований буквар в Україні XVI – початку XX ст. [42]. Структурно-змістове вираження, мовностилістичні особливості, матеріальна конструкція й основа, художньо-поліграфічне виконання букваря, його загальна еволюція, віддзеркалення історичних особливостей національної книжки, літератури, культури людини у різні часи склали основу більшості публікацій. Загальні висновки з посиланням на конкретний досвід доповнюють студії з історії видання як виду документа.

Історико-кодикологічному опису кирилично-світської книги XVII ст. присвятила дисертацію М. К. Іваннікова [31]. Спрямувавши інтерес на визначення основних методичних принципів і специфічних особливостей кодикологічного опису світських кирилических рукописних книг, перспективних напрямів їхнього вивчення, автор, окрім іншого, проаналізува-

ла їх репертуар, визначила основні параметри ідентифікації й атрибуції, розробила правила охоронного опису для обліку.

Одним із небагатьох праць сутотооретико-фундаментального зразка є дослідження Г.І. Ковальчук «Теорія і практика книжкового пам'яткознавства XX століття» [43]. Ілюстровані прикладами теоретико-методологічні й науково-методичні викладки з книжкового пам'яткознавства як науки, безперечно, можуть слугувати серйозним підґрунтям для проведення компаративних спостережень між модерними тенденціями розвитку науки про документ загалом. Зроблені у межах книжкового пам'яткознавства висновки про об'єкт дослідження, можуть бути успішно екстрапольовані на вивчення однієї з важливих документознавчих тем – артефакт як вид документа, а також зв'язків між пам'яткознавством та історичним документознавством.

Студії арабських, латинських, слов'янських, єврейських, грецьких та інших рукописів склали зміст праць О. О. Хамрай, Є. К. Чернухіна, Л. А. Гнатенка, О. А. Іванової, М. К. Іваннікової, С. В. Булатової, О. М. Гальченко та ін. Маємо здобуток, який означив інтегрування історичних дисциплін із філологічними й науками документально-комунікаційного циклу [10, 18, 31–33, 123, 124]. Поширення набули текстологічні розвідки, проваджені із залученням методик палеографії, семіотики, герменевтики, теорії комунікації [35].

«Зорієнтованість» історичної науки на розширення джерельної бази актуалізувала вивчення різних видів джерел. У цей час поживаються студії з дипломатики. Особливо варто поцінувати праці О. А. Купчинського, О. Я. Мацюка, Ю. М. Русакової та ін. [56, 57, 66–69, 98, 119]. Їм належить розроблення історіографічних, історичних, теоретичних питань дисципліни, а також конкретні студії, присвячені виявленню різних видів, типів, жанрів письмових пам'яток, їхньому всебічному аналізу, зокрема, з'ясуванню структури та провенієнції, будови формулярів і клаузул, зв'язку між змістом, формою і походженням; класифікації актів, методиці реконструкції архівів, текстів.

Ґрунтовними дослідженнями ввійшов у науку О. А. Купчинський. Результати студій викладено в багатьох «малого формату» публіка-

ціях і фундаментальних монографіях – «Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти» (2004), «Земські та городські судово-адміністративні документальні фонди Львова» (1998) [56, 57]. Йому належить виявлення найповнішого корпусу документальних джерел Галицько-Волинського князівства кінця XII – першої половини XIV ст. Запропоновано концепцію й методологію реконструкції середньовічного архіву, комплексного вивчення документальних пам'яток. Проведено різнобічний аналіз документів, розроблено засади наукової експертизи документальної спадщини на предмет оригінальності, автентичності, джерельної значущості. Ознака достовірності чи оригінальності документа покладена в основу класифікації документів. Документи піддаються внутрішній і зовнішній науковій критиці в контексті епохи їх творення та виконання оперативних функцій. Помітне місце відведено висвітленню структури, засад, схеми функціонування князівської канцелярії, а компаративний аналіз, вибудований за допомогою апелювання до західноєвропейського досвіду, підтверджує висновок про рівень організації, злагодженості функціонування управлінського апарату.

Запропонована О. А. Купчинським методика виявлення і реконструкції текстів із польських, угорських, німецьких, латиномовних історичних джерел засвідчена успішною апробацією, а оприлюднений корпус актів Галицько-Волинського князівства «заповнює прогалину в українському, загальнослов'янському та європейському історичному джерелознавстві та документознавстві епохи Середньовіччя» [56, 28].

Творені дослідження різних видів документів не обійшли увагою картографічні. Студійований відтинок часу відзначений поживавленням історичних картографії, картознавства. Їхню сутність складають вивчення карти (збірок карт) як історичного джерела, процесів, методики, методології її розроблення й особливості функціонування (у т.ч. і електронних карт). Пропозиції картографічного джерелознавства, загальна теорія карти в контексті історії культури, соціокультурної діяльності сприяли створенню широких концептуальних засад уніфікації тематичної термінології, періодизації карт і картографічного

матеріалу, їхньої класифікації, археографічного опрацювання й публікації, створення бібліографічних покажчиків, тобто узагальнення теоретичного й науково-практичного досвіду. Праці М. Г. Вавричин, Т. Ю. Лютої, Я. Р. Дашкевича, М. П. Крикуна, О. А. Купчинського, У. Р. Кришталович, Р. І. Сосси та ін. є значним внеском у вивчення картографічного документа [6, 24, 25, 49–52, 66, 100, 112–115].

Важливим історико-картографічним напрямом стало укладання зведених бібліографій і науково-археографічних довідників, що розкривають стан вивчення карти. Слід зауважити на публікаціях Т. Б. Паславського, присвячених картографічним студіям в Україні кінця XVIII – XX ст. в бібліографічному руслі [87, 88]. Р. І. Сосса, досліджуючи історію карт території України, вдався до укладання тематичних бібліографічних покажчиків [112–115]. Цікавим проектом стала ілюстрована серія «Пам'ятки картографії України», патронована М. Г. Вавричин, Я. Р. Дашкевичем, У. Р. Кришталович [11, 12, 50]. Це видання актуалізувало ставлення до карт як пам'ятки, важливого історичного джерела.

Оптимізація документального наповнення інформаційної інфраструктури науково-технічною інформацією спонукала до активнішого дослідження технічних, зокрема патентних, нормативних документів зі стандартизації, промислових каталогів тощо. Примітними є напрацювання Л. П. Пасічник, яка детально охарактеризувала патентні (опис винаходу, патент), нормативні документи зі стандартизації (стандарт, технічні умови, настанови, технічні регламенти) та промислові каталоги (номенклатурний каталог, лист-каталог, проспект), запропонувала їхню авторську фасетну класифікацію [84–86]. Зроблені автором висновки відкривають шлях для дальших досліджень специфіки створення й функціонування технічної документації, удосконалення спеціальної документознавчої термінології.

Студійовання кінофотофонодокументів (далі – КФФД) як об'єктів історичних досліджень підтримується завдяки передусім архівістам. Загальні публікації про аудіовізуальне документознавство з'явилися на початку 1990-х р. Тоді чи не вперше КФФД було розглянуто як об'єкт історичних дисциплін – кі-

нофотознавства та фонодокументалістики. Л. П. Маркітан, Н. М. Слончак виклали схему накопичення знань про специфічний вид носія та складання відповідних галузей. Статті в «Українській архівній енциклопедії», присвячені фото- і фонодокументознавству, відрізняє уже стрункіший виклад інформації про їхній зміст, зокрема термінологічне означення. Визначальним при цьому виступає переконання в тому, що вони є спеціальними історичними дисциплінами, які досліджують фото- і фонодокумент як джерела [122, 177–178, 181–182]. Очевидно, Л. П. Маркітан продовжує вважати фоно- та фотодокументознавство розділами *історичного* джерелознавства, а не документознавства [63–65], що спотворює значення носія інформації, специфічного виду суспільної діяльності, пов'язаної з її продукуванням і розповсюдженням.

Окремому виду документа, відеофонограмам, присвячено публікацію Н. М. Слончак «Відеодокументалістика як історичне джерело» [110]. Звукова й відеоінформація ототожнюються з відеодокументом. Визначаючи особливості зображувальних, художньо-естетичних, звукових властивостей відеодокументів, автор відштовхується від зауваги про їхню більшу достовірність, «адекватність» як джерел інформації, порівняно з іншими видами документів, що забезпечується «демонструванням» фактів, «прямим документуванням події» [110, 323]. Викликає заперечення некоректне вживання терміну «відеодокументалістика» в сенсі сукупності відеодокументів, що унаочнює ще одну теоретичну проблему, пов'язану з неусталеністю спеціальної лексики та «термінологічними вторгненнями» кіномистецтва.

Важливе значення для аудіовізуального документознавства мають студії Т. О. Ємельянової й О. Є. Синього [27, 103], які через вивчення окремих документів «вийшли» на теоретичні й історичні висновки. Незаперечним надбанням їх розвідок є історичний компонент. Цікавим є представлення музичного документа в розвідках Л. Г. Тупчієнко-Кадировій [120, 121]. Такі праці сприяли студіюванню музичних пам'яток, укорінили комплексний підхід, базований на прийнятті зв'язку між формою і змістом документа, автора й читача [34, 48]. Дослідженню музичного документа – крю-

кової рукописної книги XII – початку XX ст., належать розвідки Е. С. Клименко [40, 41]. Фахівець виявила цікавість до крюкових і нотолінійних рукописних книг гімнографічного змісту. Е. С. Клименко вдалося закласти підвалини для дальших комплексних досліджень музичної крюкової рукописної книги.

Викликають інтерес студії, що стосуються не тільки окремих видів документів, але й сфер їх створення та функціонування. Вони характеризуються підвищеною увагою до «діловодної» документації, датованої переважно XX ст., її формальних і змістових особливостей, спричинених об'єктивними, суб'єктивними чинниками, історичних схем документообігу, класифікацій документів.

Показовими історико-джерелознавчими стараннями є праці Ю. І. Головки [19, 20]. Більшість із них присвячені джерелам з історії митниць південної України (XVIII–XIX ст.). У студіях увиразнюється інтерес до вивчення діловодної документації, особливостей функціонування канцелярій, архівів, зокрема митних установ. Прагнучи комплексно вивчити письмові джерела з історії митної мережі півдня України, їх достовірність і інформативність, Ю. І. Головка акцентувала увагу на системі діловодства митниць, механізмові фондування документів, класифікації, напрямках руху службової документації, формулярній специфіці документальних джерел митних установ та їх еволюції. Подібний інтерес до історичних джерел виявляє і В. М. Константинова [46].

Зростанню популярності історії діловодства й документа сприяли студії С. Г. Гузенкова [23]. Розмаїття дослідницьких об'єктів збагачено за рахунок метричних книг. Зосередившись на комплексі джерел, пов'язаних із церковною реєстрацією актів цивільного стану півдня України у другій половині XIX ст. – на початку XX ст., проаналізовано особливості метричних книг, динаміку змін їх форм, виявлено текстологічну специфіку метричних записів, зокрема антропоніміки, географічної атрибуції, конфесійної, статевої належності особи, категорій «звання», визначено інформаційні можливості книг задля реконструювання суспільної ситуації, соціальної історії. Студіюючи метричні книги С. Г. Гузенков, окрім суто історичних, історико-демографічних

проблем, зосередився на дослідженні формуляра документа, функціонуванні й зберіганні метричних книг, ступеню вірогідності, особливостях фіксованої інформації [23, 8–13]. Дотичними до історико-документознавчих досліджень стали студії І. В. Бондаренко з атрибуції й інформаційної репрезентативності топографічних описів України [7, 8].

Помітним внеском у вивчення статистичних документів стали публікації Т. В. Привалко [94]. Орієнтуючись на джерела з історії дворянства Лівобережної України кінця ХІХ – початку ХХ ст., автор здійснила наукову критику обліково-статистичних джерел станового характеру (губернські родовідні книги, гербовники, списки титулованих родів), церковного обліку (метричні, сповідальні, клірові книги), галузевої статистики (аграрна, промислова, освітня, правова), зауважуючи на справочних особливостях їхнього укладання.

Згадаємо тут праці М. М. Капраля, присвячені вивченню фінансових книг Львова ХVІ ст. [37]. Маючи за мету виявити їхню цінність як документа для демографічних, соціотопографічних студій, автор передусім відповів на питання національної й професійної структури населення, міграційних процесів, суспільної ієрархії львівських міщан, топографічного розташування населення у середмісті, передмісті, соціотопографічного розвитку міста тощо, залишивши на маргінесі джерелознавчі особливості. Проте побіжний аналіз історії фінансових книг, чинників видової диференціації, зовнішньої та внутрішньої характеристик зміцнили позиції спеціальних документознавчих методів дослідження у джерелознавстві.

Частішають випадки документознавчого аналізу документальних фондів. Особливості переходу документа з динамічного стану у статичний вивчалися Т. Є. Мясковою, яка звернула увагу на неперервність виконання ним головної функції упродовж усього життєвого циклу – збереження та передачі інформації у просторі та часі [73].

Об'єктом дослідження Т. В. Міцан стала діяльність Києво-Могилянської академії та її рукописна спадщина. Із-поміж іншого в активі фахівця – класифікація історичних документів, що базується на принципах ієрархічної організації управління академією як світською та

релігійною інституцією. Авторська диференціація документів призвела до виокремлення таких груп родового рівня: офіційні публічно-правові, приватно-правові та приватно-публічні акти, діловодна документація [73, 13]. Визначено їхні властивості, змінність тематики, форми. Суттєвим моментом є періодизація еволюції діловодної документації, з'ясування чинників впровадження в обіг службових документів, засад формування справ.

Загалом для значної частини джерелознавчих досліджень історико-діловодні сюжети є невід'ємним укріпленням. Відмітимо розвідки І. Л. Синяка з історії діловодства запорізького козацтва доби Нової Січі [104]. Вивчаючи джерела запорозького козацтва, автор з'ясовує функції канцелярій (Військової, Похідної військової та паланкових), штат і компетенцію посадовців, окреслює особливості документування й комплекси документів, документообігу. І. Л. Синяк проводить видову класифікацію службової документації, робить зауваги про формуляр документів.

Темам з історії діловодства присвячені наукові публікації В. В. Бездрабко, О. М. Загорецької, С. Г. Кулешова, Н. О. Леміш [1, 2, 28, 29, 53, 59, 81]. Наголошуючи на необхідності з'ясування передумов формування документознавства як науки, особливу увагу дослідники приділили ХІХ ст. – часу становлення теорії та розвитку практики діловодства (В. В. Бездрабко), 1917–1930-м рр., коли система організації діловодних служб переживала зрушення на рівні форми і змісту, пов'язані з національним державотворенням і радянськими експериментами щодо «наукової організації праці» (В. В. Бездрабко, О. М. Загорецька, С. Г. Кулешов, Ю. І. Палеха), та другій половині ХХ ст., особливо 1950–1980-м рр. – доби формування Єдиної державної системи діловодства та конституювання документознавства (О. М. Загорецька). Дослідники зауважують, що складні й суперечливі питання природи і змісту документознавства можуть бути викладені лише через призму історії діловодства й архівної справи. Висновки В. В. Бездрабко, О. М. Загорецької, С. Г. Кулешова, Ю. І. Палехи про залежність документознавства від діловодства й архівної справи залишаються актуальними в умовах тривання пошуків відповіді

на питання про зміст науки, її загальну й спеціальну складові. Історії діловодства присвятили дослідження Т. Г. Гаращук, О. А. Лукашевич, І. Г. Отамась, Н. В. Сальникова та ін. [16, 61, 80, 99, 111].

Дослідження історичних умов створення та побутування документації Азовської губернської канцелярії як адміністративної установи півдня України, основні засади діловодства, особливості службових документів, специфіка їх організації на рівні архіву й сама установа як фондоутворювач склали основу розвідок А. Г. Олененко, а її монографія «Азовська губернська канцелярія: історія установи та її документації» (2013) [78] узагальнила результати пошуків. Так само канцелярія, організація діловодства, специфіка документування й архів стали предметом вивчення З. М. Свердлик, Ю. І. Глизя через призму Київської міської думи [17, 101], Ю. С. Кондратюк – Волинської єпархії кінця XVIII – початку XX ст. [45], тощо.

Близькою до історії діловодства є ще одна тема – історія державних установ. Помітними є розвідки В. С. Шандри [125, 126]. Її студії уможливили розгляд державної інституції на тлі досвіду зіткнення ментальностей центру і маргінесу, відкривши перспективи новаційних бачень, осмислення та пояснення природи та місій імперій. Значну увагу приділено губернаторським канцеляріям, нормативно-правовій регламентації їх діяльності, специфіці документів і правилам зовнішнього документообігу, загалом організації діловодства. Історія установ і діловодства розглянута у працях В. О. Венгерської, В. Б. Молчанова, В. В. Панашенко, Г. В. Папаніна, А. Ю. Скрипник та ін. [13, 72, 79, 82, 83, 109]. Студії М. М. Ількова-Свидницького, присвячені готичному письму в канцелярії львівського магістрату [36], привертають увагу вивченням еволюції характеристик змісту, форми документів.

Поряд з активізацією досліджень загальних джерелознавчих проблем, окремих видів джерел, помітно зріс інтерес до їх елементів – печаток, водяних знаків, гербів тощо. Відчутно збільшується кількість сфрагістичних студій [22, 75–77]. Об'єктами розвідок стали донедавна «табуйовані» матеріали – печатки світських і духовних установ. На тлі потужної актуаліза-

ції церковної історії відбувається вивчення її джерел, зокрема печаток церковних установ.

Дослідниками церковної сфрагістики заявили про себе В. П. Перкун та І. Б. Скочилиас [90, 91, 107, 108]. І хоча маємо справу зі студіями загального джерелознавчого сфрагістичного змісту, проте висновки, зроблені їх авторами, мають непересічне значення для збагачення системи знань про печатки як елемент засвідчення достовірності інформації. Складені характеристики *sigillum*'ів православних, греко-католицьких, римо-католицьких, лютеранських установ і духовництва, їхньої класифікації, визначення функційних особливостей і ступеня інформативного насичення в ув'язці з традиціями діловодства релігійних інституцій викривають значення печаток як джерел з історії церкви, особливостей і взаємин духовної ієрархії та захисту достовірності інформації.

Козацьким печаткам Гетьманщини XVII–XVIII ст. присвячено публікації І. М. Ситого [105, 106]. Їхня еволюція, класифікація згідно з функційним призначенням, практикою діловодства, наукова критика, встановлення значення як історичного джерела – звична схема досліджень. Утім, як і у випадку з І. Б. Скочилиас та В. П. Перкуном, для нас важливо розроблення печаток у контексті історії документа, діловодства, установ.

Із розвитком філігранології в Україні нерозривно пов'язана творчість О. Я. Мацюка. Він студіював історію паперу, папірництва, філіграней, виробництво паперу та торгівлю ним як продуктом праці, розробив методики їх вивчення, провадив класифікацію, уклав альбом водяних знаків. О. Я. Мацюк розвинув думку про те, що кожен аркуш паперу, який містить водяний знак, є історичним документом. Технологія виготовлення паперу, історія його розповсюдження, еволюція папірень, генеалогія власників, геральдика фірмових водяних знаків та їх значення, економічні зв'язки виробників паперу зі споживачами, історія торгівлі папером, характеристика технічного обладнання підприємств, якості, асортименту, формату паперу, способів його вживання, визначалися О. Я. Мацюком як основні дослідницькі завдання філігранології [66–69].

Не переслідуючи мети дати розгорнуте представлення стану розроблення історико-

документознавчої проблематики, зробимо висновки, ґрунтовані на загальному представленні теми. Отже, однією з особливостей сучасної історичної науки, за визнанням історіографів, є перенесення пошуку значень змін із «заповідників однієї академічної науки» в міждисциплінарний простір, оскільки дослідницька проблематика не може бути реалізована лише в конституюваних дисциплінарних межах. Перспективи формування новітніх дисциплінарних галузей соціогуманітарного знання [95], віддзеркалюють «перетікання» здобутків споріднених, суміжних галузей знань, які вивчають історичне джерело, документ, у документознавство і, навпаки, «оприсутнення» документознавчих ідей у спеціальних історичних дисциплінах. Укорінення ставлення до документа як інформації впливає на орієнтири, що змінює їхнє змістове наповнення, узалежнює розвиток від можливостей інформаційних технологій і узагальнюючих теоретичних конфігурацій у межах документально-комунікаційних наук.

Особливий акцент на значущості ступенів з історії документа, середовища створення, функціонування, еволюції документно-

інформаційної діяльності не тільки збагачує дисципліну, але й увиразнює зміст історичного й загального документознавства. Порушена проблематика, безперечно, сприяє адекватному осмисленню змін, що відбуваються в історії та документознавстві, створенню в українській науці їхнього нового образу.

Розгляд праць, присвячених історії історичних джерел, їхній науковій критиці, класифікації, експертизі цінності виявляє, що важливим вектором залишився документознавчий. Студії, зосереджені на історії, теорії історичного документа, організації роботи з ним, середовищі його створення й побутування, складаються переважно із тих, що виконані в руслі історичного джерелознавства, дипломатики, сфрагістики, філігранології, археографії, історії діловодства, установ. Тематично виокремлюються такі дослідницькі напрями: 1) історія, теорія документа; 2) історія діловодства, інших сфер практичної роботи з документами та державних установ; 3) історія спеціальних видів документа, еволюція його характеристик змісту і форми, систем документної. Внесок істориків у розвиток історичного документознавства є незаперечним.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. Діловодство у контексті державного управління Російської імперії XIX ст. як чинник становлення документознавства / В. Бездрабко // Іст. журн. – 2008. – № 5. – С. 62–72.
2. Бездрабко В. Діловодство у переддень народження документознавства: особливості побутування та вплив на еволюцію науки про документ / В. Бездрабко // Наук. праці. Т. 88. Вип. 75. Історичні науки. – Миколаїв, 2008. – С. 156–165.
3. Бездрабко В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток / Валентина Бездрабко. – Київ: Четверта хвиля, 2009. – С. 174–194.
4. Бездрабко В. Історія науки про документ, або Відкриття відомого / Валентина Бездрабко. – Київ: Четверта хвиля, 2011. – 296 с.
5. Бойко В.М. Джерела до історії державного управління та місцевого самоврядування України / В.М. Бойко. – Чернігів: Чернігівські обереги, 2005. – 60 с.
6. Бойко Х. Документальні, картографічні та супровідні рукописні матеріали XIX ст. і їхнє застосування у містознавчих дослідженнях Галичини / Х. Бойко // Історичне картознавство України: зб. наук. праць. – Львів; Київ; Нью-Йорк, 2004. – С. 318–329.
7. Бондаренко І.В. Проблеми вивчення і публікації топографічних описів України останньої чверті XVIII ст. у діяльності Археографічної комісії та Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського / І.В. Бондаренко // Наук. праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки. – 2001. – Т. 7. – С. 99–106.
8. Бондаренко І.В. Топографічний опис Волинської губернії 1798 р. (проблема атрибуції та інформативної репрезентативності джерела) / І.В. Бондаренко // Вісн. східноукраїнського університету. – 2000. – № 14. – С. 136–148.
9. Боянівська М.Б. Українська рукописна книга в XV – першій половині XVII ст.: виробництво і поширення: автореф. дис. ... к. і. н.: 07.00.02 / М.Б. Боянівська / НАН України. – Львів, 1994. – 26 с.
10. Булатова С.О. Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських XVII – сер. XIX ст.: походження, доля та історико-книгознавча реконструкція: автореф. дис. ... к. і. н.: 07.00.08 / С.О. Булатова / НАН України; НБУВ. – Київ, 1999. – 17 с.

11. *Вавричин М.* Україна на стародавніх картах. Кінець XV – перша половина XVII ст. Т. 1 / *Вавричин М., Дашкевич Я., Кришталович У.* – Київ: ДНВП «Картографія», 2006. – 208 с.;
12. *Вавричин М.* Україна на стародавніх картах. Т. 2: Середина XVII – друга половина XVIII ст. / *Вавричин М., Дашкевич Я., Кришталович У.* – Київ: ДНВП «Картографія», 2009. – 224 с.
13. *Венгерська В.О.* Утворення та діяльність державних банківських установ на Правобережній Україні у другій половині XIX століття / В.О. Венгерська / НАН України; Ін-т історії України / В.Г. Сарбей (відп. ред.). – Київ, 1997. – 41 с.
14. Вспомогательные исторические дисциплины: историография и теория / *Кондуфор Ю.Ю., Санцевич А.В., Румянцев В.В.* и др.: редкол.: *Ю.Ю. Кондуфор* (отв. ред.) и др. – Киев: Наук. думка, 1988. – С. 110–129.
15. *Гальченко О.* Історичні форми книги / *О. Гальченко* // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство : міжвід. наук. зб. – 2001. – Вип. 3. Джерелознавчі дисципліни. – С. 124–142.
16. *Гаращук Т.С.* Організація діловодства в дворянських депутатських зібраннях на території України (кінець XVIII – початок XX ст.): автореф. дис. ... к. і. н. : 27.00.02 / *Гаращук Т.С.* ; Держ. арх. служба України, УНДІАСД. – Київ, 2012. – 20 с.
17. *Глизь Ю.І.* Київська міська дума: структура, склад гласних, діяльність (1871–1914 рр.): автореф. дис. ... к. і. н. : 07.00.01 / *Глизь Ю.І.* ; НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2016. – 20 с.
18. *Гнатенко Л.А.* Слов'янська кирилична рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: каталог / *Л.А. Гнатенко.* – Київ, 2003. – 274 с.
19. *Головко Ю.І.* Зберігання службової документації в архівах митних установ Південної України (1776–1819 рр.) / *Ю.І. Головко* // Записки наук.-дослідн. лабораторії історії Південної України Запорізького держ. ун-ту: Південна Україна XVIII–XIX ст. – Запоріжжя, 2003. – Вип. 7. – С. 209–215.
20. *Головко Ю.І.* Особливості створення та різновиди документів митних установ Південної України другої половини XVIII – першої половини XIX ст. / *Ю.І. Головко* // Записки наук.-дослідн. лабораторії історії Південної України Запорізького держ. ун-ту: Південна Україна XVIII–XIX ст. – Запоріжжя, 2001. – Вип. 6. – С. 139–150 та ін.
21. Грецькі рукописи у зібраннях Києва: каталог / упоряд. *Є. Чернухін.* – Київ, Вашингтон, 2000. – 384 с.
22. *Гречило А.Б.* Міста та містечка в гербах, прапорах і печатках = Towns & Cities: Arms, Flags and Seals / *А.Б. Гречило* / Українське геральдичне товариство; НАН України; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. Львівське відділення / *А. Гречило* (відп. ред.). – Львів, 2003. – 294 с.
23. *Гузенков С.* Метричні книги як джерело з історичної демографії Південної України другої половини XIX – початку XX ст.: автореф. дис. ... к. і. н. 07.00.06 / *С. Гузенков* / Запорізький нац. ун-т. – Запоріжжя, 2005. – 20 с.
24. *Гуньовський І.М.* Картографічні матеріали в архівах Львова / *І.М. Гуньовський* // Укр. іст. журн. – 1991. – № 3. – С. 108–111.
25. *Долинська М.Л.* Українська дільниця Львова у XVI–XIX ст. (соціотопографічна характеристика): автореф. дис. ... к. і. н.: 07.00.01 / *М.Л. Долинська* / Львівський держ. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 1997. – 24 с.
26. *Дубровіна Л.А.* Кодикологія та кодикографія української рукописної книги / *Л.А. Дубровіна.* – Київ, 1992. – 312 с.
27. *Ємельянова Т.* Аудіовізуальні документи в державних архівах України : організація доступу та використання інформації, що міститься в них (1930–2007 рр.) : автореф. дис. ... к. і. н. : 27.00.02 / *Т. О. Ємельянова* ; Держкомархів України, УНДІАСД. – Київ, 2010. – 18 с.
28. *Загорецька О.* Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні у 1950–1980-х рр. / *О. Загорецька* // Студії за арх. справи та документознавства. – 2004. – Т. 11. – С. 177–182.
29. *Загорецька О.* Організація діловодних служб Державного сенату Української держави / *О. Загорецька* // Студії за арх. справи та документознавства. – 1999. – Т. 5. – С. 113–115.
30. *Зиновьева Н.Б.* Документоведение: учебно-методическое пособие / *Н.Б. Зиновьева.* – Москва: Профиздат, 2001. – 208 с.
31. *Іваннікова М.К.* Кирилична світська книга XVII ст. в фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського: історико-кодикологічний опис: автореф. дис...к. і. н.: 07.00.08 / *М.К. Іваннікова* / НАН України; НБУВ. – Київ, 2003. – 18 с.
32. *Іваннікова М.К.* Рукописна кирилична книга XVI–XVII ст.: основні принципи атрибуції / *Іваннікова М.К., Іванова О.А.* // Арх. України. – 2002. – № 4/6. – С. 169–178.
33. *Іванова О.А.* До питання датування рукописних книг (за матеріалами фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського) / *О.А. Іванова* // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2002. – Вип. 7. – С. 204–216.

34. *Іванова О.А.* Півчі богослужбові книги у репертуарі рукописних книг XVI ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського / *Іванова О.А., Дубровіна Л.А.* // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2003. – Вип. 8. – С. 71–79.
35. *Ігнатенко Л.А.* Графіко-орфографічні особливості староукраїнського узусу в правописі голосних конфесійних рукописних пам'яток останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. / *Ігнатенко Л.А.* // Рукописна та книжкова спадщина України. – 1996. – Вип. 3. – С. 39–57.
36. *Ільків-Свидницький М.М.* Готичне письмо у канцелярії Львівського магістрату кінця XIV – першої половини XVI ст.: автореф. дис. ... к. і. н.: 07.00.06 / *Ільків-Свидницький М.М.*; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2009. – 18 с.
37. *Капраль М.М.* Фінансові книги Львова другої чверті XVI ст. як джерело дослідження історичної демографії та соціотопографії: автореф. дис. ... к. і. н. 07.00.06 / *М.М. Капраль* / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – Київ, 1996. – 23 с.
38. Каталог арабських рукописей из ЦНБ им. В.И. Вернадского АН УССР / сост. *А.В. Савченко*. – Киев, 1988. – 67 с.
39. Києво-Могилянська академія в документах і рідкісних виданнях з фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Каталог. Вип. 2. Документи з історії Києво-Могилянської академії за матеріалами фондів Інституту рукопису (1615–1817) / археогр. опрацювання *Т.В. Міцан*. – Київ, 2003. – 479 с.
40. *Клименко Е.С.* Музичні знаменні рукописи поморської традиції у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського / *Клименко Е.С.* // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2007. – Вип. 11. – С. 200–213.
41. *Клименко Е.С.* Специфіка кодикологічних досліджень півчих кириличних рукописних книг (на матеріалах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського) / *Клименко Е.С.* // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2007. – № 2. – С. 64–69.
42. *Клименко О.З.* Друкований буквар в Україні XVI – початку XX ст.: історико-книгознавче дослідження: автореф. дис. ... к. і. н.: 07.00.08 / *О.З. Клименко* / НАН України; НБУВ. – Київ, 2001. – 16 с.
43. *Ковальчук Г.І.* Теорія і практика книжкового пам'яткознавства XX століття: автореф. дис. ... д. і. н. 07.00.08 / *Г.І. Ковальчук* / НАН України; НБУВ. – Київ, 2004. – 40 с.
44. *Колосовська О.М.* Дослідження та колекціонування стародрукованої кириличної книги в Галичині (кінець XVIII – перша половина XX ст.): автореф. дис. ... к. і. н.: 07.00.08 / *О.М. Колосовська* / НАН України. – Київ, 1998. – 17 с.
45. *Кондратюк Ю.* Церковнопарафіяльне діловодство Волинської єпархії кінця XVIII – початку XX століть: монографія / *Ю. Кондратюк*; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 210 с.
46. *Константинова В.М.* Джерела з соціально-економічної історії міст Південної України останньої чверті XVIII – 1853 р.: автореф. дис. ... к. і. н. 07.00.06 / *В.М. Константинова* / Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2004. – 21 с.
47. *Корнєєва Г.В.* Українська дитяча книжка Східної Галичини: історико-книгознавчий аспект (друга половина XIX ст. – 1939 р.): автореф. дис. ... к. і. н.: 07.00.08 / *Г.В. Корнєєва* / Київський нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2005. – 18 с.
48. *Корній Л.П.* Гурійський Ірмолой початку XVII ст. – стародавня пам'ятка церковного співу в Україні / *Корній Л.П., Дубровіна Л.А.* // Рукописна та книжкова спадщина України. – 1994. – Вип. 2. – С. 22–30.
49. *Кришталович У.* Найдавніші рукописні карти Галичини (сс. Підтемне, Кугаїв, м-ко Раковець) / *Уляна Кришталович* // Історичне картознавство України: зб. наук. праць. – Львів; Київ; Нью-Йорк, 2004. – С. 187–194.
50. *Кришталович У.* Рукописні карти XVI–XIX ст. з фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів / *У. Кришталович*. – Київ: ДНВП «Картографія», 2011. – 216 с.
51. *Кришталович У.* Рукописні карти Галичини XVIII століття / *У. Кришталович* // Записки НТШ. – Т. ССXL: Праці Комісії спеціальних (допоміжних дисциплін). – Львів, 2002. – С. 416–434.
52. *Кришталович У.* Рукописні карти Галичини XVII–XVIII ст. / *У. Кришталович* // Картографія та історія України: зб. наук. праць. – Львів, 2000. – С. 218–228.
53. *Кулешов С.* З історії організації наукових досліджень процесів діловодства в Україні у 1920–1930-х роках / *С. Кулешов* // Студії з арх. справи та документознавства. – 2004. – Т. 11. – С. 164–167.
54. *Кулешов С.Г.* Документознавство: історія. Теоретичні основи / *С.Г. Кулешов*. – Київ: ДАКККіМ, 2000. – 167 с.
55. *Кулешов С.Г.* Загальне документознавство: навч. посіб. / *С.Г. Кулешов* / Укрдержархів; УНДІАСД. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – С. 57.
56. *Купчинський О.А.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти / *Олег Антонович Купчинський* / Наукове тов-во імені Шевченка. – Львів, 2004. – 1282 с.

57. *Купчинський О.А.* Земські та гродські судово-адміністративні документальні фонди Львова / *О.А. Купчинський* / НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – Київ, 1998. – 98 с.
58. *Кушнарєнко Н.Н.* Документоведение: учебник / *Н.Н. Кушнарєнко*. – 7-е изд., стер. – Киев: Знання, 2006. – 459 с. – (Высшее образование XXI века)
59. *Леміш Н.О.* Організація діловодства в органах державної влади Чернігівської губернії (1802–1856 рр.) : автореф. дис. ... к. і. н. : 27.00.02 / *Леміш Н.О.* ; Держ. комітет арх. України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства. – Київ, 2009. – 17 с.
60. *Лісовська Є.* Кадастрові карти як джерело до історії Галича XIX ст. / *Є. Лісовська* // Картографія та історія України. – Львів; Київ; Нью-Йорк, 2000. – С. 245–251.
61. *Лукашевич А.А.* Развитие губернской делопроизводственной документации 70–90-х гг. XVIII в. : автореф. дис. ... к. и. н. : 05.25.02 / *Лукашевич А.А.* – Москва, 1995. – 24 с.
62. *Малиновська Н.Л.* Українська книга другої половини XIX – першої чверті XX століття на півдні України: історико-книгознавчий і бібліографознавчий аспекти: автореф. дис. к. і. н. ... 07.00.08 / *Н.Л. Малиновська* / НАН України; НБУВ. – Київ, 2005. – 19 с.
63. *Маркітан Л.* Інформаційний потенціал кінофотовідеодокументів як історичного джерела / *Л. Маркітан* // Укр. іст. журн. – 2002. – № 5. – С. 34–49.
64. *Маркітан Л.* Кінофотодокументи як історичне джерело (теоретичний аспект) / *Л. Маркітан* // Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики : зб. наук. праць та спогадів / Ін-т історії України НАН України. – Київ, 1997. – Вип. 1. – С. 171–184.
65. *Маркітан Л.* Фонодокументи : джерелознавчий аспект / *Л. Маркітан* // Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики : зб. наук. праць та спогадів / Ін-т історії України НАН України. – Київ, 1998. – Вип. 2. – С. 119–128.
66. *Мацюк О.* Про спільне видання «Показчик до кадастрових карт» / *Орест Мацюк* // Картографія та історія України. – Львів; Київ; Нью-Йорк, 2000. – С. 242–244.
67. *Мацюк О.* Історія паперу в Україні та його філіграні (джерелознавче дослідження): доповідь про друков. праці д-ра іст. наук: 07.00.09 / *Мацюк Орест Ярославович* ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ, 1995. – 48 с.
68. *Мацюк О.* Історія українського паперу / *Орест Мацюк*. – Київ, 1994. – 186 с.
69. *Мацюк О.* Філіграні архівних документів України XVIII–XX ст. / *О. Мацюк*. – Київ : Наук. думка, 1992. – 352 с.
70. *Митяев К.Г.* Документоведение, его задачи и перспективы развития / *К.Г. Митяев* // Вопр. архивоведения. – 1964. – №2. – С. 27–37.
71. *Мицан Т.В.* Києво-Могилянська академія (1615–1817) у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: документознавчий аналіз: автореф. дис. ... к. і. н. 07.00.08 / *Т.В. Мицан* / НАН України; НБУВ. – Київ, 2003. – 19 с.
72. *Молчанов В.Б.* Життєвий рівень чиновників правоохоронних установ в Україні у XIX – на початку XX ст. / *Молчанов В.Б.* / НАН України; Ін-т історії України. – Київ, 2007. – 113 с.
73. *Мяскова Т.Є.* Історія комплектування та сучасний склад колекційних фондів бібліотеки Київського університету св. Володимира (1834–1927): автореф. к. і. н. ... 07.00.08 / *Т.Є. Мяскова* / НАН України; НБУВ. – Київ, 2001. – 17 с.
74. *Надолішній П.І.* Теорія та історія державного управління: навч. посіб. / *П.І. Надолішній*. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. – 126 с.
75. *Однорожченко О.А.* Козацька територіальна геральдика кінця XVI – XVIII ст. / *О.А. Однорожченко*. – Харків, 2009. – 415 с. – (Monumenta rutheniae heraldica; vol. 3) та ін.
76. *Однорожченко О.А.* Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV–XVI ст. / *Однорожченко О.А.* – Харків: Харк. обл. об-ня Всеукр. т-ва «Просвіта», 2009. – 311 с. : іл. – (Monumenta ruthensae heraldica; vol. 1).
77. *Однорожченко О.А.* Руські королівські, господарські та князівські печатки XIII – XVI ст. / *Однорожченко О.А.* – Харків: Просвіта, 2009. – 319 с.
78. *Олененко А.Г.* Азовська губернська канцелярія: історія установи та її документації / *А.Г. Олененко*. – Київ, 2013. – 304 с.
79. *Олуйко В.М.* Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність / *Олуйко В.М., Слободянюк П.Я., Баюк М.І.* / *В.А. Смолій* (ред.). – Хмельницький, 2005. – 400 с.
80. *Отамась І.Г.* Організація діловодства у регіонах УСРР–УРСР у 1920–1980-х роках (на прикладі Черкаського регіону): автореф. дис. ... к. і. н. : 27.00.02 / *Отамась І.Г.* ; Держ. арх. служба України, УНДІАСД. – Київ, 2015. – 18 с.
81. *Палеха Ю.* До історії організації діловодства в державному апараті українських урядів 1917–1918 рр. / *Палеха Ю.* // Студії з арх. справи та документознавства. – 2004. – Т. 12. – С. 132–136 та ін.

82. Панащенко В.В. Полкове управління в Україні (середина XVII–XVIII ст.) / В.В. Панащенко / НАН України; Ін-т історії України. – Київ, 1997. – 74 с.
83. Папакін Г. Історія державних установ України. Урядуючі інституції IX – початку XX ст. : лекції / Г. Папакін. – Київ: Ін-т історії України НАН України, 2010. – 240 с.
84. Пасічник Л.П. Інновації у сфері охорони промислової власності: нові види патентів / Л.П. Пасічник // Наук. праці НБУВ / НАН України; НБУВ; АБУ. – Київ, 2004. – Вип. 13. – С. 237–243.
85. Пасічник Л.П. Особливості патентних документів та форм інформаційного обслуговування ними // Наук. праці НБУВ / Л.П. Пасічник / НАН України; НБУВ; АБУ. – Київ, 2002. – Вип. 9. – С. 150–160.
86. Пасічник Л.П. Особливості прайсів як спецвидів технічних документів / Л.П. Пасічник // Вісн. Кн. палати. – 2002. – № 10. – С. 20–21.
87. Паславський Т.Б. Актуальні питання «бібліографічного джерелознавства» в галузі історичної картографії України / Т.Б. Паславський // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: міжвідомч. зб. наук. праць – Київ, 2002. – Вип. 5. Архіви – складова інформаційних ресурсів суспільства. – С. 249–260.
88. Паславський Т.Б. Бібліографія історичної картографії України: актуальні питання обсягу і змісту об'єкта / Т.Б. Паславський // Бібліотечний вісн. – 2001. – № 6. – С. 19–24.
89. Паславський Т.Б. Історична карта та історична картографія: проблема співвідношення понять з погляду завдань ретроспективної бібліографії / Т.Б. Паславський // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Львів, 2002. – Вип. 9 / 10. – С. 376–390.
90. Перкун В.П. Особливості емблематичного ряду та легенд печаток парафіяльних костелів Луцько-Житомирської та Кам'янецької дієцезії (1800–1916 рр.) / Перкун В.П. // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Ч. 4. – 2000. – Частина 1. – С. 159–196.
91. Перкун В.П. Печатки православних інституцій та духовництва (за матеріалами Державного архіву Вінницької області XIX – першої третини XX ст.) / Перкун В.П. // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Ч. 5. – 2000. – Частина 1. – С. 153–168.
92. Плешкевич Е.А. Эволюция теоретических представлений о документе / Е.А. Плешкевич / Рос. гос. б-ка. – Москва: Пашков дом, 2011. – 96 с.
93. Плешкевич Е.А. Документальный подход в библиотековедении и библиографоведении: этапы формирования и направления развития / Е.А. Плешкевич. – Москва, 2012. – 308 с.
94. Привалко Т.В. Обліково-статистичні джерела з історії дворянства Лівобережної України кінця XIX – початку XX ст.: автореф. дис. ... к. і. н. 07.00.06 / Т.В. Привалко / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Київ, 2007. – 18 с.
95. Ретина Л. «Вызов и ответ»: перспективы исторической науки в начале нового тысячелетия / Л. Ретина // Ейдос: альманах теорії та історії історичної науки. – Вип. 3. – Ч. I. – Київ, 2008. – С. 13.
96. Римарович І.О. Родові книгозбірні Правобережної України XVIII ст. у фондах Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського: історія та бібліографічна реконструкція: автореф. дис. ... к. і. н. : 07.00.08 / І.О. Римарович / НАН України; НБУВ. – Київ, 2001. – 17 с.
97. Романюк М. Українське пресознавство на порозі XXI століття / М. Романюк ; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, Н.-д. центр періодики. – Львів : [б.в.], 2000. – 110 с.
98. Русакова Ю.М. Невтентичні документи Києво-Печерського монастиря XVI–XVII ст.: текстологія та поземельний аспект побутування: автореф. ... к. і. н. : 07.00.06 / Ю.М. Русакова / НАН України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – Київ, 2008. – 20 с.
99. Сальникова Н.В. Нормативне та науково-методичне забезпечення діловодства в Україні у 1920–1930-х роках : автореф. дис. ... к. і. н. : 27.00.02 / Сальникова Н.В. ; Держ. арх. служба України, УНДІАСД. – Київ, 2012. – 24 с.
100. Самарський В. Історія формування колекції карт і планів відділу давніх актів ЦДІА України у Львові / В. Самарський // Картографія та історія України: зб. наук. праць. – Львів, 2000. – С. 215–217.
101. Свердлик З.М. Організація діловодства в Думі та Управі м. Києва (1870–1917 роки): автореф. дис. ... к. і. н. : 27.00.02 / Свердлик З.М. ; НАН України, НБУВ. – Київ, 2016. – 20 с.
102. Сергєєва І. Матеріали журналу «Еврейский мир» (Петербург, 1908–1917 рр.) у фондах ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН України / І. Сергєєва // Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. – Київ, 1992. – Вип. 1. – С. 111–116.
103. Синєокий О.В. Фонодокумент у світовому комунікаційному просторі : еволюція, сучасний стан, напрями трансформацій : автореф. дис. ... д. н. із соц. комунікацій: 27.00.02 / О. Є. Синєокий ; Мін-во освіти і науки України ; Запорізький нац. ун-т. – Запоріжжя, 2016. – 45 с.
104. Синяк І.Л. Джерела з історії діловодства запорізького козацтва доби Нової Січі (1734–1775): автореф. дис. ... к. і. н. 07.00.06 / І.Л. Синяк / НАН України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – Київ, 2006. – 20 с.

105. *Ситий І.М.* Герб і печатка Івана Мазепи / *І.М. Ситий* // Сіверянський літопис. – 2001. – № 5. – С. 38–49.
106. *Ситий І.М.* Печатки сотенної старшини, товаришів та канцеляристів / *І.М. Ситий* // Спеціальні історичні дисципліни і питання теорії методики: збірка наук. праць та спогадів. – 2000. – Ч. 4. – Частина І. – С. 214–260.
107. *Скоцилас І.Б.* Богородичні сюжети в парафіяльних печатках Перемишльської єпархії ХІХ – початку ХХ століття / *І.Б. Скоцилас* // Укр. археографічний щорічник. – 2002. – Вип. 7. – С. 151–173 та ін.
108. *Скоцилас І.Б.* Фонди Центрального державного історичного архіву України у Львові як джерело до вивчення церковної сфрагістики Перемишльської єпархії (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.) / *І.Б. Скоцилас* // Історія релігій в Україні: праці ХІІІ міжнародної наукової конференції, Львів, 20–22 травня 2003 року. – Львів: Логос, 2003. – С. 512–521.
109. *Скрипник А.Ю.* Діяльність адміністративних установ Подільської губернії (1793–1914 рр.): автореф. дис. ... к. і. н.: 07.00.01 / *А.Ю. Скрипник* / Ін-т історії України НАН України. – Київ, 2006. – 20 с.
110. *Слончак Н.* Відеодокументалістика як історичне джерело / *Ніна Слончак* // Спеціальні історичні джерела: питання теорії та практики. Збірка наук. праць на пошану академіка Валерія Андрійовича Смолія (з нагоди 25-річчя наук. діяльності та 50-річчя від дня народження). – Київ, 2000. – Ч. 5. У 2-х ч. Ч. 1. – С. 322–325.
111. *Сокур Л.А.* Державна політика України у сфері діловодства (1917–2010): основні риси й напрями: автореф. дис. ... к. і. н.: 27.00.02 / *Сокур Л.А.*; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. – Київ, 2012. – 19 с.
112. *Сосса Р.І.* Дослідження з історії картографії України / *Р.І. Сосса* // Укр. іст. журн. – 2008. – № 3. – С. 176–202.
113. *Сосса Р.І.* Картографічні твори на території України (1945–2000 рр.): бібліогр. покажчик / *Р. І. Сосса*; Державна служба геодезії, картографії та кадастру. – Київ: ДНВП «Картографія», 2002. – 400 с. – (Серія «Українська картографія: історія, стан, перспективи»)
114. *Сосса Р.І.* Картографування території України від найдавніших часів до 1941 р.: бібліографічний покажчик / *Р.І. Сосса*. – Київ: Ін-т історії України НАН України; Книжкова палата України, 2007. – 240 с.
115. *Сосса Р.І.* Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р.: короткий нарис / *Р. І. Сосса*. – Київ: Наукова думка, 2000. – 247 с.
116. Специальные исторические дисциплины: учеб. пособие / под общ. ред. *В.А. Замлинского, М.Ф. Дмитриенко* и др. – Киев: НМК ВО, 1992. – С. 119–123.
117. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / *І.Н. Войцехівська* (кер.), *В.В. Томазов, М.Ф. Дмитрієнко* [та ін.]. – Київ: Либідь, 2008. – С. 211–218.
118. *Столяров Ю.Н.* Документология: учеб. пособие / *Ю.Н. Столяров* / Моск. гос. ун-т культуры и искусств; Орловск. гос. ин-т искусств и культуры. – Орёл: Горизонт, 2013. – 370 с.
119. *Страшко В.* Рекомендації до складання подокументних описів актових книг Правобережної України ХVІ–ХVІІ століть / *В. Страшко* / Держкомархів України, ЦДІАК України. – Київ, 2002. – 100 с.
120. *Тупчієнко-Кадирова Л.Г.* Музичний документ: аспекти визначення, специфіки видів та описування в режимі електронної каталогізації / *Л.Г. Тупчієнко-Кадирова* / Студії з арх. справи та документознавства. – Київ, 2004. – Т. 12. – С. 148–155.
121. *Тупчієнко-Кадирова Л.Г.* Співвідношення понять «музична інформація» та «музичний документ» / *Л.Г. Тупчієнко-Кадирова* // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 4. – С. 23–35.
122. Українська архівна енциклопедія / Держархів України; Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства. – Київ, 2008.
123. *Хамрай О.О.* Практика графічного аналізу почерку в кодикологічному опису рукописів / *О.О. Хамрай* // Сходознавство. – 2000. – № 9/10. – С. 45–66.
124. *Чернухін Є.К.* Грецька рукописна спадщина в Києві: історіографія та огляд матеріалів ІV–ХХ ст. / *Є.К. Чернухін*. – Київ, 2002. – 326 с.
125. *Шандра В.С.* Генерал-губернаторства в Україні: ХІХ – початок ХХ століття / *В.С. Шандра*. – Київ, 2005. – 427 с.
126. *Шандра В.С.* Малоросійське генерал-губернаторство, 1802–1856: функції, структура, архів / *В.С. Шандра*. – Київ: Держ. ком. архівів України, 2001. – 356 с.
127. *Швецова-Водка Г.Н.* Документ в свете ноокоммунологии: науч.-практич. пособие / *Г.Н. Швецова-Водка*. – Москва: Литера, 2010. – 384 с.
128. *Швецова-Водка Г.Н.* Общая теория документа и книги: учеб. пособие / *Г.Н. Швецова-Водка*. – Москва: Рыбари; Киев: Знання, 2009. – 487 с.

References

1. Bezdrabko, V. (2008). Records management on the eve of the birth of Document Science: the peculiarities of life and the impact on the evolution of the Science of the document. *Science Work T. 88. Issue. 75. Historical sciences*, T. 88, vol.75, 156–165 [in Ukrainian].
2. Bezdrabko, V. (2008). Records management in the context of state administration of the Russian Empire of the XIX century as a factor in the formation of Document Science. *Historical magazine*, № 5, 62–72 [in Ukrainian].
3. Bezdrabko, V. (2009). *Document Science in Ukraine: institutionalization and modern development*. Kyiv: Chetverta khvyliya [in Ukrainian].
4. Bezdrabko, V. (2011). *The history of the Science of the document, or the discovery of the known*. Kyiv: Chetverta Khvyliya [in Ukrainian].
5. Boyko, H. (2004). Documentary, cartographic and accompanying manuscripts of the nineteenth century and their application in the city research studies of Galich Region. *Historical Cartography of Ukraine: Sb. Sciences Works*, 318–329. Lviv, Kyiv, New York [in Ukrainian].
6. Boyko, V. (2005). *Sources to the History of Public Administration and Local Government of Ukraine*. Chernihiv: Chernihiv Obereh [in Ukrainian].
7. Bondarenko, I. (2000). Topographic description of the Volyn province in 1798 (the problem of attribution and informative representativeness of the source). *Bulletin of the East Ukrainian University*, 136–148 [in Ukrainian].
8. Bondarenko, I. (2001). Problems of studying and publishing topographical descriptions of Ukraine in the last quarter of the XVIII century in the activity of the Archeographical Commission and the M. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies. *Science Works of Kamyanets-Podilsky State Pedagogical University. Historical sciences*, T.7, 99–106 [in Ukrainian].
9. Boyanivska, M. (1994). *Ukrainian handwritten book in the XV – the first half of the seventeenth century: production and distribution: dissertation candidate of historical sciences: 07.00.02*. Lviv: National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
10. Bulatova, S. (1999). *Book collection of the genus of the Polish magnates Jablonowski XVII – the middle of the XIX century: origin, fate and historical and bibliographical reconstruction: the author's abstract candidate of historical sciences: 07.00.08*. Kyiv [in Ukrainian].
11. Vavrychyn, M. (2006). *Ukraine on ancient maps. The end of XV – the first half of the XVII century* (T. 1). Kyiv: DNVP «Cartography» [in Ukrainian].
12. Vavrychyn, M. (2009). *Ukraine on ancient maps. The middle of the seventeenth century - the second half of the eighteenth century* (T. 2). Kyiv: DNVP «Cartography» [in Ukrainian].
13. Vengerska, O. (1997). *Formation and activity of state-owned banking institutions in the Right-Bank Ukraine in the second half of the nineteenth century*. Kyiv [in Ukrainian].
14. Kondufor, Y., Sancevich, A., & Rumyantsev, V. (1988). *Auxiliary Historical Disciplines: Historiography and Theory*. Kiev: Naukova Dumka [in Ukrainian].
15. Halchenko, O. (2001). Historical forms of the book. *Archiv Science. Archaeography. Source Science*, vol. 3, 124–142 [in Ukrainian].
16. Harashchuk, T. (2012). *Organization of record keeping in aristocratic deputy collections on the territory of Ukraine (end of XVIII – beginning of XX centuries): author's abstract candidate of historical sciences. : 27.00.02*. Kyiv [in Ukrainian].
17. Hlyz, Y. (2016). *Kyiv City Duma: structure, composition, activity (1871–1914 years): author's abstract candidate of historical sciences: 07.00.01*. Kyiv [in Ukrainian].
18. Hnatenko, L. (2003). *Slavic Cyrillic handwritten book of the XV century from the funds The Institute of Manuscripts of the V.I. Vernadsky National Library of Ukraine: catalog*. Kyiv: 274 [in Ukrainian].
19. Holovko, Y. (2001). Features of the creation and variety of documents of the customs authorities of Southern Ukraine in the second half of the XVIII – first half of the XIX century. *Notes of the sciences-research laboratory of the history of Southern Ukraine of Zaporizhzhya State University: Southern Ukraine of the XVIII–XIX centuries*, 139–150 [in Ukrainian].
20. Holovko, Y. (2003). *Storage of official documentation in the archives of the customs offices of Southern Ukraine (1776–1819)*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
21. Chernukhin, Y. (Edit.). (2000). *Greek manuscripts in Kyiv collections: catalog*. Kyiv, Washington [in Ukrainian].
22. Hrechylo, A. (2003). *Towns & Cities: Arms, Flags and Seals*. Kyiv [in Ukrainian].
23. Huzenkov, S. (2005). *Metric books as a source of historical demography of Southern Ukraine in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries. Author's abstract candidate of historical sciences 07.00.06*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

24. Hunovsky, I. (1991). Cartographic materials in the archives of Lviv. *Ukrainian Historical Journal*, № 3, 108–111 [in Ukrainian].
25. Dolynska, M. (1997). *Ukrainian section of Lviv in the seventeenth and nineteenth centuries. (Sociotopographic characteristic): author's abstract candidate of Historical Sciences: 07.00.01*. Lviv [in Ukrainian].
26. Dubrovina, L. (1992). *Codecology and codecography of the Ukrainian hand-written book*. Kyiv [in Ukrainian].
27. Yemelianova, T. (2010). *Audiovisual documents in the state archives of Ukraine: organization of access and use of the information contained in them (1930-2007): Author's abstract candidate of Historical Sciences: 27.00.02*. Kyiv [in Ukrainian].
28. Zahoretska, O. (1999). Organization of Clerical Services of the State Senate of the Ukrainian State. *Studies of Archival Affairs and Document Science*, T. 5, 113–115 [in Ukrainian].
29. Zahoretska, O. (2004). Normative and scientific and methodological support for the organization of document management in Ukraine in the 1950–1980. *Studies of Archival Affairs and Document Science*, T. 11, 177–182 [in Ukrainian].
30. Zinovieva, N. (2001). *Dokument Science: educational-methodical manual*. Moscow: Profizdat [in Russian].
31. Ivannikova, M. (2002). Manuscript Cyrillic Book of the XVI–XVII Centuries: Basic Principles of Attribution. *Archives of Ukraine*, № 4/6, 169–178 [in Ukrainian].
32. Ivannikova, M. (2003). *Cyrillic secular book of the XVII century in the funds of the Institute of Manuscript of the V. Vernadsky National Library of Ukraine: historical and codical description: author's abstract candidate of Historical Sciences: 07.00.08*. Kyiv [in Ukrainian].
33. Ivanova, O. (2002). On the issue of dating handwritten books (based on the materials of the Institute of Manuscripts of the V. Vernadsky National Library of Ukraine. *Handwritten and book heritage of Ukraine*, vol. 7, 204–216 [in Ukrainian].
34. Ivanova, O. (2003). Cannon liturgical books in the repertoire of manuscripts of the XVI century. In the funds of the Institute of Manuscripts of the V. Vernadsky National Library of Ukraine. *Handwritten and book heritage of Ukraine*, vol. 8, 71–79 [in Ukrainian].
35. Ihnatenko, L. (1996). Graphic-spelling features of the old Ukrainian in the spelling of vowel confessional manuscripts of the last quarter of the XIV – the first quarter of the XVII century. *Handwritten and book heritage of Ukraine*, vol. 3, 39–57 [in Ukrainian].
36. Ilkiv-Svydnytskyi, M. (2009). *Gothic writting in the office of the Lviv magistracy of the end of the XIV – first half of the XVI century: author's abstract candidate of Historical Sciences*. Lviv [in Ukrainian].
37. Kapral, M. (1996). *Financial books of Lviv in the second quarter of the XVI century as a source of research on historical demography and sociotopography: author's abstract candidate of historical sciences 07.00.06*. Kyiv [in Ukrainian].
38. Savchenko, A. (Edit.). (1998). *Catalog of Arab manuscripts from the Vernadsky Central Scientific Library of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR*. Kiev [in Russian].
39. Mitsan, T. (Edit.). (2003). *Kyiv Mohyla Academy in documents and rare editions from the funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky Catalog. Issue 2. Documents on the history of the Kyiv-Mohyla Academy on the basis of materials of the Institute of Manuscripts*. Kyiv [in Ukrainian].
40. Klymenko, E. (2007). Musical Significant Manuscripts of the Pomeranian Tradition in the Funds of the Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky. *Handwritten and book heritage of Ukraine*, vol. 11, 200–213 [in Ukrainian].
41. Klymenko, E. (2007). Specificity of codicological researches of hemispheres of Cyrillic handwritten books (on materials of the Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky). *Library Science. Document Science. Informology*, № 2, 64–69 [in Ukrainian].
42. Klymenko, O. (2001). *Printed primer in Ukraine in the XVII - early XX centuries: historical and book research: author's abstract Candidate of historical sciences 07.00.08*. Kyiv [in Ukrainian].
43. Kovalchuk, H. (2004). *Theory and Practice of Book Memory of the 20-th Century: author's abstract doctor of Historical Sciences 07.00.08*. Kyiv [in Ukrainian].
44. Kolosovska, O. (1998). Research and collection of the old printed Cyrillic book in Galich Region (the end of the 18th – the first half of the 20th century): author's abstract candidate of Historical Sciences: 07.00.08. Kyiv [in Ukrainian].
45. Kondratiuk, Y. (2010). Church parish records management of Volyn diocese of the end of XVIII – beginning of XX centuries. Zhytomyr [in Ukrainian].
46. Konstantinova, V. (2004). *Sources on the socio-economic history of the cities of Southern Ukraine in the last quarter of XVIII – 1853: author's abstract candidate of Historical Sciences 07.00.06*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

47. Kornieieva, H. (2005). *Ukrainian Children's Book of Eastern Galich region: Historical and Book Science aspect (second half of the XIX century – 1939): author's abstract candidate of Historical Sciences 07.00.08*. Kyiv [in Ukrainian].
48. Kornii, L. (1994). Guria Irmola beginning of the XVII century – an ancient monument of church singing in Ukraine. *Handwritten and book heritage of Ukraine*, vol. 2, 22–30 [in Ukrainian].
49. Kryshchalovych, U. (2004). The most ancient handwritten maps of Galicia (pp. Podtemne, Kugaev, m. Rakovets). *Historical Mapping of Ukraine*, 187–194. Lviv, Kyiv, New York [in Ukrainian].
50. Krystalovych, U. (2000). Handwritten maps of Galich region XVII–XVIII centuries. *Ukrainian Cartography and History*, 218–228 [in Ukrainian].
51. Krystalovych, U. (2002). Manuscript maps of Galich region of the XVIII century. *Notes of the NTSh*, T. CCXL, 416–434. Lviv [in Ukrainian].
- 52.. Krystalovych, U. (2011). Manuscripts of the XVI–XIX centuries. From the funds of the Central State Historical Archives of Ukraine, Lviv. Lviv [in Ukrainian].
53. Kuleshov, S. (2000). *Document Science: History. Theoretical Foundations*. Kyiv [in Ukrainian].
54. Kuleshov, S. (2004). From the history of organization of scientific researches in the processes of records management processes in Ukraine in the 1920–1930. *Studies in Archival Affairs and Document Science*, T. 11, 164–167 [in Ukrainian].
55. Kuleshov, S. (2012). *General Document Science: Teaching Manual*. Kyiv [in Ukrainian].
- 56.. Kupchynskyi, O. (1998). *Semsky and Grodsky forensic administrative documents of Lviv*. Kyiv [in Ukrainian].
57. Kupchynskyi, O. (2004). *Acts and documents of the Galician-Volyn principality of the 13th – the first half of the 14th centuries. Research. Texts*. Lviv [in Ukrainian].
58. Kushnarenko, N. (2006). *Document Science*. Kiev [in Russian].
59. Lemish, N. (2009). *Organization of record keeping in state authorities of Chernihiv province (1802–1856): author's abstract doctor of Historical Sciences 27.00.02*. Kyiv [in Ukrainian].
60. Lisovska, E. (2000). Cadastral maps as a source for the history of Galich XIX century. *Cartography and history of Ukraine*, 245–251. Lviv, Kyiv, New York [in Ukrainian].
61. Lukashevich, A. (1995). *Development of provincial records production documentation of the 70–90s. XVIII century : Author's abstract candidate of Historical Sciences 05.25.02*. Moscow [in Russian].
62. Malynovska, N. (2003). *Ukrainian book of the second half of the nineteenth century – the first quarter of the twentieth century in the south of Ukraine: historical and bibliographic and bibliographic aspects: author's abstract. Candidate of Historical Sciences 07.00.08*. Kyiv [in Ukrainian].
63. Markitan, L. (1997). Kino, photo documents as a historical source (theoretical aspect. *Special historical disciplines: questions of theory and methodology*, vol. 1, 171–184 [in Ukrainian].
64. Markitan, L. (1998). Phonodocuments: source-study aspect. *Special historical disciplines: questions of theory and methodology*, vol. 2, 119–128 [in Ukrainian].
65. Markitan, L. (2002). Information potential of cinema, photo, video documents as a historical source. *Urainian hictorical journal*, № 5, 34–49 [in Ukrainian].
66. Matsyuk, O. (2000). About the joint publication «Index to cadastral maps»: *Cartography and history of Ukraine*, 242–244. Lviv, Kyiv, New York [in Ukrainian].
67. Matsyuk, O. (1992). *Filigree of archival documents of Ukraine of the XVIII–XX centuries*. Kyiv [in Ukrainian].
68. Matsyuk, O. (1994). *The History of Ukrainian Paper*. Kyiv [in Ukrainian].
69. Matsyuk, O. (1995). *History of paper in Ukraine and its filigree (source study research)*. Kyiv [in Ukrainian].
70. Mityaev, K. (1964). Documentation, its tasks and prospects of development. *Questions of archival studies*, №2, 27–37 [in Russian].
71. Mitsan, T. (Edit.). (2003). *Kyiv Mohyla Academy in documents and rare editions from the funds of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky Catalog. Issue 2. Documents on the history of the Kyiv-Mohyla Academy on the basis of materials of the Institute of Manuscripts*. Kyiv [in Ukrainian].
72. Molchanov, V. (2007). *The life level of law enforcement officials in Ukraine in the nineteenth and early twentieth centuries*. Kyiv [in Ukrainian].
73. Miaskova, T. (2001). *The history of staffing and the modern composition of collections of the library of the Kiev University of St. Volodymyr (1834–1927): author's abstract candidate of Historical Sciences 07.00.08*. Kyiv [in Ukrainian].
74. Nadolishnii, P. (2006). *Theory and History of Public Administration*. Odesa [in Ukrainian]
75. Odnorozhenko, O. (2009). *Russian royal, economic and princely seals of the XIII–XVI centuries*. Kharkiv [in Ukrainian].

76. Odnorozhenko, O. (2009). *Family heraldry of the Russian kingdom and the Russian lands of the Crown of Poland in the XIV–XVI centuries*. Kharkiv [in Ukrainian].
77. Odnorozhenko, O. (2009). *Cossack territorial heraldry of the end of XVI – XVIII centuries*. Kharkiv [in Ukrainian].
78. Olenenko, A. (2013). *Azov provincial office: the history of the institution and its documentation*. Kyiv [in Ukrainian].
79. Oluiko, V. (2005). *Administrative-territorial unit of Podillya. History and Modernity*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
80. Otamas, I. (2015). *Organization of record management in the regions of the USSR–UkrSSR in the 1920–1980s (on the example of Cherkasy region): author's abstract candidate of Historical Sciences 27.00.02*. Kyiv [in Ukrainian].
81. Palekha, Y. (2004). To the history of the organization of record keeping in the state apparatus of Ukrainian governments 1917–1918. *Studies of the Archival Affairs and Document Science*, T. 12, 132–136. Kyiv [in Ukrainian].
82. Panashenko, V. (1997). *Military management in Ukraine (mid XVII – XVIII centuries)*. Kyiv [in Ukrainian].
83. Papakin, H. (2010). *History of state institutions of Ukraine. The governing institutions of the IX – beginning of the twentieth century*. Kyiv [in Ukrainian].
84. Pasichnyk, L. (2002). Peculiarities of Patent Documents and Forms of Information Services by them. *Science works of NBUV*, vol. 9, 150–160. Kyiv [in Ukrainian].
85. Pasichnyk, L. (2004). Innovations in the field of industrial property protection: new types of patents. *Science works of NBUV*, vol. 13, 237–243. Kyiv [in Ukrainian].
86. Pasichnyk, L. (2002). Features of the prices as specialty technical documents: *Herald of the Book Chamber*, №2, 20–21 [in Ukrainian].
87. Paslavsky, T. (2001). Bibliography of historical cartography of Ukraine: actual issues of the volume and content of the object. *Library Bulletin*, №6, 19–24. Kyiv [in Ukrainian].
88. Paslavsky, T. (2002). Historical map and historical cartography: the problem of the correlation of concepts from the point of view of the tasks of the retrospective bibliography. *Notes of the Lviv Scientific Library. V. Stefanyk*, vol. 9/10, 376–390. Kyiv [in Ukrainian].
89. Paslavsky, T. (2002). Topical issues of «bibliographic source study» in the field of historical cartography of Ukraine. *Archives. Archeography. Source Study*, vol. 5, 249–260. Kyiv [in Ukrainian].
90. Perkun, V. (2000). Features of the emblematic series and legends of the stamps of the parochial churches of the Lutsk-Zhytomyr and Kamianets dioceses (1800–1916). *pecial Historical Disciplines: Theory and Methodology*, vol. 4, 159–196. [in Ukrainian].
91. Perkun, V. (2000). Seals of Orthodox institutions and clergy (on the materials of the State Archives of the Vinnytsia region of the XIXth – the first third of the twentieth century). *pecial Historical Disciplines: Theory and Methodology*, vol. 5, 153–168. [in Ukrainian].
92. Pleshkevich, E. (2001). *Evolution of theoretical ideas about the document*. Moscow [in Russian].
93. Pleshkevich, E. (2012). *Documentary approach in Library Science and bibliography: stages of formation and direction of development*. Moscow [in Russian].
94. Pryvalko, T. (2007). *Accounting and statistical sources on the history of the nobility of the Left-Bank Ukraine of the late XIX – early XX centuries: author's abstract candidate of Historical Sciences 07.00.06*. Kyiv [in Ukrainian].
95. Repina, L. (2008). «Challenge and response»: perspectives of historical science at the beginning of the new millennium. *Eidos*, 13, 1. Kyiv [in Ukrainian].
96. Rymarovych, I. (2001). Generic book-keeping of the Right-bank Ukraine of the eighteenth century. In the funds of the National Library of Ukraine them. V.I. Vernadsky: History and Bibliographic Reconstruction: author's abstract candidate of Historical Sciences 07.00.08. Kyiv [in Ukrainian].
97. Romaniuk, M. (2000). *Ukrainian Press Knowledge at the Turn of the XXI Century*. Lviv [in Ukrainian].
98. Rusakova, Y. (2008). *Non-authentic documents of the Kyiv-Pechersk Monastery of the 16th–17th centuries: textual and landed aspects of the way of life: author's abstract 07.00.06*. Kyiv [in Ukrainian].
99. Salnykova, N. (2012). *Normative and scientific and methodological support of case management in Ukraine in the 1920-1930's: author's abstract 27.00.02*. Kyiv [in Ukrainian].
100. Samarskyi, V. (2000). History of the formation of a collection of maps and plans of the department of ancient acts of the Central Ukrainian Academy of Arts of Ukraine in Lviv. *Kartografiya i istoriya Ukrainy: Sciences Works*, 215–217. Lviv [in Ukrainian].

101. Sverdlyk, Z. (2016). *Organization of records management in the Duma and the Executive Committee of Kyiv (1870-1917): author's abstract 27.00.02* Kyiv [in Ukrainian].
102. Serhieieva, I. (1992). Materials of the magazine «Jewish Peace» (St. Petersburg, 1908-1917) in the funds of the Central Scientific Library named after. V. Vernadsky Academy of Sciences of Ukraine. *Handwritten and book heritage of Ukraine*, vol. 1, 111–116. Kyiv [in Ukrainian].
103. Synieokyi, O. (2016). *Chronological document in the world of communication space: evolution, modern state, directions of transformations: author's abstract 27.00.02*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
104. Syniak, I. (2006). *Sources on the history of office work of the Zaporizhzhya Cossacks of the era of Nova Sich (1734-1775): author's abstract 07.00.06* Kyiv [in Ukrainian].
105. Sytyi, I. (2001). Coat of arms and seal of Ivan Mazepa . *Siversky Chronicle*, №5, 38–49 [in Ukrainian].
106. Sytyi, I. (2000). Seals of a hundred senior officers, comrades and clerks . *Special historical disciplines and questions of the theory of methodology: a collection of sciences. Works and memories*, vol. 4, 214–260 [in Ukrainian].
107. Kochyliias, I. (2002). Theotokos scenes in the parish seals of the Przemyśl eparchy of the XIXth and the beginning of the 20th century. *Ukr. Archeographical yearbook*, vol. 7, 151–173 [in Ukrainian].
108. Skochyliias, I. (2003). Funds of the Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv as a source for the study of church sphragistics of the Przemyśl eparchy (end of the 18th – early 20th centuries). *History of Religions in Ukraine: Works of the XIII International Scientific Conference*, 512–521. Lviv [in Ukrainian].
109. Skrypnyk, A. (2006). *Activity of administrative institutions of the Podolsk province (1793–1914): Author's abstract 07.00.01*. Kyiv [in Ukrainian].
110. Slonchak, N. (2000). Video Documentation as a Historical Source. *Special Historical Sources: Questions of Theory and Practice. Collection of Sciences. Works on honor of Academician Valery Andriyovych Smoli*, vol. 5.1, 322–325 [in Ukrainian].
111. Sokur, L. (2012). *State policy of Ukraine in the field of records management (1917-2010): main features and directions: author's abstract 27.00.02*. Kyiv [in Ukrainian].
112. Sossa, R. (2000). *History of mapping the territory of Ukraine. From ancient times to 1920: short essay*. Kyiv [in Ukrainian].
113. Sossa, R. (2002). *Cartographic works on the territory of Ukraine (1945–2000)*. Kyiv [in Ukrainian].
114. Sossa, R. (2008). Research on the history of cartography of Ukraine. *Ukrainian Historical Journal*, № 3, 176–202 [in Ukrainian].
115. Sossa, R. (2007). *Mapping the territory of Ukraine from ancient times to 1941*. Kyiv [in Ukrainian].
116. Zamlinskii, V. (Edit.). (1992). *Special Historical Disciplines*. Kiev [in Russian].
117. Voitsekhivska, I. (Edit.). (2008). *Special Historical Disciplines: Directory*. Kyiv [in Ukrainian].
118. Stolyarov, Y. (2013). *Documentation*. Oryol [in Russian].
119. Strashko, V. (2002). *Recommendations for the compilation of documentary descriptions of book books of the Right-bank Ukraine of the sixteenth and seventeenth centuries* Kyiv [in Ukrainian].
120. Tupchiienko-Kadyrova, L. (2004). Value of notions of «musical information» and «musical document». *Library Science. Documentation. Informology*, T.12, 23–35 [in Ukrainian].
121. Tupchiienko-Kadyrova, L. (2004). Musical document: aspects of definition, typespecies and description in the mode of electronic cataloging. *Studies of Archival Affairs and Document Science*, № 4, 148–155 [in Ukrainian].
122. *Ukrainian Archival Encyclopedia*. (2008). Kyiv [in Ukrainian].
123. Hamray, O. (2000). Practice of graphical handwriting analysis in codicological description of manuscripts. *East-knowledge*, № 10, 45–66 [in Ukrainian].
124. Chernukhin, E. (2002). *Greek Manuscript Legacy in Kyiv: Historiography and Review of Materials of the IV–XX Centuries*. Kyiv [in Ukrainian].
125. Shandra, V. (2005). *Governor-General in Ukraine: XIX – The Beginning of the Twentieth Century*. Kyiv [in Ukrainian].
126. Shandra, V. (2001). *Little Russian Governor General, 1802–1856: functions, structure, archive*. Kyiv [in Ukrainian].
127. Shvetsova-Vodka, H. (2010). A document in the light of neocommunicology: scientific and practical. Moscow [in Russian].
128. Shvetsova-Vodka, H. (2009). *General theory of document and book*. Kiev, Moscow [in Russian].

УДК 330.341.1:[002.1:339](477)

Олена Василівна Шевченко,
доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Одеського національного політехнічного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Мета роботи. Дослідження пов'язане з розкриттям теоретико-методологічних основ системи документального забезпечення торговельної галузі України, яка тісно пов'язана з її цілями, функціями й організаційною структурою, її складові взаємопов'язані з комунікаційними процесами внутрішнього і зовнішнього документальних середовищ. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні соціокомунікативного й системного підходів, що надало змоги обґрунтувати сутність та особливості системи документального забезпечення торговельної галузі України, визначити основні структурні елементи галузевої документальної системи, з'ясувати різноаспектну їх характеристику, комунікаційні взаємозв'язки та роль її складових. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що систему документального забезпечення торговельної галузі запропоновано розуміти як динамічну документну систему в єдності її об'єктної і суб'єктної підсистем: супровідної й ідентифікуючої торговельної документації, яка забезпечує галузевою інформацією суб'єктів торговельної діяльності. **Висновки.** Система документального забезпечення, яка відображає і забезпечує торговельну діяльність Української держави, нині має бути потужним інструментом, здатним через управління документацією, поліпшувати процеси ділової комунікації й корегувати поведінку його членів.

Ключові слова: система документального забезпечення, галузева документна інформація, комунікаційне середовище, торговельна галузь України.

Елена Васильевна Шевченко,
доктор наук по социальным коммуникациям, профессор
Одесского национального политехнического университета

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ СИСТЕМЫ ДОКУМЕНТАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ТОРГОВОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Цель работы. Исследование связано с раскрытием теоретико-методологических основ системы документационного обеспечения торговой отрасли Украины, которая тесно связана с ее целями, функциями и организационной структурой, ее составляющие взаимосвязаны с коммуникационными процессами внутреннего и внешнего документационных сред. **Методология исследования** заключается в применении социокоммуникативного и системного подходов, которое предоставило возможность обосновать сущность и особенности системы документационного обеспечения торговой отрасли Украины, определить основные структурные элементы отраслевой документационной системы, выяснить разноаспектную их характеристику, коммуникационные взаимосвязи и роль ее составляющих. **Научная новизна** работы заключается в том, что система документационного обеспечения торговой отрасли предложено понимать как динамическую документную систему в единстве ее объектной и субъектной подсистем: сопроводительной и идентифицирующей торговой документации, которая обеспечивает отраслевой информацией субъектов торговой деятельности. **Выводы.** Система документационного обеспечения, которая отражает и обеспечивает торговую деятельность Украинского государства, в настоящее время должна быть мощным инструментом, способным через управление документацией, улучшать процессы деловой коммуникации и корректировать поведение его членов.

Ключевые слова: система документационного обеспечения, отраслевая документная информация, коммуникационная среда, торговая отрасль Украины.

*Olena Shevchenko*Doctor of Science in Social Communications, Professor
Odessa National Polytechnic University

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF THE STUDY OF DOCUMENT WORKFLOW SYSTEM TRADING INDUSTRY OF UKRAINE

The purpose of the work. The research is related to the disclosure of the theoretical and methodological foundations of the documentation system of the Ukrainian trade sector; which is closely related to its objectives, functions and organizational structure, its components are interrelated with the communication processes of the internal and external documentary environments. **The methodology of the research** is to apply socio-communicative and systematic approaches, which has allowed to substantiate the essence and features of the system of documentation support of the Ukrainian trade sector; to identify the main structural elements of the sectorial documentation system, to find out their varied characteristics, communication interrelations and the role of its components. **The scientific novelty** of the work is that the system of documentary support of the trade industry is proposed to be understood as a dynamic document system in the unity of its object and subjective subsystems: the accompanying and identifying trade documentation, which provides industry information of the subjects of trade activity. **Conclusions.** The documentation system, which reflects and secures the trading activity of the Ukrainian state, should now be a powerful tool that can document business processes, improve the processes of business communication and correct the behavior of its members.

Key words: system document management, industry document information, communication environment, trading industry of Ukraine.

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах розвитку національної сфери торговельної діяльності та підвищення якісного рівня комунікативної політики система документального забезпечення торгівлі України повинна орієнтуватися на застосування інноваційних рішень.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних основ формування системи документального забезпечення торговельної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Важливими для дослідження є базові положення теорії соціальних комунікацій, які обґрунтовують значення документних комунікацій у сучасному суспільстві. Серед авторів концепцій соціальної комунікації слід назвати: В. М. Горового, В. О. Ільганаєву, В. П. Конецьку, В. В. Різуна, А. В. Соколова, О. М. Холода, Є. Л. Шапіро та ін. Теоретичні засади дослідження склали концептуальні положення, викладені у фундаментальних працях з документознавства, теорії соціальних комунікацій Л. А. Дубровіної, С. Г. Кулешова, Н. М. Кушнарєнко, А. А. Соляник, Ю. М. Столярова, Г. М. Швецової-Водки та інших науковців, теоретичні доробки вітчизняних учених з проблем функціонування торговельної галузі України [4; 10; 11].

Ієрархічна система побудови і функціонування торгівлі визначає структуру її документно-комунікативної моделі, об'єднує в єдине ціле процеси товарної політики в торговельній діяльності країни. Особливістю комунікаційного середовища торгівлі є функціонування численних комунікантів і реципієнтів, діяльність яких забезпечує галузева система торговельної документації.

Важливе місце в цьому середовищі торговельної інформації та її матеріальних носіїв – супровідної торговельної документації, що представлена значною кількістю своїх різновидів, які в динамічних процесах функціонування інформації формують галузеву підсистему документних комунікацій. Супровідна торговельна документація відображає закономірності й особливості функціонування як комунікантів, так і реципієнтів торговельної галузі; визначає форми відносин між ними та використовується в управлінні організації виробництва. Усього в досліджуваній галузі налічується близько 270 назв торговельної документації, серед яких понад 90 – договірно-контрактні документи.

Документні комунікації в торговельній діяльності України – це галузева система торговельної документації, ідентифікуючої та су-

провідної товарної інформації – товарні знаки, товарне маркування, штрихове кодування, господарські договори, документи із комерційної логістики, грошові і товарні документи, що засвідчують майнові права, документи орендних і лізингових операцій, первинно-облікова торговельна документація, тендерна документація, документи сумісної діяльності комерційних підприємств, документи в міжнародній торгівлі, дозвільні документи на здійснення торговельної діяльності, реципієнти і комуніканти документного процесу. Функціонування документної комунікації передбачає безперервний рух галузевої документації по комунікаційним каналах від комунікантів до реципієнтів, що забезпечує успішну діяльність комерції України. Документні ресурси становлять основу документаційного забезпечення комунікаційного середовища торговельної діяльності України і перебувають під впливом факторів зовнішнього середовища: економічного, правового, демографічного, науково-технічного, політичного та ін. Торговельна документація наявна в усіх складових документних ресурсів, є документним потенціалом оптимізації документаційного забезпечення комунікаційного середовища торгівлі України. Галузева система торговельної документації є документною базою оптимізації системи документаційного забезпечення комунікаційного середовища торговельної галузі України.

Галузева система торговельної документації становить основу структури комунікаційного середовища торговельної галузі України, перебуває під впливом факторів не лише внутрішнього, а й зовнішнього середовища: місця розташування, сезонності, циклічності, масштабності торговельного виробництва, особливостей організації торговельно-технологічного процесу, асортиментного профілю торговельних підприємств та ін. Обсяг і якість документної інформації, яка передається комунікаційними каналами, визначають оперативність функціонування галузі, постійний цілеспрямований збір, аналіз та оброблення інформації про стан товарного ринку, виявлення його особливостей і тенденцій розвитку та ін. Галузева система торговельної документації, яка включає супровідну і ідентифікую-

чу товарну інформацію визначає оптимальне використання документних ресурсів для досягнення позитивних показників розвитку торгівлі України, тому її слід розглядати як домінанту подальшого розвитку досліджуваної вітчизняної галузі. У складі документних ресурсів торговельного профілю є три основні складові: документні потоки (внутрішні, вхідні, вихідні), документні масиви і документний фонд (інформаційні ресурси, архівний фонд), які взаємопов'язані і виконують визначені функції. Слід підкреслити, що інформаційні ресурси й архівні фонди є основою документного фонду торговельної діяльності. Інформаційні ресурси позиціюються як потужний інструмент стабільного функціонування торговельної галузі, до складу яких входять: торговельна документація в електронній формі (поцифрована); матеріали інформаційної підтримки; інформаційно-комунікаційні послуги (обробка і передача інформації, узагальнення показників, підготовка звітної інформації, здійснення розрахунків, управлінський облік тощо) [1]. Торговельна документація представлена як в електронних, так і паперових показниках, оскільки функціонує в зазначених формах одночасно. Технічне обслуговування інформаційних ресурсів торговельних підприємств покладається на структурні підрозділи з інформаційного забезпечення.

Особливе місце в межах середовища посідає ідентифікуюча товарна інформація, до складу якої входять основоположна, комерційна, споживацька інформація, товарні знаки, товарне маркування і штрихове кодування [5; 8; 14; 15].

Структура комунікаційного середовища торговельної діяльності об'єднує в єдине ціле комунікаційну систему торговельної галузі України на основі функціонування торговельних операцій і торговельного процесу, орієнтуючись на її ієрархічну систему, де комунікаційними каналами передається галузева інформація між суб'єктами торговельної діяльності (виробниками товарної продукції, торговельними посередниками, фінансовими посередниками, споживачами товарної продукції).

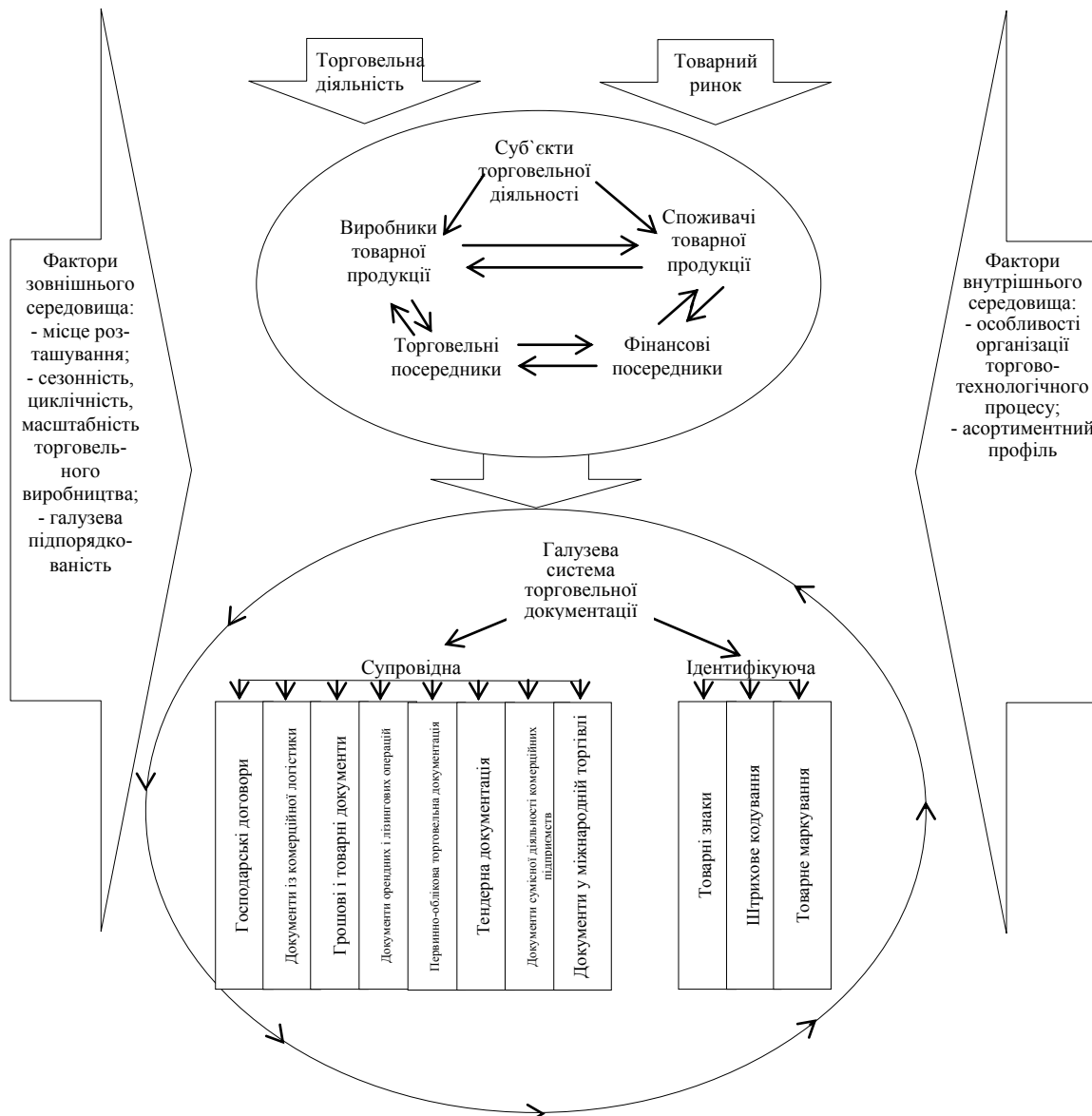

Рис. 1. Структура комунікаційного середовища системи документаційного забезпечення торговельної галузі України

Принципи економічної свободи, конкурентоспроможності, адаптивності та ризикованості, як базис походження торговельної галузі, впливають на її комунікаційне оточення. Зовнішні та внутрішні фактори мікро- та макрорівня – основа для створення і функціонування документних комунікацій, серед яких виокремлюються маркетингові комунікації.

Особливістю комунікаційного середовища торговельної діяльності є функціонування численних комунікантів і реципієнтів, діяльність яких сконцентрована на галузевій системі торговельної документації. Цілком очевидно, що споживачі торговельної продукції й учасники торговельної діяльності, до яких віднесені суб'єкти інфраструктури товарного ринку, споживачі, підприємства торгівлі, посередницькі

структури, суб'єкти фінансового ринку (продавці і покупці, банки, валютні і фондові біржі, інвестиційні компанії, лізингові фірми і компанії, страхові компанії) є ініціаторами функціонування системи документаційного забезпечення досліджуваної галузі, оскільки визначають її мету і потребують задоволення своїх вимог, а система задовольняє їх потреби за допомогою складових внутрішнього і зовнішнього середовища. Основна вимога – забезпечення належного функціонування системи документаційного забезпечення торговельної діяльності, впровадження інновацій у сферу інформаційних технологій з урахуванням специфіки ділового торговельного середовища [18;19].

Документні комунікації в торговельній діяльності України представлені галузевою

системою торговельної документації як основою галузевих документних ресурсів, ідентифікуючою та супровідною товарною інформацією, функціонування яких передбачає безперервний рух галузевої документації по комунікаційних каналах від комунікантів до реципієнтів – суб'єктах торговельної діяльності, що забезпечує успішне функціонування комунікаційного середовища торговельної галузі України. Торговельна документація, виконуючи інформативну, комунікативну, соціальну, кумулятивну, управлінську, облікову, правову функції, забезпечує налагодження комунікативних відносин і зв'язків торговельних підприємств, якісний рівень комунікаційного середовища галузі загалом.

Одним із основних напрямів удосконалення інформаційного забезпечення є широке використання електронних комунікацій, що є підґрунтям функціонування інформаційного середовища торговельної галузі України, дозволяє застосовувати можливості інтернету з діючою професійною мережею торговельних інтернет-спільнот, порталів або груп сайтів, взаємопов'язаних за тематикою і професійними інтересами за допомогою посилань, тобто це мережеві професійні організації, які необхідно об'єднати. Використання інтернету як універсального комунікаційного середовища зв'язку, яке сприяє розсиланню факсів, передачі голосових повідомлень, проведенню переговорів; веб-публікації, де можна розміщувати торговельну документацію, звітну, статистичну та іншу; інтранет/екстранет веб-сервер – для обговорення і прийняття управлінських рішень, що надає можливості співробітникам бути інформованими, спонукає їх до підвищення професійного рівня; push-технології – для доставки електронних документів на електронні скриньки співробітників; дискусійні форуми – інтернет і інтранет–групи новин, дискусійні групи і дискусійні дебати, де подаються новини через забезпечення on-line текстової дискусії між членами професійних спільнот; проведення електронних конференцій і аудіоконференцій, які передбачають систему електронних зборів і засобів візуальності, що є інструментом спільної комунікаційної взаємодії для віддалених філій торговельних підприємств; спілкування, отримання консультацій, проведення дискусій, обміну новинами через

електронні дошки оголошень [6; 12]. Прикладами ефективного застосування інформаційних ресурсів є система «Єдиного вікна» та онлайнового інформування клієнтів і партнерів на офіційних сайтах торговельних підприємств як бізнес-стратегія спільної роботи споживачів та виробників над створенням товарної продукції; інтернет-співтовариства, де споживачі обмінюються інформацією про товарну продукцію, розпродажі, акції, тренди, залишають відгуки; використання мобільного телефону для розміщення замовлення та отримання їх через приєднання рахунку за товарну продукцію до рахунку за мобільний телефон; голографічний помічник продавця, який відповідає на запитання покупців, надає необхідну інформацію, допомагає у виборі товарної продукції; електронні цінники з інформацією про ціну, дату виготовлення, термін зберігання, виробника, розташування в залі, знижки; ваги з TFT-монітором, на яких під час зважування демонструються рекламні ролики з інформацією про властивості товару; «розумні» візки в супермаркетах з екраном попереду, що допомагають отримати інформацію про ціну, дату виготовлення товару; демонстраційні дискети з рекламою продуктів і послуг за допомогою звуку, графіки, анімації; електронні брошури з докладною характеристикою торговельних мереж, підприємств [7; 12]. Для невеликих торговельних підприємств можна використовувати такі засоби електронної комунікації як електронна пошта, електронні дошки оголошень, елементи діалогової взаємодії (чати) тощо [3].

Наукова новизна. Документні ресурси, інформаційні технології, галузева система торговельної документації, корпоративна культура, документаційне забезпечення маркетингових комунікацій, документаційне забезпечення якості товарної продукції, документаційне забезпечення електронної комерції як складові внутрішнього та зовнішнього документно-комунікативного середовища – основа системи документаційного забезпечення торговельної діяльності України.

Комунікаційна технологія внутрішніх і зовнішніх складових системи документаційного забезпечення є основним інструментом, за допомогою якої торговельна галузь здійснює оптимізацію товаропостачання, збільшує обсяги продажу, підвищує рівень прибутку, утримує конкурентне становище на вітчизняному ринку.

Висновки. Функціонування системи документального забезпечення торговельної галузі в нинішніх умовах зумовлене необхідністю реформування й удосконалення документно-комунікаційного середовища, яке потребує формування ефективної, надійної системи обміну галузевою документною інформацією, яка б відповідала вимогам повноти, достатності, оперативності, гнучкості як однієї із найскладніших проблем торговельної галузі України [2; 16; 17]. Сутність потенціалу концептуальної моделі системи документального забезпечення торговельної галузі України визначається інтеграцією всіх її складових для досягнення цілей на основі системної взаємодії внутрішнього документального середовища з елементами зовнішнього [9]. Успішне функціонування запропонованої моделі залежить від комунікаційної здатності її складових адаптуватися до впливу зовнішніх чинників і раціонально використовувати внутрішні досягнення галузі.

Основу внутрішнього середовища системи документального забезпечення торговельної діяльності складають документні ресурси, функціонування яких забезпечують система діловодства й інформаційні технології. Інформаційні технології – це технічне, програмне забезпечення, інтернет, інтранет, функціонування веб-сайтів підприємств, що дозволяють створити єдиний комунікаційний інформаційний простір торговельної галузі України. Для того, щоб інформаційні технології стали ру-

шійною силою розвитку торговельної галузі, потрібна їх професійна консолідація на основі новітніх інформаційних технологій та створення інформаційної системи з можливістю її постійного доповнення та вдосконалення. З цією метою слід запровадити механізм залучення зовнішніх ресурсів до внутрішньої структури інформаційного управління, тобто зовнішні (потенційні) документно-інформаційні ресурси мають бути перетворені на внутрішні, придатні в будь-який час для ефективного використання. серед перспектив розвитку системи документального забезпечення торговельної діяльності – посилення вимог до нині функціонуючої системи документних комунікацій і забезпечення її подальшого ефективного використання через електронні комунікації [2]. Необхідно звернути увагу на недостатнє використання інформаційних можливостей у торговельній діяльності України при низькій забезпеченості матеріальної бази процесів інформатизації загалом, що стримує підвищення економічної ефективності підприємств і їх конкурентоспроможність [13].

Магістральний напрям вирішення питання – застосування сучасних інформаційно-документальних технологій з метою створення єдиної універсально-адаптивної документно-інформаційної бази системи документального забезпечення торговельної діяльності, користування якою буде відкритим згідно із запитом і рівнем доступу до галузевої інформації [1].

Список використаних джерел

1. Безверхий К. В. Інформаційний комплекс облікової системи та звітність в Україні : монографія / К. В. Безверхий, Т. В. Бочуля. – Київ : Центр учб. літ., 2014. – 184 с.
2. Дроздова (Шевченко) О. В. Складові системи документних комунікацій в комерційній діяльності: особливості функціонування / О. В. Дроздова // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Харків, 2014. – Вип. 44. – С.140–148.
3. Касьяненко В. О. Науково-методичні аспекти інформаційно-орієнтованого розвитку підприємства / В. О. Касьяненко, М. І. Супруненко // Механізм регулювання економіки. – 2006. – № 4. – С. 96–101.
4. Кушнарєнко Н. М. Спеціальне документознавство : навч. посіб. для дистанц. навч. / Н. М. Кушнарєнко, Ю. В. Трач ; за наук. ред. Г. М. Швецової-Водки ; Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». – Київ : Ун-т «Україна», 2010. – 280 с.
5. Коди та кодування інформації. Штрихове кодування: маркування об'єктів ідентифікації. Порядок присвоєння, реєстрації, перегляду та скасування кодів EAN на продукцію : ДСТУ 3356-96. – Київ : Держстандарт України, 1996. – 18 с.
6. Ланде Д. В. Основні теорії та технології інтеграції інформаційних потоків в інтернет-просторі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра техн. наук : спец. 05.13.06 / Д. В. Ланде ; НАН України, Ін-т проблем реєстрації інформації. – Київ, 2006. – 35 с.
7. Лігоненко Л. О. Трансформаційні процеси в торгівлі України в умовах інтернаціоналізації : монографія / Л. О. Лігоненко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 334 с.

8. Полікарпов І. С. Ідентифікація товарів / І. С. Полікарпов, А. В. Закусілов. — Київ : Центр навч. літ., 2005. — 344 с.
9. Прохорова О. С. Підходи до формування моделі стратегічного управління потенціалом підприємства [Електронний ресурс] / О. С. Прохорова. — Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <http://www.goo.gl/FAO9rY>. — Назва з екрана.
10. Столяров Ю. М. Від діловодства — до документознавства, від документознавства — до документології / Ю. М. Столяров // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2004. — Вип. 14. — С. 96–104.
11. Столяров Ю. Н. Второй закон документологии / Ю. Н. Столяров // Духовна культура в інформаційному суспільстві : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (Харків, 24–25 січ. 2002 р.) / Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2002. — С. 163–166.
12. Страхарчук А. Я. Інформаційні технології в економіці / А. Я. Страхарчук, В. П. Страхарчук. — Київ : Укоопосвіта, 1999. — 357с.
13. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства : монографія / за заг. ред. Ю. Б. Іванова, О. М. Тищенко. — Харків : ІНЖЕК, 2006. — 384 с.
14. Фарат О. В. Методичні підходи до ідентифікації конкурентоспроможності продукції промислових підприємств / О. В. Фарат, І. О. Красілич // Актуальні проблеми економіки. — 2015. — № 11. — С. 214–222.
15. Федоров В. І. Ідентифікація продукції під час її експертизи та сертифікації / В. І. Федоров // Стандартизація. Сертифікація. Якість. — 2000. — № 2. — С. 64–67.
16. Шевченко О. В. Використання сучасних програмних засобів у документаційному забезпеченні комерції / О. В. Шевченко // Людина в інформаційному просторі : зб. матеріалів І Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 12–13 листоп. 2014 р.). — Харків, 2014. — С. 143–145.
17. Шевченко О. В. Інформатизація документних ресурсів комерційної діяльності / О. В. Шевченко // Держава та регіони. Сер. Соц. комунікації. — 2015. — № 1 (21). — С. 32–38.
18. Шимановська-Діаніч Л. М. Процесно-орієнтоване управління та внутрішній контроль на підприємствах роздрібної торгівлі : монографія / Л. М. Шимановська-Діаніч, Є. А. Карпенко. — Полтава : ПУЕТ, 2012. — 269 с.
19. Шканова О. М. Інфраструктура товарного ринку / О. М. Шканова. — Київ : Центр навч. літ., 2006. — 320 с.

References

1. Bezverkhyi, K. V., Bochulia, T. V. (2014). Information system of accounting system and reporting in Ukraine: monograph. Kyiv : Tsentr uchb. lit. [in Ukrainian].
2. Drozdova (Shevchenko), O. V. (2014). Components of document communication systems in commercial activity: features of functioning. Kharkiv. Visn. Kharkiv. derzh. akad. Kultury. (Vols. 44), (pp.140–148) [in Ukrainian].
3. Kasianenko, V. O., Suprunenko, M. I. (2006). Scientific and methodical aspects of information-oriented development of the enterprise. Mekhanizm rehuliuivannia ekonomiky. (Vols.4), (pp. 96–101) [in Ukrainian].
4. Kushnarenko, N. M. (2010) Special Documentation. Kyiv : Un-t «Ukraina» [in Ukrainian].
5. Codes and encoding information. Bar coding: marking objects of identification. Order of assigning, registering, viewing and canceling EAN codes for products: DSTU 3356-96. Kyiv : Derzhstandart Ukrainy [in Ukrainian].
6. Lande, D. V. (2006). Basic theories and technologies of integration of information flows in the Internet space: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra tekhn. nauk : Kyiv [in Ukrainian].
7. Lihonenko, L. O. (2009). Transformation processes in Ukrainian trade in conditions of internationalization: monograph . Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
8. Polikarpov, I. S., Zakusilov, A. V. (2005). Identification of goods. Kyiv : Tsentr navch. lit. [in Ukrainian].
9. Prokhorova, O. S. Approaches to the formation of a strategic management model for enterprise potential. Retrieved from: <http://www.goo.gl/FAO9rY> [in Ukrainian].
10. Stoliarov, Yu. M. (2004). From office work - to documentation, from documentary studies to documentation. Visn. Khark. derzh. akad. kultury. Kharkiv. (Vols. 14.), (pp.96–104).
11. Stoliarov, Yu. N. (2002). The second law of documentation. «Dukhovna kultura v informatsiinomu suspilstvi». Kharkiv: Khark. derzh. akad. kultury [in Ukrainian].
12. Strakharchuk, A. Ya., Strakharchuk, V. P. (1999). Information technology in the economy. Kyiv : Ukooposvita [in Ukrainian].
13. Theoretical foundations of the competitive strategy of the enterprise (2006). Kharkiv : INZhEK [in Ukrainian].
14. Farat, O. V., Krasilych, I. O. (2015). Methodological approaches to the identification of the competitiveness of industrial enterprises. Aktualni problemy ekonomiky, 11 [in Ukrainian].
14. Fedorov, V. I. (2000). Identification of products during its examination and certification. Standartyzatsiia. Sertyfikatsiia. Yakist, 2 [in Ukrainian].

15. Shevchenko, O. V. (2014). Use of modern software in the documentation of commerce. «Liudyna v informatsiinomomu prostori». Kharkiv (pp. 143–145) [in Ukrainian].
16. Shevchenko, O. V. (2015). Informatization of documentary resources of commercial activity. Derzhava ta rehiony. Ser. Sots. komunikatsii. Vols.1 (21), (pp. 32–38) [in Ukrainian].
17. Shymanovska-Dianich, L. M., Karpenko, Ye. A. (2012). Process-oriented management and internal control at retail enterprises: a monograph. Poltava [in Ukrainian].
18. Shkanova, O. M. (2006). The commodity market infrastructure. Kyiv : Tsentr navch. lit. [in Ukrainian].

УДК 316.77:025.135

Оксана Миколаївна Збанацька,
кандидат історичних наук,
докторант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв

ДОКУМЕНТНА ЕВРИСТИКА ЯК НАУКА

Мета роботи полягає у спробі узагальнити існуючі наукові погляди на документну евристику як науку, що тільки формується. **Методологія** дослідження базується на комплексному аналізі основних складових документної евристики, застосуванні загальних, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що вперше на теоретичному рівні досліджено документну евристику як науку, визначено її об'єкт, предмет, мету, окреслено коло завдань та основних проблем, що мають вивчатися і вирішуватися цією наукою. **Висновки.** Запропоновано авторське бачення документної евристики як науково-прикладної дисципліни наук соціально-комунікаційного циклу.

Ключові слова: документна евристика, документальний пошук

Оксана Николаевна Збанацкая,
кандидат исторических наук,
докторант Национальной академии
руководящих кадров культуры и искусств

ДОКУМЕНТНАЯ ЭВРИСТИКА КАК НАУКА

Цель работы заключается в попытке обобщить существующие научные взгляды на документную эвристику как науку, которая только формируется. **Методология исследования** базируется на комплексном анализе основных составляющих документной эвристики, применении общих, общенаучных и специальных методов познания. **Научная новизна** работы заключается в том, что впервые теоретически исследовано документную эвристику как науку, определены ее объект, предмет, цель, определен круг проблем и основных вопросов, которые должны изучаться и решаться этой наукой. **Выводы.** Предложено авторское видение документной эвристики как научно-прикладной дисциплины наук социально-коммуникационного цикла.

Ключевые слова: документная эвристика, документальный поиск.

Oksana Zbanatska
Candidate of Historical Sciences
doctoral student of The National Academy
of Managerial Staff of Culture and Arts

DOCUMENTARY HEURISTICS AS A SCIENCE

Purpose of Article. The purpose of the study is an attempt to generalize a system of existing ideas about the main components of documentary heuristics, to consider documentary heuristics as a science that is only being formed. **Methodology.** The methodology of the research is based on a comprehensive analysis

15. Shevchenko, O. V. (2014). Use of modern software in the documentation of commerce. «Liudyna v informatsiinomomu prostori». Kharkiv (pp. 143–145) [in Ukrainian].
16. Shevchenko, O. V. (2015). Informatization of documentary resources of commercial activity. Derzhava ta rehiony. Ser. Sots. komunikatsii. Vols.1 (21), (pp. 32–38) [in Ukrainian].
17. Shymanovska-Dianich, L. M., Karpenko, Ye. A. (2012). Process-oriented management and internal control at retail enterprises: a monograph. Poltava [in Ukrainian].
18. Shkanova, O. M. (2006). The commodity market infrastructure. Kyiv : Tsentr navch. lit. [in Ukrainian].

УДК 316.77:025.135

Оксана Миколаївна Збанацька,
кандидат історичних наук,
докторант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв

ДОКУМЕНТНА ЕВРИСТИКА ЯК НАУКА

Мета роботи полягає у спробі узагальнити існуючі наукові погляди на документну евристику як науку, що тільки формується. **Методологія** дослідження базується на комплексному аналізі основних складових документної евристики, застосуванні загальних, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що вперше на теоретичному рівні досліджено документну евристику як науку, визначено її об'єкт, предмет, мету, окреслено коло завдань та основних проблем, що мають вивчатися і вирішуватися цією наукою. **Висновки.** Запропоновано авторське бачення документної евристики як науково-прикладної дисципліни наук соціально-комунікаційного циклу.

Ключові слова: документна евристика, документальний пошук

Оксана Николаевна Збанацкая,
кандидат исторических наук,
докторант Национальной академии
руководящих кадров культуры и искусств

ДОКУМЕНТНАЯ ЭВРИСТИКА КАК НАУКА

Цель работы заключается в попытке обобщить существующие научные взгляды на документную эвристику как науку, которая только формируется. **Методология исследования** базируется на комплексном анализе основных составляющих документной эвристики, применении общих, общенаучных и специальных методов познания. **Научная новизна** работы заключается в том, что впервые теоретически исследовано документную эвристику как науку, определены ее объект, предмет, цель, определен круг проблем и основных вопросов, которые должны изучаться и решаться этой наукой. **Выводы.** Предложено авторское видение документной эвристики как научно-прикладной дисциплины наук социально-коммуникационного цикла.

Ключевые слова: документная эвристика, документальный поиск.

Oksana Zbanatska
Candidate of Historical Sciences
doctoral student of The National Academy
of Managerial Staff of Culture and Arts

DOCUMENTARY HEURISTICS AS A SCIENCE

Purpose of Article. The purpose of the study is an attempt to generalize a system of existing ideas about the main components of documentary heuristics, to consider documentary heuristics as a science that is only being formed. **Methodology.** The methodology of the research is based on a comprehensive analysis

of the main components of documentary heuristics, general scientific studies and particular methods of knowledge. **Scientific novelty** is based on the idea that the theoretical aspect of the documentary heuristics has been investigated as a science for the first time. Its object, subject, and purpose has been determined. The scope of tasks and the core questions are defined. **Conclusion.** The author's definition of documentary heuristics as a scientific-applied discipline of the social and communication cycle is offered.

Key words: documentary heuristics, documentary search.

Постановка проблеми. У працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, відзначається, що ще з давніх часів, коли з'явилися перші зібрання документів, людина намагалася їх певним чином впорядкувати, застосовуючи для цього абеткове розташування, класифікаційні системи тощо. Це здійснювалося задля спрощення пошуку документів у великих пошукових масивах. У процесі створення пошукового образу документа і здійсненні документального пошуку людині доводилось застосовувати різні евристичні методи і підходи, які відрізнялися від звичних алгоритмізованих дій.

З цієї точки зору документна евристика – давня галузь людської думки. Однак як наука, вона досі не сформувалася, це актуалізує потребу дослідження основних складових документної евристики і визнання її як науки.

Аналіз останніх публікацій. Публікації, безпосередньо присвячені документній евристиці у вітчизняній науці відсутні. Хоча окремі проблеми бібліографічної, архівної та музейної евристики розробляли вітчизняні та зарубіжні теоретики і практики. Так, бібліографічну евристику та проблеми бібліографічного розшукування досліджували П. Н. Берков [2], О. А. Гречихін [4], М. Ю. Нещерет [13], Л. С. Прокопенко [15], Є. М. Тодорова [17]; архівну евристику – В. Н. Автократов [1], М. М. Казанський, М. П. Фінешин [7], М. П. Ковальський [10], Н. М. Христова [19, 20]. В останні роки з'явилися наукові публікації з музейної евристики (А. О. Ніконова [14], В. В. Карпов, О. М. Збанацька, Ж. З. Денисюк [9]).

Мета статті полягає у спробі узагальнити існуючі наукові погляди на документну евристику як науку, що тільки формується, визначити її об'єкт, предмет, мету та завдання.

Виклад основного матеріалу. Поняття «документна евристика» походить від двох слів. Перше – «документна» характеризує його взаємозв'язок із документознавством, книгознавством, патентознавством, архівознавством,

бібліотекознавством, музеєзнавством тощо, тобто тими науками, об'єктом вивчення яких є різні види документів. Друге, «евристика» – назва науки про знаходження істини [18], яка вивчає особливості творчого мислення, методологію здобуття нового знання в різних сферах пізнавальної діяльності, методи розв'язання задач та вирішення проблем, що не задані чітким алгоритмом [8, с.10]. Поєднання цих двох термінів утворюють словосполучення «документна евристика», яке може позначати науку, що досліджує методи, прийоми, шляхи, процес знаходження документів в документних масивах інформаційних установ, не заданий чітким алгоритмом. При цьому сутнісними ознаками виступають методи знаходження; процес пошуку; наявність суб'єктів, які застосовують методи знаходження та здійснюють процес пошуку; наявність внутрішніх мотивів і зовнішніх стимулів суб'єктів; очікуваний результат процесу пошуку, а також правила і процедури, якими цей процес супроводжується. Завдяки взаємодії усіх названих складових відбувається документна комунікація – комунікація, опосередкована документом, побудована на обміні документами між двома або більше людьми [11, с.119]. Прикметники «документний» і «документальний» на думку Ю. М. Столярова мають різне значення. Так, «документний» – той, що складається з документів (документний потік, документний масив, документний фонд, документний ресурс), а «документальний» – той, що має документ у своїй структурі поряд з іншими елементами (документальна система) [16, с. 9]. Стосовно пошуку документів також вживають терміносполучення «документальний пошук». У ДСТУ ISO 5127:2007 «Інформація та документація. Словник термінів» документальний пошук подається як «шукування спеціальних документів у машинній пам'яті» [6, с. 10], у ДСТУ 7448:2013 «Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» це – «шукування, відбирання та видавання документів, що відповідають

інформаційному запиту» [3, с. 10], а у ДСТУ 5034:2008 «Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять» воно тлумачиться як «інформаційний пошук, об'єктом якого є інформація, зазначена в документах» [12, с. 14]. Спільним у наведених визначеннях є позначення процесу шукання, а от об'єкти пошуку різні – спеціальні документи; документи, що відповідають інформаційному запиту; інформація, зазначена в документах.

Документальний пошук – складний та творчий вид діяльності і має спиратися на науково обгрунтовані положення. Науковою основою документального пошуку може стати науково-прикладна дисципліна «документна евристика», що становить з одного боку складову частину документознавства, з іншого – частину евристики.

Формування документної евристики як науки передбачає визначення основних її складових: об'єкта та предмета. Оскільки документна евристика – наука, якій ще доведеться довести своє право на існування, тому її складові визначені недостатньо чітко.

Кожна наука має свій об'єкт дослідження. Об'єкт науки відповідає на питання: що вивчає наука. Під об'єктом науки розуміється та або інша частина дійсності, матеріальної, ідеальної або соціальної, на яку спрямована зацікавленість ученого. **Об'єктом** документної евристики як науки є система знань про методологію та технологію здійснення документального пошуку. Документальний пошук – це процес інтелектуально-прикладної діяльності інформаційних працівників, який може здійснюватися також фахівцями інших сфер життєдіяльності суспільства, за умови набуття ними потрібних знань, умінь і навичок. Документальний пошук є складовою документно-комунікаційної діяльності, тому він пов'язаний з усіма видами цієї діяльності: створенням, виробництвом, зберіганням, поширенням й використанням документів.

З'явившись разом з документами, документальний пошук, як і інші сфери документно-комунікаційної діяльності, виявив тенденцію до ускладнення свого змісту і форми. І, цілком ймовірно, що з розвитком комп'ютерних технологій, підвищенням якості інформаційного обслуговування та збільшенням активності людини і розширенням її пізнання, документальний

пошук перетвориться у спеціалізовану галузь і стане об'єктом науки – документної евристики.

Конструювання базових основ науки стоїть у тісному зв'язку з основними принципами й суттю предмету самої науки. Предмет науки повинен відповістити на запитання: яким саме чином, навіщо, з якою метою й для чого саме вивчають об'єкт. Під предметом тої або іншої науки розуміється деяка частина ідеальної, духовної реальності, що являє собою логічно зв'язану, основану на розумі сукупність роздумів ученого про той або інший об'єкт дійсності. Ці роздуми ніколи повністю не охоплюють всієї складності досліджуваного об'єкта, оскільки виражають не тільки сутність об'єкта, але й індивідуальну позицію ученого. Предмет науки визначає зміст наукового знання про об'єкт – документальний пошук й документно-комунікаційну діяльність.

Предметом документної евристики є формування системи наукового знання про технологію здійснення документального пошуку у єдності його з документами, їхніми пошуковими образами, пошуковими масивами, довідковим апаратом, суб'єктами документно-комунікаційної діяльності.

Документна евристика вивчає документальний пошук як предмет на теоретичному, історичному та емпіричному рівнях. Вона досліджує:

- 1) документальний пошук як різновид інформаційного пошуку;
- 2) документальний пошук як процес;
- 3) документи та їхні пошукові образи;
- 4) інформаційно-пошукові мови як складові інформаційно-пошукових систем та документної евристики;
- 5) документні фонди інформаційних установ;
- 6) класифікацію евристик (галузевої евристики);
- 7) психофізіологічні особливості споживачів інформації та інформаційних посередників;
- 8) методи та способи документування.

У полі її уваги перебувають загальні закономірності створення, опрацювання, зберігання та знаходження документів. Причому предметом вивчення може служити документна комунікація загалом або її окремі аспекти, специфічні риси документального пошуку.

Оскільки саме документна евристика дає ключ до розуміння всіх інших складових до-

кументних соціальних комунікацій, то коло питань, які вивчаються документною евристикою, досить широке, але головними з них є:

— способи створення пошукових образів документів за допомогою інформаційно-пошукових мов;

— функції, властивості, ознаки, структура документних фондів;

— довідково-пошукові апарати бібліотек, архівів, музеїв, інформаційних агенцій;

— виявлення існування документа і з'ясування його місцеперебування;

— роль інформаційних посередників у здійсненні комунікаційного процесу;

— побутування документа в соціальному часі й просторі;

— особливості документної комунікації.

З предмету документної евристики впливають основні *завдання* цієї наукової дисципліни:

— теоретичне осмислення методології та обґрунтування технології здійснення документального пошуку у пошукових масивах інформаційних установ;

— виявлення закономірностей впливу документної евристики на здійснення комунікаційного процесу;

— формування евристичного мислення людини.

Метою документної евристики є кумулювання знання про типи та види документів, їхнє місцезнаходження, орієнтири щодо їхнього розшукування з урахуванням інформаційних потреб споживачів.

Для того, щоб документна евристика перетворилася на істинну, безперечну науку, потрібно зосередити увагу на розробці її теорії. Ця розробка може піти двома шляхами – шляхом розробки документної евристики як дисципліни, що об'єднує в єдину систему всі знання про документальний пошук, або шляхом створення монолітної науки про документальний пошук, що вивчає документальний пошук з однієї, конкретної сторони. Проте, яким би шляхом не пішла подальша розробка науки про документальний пошук, потрібно:

1) встановити у документній евристиці конкретну, чітку термінологію;

2) дати точне визначення документального пошуку як об'єкта документної евристики і самої документної евристики як науки;

3) встановити внутрішній зв'язок між знаннями, які вводяться у документну евристику, початок, що їх об'єднує;

4) розробити детальну структуру документної евристики;

5) чітко встановити межі, що відмежовують документну евристику від інших наук;

6) точно визначити місце документної евристики в загальній системі наук;

7) розробити методологію документної евристики.

Будь-яка наукова робота має починатися із засвоєння методологічного апарату науки. Подальша робота передбачає вміння використати цей апарат і спеціальні методики та прийоми під час роботи з джерелами [5, с. 28-29].

Методологія документної евристики може розглядатися як галузь документної евристики, що становить, з одного боку, систему найзагальніших принципів, положень і методів, пізнавальну основу для наукового знання про документальний пошук, а з іншого, – сукупність прийомів, способів і процедур дослідження документаційних процесів, документно-комунікаційних систем тощо. Вона підпорядкована завданням документознавчого пізнання, узагальненню практики документознавчих досліджень та їх удосконаленню. Характерною ознакою методології документної евристики є тісний зв'язок її складових із загальнонауковою методологією, адже вона конкретизує її засади до соціально-комунікаційної сфери життєдіяльності людини.

Слід враховувати, що евристичні методи і принципи наштовхують на пошук і використання нетривіальних кроків. Евристичне чуття супроводжує мало не кожен крок наукового пошуку, принципово не піддаючись формалізації [21, с. 101].

Знання, що будуть накопичуватися документною евристикою, стануть дієвим засобом: покращення якості обслуговування споживачів інформації; удосконалення пошукових можливостей інформаційно-пошукових систем; підвищення рівня обізнаності інформаційних працівників щодо наявних документних фондів інформаційних установ; покращення взаємодії між споживачами інформації та інформаційними працівниками; підвищення рівня інформаційної культури споживачів інформації.

Висновки. Виникнення документної евристики на часі, оскільки документальний пошук вже не носить примітивний, випадковий характер і здійснюється не тільки у традиційний спосіб в приміщенні однієї інформаційної установи, а документальний пошук, з появою комп'ютерних технологій та Інтернету, набув глобального характеру, і поширився на автоматизовані інформаційно-пошукові системи інформаційних установ. Можна запропонувати

таку робочу дефініцію документної евристики – це комплексна система знань, що вивчає теорію, історію і практику документального пошуку, його інтелектуальні та технологічні засади. Документальний пошук здійснюється заради забезпечення споживачів інформації потрібними документами, а документна евристика може стати науково-прикладною дисципліною наук соціально-комунікаційного циклу, науковою базою документального пошуку.

Список використаних джерел

1. Автократов В. Н. Вопросы традиционного архивного поиска / В. Н. Автократов // Вопросы кибернетики. Современные документальные системы. – Москва, 1979. – С.127–145.
2. Берков П. Н. Библиографическая эвристика: (к теории и методике библиогр. разысканий) / П. Н. Берков. – Москва : Изд-во Всесоюз. кн. палаты, 1960. – 175, [1] с.
3. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 7448:2013. – [Чинний від 2014.07.01]. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. – III, 44 с. – (Національний стандарт України) (Інформація та документація).
4. Гречихин А. А. Библиографическая эвристика: История, теория и методика информационного поиска : конспект лекций по курсу «Общая и книготорг. библиография» для спец. 1727 – «Книговедение и орг. книж. торговли» / А. А. Гречихин ; М-во высш. и сред. спец. образования РСФСР, Моск. полиграф. ин-т. – Москва : МПИ, 1984. – 46, [2] с.
5. Дубровіна Л. А. Методологічні засади історичних досліджень в бібліотекознавстві та документознавстві: базові принципи і поняття / Л. А. Дубровіна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2005. – № 1. – С. 22–29.
6. Інформація та документація. Словник термінів : (ISO 5127:2001, IDT) : ДСТУ ISO 5127:2007. – Чинний від 2009-10-01. – Уведено вперше. – Київ : Держспоживстандарт України, 2010. – 237 с. : дод. – (Національний стандарт України).
7. Казанский М. Н. Информационно-поисковая система нахождения документов в архиве организации / М. Н. Казанский, Н. П. Финешин ; Центр. науч.-исслед. ин-т информ. и техн.-экон. исслед. по атом. науке и технике. – Москва : Б. и., 1973. – 78, [3] с.
8. Карамішева Н. В. Евристика / Н. В. Карамішева. – Львів : ПАІС, 2013. – 271 с.
9. Карпов В. В. Музейна евристика: теоретичні основи та практична реалізація / В. В. Карпов, О. М. Збанацька, Ж. З. Денисюк // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 1. – С. 19–25.
10. Ковальський Н. П. К методике разысквания неопубликованных источников по социально-экономической истории Украины XVI–первой половины XVII века при изучении курса источниковедения / Н. П. Ковальський // Вопросы совершенствования вечернего и заочного обучения (На материалах Днепропетровского университета) : сб. науч. тр. – Днепропетровск, 1977. – С. 95–102.
11. Кушнарченко Н. Н. Документоведение : учебник / Н. Н. Кушнарченко. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев : Знання, 2000. – 459 с.
12. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 5034:2008. – [Чинний від 2009.01.01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2009. – 38 с. – (Національний стандарт України) (Інформація та документація).
13. Нещерет М. Ю. Библиографический поиск: эволюция и современность / М. Ю. Нещерет. – Санкт-Петербург : Профессия, 2010. – 256 с.
14. Никонова А. А. Музейная эвристика: pro et contra [Электронный ресурс] / А. А. Никонова // Международный журнал исследований культуры: науч. рецензируемое электрон. изд. – Электрон. дан. – Санкт-Петербург: Эйдос, 2016. – № 3. – Режим доступа: <http://www.culturalresearch.ru/ru/curr-issue> (дата обращения: 16.11.2016). – Яз.: рус., англ.
15. Прокопенко Л. С. Методика пошуку літератури / Л. С. Прокопенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2005. – № 4. – С. 51–58.
16. Столяров Ю. Н. Развитие документологической терминологии / Ю. Н. Столяров // Научно-техническая информация. Сер. 1. Организация и методика информационной работы. – 2004. – № 8. – С. 5–10.

17. Тодорова Є. М. Бібліографічна евристика як наукова та навчальна дисципліна в системі спеціальної підготовки фахівців документно-інформаційної сфери / Є. М. Тодорова // Вісник ХДАК. – 2013. – Спецвип. 40. – С. 171–179.
18. Ульяновский Н. Ю. Библиографическое разыскание (эвристика) / Н. Ю. Ульяновский // Библиография. – 1929. – № 1. – С. 38–43.
19. Христова Н. М. Архівна евристика: практичні аспекти [Електронний ресурс] / Н. М. Христова. – Електрон. дані. – [Київ, 2010]. – Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2010/35.pdf.
20. Христова Н. М. Методика пошуку архівної інформації / Н. М. Христова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2005. – № 4. – С. 58–61.
21. Чупріна Н. В. Методологія сучасних наукових досліджень : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Н. В. Чупріна ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – Київ : КНУТД, 2009. – 245 с.

References

1. Avtokratov, V. N. (1979). Issues of traditional archival search. *Voprosy kibernetiki*. Moskva, 127-145 [in Russian].
2. Berkov, P. N. (1960). Bibliographic heuristics: (to the theory and methodology of the bibliography of searches). Moskva [in Russian].
3. DSTU 7448:2013. Library and information activities. Terms and definitions. (2014). Kyiv:: Ministry of Economic Development and Trade Ukrainy [in Ukrainian].
4. Grechikhin, A. A. (1984). Bibliographic heuristics: History, theory and methodology of information retrieval. Moskva [in Russian].
5. Dubrovina, L. A. (2005). Methodological foundations of historical research in librarianship and document science: basic principles and concepts. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 22–29 [in Ukrainian].
6. DSTU ISO 5127:2007. Information and documentation. Glossary. (2010). Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy [in Ukrainian].
7. Kazanskij, M. N. (1973). Information retrieval system for finding documents in the organization's archive. Moskva [in Russian].
8. Karamysheva, N. V. (2013). Heuristics. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
9. Karpov, V. V., Zbanatska, O. M., Denysyuk, Zh. Z. (2017). Museum heuristics: theoretical foundations and practical implementation. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 19–25 [in Ukrainian].
10. Koval'skij, N. P. (1977). The method of searching for unpublished sources on the socio-economic history of Ukraine XVI - the first half of the XVII century in studying the course of source study. *Voprosy sovershenstvovaniya vechernego i zaochnogo obuchenija*. Dnepropetrovsk, 95–102 [in Ukrainian].
11. Kushnarenko, N. N. (2000). Documentation. Kiev [in Ukrainian].
12. DSTU 5034:2008. Scientific and informational activity. Terms and definitions (2009). Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy [in Ukrainian].
13. Neshheret, M. Ju. (2010). Bibliographic search: evolution and modernity. Cankt-Peterburg [in Russian].
14. Nikonova, A. A. (2016). Museum heuristics: pro et contra. *Mezhdunarodnyi zhurnal issledovaniy kultury*, 3. Retrieved from <http://www.culturalresearch.ru/ru/curr-issue> [in Russian].
15. Prokopenko, L. S. (2005). Methodology of literature search. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 51–58 [in Ukrainian].
16. Stoljarov, Ju.N. (2004). Development of documentary terminology. *Nauchno-tehnicheskaja informacija*. Ser. 1, 8, 5–10 [in Russian].
17. Todorova, Ie. M. (2013). Bibliographic heuristics as a scientific and educational discipline in the system of special training of specialists in the document and information sphere. *Visnyk KhDAK*, 40, 171–179 [in Ukrainian].
18. Ul'janinskij, N. Ju. (1929). Bibliographic search (heuristics). *Bibliografija*, 1, 38–43 [in Russian].
19. Khrystova, N. M. (2010). Archival heuristics: practical aspects. Retrieved from: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2010/35.pdf [in Ukrainian].
20. Khrystova, N. M. (2005). Methodology for archival information search. *Science. Record Studies. Informology*, 4, 58–61 [in Ukrainian].
21. Chuprina, N. V. (2009). Methodology of modern scientific research. Kyiv [in Ukrainian].

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

УДК 01(477)(092)

Наталія Тарасівна Стронська,
кандидат історичних наук, доцент
кафедри інформаційних комунікацій та бібліотекознавства
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
natalistron@gmail.com

**ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА ЯК СТРУКТУРНА ЧАСТИНА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
МОДЕЛІ “УКРАЇНСЬКА БІБЛІОГРАФІЯ В ОСОБАХ”: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ**

Мета роботи. Дослідження з розглядом особливостей репрезентації електронної бібліотеки на тлі інформаційного суспільства як осередку актуалізованих останнім даних. Останнє пов'язане зі специфікою функціонування електронної бібліотеки, структурною частиною якої є інформаційна модель “Українська бібліографія в особах”. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дає змогу розкрити та піддати аналізу певних моделей побутування інформації стосовно антропологічної компоненти в соціальних відносинах, що надаються бібліотеками. **Наукова новизна** роботи полягає в аналізі сучасних біобібліографічних онлайн-ресурсів і баз даних, що показав їхню розпорошеність, неоднорідність рівня та обсягу подання інформації. **Висновки.** Створення електронного біографічного ресурсу передбачає розробку вдосконаленої схеми інтегрованого персонального представлення інформації про бібліографа, де подаються такі основні взаємопов'язані блоки верхнього ієрархічного рівня біографічної інформації, як електронна бібліотека, мультимедійні ресурси, тезаурус.

Ключові слова: електронні бібліотеки, інформаційне суспільство, бібліографія, біобібліографія, українська бібліографія в особах.

Наталья Тарасовна Стронская,
кандидат исторических наук, доцент
кафедры информационных коммуникаций и библиотекведения
Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

**ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА КАК СТРУКТУРНАЯ ЧАСТЬ ИНФОРМАЦИОННОЙ
МОДЕЛИ “УКРАИНСКАЯ БИБЛИОГРАФИЯ В ЛИЦАХ”: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ**

Цель работы. Исследование является рассмотрением репрезентации электронной библиотеки на фоне информационного общества как средоточия актуализированных последних данных. Последнее связано со спецификой функционирования электронной библиотеки, структурной частью которой является информационная модель “Украинская библиография в личностях”. **Методология исследования** состоит в использовании компаративного, историкологического методов. Упомянутый методологический подход позволяет раскрыть и проанализировать определенных моделей бытования информации относительно антропологического компонента в социальных отношениях, предоставляемых библиотеками. **Научная новизна** работы состоит в анализе современных библиографических онлайн-ресурсов и баз данных, который показал их распыленность, неоднородность уровня и объема информации. **Выводы.** Создание электронного биографического ресурса предусматривает разработку усовершенствованной схемы интегрированного персонального представления информации о библиографе, где подаются основные взаимосвязанные блоки верхнего иерархического уровня биографической информации, как электронная библиотека, мультимедийные ресурсы, тезаурус.

Ключевые слова: электронные библиотеки, информационное общество, библиография, биобиблиография, украинская библиография в персоналиях.

Nataliia Stronska,

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor
Department of Information Communication and Library Science
of The National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

ELECTRONIC LIBRARY AS A STRUCTURAL PART OF THE INFORMATION MODEL “UKRAINIAN BIBLIOGRAPHY IN SPECIALS”: PROBLEMATICS FORMULATION

Purpose of Article. The research studies the representation of the electronic library against the backdrop of the information society as the focus of the recent data. The last one is related to the specific functioning of the electronic library, the structural part of which is the information model named “Ukrainian Bibliography in Personalities.” **Methodology.** The methodology of the research consists in the use of comparative and historical-logical methods. This methodological approach allows to disclose and analyze certain models of information within the issue of the anthropological component in the social relations provided by libraries. **Scientific novelty** of the work consists in the analysis of modern online bibliographic resources and databases showed their sputtering, dissimilarity of the information level and capacity. **Conclusions.** Creation of the electronic biographic resource provides the development of an improved scheme for the integrated personal presentation of information about a bibliographer, where the main interrelated blocks of the upper hierarchical level of biographical data are submitted in the form of the electronic library, multimedia resources, thesaurus.

Key words: electronic libraries, information society, bibliography, bio-bibliography, Ukrainian bibliography in individuals.

Актуальність теми дослідження. Інформація на сьогодні постає тією першоосновою, на базі якої витворюється вся низка актуальних продуктів (зокрема інформаційних), що робить її об’єктом вивчення не тільки аналітиків, математиків, природознавців тощо, а й культурологів, бібліотекознавців, філософів та інших. Таким чином, вона (інформація) може бути позиціонована як найвища цінність сучасного суспільства, схильного до космополітизму (об’єднання) – з одного боку, й атомізації (відокремлення) – з іншого. Отже, саме її (інформації) існування призводить до диференціації (стратифікації) витворених інформаційних продуктів, поява яких відбувається у межах особливостей побутування останньої в реальності.

При цьому варто пам’ятати, що інформація як така представлена лише у ідеальному розумінні: так, емпірично вона є смыслом, репрезентованим певною фізичною формою. Особливо цікавим є цьому плані тілесний (фізичний) момент її репрезентації у навколишній для індивідуума реальності. Тут звернімо увагу на тілесну (фізичну) репрезентацію сучасного інформаційного (бібліотечного) працівника та/або результатів його діяльності, яка/які може/можуть розгортатись класично (міжособистісна комунікація опосередкована тілесністю (межами фізичного тіла) окресле-

ного спеціаліста) та електронно (віртуально) (електронна форма його репрезентації за посередництвом створення його біографічно-бібліографічної електронної бібліотеки).

На наш погляд, саме другий варіант має підвищену актуалізацію сучасним інформаційним суспільством. Це можна пояснити тим, що така «електронна представленість» інформаційного співробітника є єдиною можливістю одержати цифрові копії необхідних документів, розкиданих по різних сховищах. Останнє спричиняє повноцінну репрезентацію особи окресленого спеціаліста (в цьому випадку – бібліографа) в його дослідженнях, оточенні, зв’язках, наукових розробках, присвячених доробку різних учених.

Окрім того, з’являється можливість доповнювання покладеної за замовчуванням в контексті класичної бібліотечної парадигми, інформації, власне, самими документами тощо. Саме тому сучасні бібліотеки активно освоюють такий напрям своєї діяльності як віддалене консультування користувачів, віртуально репрезентуючи власні надбання, продукти й одиниці фонду в Інтернеті, останнє створює нечуваний в бібліотечній практиці прецедент вибудовування електронної комунікації із її користувачами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників окресленого питання

варто назвати таких вчених як: G. Chowdhury, S. Chowdhury, F. J. Garcia Marco, K. Wittenberg, Н. Авдеева, І. Антоненко, Б. Антопольский, О. Бодак, О. Воскобойникова-Гузєва, Л. Глазунова, В. Жукова, А. Земсков, О. Клименко, Л. Костенко, Є. Кулик, О. Лавренова, К. Лобузїна, Т. Майстрович, О. Осталецька, О. Пастушенко, В. Попик, Л. Пестрецова, Л. Присяжна, Г. П'яткова, Є. Рибак, О. Рибачок, Д. Самбулов, Н. Солонська, А. Соляник, Г. Шемаєва та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд особливостей репрезентації електронної бібліотеки на тлі інформаційного суспільства як осередку актуалізованих останнім даних. Предметом – специфіка функціонування електронної бібліотеки, структурною частиною якої є інформаційна модель «Українська бібліографія в особах».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток інформаційних потреб науки щодо повноти інформації про особу суголосний з новітніми тенденціями розвитку інформаційного суспільства, а також можливістю в єдиному комплексі представити як особистість, так і повнотекстовий доробок вченого. Вищезазначене дає змогу говорити про потребу в створенні *не виключно бібліографічного ресурсу, але повнотекстової електронної бібліотеки* досліджень того чи іншого науковця – як в опублікованих, так і в архівних джерелах, а також тих, що характеризують науковий доробок його школи, професорсько-викладацькі зв'язки тощо. Означена потреба у створенні такого ресурсу може бути пояснена також тенденцією до *кооперування наукових доробків учених* через їхнє представлення у вигляді наукової декларації, що репрезентована у популярних наразі наукометричних базах, які, втім, автор цієї статті не вважає панaceaю, оскільки і вони мають певні недоліки представлення зазначених даних.

Зрозуміло, що окреслена ситуація продукує висновок про те, що наразі інформаційні технології виконують роль не просто допоміжного інструментарію, існування якого гарантує отримання тих чи інших даних, на кшталт протезу, що полегшує виконання певних дій в

онтологічній реальності індивідуумом. Натомість, постаючи повноцінним каналом, вони актуалізують потенційну можливість інформаційного забезпечення останнього: тут ми маємо на увазі, що наявність засобів не означає досягнення мети (так, присутність солі й спагеті на кухні зовсім не гарантує готової страви на столі).

Відтак інформаційні технології сьогодні дають змогу розкрити особистість науковця ґрунтовніше, створивши персональний електронний ресурс як частину наукової *інфосфери* (*ноосфери* – в термінології В. Вернадського) суспільства. У той час як наукометричні бази та їхні неповні відповідники репрезентують певну частку його доробку, який вони, з певних технічних особливостей, здатні охопити. Таким чином, електронна бібліотека як така потенційно здатна створити ґрунтовніший огляд наукового доробку, продукуючи більший ступінь потенційної забезпеченості індивідуума інформаційними осередками (в цьому випадку – *електронними бібліотеками* як представниками класичних форм минулого – книгозбірень).

Під останньою («електронною бібліотекою») варто розуміти певну інформаційну систему, яка дає змогу накопичувати, зберігати та ефективно використовувати різноманітні колекції електронних документів, доступні для користувачів через глобальні мережі передачі даних. У такому витлумаченні основу електронної бібліотеки становить *електронна колекція*, яка по суті є колекцією електронних документів, до складу яких входять бібліотечні матеріали та документи в цифровому (електронному) форматі. Під останніми маються на увазі бібліографічні та реферативні бази даних і покажчики; довідкові бібліографічні видання на компакт-дисках; електронні журнали, електронні книги; повнотекстові бази даних (матеріали конференцій, збірники тощо); колекції цифрових зображень, аудіо- та відеозаписів; інші онлайн бази даних та ресурси Інтернету [4; 9; 10; 11].

Таким чином, зазначені бази даних доцільно створювати на корпоративній основі низки бібліотек, які почали напрацьовувати власні біобібліографічні ресурси (до прикладу, НБУВ, ДНПБУ тощо). Однак хотілося б

окреслити основні технологічні проблеми, з якими зіткнуться бібліотеки, що формують електронні бібліотеки або колекції документів. Так, згідно з думками Т. В. Майстрович [13] та К. Вітенберга [6], необхідно:

- підтримувати постійну відповідність програмного та апаратного забезпечення бібліотеки сучасним стандартам;
- мати уніфікований і простий інтерфейс користувача та системи підтримки віддаленого доступу;
- розробити основні критерії добору документів;
- уніфікувати опис та каталогізацію електронних документів, механізм співвіднесення опису з оригіналом;
- гарантувати цілісність інформації, її постійне і безперервне надання користувачам.

Окрім того, варто звернути увагу також на такий важливий момент, як розширення описів ресурсів їхнім повнотекстовим електронним представленням, яке вимагає розгляду іншого важливого питання: а саме – особливостей репрезентації електронних версій в таких інформаційних осередках. Так, вимоги до електронних версій документів мають відповідати, першою чергою, критерієві достовірності, а саме – документ в електронному вигляді має максимально відтворювати оригінал.

Також інформація в електронному вигляді надає додаткові можливості з боку зручності роботи із нею: ефективна навігація в матеріалі, пошукові індекси тощо. Для представлення документів в електронних бібліотеках можуть використовуватися різні формати, серед них варто назвати найрозповсюдженіші, зокрема: PDF, DjVu, DOC, TXT, TIFF, JPEG, HTML, XML, FB2, FB3 (FictionBook), CHM, SWF (FLASH-документи) тощо [15]. Показовим у цьому плані є інформаційна модель «Українська бібліографія в особах» (далі – УБО): так, аналіз форматів, найпридатніших для її створення і позиціонування специфічної інформації, наявної у ній, дає змогу виділити найзручніші й найприйнятніші для формування ресурсів електронної бібліотеки цього ресурсу.

Так, продуктивними є формати *PDF*, *DjVu* [2]: формат PDF (аббревіатура від англ. Portable Document Format) розроблений фір-

мою Adobe Systems з використанням низки можливостей мови PostScript як незалежний від платформи формат подання в електронному вигляді поліграфічної продукції, різної електронної документації (в тому числі електронних книг) і презентацій. Натомість формат DjVu був створений фірмою AT&T передусім для розміщення в Інтернеті відсканованих зображень, проте він є доволі продуктивним і для текстових масивів.

Зауважимо при цьому, що окрім форматного забезпечення електронної бібліотеки, основну увагу необхідно приділити користувачькому інтерфейсу, домінантною рисою якого має стати інтуїтивність його побутування. Так, вже на початку виникнення загальнодоступних інформаційних систем стало очевидним, що основним навігаційним засобом у сучасному інтернет-просторі є технологія гіпертексту [2], яка отримала особливого поширення в культурі постмодерну (М. Павич, Борис Акунін, В. Пелевін та інші).

Природно, що будь-яка бібліотека (зокрема електронна) як інформаційних осередок призначена для певних користувачів, а відтак – має надавати підтримку конкретним видам діяльності, тобто сприяти адаптації індивіду до онтологічної реальності. Саме тому при вирішенні цього питання ми виходили з того, що саме сьогодні можна представити користувачам, – і не лише таким, які цікавляться бібліографознавством або біографістикою, але й всім історикам українського минулого, а також розглядали цей ресурс як фундаментальну джерельну основу історичних досліджень культури.

При цьому важливо оцінити не лише інформаційні потреби користувачів різних професійних напрямів, але й характер їхньої інформаційної поведінки під час роботи з пошуку необхідної інформації [8; 1; 2]. Вищезазначене підкреслює нагальність й необхідність коректного і правильного вибудовування інтерфейсу ресурсу, який має бути при цьому націлений не на широке коло питань, але вирішувати конкретні біобібліографічні питання, що виникають під час роботи із ним.

У процесі формування електронних ресурсів, за даними узагальнюючої публікації Т. В. Майстрович [13], можлива реалізація кількох методичних підходів (моделей), зокрема:

- суцільне оцифровування фондів бібліотеки;
- переведення активно використовуваної частини документів в електронну форму;
- формування певних електронних колекцій, підібраних за окремими критеріями;
- створення комплексної культурної-освітньої програми й бази знань;
- логічна й продумана політика інформатизація бібліотечного інституту.

Зазначимо, що для сучасного інформаційного дослідження найприйнятнішою й найорганічнішою є *модель формування електронної бібліотеки як інформаційного осередку*, тобто джерела бази знань. Однак така модель є однією з інтелектуальноємних, а відтак – надзвичайно складною для втілення у практику. Це пов'язано з необхідністю стратифікації й оцінювання масиву наукових досліджень, яка своєю чергою спричиняє проблему віднаходження кандидатів, які були б здатні виконати це складне завдання.

Наукова новизна. Саме тому модель УБО базується на основі перекладу в електронну форму науково-значущих публікацій або їхніх фрагментів та подальшого їх структурування в напрямі створення енциклопедичної бази даних, матеріал якої постійно оновлюється. Більшість проблем, пов'язаних з реалізацією такого проекту, лежить в області якісної експертизи змісту матеріалів; пошуку способу виокремлення оригінального знання; створення механізмів виявлення змін у знанні і методів відстеження появи нового знання; чіткого визначення цільової аудиторії. Відтак вичленовування оригінального знання і його актуалізація – спільна задача бібліографів та експертів у різних галузях науки, яка, скоріше за все, може бути досягнута на рівні певної спеціалізації.

Саме такий підхід дасть змогу на основі укладеної археографічної та бібліографічної

джерельної бази скласти перспективний план оцифрування бібліотечних та архівних ресурсів з метою повнотекстового поповнення бази знань української бібліографії. Таким чином, до електронної бібліотеки увійдуть інформаційні джерела різного походження, оскільки вона має акумулювати електронну бібліографічну інформацію, повнотекстові біографічні інформаційні джерела, зокрема архівні, а також бібліографічні твори українських бібліографів. Це особливо важливо тому, що у багатьох випадках видатні бібліографи були особами, науковий доробок яких не обмежувався лише бібліографічною діяльністю та створенням бібліографій: вони були фахівцями в галузі історії, мови та літератури, етнографії та культури України.

Висновки. Аналіз сучасних біобібліографічних онлайн-ресурсів і баз даних показав їхню розпорошеність, неоднорідність рівня та обсягу подання інформації. Створення електронного біографічного ресурсу передбачає розробку вдосконаленої схеми інтегрованого персонального представлення інформації про бібліографа, де подаються такі основні взаємопов'язані блоки верхнього ієрархічного рівня біографічної інформації, як електронна бібліотека, мультимедійні ресурси, тезаурус.

Вищезазначене продукує нас до висновку, що УБО є ресурсом, який набуває значення електронної колекції спадщини вченого, а відтак – він має виконувати функції електронного архіву українських бібліографів. Безумовно, така інформація не може претендувати на повноту представлення життєвого шляху та бібліографічної спадщини вченого повною мірою, але здатна показати його значення для історії науки та конкретно бібліографознавства.

Список використаних джерел

1. Chowdhury G. Access and usability issues of scholarly electronic publications / G. Chowdhury // *Scholarly Publishing in an Electronic Era. International Yearbook of Library and Information Management* (2004/2005). – 2005. – P. 77–98.
2. Chowdhury S. Usability and impact of digital libraries : a review / S. Chowdhury, M. Landoni, F. Gibb // *Online Information Review*. – 2006. – № 6. – P. 656–680.
3. Garcia Marco F. J. Hypertext and indexing languages : common challenges and perspectives / F. J. Garcia Marco, M. A. Estaban Navarro // *Knowledge organization and change : proceedings of the Fourth International ISKO Conference, 15-18 July 1996, Washington DC. – Frankfurt/Main : Index Verlag, 1996. – P. 87–94.*

4. ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science : [electronic resource] // ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science. – Electronic data. – Acces mode: <https://www.library.ucsb.edu/research/db/1182>. –Screen mode.
5. UNIMARC Manual : Bibliographic Format 1994 : [electronic resource]// IFLA. – Electronic data. – Acces mode: <https://archive.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm>. –Screen mode.
6. Wittenberg K. Electronic Publishing / K. Wittenberg // Chronicle of Higher Education. – 2000.– Vol 47. – № 16. – P. 24–25.
7. Авдеева Н. В. Электронная библиотека диссертаций Российской государственной библиотеки : история создания и перспективы развития / Н. В. Авдеева // Информационные ресурсы России. – 2009. – № 5 – С. 17–21.
8. Антоненко І. П. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації : історія питання, термінологія, форматне забезпечення / І. П. Антоненко, О. В. Баркова // Бібліотечний вісник. – 2004. – № 2. – С. 11–22.
9. Антопольский А. Б. Правовые и технологические проблемы создания и функционирования электронных библиотек / А. Б. Антопольский, Е. А. Данилина, Т. С. Маркова. – Москва : ПАТЕНТ, 2008. – 207 с.
10. Земсков А. И. Электронная информация и электронные ресурсы : публикации и документы, фонды библиотек / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг; под ред. Л. А. Казаченковой. – Москва : Издательство «ФАИР», 2007. – 528 с. – (Спец. издат. проект для б-к).
11. Лавренова О. А. На пути к электронной библиотеке / О. А. Лавренова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : 7-я Междунар. конф. «Крым 2000»: материалы конф. – 2000. – Т. 1. – С. 289–292.
12. Майстрович Т. В. Проблемы формирования фонда электронных документов / Т. Майстрович // НТБ. – 2000. – № 10. – С. 37–32.
13. Майстрович Т. В. Типология электронных библиотек / Т. В. Майстрович // Электронная библиотека : современные технологии интеграции информационных ресурсов : сб. науч. тр. – Санкт-Петербург, 2011. – С. 46–53.
14. Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації : історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія / В. І. Попик; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 520 с.
15. Самбулов Д. В. Сравнительный анализ электронных книг / Д. В. Самбулов // International Journal of Open Information Technologies. – 2013. – Т. 1. – № 3. – С. 11–19.
16. Электронные библиотеки в образовании : специализированный учебный курс : практическое руководство / Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании.– Москва : ЮНЕСКО, 2007.– 247 с.
17. Электронные издания : Основные виды и выходные сведения : Межгосударственный стандарт :ГОСТ 7.83-2001.– Минск : Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002.– 13 с.

References

1. Chowdhury, G. (2005) Access and usability issues of scholarly electronic publications. Scholarly Publishing in an Electronic Era. International Yearbook of Library and Information Management (2004/2005), 2005,77–98 [in English].
2. Chowdhury, S., & Landoni, M., Gibb, F. (2006) Usability and impact of digital libraries : a review. Online Information Review, 6, 656–680 [in English].
3. Garcia Marco, F. J., & Navarro Estaban, M. A. (1996) Hypertext and indexing languages : common challenges and perspectives. Knowledge organization and change : proceedings of the Fourth International ISKO Conference, 15-18 July 1996, Washington DC. Frankfurt-am-Main: Index Verlag, 87–94 [in English].
4. ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science. ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science. Retrieved from <https://www.library.ucsb.edu/research/db/1182> [in English].
5. UNIMARC Manual : Bibliographic Format 1994. IFLA. Retrieved from <https://archive.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm> [in English].
6. Wittenberg, K. (2000) Electronic Publishing. Chronicle of Higher Education, 47, 16, 24–25 [in English].
7. Avdeeva, N. V. (2009) Jelektronnaja biblioteka dissertacij Rossijskoj gosudarstvennoj biblioteki : istorija sozdanija i perspektivy razvitija. Informacionnye resursy Rossii, 5, 17–21 [in Russian].
8. Antonenko, I. P., & Barkova, O. V. (2004) Elektronni resursi jak objekt katalogizacii : istorija pitannja, terminologija, formatne zabezpechennja. Bibliotechnij visnik, 2, 11–22 [in Ukrainian].
9. Antopol'skij, A. B., & Danilina, E. A., Markova, T. S. (2008) Pravovye i tehnologicheskie problemy sozdanija i funkcionirovanija jelektronnyh bibliotek. Moskva: PATENT, 207 [in Russian].

10. Zemskov, A. I., & Shrajberg, Ja. L. (2007) Jelektronnaja informacija i jelektronnye resursy : publikacii i dokumenty, fondy bibliotek. L. A. Kazachenkovej (Ed.) Moskva: Izdatel'stvo «FAIR», 528 [in Russian].
11. Lavrenova O. A. (2000) Na puti k jelektronnoj biblioteke. Proceeding from: 7 International conference «Krym 2000», 1, 289–292 [in Russian].
12. Majstrovich T. V. (2000) Problemy formirovanija fonda jelektronnyh dokumentov. NTB, 10,37–32 [in Russian].
13. Majstrovich T. V. (2011) Tipologija jelektronnyh bibliotek. Jelektronnaja biblioteka : sovremennye tehnologii integracii informacionnyh resursov : sb. nauch. tr. Sankt-Peterburg, 46–53 [in Russian].
14. Popik V. I. (2013) Resursi dovidkovoї biografichnoї informacii : istorichnij dosvid formuvannja, suchasnij stan, problemi ta perspektivi rozvitku : monografija. Kyiv, 2013, 520[in Ukrainian].
15. Sambulov D. V. (2013) Sravnitel'nyj analiz jelektronnyh knig. International Journal of Open Information Technologies, 2013, 1, 3, 11–19 [in Russian].
16. Jelektronnye biblioteki v obrazovanii : specializirovannyj uchebnyj kurs : praktičeskoe rukovodstvo (2007). Institut JuNESKO po informacionnym tehnologijam v obrazovanii. Moskva: JuNESKO, 247[in Russian].
17. Jelektronnye izdanija : Osnovnye vidy i vyhodnye svedenija : Mezghosudarstvennyj standar : GOST 7.83-2001 (2002). Minsk: Mezghosudarstvennyj sovet po standartizacii, metrologii i sertifikacii, 13[in Russian].

УДК: 021:316.334.3:930.25(477.53)

Ольга Валентинівна Тевікова,
к.і.н., доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка,
tevikolya@ukr.net

Людмила Іванівна Дерев'янка,
к.філол.н., доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

БІБЛІОТЕКИ ЯК СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ПЕРІОДУ 1953 – 1964 РР. (НА МАТЕРІАЛАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Мета роботи. Дослідження має на меті проаналізувати роль і значення бібліотек як соціальних інститутів в українському суспільстві періоду хрущовської “відлиги” (1953 – 1964) на підставі аналізу матеріалів Державного архіву Полтавської області. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні таких методів, як логічний, інституціональний, аналітичний, проблемний, хронологічний, історико-порівняльний, історико-генетичний та історико-системний, методів аналогії, синтезу й аналізу, які дають змогу розкрити значення і місце бібліотек в українському суспільстві. **Наукова новизна** роботи полягає у визначенні, що державний ідеологічний контроль обмежував діяльність бібліотек, через ці установи формував відповідний світогляд українських громадян, прищеплював певні стереотипи мислення. Деяке послаблення ідеологічного тиску спричинило розширення меж доступної інформації, утвердженню нового мислення та бачення дійсності. **Висновки.** Процеси десталінізації мали як негативні, так і позитивні результати в розвитку бібліотек. Бібліотеки займали провідне місце у потужній ідеологічній системі радянської держави, допомагали формувати людину з відповідними світоглядними установками,

10. Zemskov, A. I., & Shrajberg, Ja. L. (2007) Jelektronnaja informacija i jelektronnye resursy : publikacii i dokumenty, fondy bibliotek. L. A. Kazachenkovej (Ed.) Moskva: Izdatel'stvo «FAIR», 528 [in Russian].
11. Lavrenova O. A. (2000) Na puti k jelektronnoj biblioteke. Proceeding from: 7 International conference «Krym 2000», 1, 289–292 [in Russian].
12. Majstrovich T. V. (2000) Problemy formirovanija fonda jelektronnyh dokumentov. NTB, 10,37–32 [in Russian].
13. Majstrovich T. V. (2011) Tipologija jelektronnyh bibliotek. Jelektronnaja biblioteka : sovremennye tehnologii integracii informacionnyh resursov : sb. nauch. tr. Sankt-Peterburg, 46–53 [in Russian].
14. Popik V. I. (2013) Resursi dovidkovoї biografichnoї informacii : istorichnij dosvid formuvannja, suchasnij stan, problemi ta perspektivi rozvitku : monografija. Kyiv, 2013, 520[in Ukrainian].
15. Sambulov D. V. (2013) Sravnitel'nyj analiz jelektronnyh knig. International Journal of Open Information Technologies, 2013, 1, 3, 11–19 [in Russian].
16. Jelektronnye biblioteki v obrazovanii : specializirovannyj uchebnyj kurs : praktičeskoe rukovodstvo (2007). Institut JuNESKO po informacionnym tehnologijam v obrazovanii. Moskva: JuNESKO, 247[in Russian].
17. Jelektronnye izdanija : Osnovnye vidy i vyhodnye svedenija : Mezghosudarstvennyj standar : GOST 7.83-2001 (2002). Minsk: Mezghosudarstvennyj sovet po standartizacii, metrologii i sertifikacii, 13[in Russian].

УДК: 021:316.334.3:930.25(477.53)

Ольга Валентинівна Тевікова,
к.і.н., доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка,
tevikolya@ukr.net

Людмила Іванівна Дерев'янка,
к.філол.н., доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

БІБЛІОТЕКИ ЯК СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ПЕРІОДУ 1953 – 1964 РР. (НА МАТЕРІАЛАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Мета роботи. Дослідження має на меті проаналізувати роль і значення бібліотек як соціальних інститутів в українському суспільстві періоду хрущовської “відлиги” (1953 – 1964) на підставі аналізу матеріалів Державного архіву Полтавської області. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні таких методів, як логічний, інституціональний, аналітичний, проблемний, хронологічний, історико-порівняльний, історико-генетичний та історико-системний, методів аналогії, синтезу й аналізу, які дають змогу розкрити значення і місце бібліотек в українському суспільстві. **Наукова новизна** роботи полягає у визначенні, що державний ідеологічний контроль обмежував діяльність бібліотек, через ці установи формував відповідний світогляд українських громадян, прищеплював певні стереотипи мислення. Деяке послаблення ідеологічного тиску спричинило розширення меж доступної інформації, утвердженню нового мислення та бачення дійсності. **Висновки.** Процеси десталінізації мали як негативні, так і позитивні результати в розвитку бібліотек. Бібліотеки займали провідне місце у потужній ідеологічній системі радянської держави, допомагали формувати людину з відповідними світоглядними установками,

не сприяли популяризації української культури й розвитку національної самосвідомості. Водночас лібералізація уможливила поширення завдяки діяльності бібліотек деяких новачієних явищ і процесів у культурі, модернізацію, демократизацію й гуманізацію мислення.

Ключові слова: лібералізація, бібліотека, книжковий фонд, ідеологічна пропаганда, агітація, цензура, національна самосвідомість.

Ольга Валентиновна Тєвікова,
к.и.н., доцент кафедри україноєведения,
культури и документовєведения
Полтавского национального технического университета
имени Юрия Кондратюка

Людмила Ивановна Дерев'янюк,
к.филол.н., доцент кафедри україноєведения,
культури и документовєведения
Полтавского национального технического университета
имени Юрия Кондратюка

БИБЛИОТЕКИ КАК СОЦИАЛЬНЫЕ ИНСТИТУТЫ В УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ В ПЕРИОД 1953 – 1964 ГГ. (НА МАТЕРИАЛАХ ГОСУДАРСТВЕННОГО АРХИВА ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ)

Цель исследования – раскрыть роль и значение библиотек как социальных институтов в украинском обществе периода хрущевской “оттепели” (1953 - 1964) на основании анализа материалов Государственного архива Полтавской области. **Методология исследования** основывается на таких методах, как логический, институциональный, аналитический, проблемный, хронологический, историко-генетический, историко-системный, методах сравнения, аналогии, синтеза и анализа, которые позволяют раскрыть значение библиотек в украинском обществе. **Научная новизна работы** состоит в определении того, что государственный идеологический контроль ограничивал деятельность библиотек, через эти учреждения формировал соответствующее мировоззрение украинских граждан, распространял определенные стереотипы мышления. В то же время ослабление идеологического давления позволило расширить границы доступной информации, способствовало утверждению нового мышления. **Выводы.** Процессы десталинизации имели как позитивные, так и негативные последствия. Библиотеки играли значительную роль в мощной идеологической системе советского государства, формировали человека с соответствующим стереотипом восприятия действительности, не способствовали популяризации украинской культуры и развитию национального самосознания. В то же время имеет место появление некоторых новационных явлений и процессов в культуре населения с помощью библиотек, модернизация, демократизация и гуманизация мышления.

Ключевые слова: либерализация, библиотека, книжный фонд, идеологическая пропаганда, агитация, цензура, национальное самосознание.

Olha Tievikova,
Assistant Professor, candidate of Historical Sciences,
Assistant Professor of Ukrainian Studies,
Cultural and Documentation, Poltava National Technical University
named after Yuri Kondratyuk

Ludmila Derevianko,
Candidate of Philological Sciences,
Assistant Professor of Ukrainian Studies,
Cultural and Documentation, Poltava National Technical University
named after Yuri Kondratyuk

LIBRARIES AS SOCIAL INSTITUTIONS IN UKRAINIAN SOCIETY IN 1953 – 1965 (BASED ON SOURCES OF THE STATE POLTAVSKY REGIONAL ARCHIVE)

Purpose of Article. *The purpose of the research is to reveal the role and significance of libraries as the social institutions in the Ukrainian society of the Khrushchev “thaw” period (1953 - 1964) on the basis of analysis of the State Archives of the Poltava Region materials. **Methodology** of the research includes logical, institutional, analytical, problematic, chronological, historical-genetic, and historical-systemic methods, methods of comparison, analogy, synthesis, and analysis. **Scientific novelty** of the work is a claim that state ideological control limited the activity of libraries as well as formed the appropriate world view and stereotypes of Ukrainians’ critical thinking. At the same time, the weakening of ideological pressure led to the expansion of the accessible information boundaries, contributed to the loosening of the communist system as well as the establishment of new thinking. **Conclusions.** The processes of de-Stalinization had both positive and negative consequences. The libraries possessed a significant role in the powerful ideological system of the Soviet state, formed people with a corresponding stereotype of reality perception, did not contribute to the popularization of Ukrainian culture, and the development of national identity. Moreover, modernization, democratization, and thinking humanization phenomena were developed with the help of libraries.*

Key words: liberalization, library, book stock, ideological propaganda, agitation, censorship, national identity.

Актуальність теми дослідження. Бібліотеки є активними суб’єктами розвитку суспільства й формування його культури, вони покликані берегти джерела соціальної, історичної та національної пам’яті, здійснювати комунікаційну, інформаційну, виховну, культурно-освітню й наукову діяльність, пропагувати загальнолюдські цінності та культурні традиції. Виконуючи свою головну місію, що полягає у збиранні, зберіганні, розповсюдженні й використанні загальнодоступної інформації, бібліотеки об’єктивно сприяють її перетворенню в цінний ресурс, що сприяє розвитку інформаційного суспільства й забезпечує розвиток нації.

В окреслений нами період розвитку українського суспільства бібліотеки як соціальні інститути виконували інші завдання. У радянську добу, зокрема й у добу хрущовської “відлиги” або десталінізації (1953 – 1964 рр.), значення бібліотек щодо поширення об’єктивної інформації та науково обґрунтованих знань у збереженні національної культури й утвердженні національної пам’яті в українському суспільстві було зменшене. В умовах колоніальної залежності від радянської влади гальмувалися, а подеколи ставали неможливими національно-культурні процеси, сковувався творчий дух, зникала самобутність нації.

В історіографічному плані проблему функціонування бібліотек у межах культурно-

го розвитку України періоду хрущовської “відлиги” побіжно розкривають В. Баран, В. Даниленко, В. Юрчук, Л. Шевченко, Л. Шаповал та ін. [1; 2; 3]. Дослідники вивчають загальні тенденції культурного розвитку в УРСР, досліджують вплив тимчасової лібералізації на сферу культури, зокрема й бібліотеки. Розглядаючи стан культурної сфери в УРСР загалом, автори не виділяють регіональних аспектів і не конкретизують роль, а також значення бібліотек як соціальних інститутів. Розвиток бібліотек в Україні на рівні сільської місцевості в Українській республіці в період 1953 – 1964 рр. вивчав Я. Федоренко, акцентуючи увагу на кадровій проблемі, стані книжкових фондів, різноманітних напрямках діяльності сільських бібліотек, а також ідеологічній пропаганді, що здійснювалася ними [4]. На регіональному рівні (Полтавська область) розвиток культури досліджували М. Бака, М. Лахижа, Т. Пустовіт. Автори аналізували позитивні й негативні тенденції, що мали місце в розвитку української культури в окреслений період [5; 6].

Мета дослідження. З огляду на зазначене вище, маємо на меті проаналізувати роль і значення бібліотек як соціальних інститутів в українському суспільстві періоду хрущовської “відлиги” (1953 – 1964) на підставі аналізу матеріалів Державного архіву Полтавської області. Поставлена мета передбачає розв’язання таких завдань: дослідити тенденції розвитку

й стан бібліотек; проаналізувати їхній склад і наповненість книжкових фондів; схарактеризувати завдання, що покладалися на бібліотечні заклади радянською владою; визначити їхній вплив на формування інформаційного світогляду українців; з'ясувати роль бібліотек у збереженні національної культури й національної пам'яті в українському суспільстві.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1953 – 1964 рр., що увійшов в історію як період десталінізації або хрущовської “відлиги” і характеризувався суперечливими процесами послаблення державного контролю над населенням та розширенням свобод і можливостей українських радянських громадян, а також збереженням тотального контролю над життям суспільства, командно-адміністративного принципу і волюнтаристських методів керування країною, пануванням ідеології Комуністичної партії.

Методологія. З-поміж загальнонаукових методів пізнання використано передовсім логічний, інституціональний, аналітичний, проблемний, хронологічний методи, методи аналогії, синтезу й аналізу, а також історико-порівняльний, історико-генетичний та історико-системний методи. Дослідження виконане на підставі принципів історизму, системності, когнітивності, комплексності, усебічності й об'єктивності.

Виклад основного матеріалу. За часів панування радянської влади бібліотека – це суспільно значущий інститут, насамперед пропагандистський центр, а вже потім інформаційний і культурно-просвітницький заклад. Основною метою діяльності бібліотек держава й надалі вважала роз'яснення і пропаганду рішень пленумів, з'їздів, постанов уряду й партії, поширення ідей про непорушність учення марксизму-ленінізму й визначну роль Комуністичної партії в житті країни, про шкідливість та непотрібність західних буржуазних ідеологій тощо. Бібліотеки виконувати конкретні завдання партії, а тому їхня робота була організована відповідним чином і знаходилася під пильним контролем керівних органів.

Культурні установи намагалися бездоганно виконати поставлені завдання. Так, Полтавське обласне управління культури в

річному звіті за 1956 рік доповідало, що «бібліотеками області по пропаганді рішень XX з'їзду КПРС і XIX з'їзду КП України було проведено 152 літературні вечори та 216 читальських конференцій, влаштовано 415 книжкових виставок, виготовлено 562 бібліотечні плакати...» [7]. Здебільшого пропонувалися такі теми: «Передовий досвід вирощування високих урожаїв кукурудзи», «Ленінізм живе і перемагає», «За високу продуктивність у тваринництві», «Створимо достатньо картоплі й овочів», «Передовий досвід радянських колгоспників та МТС», «Споконвічна дружба українського й російського народів», «Злиття націй у єдиний радянський народ» тощо. Загалом різноманітну пропаганду й агітацію у вигляді лекцій, бесід, голосних читок, читальських конференцій, літературних вечорів, книжкових виставок у бібліотеках було спрямовано на утвердження ідей комунізму, колективізму, інтернаціоналізму, радянського патріотизму, атеїзму та інших чужинських цінностей. Своєю чергою це не сприяло розвитку національної свідомості та самоідентичності українців.

Відповідні владні настанови й розпорядження зобов'язували бібліотечних працівників акцентувати увагу громадян на політичній, сільськогосподарській та атеїстичній літературі. Існували навіть встановлені норми: книговидача суспільно-політичної літератури за рік повинна дорівнювати 15% до загальної кількості виданих книг, сільськогосподарської – 12% тощо [8]. Проте аналіз статистичних даних звітів бібліотек про видану літературу свідчить, що громадяни мало цікавилися творами К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна [9]. Іноді контролери за пропагандою у бібліотеках вимагали від робітників навіть записувати бесіди, які вони повинні проводити з читачами, відмічати, як сприяли книги зростанню ідейно-політичного рівня, пропагувати останні рішення партії та уряду, переконувати тощо [10]. Відповідно доступною була більшою мірою лише література, що стосувалася історії комуністичної партії та висвітлювала її діяльність, розповідала про «видатних» класиків марксизму-ленінізму, повинна була скеровувати думку населення на виконання завдань партії у сфері колективізації, інду-

стріалізації, «соціалістичних змагань», сприяти утвердженню комунізму, а не відволікати на «шкідливі» для суспільства й держави космополітичні ідеї та «розвагу» [11].

Бібліотека комплектувалася літературою приблизно у такому співвідношенні: суспільно-політична література становила 20 – 25%, природознавча й медична література – 8 – 10%, технічна й сільськогосподарська – 20-25%, художня література – 30 – 35%, дитяча література – 8 – 10%. Комплектування бібліотек літературою входило до компетенції спеціальних органів, структурних одиниць Міністерства культури. На місцях за це відповідали обласні бібколектори та працівники обласного управління з охорони військових і державних таємниць у пресі, а також цензори. Вони регулярно проводили ретельні перевірки книжкових фондів бібліотек на предмет пошуку «шкідливих» і «заборонених для широкого загалу читачів» книжок згідно з чинним «Зведеним покажчиком застарілих видань, що не підлягають використанню в бібліотеках громадського користування та книготорговельній сітці» [12]. Про такі перевірки складали відповідні звіти.

Після смерті Сталіна розпочалася нова ревізія книжкових фондів бібліотек республіки. Протягом квітня – червня 1953 року органи цензури зобов'язані були піддавати суцільній перевірці всі книжкові фонди згідно з Постановою Політбюро ЦК КПУ від 4 квітня 1953 року «Про перевірку книжкових фондів бібліотек республіки». Міністерство освіти УРСР зобов'язувалося вжити негайних заходів щодо очищення фондів бібліотек від політично шкідливих і застарілих видань [13]. Наприклад, протягом 1955 року в Полтавській області було проведено 2479 подібних бібліографічних оглядів, у 1956 – 2843, у 1957 – 3118, лише за 6 місяців 1958 року – 2585 [14]. Це засвідчує постійний і навіть зростаючий контроль держави за діяльністю бібліотек, незважаючи на загальне послаблення ідеологічного тиску й тотального контролю над суспільством.

Унаслідок таких перевірок з фондів бібліотек було вилучено чимало високохудожніх творів вітчизняних і зарубіжних авторів, творів, що вважалися класикою вітчизняної

та зарубіжної літератури, рідкісні видання й інші праці, де мали місце будь-які національні ідеї та думки, які допомагали вивченню української історії й культури, сприяли вихованню почуття національної гордості, прищеплювали любов до української мови, традицій, культури, а також твори, що уособлювали ідеї новаторства та інакодумства. Так, недоступною для читачів була творча спадщина багатьох українських письменників, публіцистів, політичних діячів, наприклад, В. Винниченка, М. Драгоманова, П. Куліша, О. Кониського, М. Костомарова, Г. Чупринки, М. Вороного, І. Огієнка, Б. Грінченка, деякі твори М. Грушевського, І. Франка та ін.

Наприклад, тільки 1955 року у перевірених 2369 бібліотеках Полтавської області було вилучено 10 941 книгу [12]. У такий спосіб цензори цілеспрямовано знищували все, що натякало на українське, пропагувало ідею української державності чи створювало альтернативу радянській комуністичній ідеології. Натомість формували відповідний світогляд, а також нав'язували суспільству потрібні смаки, потреби й цінності. В умовах такої політики українські бібліотеки не виконували важливих функцій розвитку національної самосвідомості громадян, не сприяли формуванню чи відновленню історичної пам'яті, відродженню й популяризації багатовікових народних традицій тощо.

Разом із тим у зазначений період спостережено зростання книжкових фондів бібліотек, що було, безперечно, позитивною тенденцією. Лише за один рік бібліотечні фонди Полтавської області поповнилися на 377 814 одиниць і 1956 року складали 4 463 502 примірників книг [15]. При цьому асортимент книжкової продукції загалом та бібліотечних фондів, зокрема, формувався не за результатами соціологічних досліджень чи моніторингу інтересів громадян або маркетингу наявного попиту, а відповідно до настанов партії й уряду. Левову частку поповнень становили новостворені заідеологізовані праці в дусі марксизму-ленінізму, що є негативною рисою цього процесу.

Разом зі збільшенням книжкових фондів бібліотек зафіксовано значне розширення мережі бібліотечних закладів. Якщо 1955 р. в

Полтавській області діяла 2 061 бібліотека, то на 1964 р. їх нараховувалося 3 263 [15; 16]. При цьому особливо зросла кількість сільських бібліотек, яких, наприклад, на 1957 р. було 542, а на 1963 р. – вже 641 [17]. Це свідчить про намагання влади подолати разом із економічною кризою культурний занепад сільського сектора, а також спробу задовольнити зростаючі культурні потреби й запити населення. У результаті загальна кількість бібліотек у республіці станом на 1960 рік становила 71 307 одиниць із 445 870 примірниками літератури в них [18, 213].

За рахунок тимчасової хвилі українізації відбувається зростання друкованої україномовної продукції, що розповсюджувалась у бібліотеках. За офіційною статистикою, в 1956 – 1958 рр. в УРСР кількість журналів українською мовою збільшилася майже на третину (з 49 до 64 назв) [19, 170]. Почали виходити такі журнали українською мовою, як «Мистецтво» (1954), «Колгоспник України» (1954), «Прикладна механіка» (1955), «Фізіологічний журнал» (1955), «Автоматика» (1955), «Український фізичний журнал» (1955), «Вісник сільськогосподарської науки» (1955), «Економіка Радянської України» (1957 р.), «Прапор» (1955), «Український історичний журнал» (1957), «Радянське літературознавство» (1957), «Народна творчість та етнографія» (1957), «Радянське право» (1957), «Всесвіт» (1958). Це стало значним кроком уперед, однак позитивні зрушення кардинально не змінили загальний стан речей, адже кількість україномовних видань значно поступалася кількості російськомовних. Так, фонд російськомовної літератури у бібліотеках республіки становив 75% від загальної кількості. Наприклад, у Полтавській обласній бібліотеці ім. І. Котляревського станом на 1 січня 1954 р. україномовних книг було 42 605, а російськомовних – 169 760, на 1 січня 1956 р. – відповідно 45 111 і 180 510 [20]. Тобто, разом зі значним переважанням літератури російською мовою, частка її збільшення також була вищою і в наступні роки цей розрив тільки збільшувався.

Поряд із цим поповнення фондів бібліотек було спричинено появою в Україні шедеврів і досягнень західної культури завдяки відкриттю «залізної завіси», якою УРСР була відгороджені

від зовнішнього світу. Через переклади у бібліотеках та книгарнях з'явилися твори Антуана де Сент-Екзюпері, Ернеста Хемінгуея, Альберта Камю, Франца Кафки, Еріха Марії Ремарка та ін. Зарубіжні класики описували складні й далеко не ідеальні стосунки між людьми, гостроту почуттів між чоловіком і жінкою, розкривали феномен соціуму, акцентували увагу на окремій людині та її світовідчутті, що не вписувалося в рамки панівного в радянській літературі «соціалістичного реалізму». Під впливом західного мистецтва зникає категоричність в оцінках та однозначність усталених інтерпретацій подій і характерів, відбувається деформація заідеологізованих мистецьких смаків радянської людини, модернізація й розширення рамок мислення громадян, підвищення статусу загальногуманістичних цінностей. Альтернативна творчість зарубіжних митців також посіяла серед деякої частини української прогресивної інтелігенції відразу до панівного «соціалістичного реалізму», прагнення до пошуку нових мистецьких методів, до розширення рамок творчості: «З'явилася потреба знайти своє місце не поруч із культурою «старшого брата», – на думку Г. Касьянова, – а в контексті всіх світових культур, передусім західної» [21, 16].

Насамперед нові ідеї підхопила прогресивна частина української інтелігенції. На противагу офіційній тематиці, усталеним стереотипам, загальноприйнятим формам і методам з'являється так зване новаторство, модерн, творча розкутість, що представляли М. Вінграновський, І. Дзюба, І. Драч, В. Дрозд, Л. Костенко, Д. Павличко, В. Шевчук та ін. Їхня літературна спадщина відрізняється від одноманітного стилю переважної більшості тогочасної радянської літератури й була пройнята національним духом.

Велике значення для формування національної свідомості українців мав також процес поповнення книжкових фондів бібліотек творами авторів «розстріляного відродження» та дореволюційних українських письменників і науковців, які довгий час були заборонені, а значить невідомі тодішнім читачам (Б. Антоненка-Давидовича, Д. Бузька, М. Вороного, М. Гасла, І. Гжицького, М. Годованця, І. Дніпровського, О. Досвітнього, В. Еллана-Блакитного, Г. Епіка, О. Журливої, М. Ірчана,

П. Капельгородського, Г. Косинки, А. Кримського, М. Куліша, І. Кулика, І. Микитенка, А. Патрус-Карпатського, В. Підмогильного, Є. Плужника, В. Чумака, Д. Фальківського, Г. Хоткевича, Є. Шабліовського, Ю. Шкрумеляка та ін.). Однак обмеженість лібералізації залишила поза увагою бібліотек багато цінної світової й національної літературної спадщини, літературу української діаспори, яка з іншого погляду намагалась аналізувати ситуацію, що панувала в УРСР, викривала негативний вплив радянської влади на всі сфери життя, доводила думку про тоталітарний контроль держави над суспільством тощо.

Наукова новизна. Загалом можна стверджувати, що стан бібліотек на Полтавщині відображав загальний стан культурно-освітніх установ Української РСР у період «хрущовської відлиги». Десталінізація мала як негативні, так і позитивні результати в розвитку бібліотечної справи. Серед негативних моментів: існування цензури та продовження ідеологічного тиску на культурно-освітні установи, повний контроль партії та держави за діяльністю бібліотек, обмеженість інформації, фальсифікація й утвердження в суспільстві перекручених фактів з історії України, міжнародної ситуації та реального життя. У результаті чисток і перевірок відбувалось збіднення фондів бібліотек. Знищувалось усе, що потрапляло в розряд «політично-шкідливої» літератури, а саме твори, де об'єктивно зображено ситуацію у світі та в СРСР, твори, ідеї яких відрізнялися від офіційно проголошених партією або пропагували національну історію, культуру, мову. Натомість формувався образ «радянського способу життя» та «радянської людини», пропагувалось «світле комуністичне майбутнє», «колективне господарювання», «інтернаціоналізм», що передбачало подальше злиття української нації з російською. Як наслідок, обмежувався світогляд українців, перекривався вільний доступ до інформації, наполегливо формувався радянський стереотип сприйняття дійсності.

Хоча десталінізація проходила непослідовно та суперечливо, вона спричинила розширення бібліотечної мережі області, зростання освіченості працівників культурно-освітніх установ, поповнення книжкових фондів як вітчизняною, так і зарубіжною літературою, організацію й налагодження роботи більшості бібліотек області. Крім того, послаблення на деякий час тиску держави над культурними процесами сприяло розхитуванню комуністичної системи, а також утвердженню нового мислення та бачення дійсності.

Висновки. Отже, з одного боку, хрущовські реформи зумовили культурний розвиток населення, але з іншого – не сприяли популяризації української культури й розвитку національної самосвідомості, деморалізували націю. Бібліотечні заклади за часів десталінізації відігравали значну роль у потужній ідеологічній системі радянської держави. Вони сукупно з іншими каналами впливу на суспільство намагалися сформувати людину з відповідним стереотипом сприйняття дійсності та морально-ціннісними установками. Окреслені процеси мали далекосяжні за своєю дією наслідки для українського суспільства. Нав'язування ідеології комуністичної партії зумовлювало уніфікацію світогляду українців, формування однолінійного усвідомлення, призводило до «спрощення» смаків громадян, позбавляло критичного мислення, виховувало радянський патріотизм, інтернаціоналізм, атеїзм та інші чужинські цінності. Звуження ареалу вживання рідної мови применшувало національну гідність і рівень самоідентифікації громадян, формувало нігілістичне й байдуже ставлення до рідної історії, традицій, мови. Водночас лібералізація уможливила поширення деяких новачійних явищ і процесів у культурі населення, модернізацію, демократизацію й гуманізацію мислення, що ставали невідконтрольними політиці влади. Саме в цей час було закладено основи для руйнування ідеологічної одновимірності суспільства.

Список використаних джерел

1. Баран В. К. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-ті роки) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К. : Видавничий Дім Альтернативи, 1999. – Т. 13. – 303 с.
2. Шевченко Л. А. Хрущовська «відлига» в культурних процесах / Л. А. Шевченко // Україна: друга половина ХХ століття: Нариси історії / (Панченко П. П., Плющ М. Р., Шевченко Л. А. та ін.). – К. : Либідь, 1997. – С.137 – 141.

3. Юрчук В. І. Культурне життя в Україні у повоєнні роки: світло і тіні / В. І. Юрчук. – К. : Асоціація «Україна», 1995. – 80 с.
4. Федоренко Я. А. Розвиток сільських бібліотек в Україні (1953 – 1964 рр.) / Я. А. Федоренко // Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки. – 2008. – № 133 – 134. – С. 166 – 169.
5. Бака М. В. В роки повоєнної відбудови та «відлиги» (1945 – 1965 рр.) / М. В. Бака, М. І. Лахижа // Полтава. Історичний нарис. – Полтава : Полтавський літератор, 1999. – С. 190 – 210.
6. Пустовіт Т. П. Полтавщина у період відбудови та Хрущовської «відлиги» (1946 – 1964) / Т. П. Пустовіт // Полтавщина : влада на історичних паралелях. – Полтава : АСМІ, 2005. – С. 181 – 219.
7. Державний архів Полтавської області (далі ДАПО). – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 126. – Арк. 5 – 11.
8. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 7. – Спр. 9. – Арк. 34.
9. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 77.
10. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 21. – Арк. 104 – 105.
11. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 169. – Арк. 132.
12. ДАПО. – Ф. 3371. – Оп. 3. – Спр. 28. – Арк. 19.
13. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 23. – Арк. 74.
14. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 250. – Арк. 11.
15. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 71. – Арк. 61 – 62.
16. ДАПО. – Ф. 3371. – Оп. 3. – Спр. 68. – Арк. 7.
17. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 75.
18. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР. Статистичний збірник. – К. : Статистика, 1973. – 316 с.
19. Політична історія України ХХ століття : у 6 т. / [ред. кол.: І. Ф. Курас та ін.]. – К. : Генеза, 2003. – Т. 6 : Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / Майборода О. М., Шаповал Ю. І. – 696 с.
20. ДАПО. – Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 88. – Арк. 3.
21. Касьянов Г. В. «Незгодні» : українська інтелігенція в русі опору 1960 – 1980-х рр. / Г. В. Касьянов. – К. : Либідь, 1995. – 224 с.

References

1. Baran, V.K., & Danilenko, V.M. (1999). Ukraine in a systemic crisis (1946 – 1980). Vol. 13. Kyiv : Vidavnychiy Dim Alternativi [in Ukrainian].
2. Panchenko, P.P., & Plyusch, M.R., & Shevchenko, L.A. (1997). Ukraine: the second half of the XX century: Essays of history. Kyiv : Libid [in Ukrainian].
3. Yurchuk, V.I. (1995). Cultural life in Ukraine in post-war years: light and shadow. Kyiv : Asotsiatsiya «Ukrayina» [in Ukrainian].
4. Fedorenko, Ya. A. (2008). Development of rural libraries in Ukraine (1953 – 1964). Visnik Cherkaskogo universitetu. Seriya : Istorichni nauki, 133-134, 166-169 [in Ukrainian].
5. Baka, M.V., & Lahizha, M.I. (1999) Poltava. Historical essay. Poltava : Poltavskiy literator [in Ukrainian].
6. Pustovit, T.P. (2005) Poltava: power on historical parallels. Poltava [in Ukrainian].
7. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 126. S. 5-11 [in Ukrainian].
8. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 7. C. 9. S. 34 [in Ukrainian].
9. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 22. S. 77 [in Ukrainian].
10. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 21. S. 104-105 [in Ukrainian].
11. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 169. S. 132 [in Ukrainian].
12. State Archives of Poltava Region. F. 3371. D. 3. C. 28. S. 19 [in Ukrainian].
13. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 23. S. 74 [in Ukrainian].
14. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 250. S. 11 [in Ukrainian].
15. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 71. S. 61-62 [in Ukrainian].
16. State Archives of Poltava Region. F. 3371. D. 3. C. 68. S. 7 [in Ukrainian].
17. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 9. S. 75 [in Ukrainian].
18. Folk education, science and culture in the Ukrainian SSR. Statistical Collection (1973). Kyiv : Statistika [in Ukrainian].
19. Mayboroda, O.M., & Shapoval, U.I. (2003) The political history of Ukraine of the XX century. Vol. 6. Kyiv : Geneza [in Ukrainian].
20. State Archives of Poltava Region. F. 7055. D. 1. C. 88. S. 3 [in Ukrainian].
22. Kasyanov, G.V. (1995). “Disagreeable”: Ukrainian intelligentsia in the resistance movement 1960 – 1980. Kyiv : Libid [in Ukrainian].

УДК 023.2:316](477)

Ганна Анатоліївна Єрмолаєва,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри документознавства та інформаційних систем
відокремленого підрозділу
«Миколаївської філії Київського
національного університету культури і мистецтв»
ermolaeva_anna@ukt.net

КАДРОВО-УПРАВЛІНСЬКИЙ СКЛАД УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Мета роботи. У статті розглядаються результати соціологічних досліджень бібліотечних фахівців, проведених в Україні протягом останніх років. **Методологія дослідження** – полягає в застосуванні теоретичних методів (документальний аналіз, аналітико-синтетична переробка інформації), що дає змогу виявити і узагальнити доробки з питань щодо вивчення соціально-демографічних, психологічних, професійних характеристик бібліотечних фахівців. **Наукова новизна роботи** полягає в тому, що в статті узагальнені соціологічні дослідження з 1992 по 2016 рр. вивчення кадрово-управлінського складу українських бібліотек. **Висновки.** Завдяки соціологічним та науково-практичним розвідкам українських бібліотек різних рівнів, дослідженням української наукової школи бібліотечної професіології нині сформовано соціальний образ українського бібліотекаря, визначено його віковий, освітній рівень, професійну майстерність, психологічні характеристики тощо.

Ключові слова: соціально-психологічні характеристики, професійні характеристики, бібліотечні фахівці, соціологічні дослідження.

Анна Анатольевна Ермолаева,
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры документоведения и информационных систем
отдельного подразделения
«Николаевского филиала Киевского
национального университета культуры и искусств»

КАДРОВО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ СОСТАВ УКРАИНСКИХ БИБЛИОТЕК В СОВРЕМЕННОМ ИЗМЕРЕНИИ

Цель работы. В статье рассматриваются результаты социологических исследований библиотечных специалистов, проведенных в Украине в течение последних лет. **Методология исследования** – заключается в применении теоретических методов (документальный анализ, аналитико-синтетическая переработка информации), которая дает возможность выявить и обобщить материалы по вопросам изучения социально-демографических, психологических, профессиональных характеристик библиотечных специалистов. **Научная новизна работы** заключается в том, что в статье обобщенные социологические исследования с 1992 по 2016 гг. изучения кадрово-управленческого состава украинских библиотек. **Выводы.** Благодаря социологическим и научно-практическим разведкам украинских библиотек разных уровней, исследованиям украинской научной школы библиотечной профессиологии в настоящее время сформирован социальный образ украинского библиотекаря, определены его возрастной, образовательный уровень, профессиональное мастерство, психологические характеристики и тому подобное.

Ключевые слова: социально-психологические характеристики, профессиональные характеристики, библиотечные специалисты, социологические исследования.

Ganna Yermolayeva,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Document Science and Information Systems Department,
Separated Subdivision «Mykolaiv Branch of Kyiv
National University of Culture and Arts»

PERSONNEL-MANAGEMENT LINE-UP OF UKRAINIAN LIBRARY WITHIN MODERN DISCOURSE

The purpose of the work. The article deals with the results of sociological studies of library specialists conducted in Ukraine of the recent years. **The methodology** of the research bases on the theoretical methods (documentary analysis, analytical and synthetic information processing) which enable to identify and generalize the development of the issues that are related to the study of socio-demographic, psychological, and professional characteristics of library specialists. **The scientific novelty** of the work is produced with the help of generalization approach of sociological research from 1992 to 2016 and the study of the Ukrainian libraries management team. **Conclusions.** The examination of Ukrainian scientific school of library professiology and the social image of the Ukrainian librarian has been formed on the basis of the sociological and practical evaluation of Ukrainian libraries. Moreover, the age, educational level, professional skills as well as psychological characteristics of the librarian have been determined by the research.

Keywords: socio-psychological characteristics, professional characteristics, library specialists, sociological research.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В Україні активізація досліджень стосовно психологічних, соціально-демографічних, професійних якостей та діяльності як бібліотечних працівників загалом, так і керівників бібліотек розпочинається на початку 90-х років XX століття. Цей період у вітчизняному бібліотекознавстві відзначається активними розробками концепції образу сучасного бібліотечного управлінця, створенням різних моделей та професіограм. Аналіз стану вивченості питань щодо особистості бібліотечного фахівця вказує, що нині це заслуговує на увагу у вітчизняному бібліотекознавстві. Активний інтерес до цього зумовив формування фахівців нового класу, які здатні вирішувати різнопланові проблеми управління бібліотекою. Розвиток та становлення особистості керівника, формування його управлінського професіоналізму розглядається як багатоаспектний феномен в різних теоретичних та методологічних аспектах, що, певним чином, заважає його цілісному концептуальному осмисленню. Нове інформаційне середовище вже суттєво позначилося на діяльності бібліотечних працівників і зумовило

появу нових тенденцій у підході до вимог до бібліотекаря.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означені питання представлені у працях таких відомих науковців, викладачів та практиків, як Т.Долбенко, В.Загуменної, В.Ільгінаєвої, Н.Кушнаренко, О.Матвієнко, Т.Монько, Л.Петрової, М.Слободяника, А.Чачко, І.Шевченко та інших. Крім наукових розвідок, українські бібліотеки провели соціологічні вивчення та виконали ряд науково-дослідних робіт з питань управління, ефективності менеджменту, вимог до сучасних керівників бібліотек, кадрового складу тощо.

Аналіз і узагальнення результатів цих розробок засвідчили, що перелік вимог, які висуваються до кадрового й управлінського складу бібліотеки, зазнає в сучасних умовах значних змін. Це відповідно актуалізує потребу їх детальнішого вивчення та систематизації.

Формулювання цілей статті. Узагальнення результатів соціологічних досліджень бібліотечних фахівців, проведених в Україні протягом останніх років.

Виклад основного матеріалу. На початку 90-х рр. XX ст., у зв'язку з інтенсивним розвитком та поширенням соціологічних дослі-

джень, спрямованих на вивчення місця і ролі бібліотек серед інших соціальних інститутів, виникає потреба у виданні для бібліотек видання, на сторінках якого висвітлюватимуться матеріали досліджень. 1992 року з'являється щоквартальний інформаційно-аналітичний бюлетень «Соціологічні дослідження в бібліотеках», його матеріали відображають загальні аспекти методик, що були застосовані в дослідженнях.

Крім науково-теоретичного та практичного журналу «Бібліотечний вісник», який видається з 1993 р., з'явилися науково-практичний журнал «Вісник Книжкової палати» (1996) та науково-виробничий журнал «Бібліотечна планета» (1998). З 1999 р. розпочалося видання збірника наукових праць «Вісник Харківської державної академії культури», який є логічним продовженням міжвідомчого науково-методичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія» (1964-1992), що упродовж майже 30 років у багатьох аспектах висвітлював актуальні проблеми бібліотечної справи, але на новій інформаційній основі. 1996 р. для висвітлення результатів науково-дослідної та практичної роботи своїх працівників ХДНБ ім. В.Короленка започаткувала видання збірників наукових статей. 2004 р. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв заснувала науковий журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», на сторінках якого публікації присвячені актуальним питанням проблемного, узагальнюючого, методичного характеру бібліотекознавства.

У зазначений період були проведені наступні соціологічні вивчення: «Портрет бібліографа» та «Бібліотекар 90-х років» (Луганська ОУНБ), «Сучасний бібліотекар: становлення професійної свідомості» (Миколаївська ОУНБ), «Бібліотечна професія: сучасний стан і перспективи» (Кіровоградська ОУНБ) та декілька соціологічних розвідок Донецької, Закарпатської, Одеської та Хмельницької ОУНБ. Здебільшого, в цих дослідженнях проаналізовано соціально-демографічні та психологічні характеристики фахівців, інколи розкриваються їхні професійні потреби [8, 3].

Проводились і соціально-психологічні тренінгові заняття з групою директорів київських ЦБС, які також мали на меті з'ясувати,

наскільки керівник відповідає займаній посаді, усвідомлює позитивні або негативні особливості свого керівництва тощо [6, 9].

1999 р. Національною парламентською бібліотекою України (з грудня 2016 р. - Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого) було проведено соціологічне дослідження «Соціальний портрет бібліотекаря», метою якого було вивчення соціально-психологічних особливостей бібліотечної професії в складних сучасних умовах та виявлення перспектив її розвитку. Дослідження проводили на базі бібліотек Запорізької, Одеської, Рівненської та Харківської областей. В анкетуванні взяли участь колективи двох державних наукових, чотирьох обласних універсальних наукових бібліотек, бібліотек міських і районних ЦБС базових регіонів (всього понад 600 бібліотечних працівників) [7, 377].

1999 р. об'єктом моніторингу були дитячі бібліотекарі з Державної бібліотеки України для дітей, Донецької, Київської, Сімферопольської МЦБС для дітей, Кримської республіканської бібліотеки для дітей, Донецької та Хмельницької обласних бібліотек для дітей [10].

За період побудови демократичного суспільства в Україні певною мірою змінився стиль керівництва в бібліотеках. Наприклад, 83% респондентів відповіли, що «керівник намагається вирішувати всі проблеми разом із співробітниками, особисто вирішує тільки найважливіші питання». І як результат між працівниками та адміністрацією існує взаєморозуміння та творча співпраця. Вищезазначена методика управління колективом дає можливість кожному працівникові взяти участь у розвитку бібліотеки та відчувати себе професіоналом. Це сприяє формуванню здорового психологічного клімату в колективі, оптимальній для роботи, творчій атмосфері.

Взаємозв'язок між керівником установи і колективом є основоположним для успішного просування бібліотеки вперед. Її керівник повинен діяти як головний координатор в своїй установі і організатор її діяльності, тоді бібліотека отримає репутацію найефективнішого центру постачання інформації своїм користувачам [10, 6].

У цей же період проводили дослідження «Становлення і розвиток управління ХДНБ

ім. В.Г.Короленка» [1]. У його межах було здійснене опитування серед 157 респондентів, які із запропонованого переліку професійних, ділових та особистих якостей людини відібрали ті, які, на їхню думку, мають бути притаманні ідеальному керівнику. Отримані результати засвідчили, що ідеальний керівник – це особистість з високим рівнем культури, компетентна, має організаторські здібності. Він має бути працездатною людиною, вміти прислухатися до думки підлеглих, піклуватися про людей, бути тактовною, знати сучасні управлінські підходи, мати економічне чуття [1, 106].

2000 р. Луганська ОУНБ ім. Горького розробила програму і розпочала комплексне науково-прикладне дослідження «Ефективний менеджмент: стан, стратегія розвитку». Дослідження передбачало вирішення наступних завдань:

- аналіз фахового, вікового складу директорів ЦБС Луганської області;
- формування «Професіонал-досьє: профайл директорів»;
- виявлення особистісних, професійних, комунікативних, психологічних, педагогічних якостей, необхідних для керівника;
- створення портрету керівника очима колективу;
- навчання керівників за допомогою інноваційних методів [3,36].

2002 р. було проведено дослідження соціально-психологічних складових особистості професіонала (бібліотекарі, бібліографи) серед співробітників вишівських бібліотек м. Харкова і в Харківській обласній дитячій бібліотеці [9]. Метою дослідження стало вивчення кадрового складу бібліотек, соціально-психологічних особливостей співробітників, проведення порівняльного аналізу між бібліотекарями і бібліографами, складання портрету сучасного фахівця-працівника інформаційної сфери, виявлення сучасних проблем і можливих шляхів розвитку професії, можливість підвищення її статусу (іміджу) у суспільстві.

2004 р. авторка статті проводила на регіональному рівні соціологічне обстеження керівних кадрів бібліотек Півдня України: Одеської, Миколаївської та Херсонської областей (емпірична основа дисертаційного до-

слідження), результати якого висвітлювались у публікації на сторінках «Вісника Книжкової палати» [4]. Дослідження було орієнтоване на керівників вищої, середньої та нижчої ланок з метою проаналізувати їх психолого-педагогічні, організаторські й управлінські здатності, вміння і навички та запропонувати комплекс науково-практичних і методичних пропозицій та рекомендацій.

Соціологічні опитування та психологічні тестування охопили майже всіх керівних працівників бібліотечної галузі регіону, а саме: директорів, заступників директорів, завідувачів філіями, відділами і секторами централізованих бібліотечних систем, обласних наукових, обласних та міських бібліотек для дорослих, для дітей та юнацтва.

2012 р. Науковою бібліотекою Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова м. Миколаєва було проведено Міжвузівське соціологічне дослідження «Молодий працівник бібліотеки ВНЗ: погляд у майбутнє» [5]. Мета дослідження – вивчення мотивації професійної діяльності молодих фахівців, виявлення їх потенційних можливостей, оптимізація системи підвищення кваліфікації, сприяння їхньому професійному розвитку з метою формування кадрового резерву бібліотек. Таким чином, дане дослідження з одного боку сприяло оцінці своїх власних професійних, особистих якостей, творчих можливостей молодими фахівцями, осмисленню свого місця в професії, а з іншого – орієнтуванню керівників бібліотек вищих навчальних закладів на створення сприятливих умов для оптимального прояву творчих і професійних можливостей молодих фахівців, використання різноманітних форм, що стимулюють, ініціюють та мотивують до роботи, надають підтримку щодо подальшого закріплення в професії.

Дослідження «Привабливість бібліотечної професії» здійснювалося Черкаською обласною бібліотекою для юнацтва ім. В.Симоненка” (серпень-жовтень 2012 р.) з метою виявлення основних мотивів, визначення позитивних та негативних факторів, які впливають на професійну діяльність молодих співробітників бібліотек для юнацтва [2].

2016 р. Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т.Г.Шевченка організувала про-

ведення регіонального соціологічного дослідження «Соціальний портрет дитячого бібліотекаря Хмельниччини». Під час дослідження вивчався кадровий склад бібліотек для дітей, рівень професійної орієнтації бібліотекарів, сучасні форми підвищення їх кваліфікації. Базами для проведення дослідження стали бібліотеки для дітей Хмельницької області (34 бібліотеки для дітей: 1 обласна бібліотека для дітей імені Т.Г.Шевченка, 18 районних, 13 міських та 2 сільських бібліотеки для дітей) [11].

У листопаді 2016 року Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка проводила обласне моніторингове дослідження «Сучасний керівник бібліотеки – майбутнє професії» [12]. Вони поставили собі за мету вивчити рівень сформованості компетентності керівників та розробка шляхів підвищення кваліфікації. Завдання були пов'язані з отриманням інформації про обізнаність директорів з різноманітних управлінських питань; оцінити рівень корисності чинних методів і форм надання методичної допомоги; розробити способи поліпшення аналітичної, дослідницької діяльності, надання комплексної методичної допомоги бібліотекам в організації бібліотечної та інформаційно-бібліографічної роботи; визначити орієнтири для самоосвіти керівників. Об'єкт дослідження: компетенції керівників ЦБС, ЦБ, МЦБС. Предмет дослідження: рівень формування самоосвітньої компетентності. Проблематика цього дослідження пов'язана з необхідністю системного вивчення поняття компетентність

на прикладі керівників, зокрема, оцінювання сучасного стану її розвитку, розроблення теоретичних і методичних основ в умовах входження в єдиний світовий інформаційний простір. Актуальність дослідження розвитку компетентності зумовлена потребою в узагальненні сучасного знання і уявлення про компетентність як інтегральну характеристику керівників бібліотек

Висновки. Таким чином, завдяки соціологічним та науково-практичним розвідкам українських бібліотек різних рівнів дослідженням української наукової школи бібліотечної професіології, нині сформовано соціальний образ українського бібліотекаря, визначено його віковий, освітній рівень, професійну майстерність, психологічні характеристики тощо. Визначено особливу роль керівника: професіонала-менеджера із високим рівнем майстерності, компетентності, морально-особистісних якостей, що дає змогу провадити ефективну діяльність, спрямовану на розвиток установи й співробітників.

Готовність персоналу бібліотеки до досягнення максимально можливого кваліфікаційного рівня пов'язана як із особливостями особистості спеціаліста, розвитком його моральних і трудових установок, професійно значущих індивідуально-психологічних якостей, так і зі змістом праці та її форм. Усе це свідчить про реально існуючі зовнішні та внутрішні чинники, що є передумовою успішної професіоналізації кадрів.

Список використаних джерел

1. Багрянцева Л.М. Керівний склад бібліотеки з погляду дослідника: Зб. наук. ст. / Л.М. Багрянцева, А.Л. Шалиганова; Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г. Короленка. – Х., 2000. – Вип. 3. – С. 104-110.
2. Всеукраїнське анкетування «Привабливість бібліотечної професії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.symonenkolib.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=295:2012-10-30-10-10-35&catid=. – Назва з екрану.
3. Ефективний менеджмент: стан, стратегія розвитку: дослідж. Луганської. ОУНБ ім. О.М. Горького // Збірник робіт переможців II конкурсу на кращу науково-дослідну роботу серед обл. УНБУ / Нац. парлам. б-ка України. – К., 2003. – С. 36-45.
4. Єрмолаєва Г.А. Оцінка психолого-педагогічної здатності керівних кадрів бібліотечної системи півдня України до управління сучасною бібліотекою: за матеріалами дослідження / Г.А. Єрмолаєва // Вісник Книжкової палати. – 2004. – № 9. – С. 39-42.
5. Костирко Т.М. Підсумки міжвузівського соціологічного дослідження "Молодий працівник бібліотеки ВНЗ: погляд у майбутнє" [Електронний ресурс] / Т.М. Костирко, О.В. Белодєд. – Режим доступу https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=zMX7If0AAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=zMX7If0AAAAJ:u-x6o8ySG0sC. – Назва з екрану.

6. Лозова О.М. Деякі результати соціально-психологічного практикуму керівників київських бібліотек / О.М. Лозова // Соціологічні дослідження в бібліотеках: Інформ.-аналіт. бюл. – К., 1996. – Вип. 17-18. – С. 8-12.

7. Савина З.И. Профессия библиотекарь. Состояние. Требования. Испытание временем / З.И. Савина // Б-ки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Тез. докл. Междунар. конф. «Крым-2000». – Симферополь, 2000. – Т.1. – С. 376-378.

8. Савіна З. Соціальний образ українського бібліотекаря 90-х років / З. Савіна // Український бібліотекар: минуле, сучасне, майбутнє: Постановка та дослідж. пробл.: Матеріали наук. конф. – К., 2000. – С. 3-7.

9. Семенюк С.Ю. Социально-психологические составляющие личности профессионала: (По результатам анкетирования специалистов б-к г. Харькова) / С.Ю. Семенюк // Библиотечное дело-2003: Гуманит. и технол. аспекты развития: Материалы 8-ой междунар. науч. конф. (24-25 апр. 2003 г.). – М.: МГУКиИ, 2003. – С. 172-173.

10. Соціальний портрет дитячого бібліотекаря України: (Підсумки регіон. соціол. дослідж.). – К., 2002. – Вип.9. – 6 с.

11. Соціальний портрет дитячого бібліотекаря Хмельниччини. Бюлетень соціологічної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://odb.km.ua/?dep=38&w=show_dpage&dep_up=615&dep_cur=624&dpage_id=256. – Назва з екрану.

12. Сучасний керівник бібліотеки – майбутнє професії. Обласне моніторингове дослідження. Програма [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://libkor.com.ua/deps/docs/programa_doslidzhennya.pdf. – Назва з екрану.

References

1. Bagryantseva, L.M. & Shaliganova A.L. (2000). Library Management From the View of the Researcher, Zb. nauk. st. Hark. derzh. nauk. b-ka Im. V.G.Korolenka (Issue 3), (pp.104-110). *Kharkiv* [in Ukrainian].

2. All-Ukrainian Survey “The Attraction of the Profession of the Librarian”(2012). Retrieved from: http://www.symonenkolib.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=295:2012-10-30-10-10-35&catid. [in Ukrainian].

3. Effective Management: State, Strategy Development: Researches of Lugansk Oblast Scientific Library named after O.M. Gorkiy. (2003), ZbІrnik robІt peremozhtsІv ІІ konkursu na kraschu naukovо-doslІdnu robotu sered obl. UNBU, (pp. 36-45). Kyiv.[in Ukrainian].

4. Yermolayeva. G. (2004) Psychological-Pedagogical Assessment of the Librarian System Management of the South of Ukraine as for Modern Library Management according to the Research Materials. Visnik Knizhkovoyi palati, 9, 39-42. [in Ukrainian].

5. Kostirko, T.M. & Beloded O.V.(2012) Summary of Interuniversity Sociological Survey “Higher Educational Institution Library Young Worker: Future Perspectives”. Retrieved from: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=zMX7If0AAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=zMX7If0AAAAJ:u-x6o8ySG0sC. [in Ukrainian].

6. Lozova, O.M. (1996) Some Results of the Social-Psychological Practical Experience of the Kyivan Libraries' Management: Inform.-analit. byul. (Vols 17-18), (pp.8-12). [in Ukrainian].

7. Savina, Z.I. (2000) Librarian. State. Demands. Test of Time. Libraries and Associations in Changing World: New Technologies and New Formats of Cooperation. Tez. dokl. Mezhdunar. konf. «Kryim-2000» (Vol. 1), (pp.376-378). Simferopol. [in Russian].

8. Savina, Z.(2000) Social Image of the Ukrainian librarian of the 1990s. Ukrainian Librarian: past, present, future: Problem Formation and Research. Scientific conference Materials, (pp.3-7).

9. Semenyuk, S.Yu. (2003) Social-Psychological Elements of the Professional Personality: (according to the Results of the Questionnaire of the Librarians of the City of Kharkiv). Librarian Business – 2003: Humanitarian and Technological Aspects of the development: Proceedings of the 8rd International Conference, (pp.172-173). Moskva [in Russian].

10. Sociological Portray of the Ukrainian Children Librarian: (Summary of Regional Sociological Survey) (2002) (Issue. 9), 6 [in Ukrainian].

11. Sociological Portray of the Children Librarian of Khmelnytsk. Region Social Service Journal. (2016). Retrieved from: http://odb.km.ua/?dep=38&w=show_dpage&dep_up=615&dep_cur=624&dpage_id=256. [in Ukrainian].

12. Modern Library Manager – Future of the Profession. Regional Monitoring Survey. Programa. (2016). Retrieved from: http://libkor.com.ua/deps/docs/programa_doslidzhennya.pdf. [in Ukrainian].

УДК 015(485)(091)4/6“16/20”

Лілія Сергіївна Прокопенко,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Київського університету імені Бориса Грінченка
l.prokopenko@kubg.edu.ua

РЕТРОСПЕКТИВНА НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОГРАФІЯ ШВЕЦІЇ: XVII-XXI СТ.

Метою дослідження є історико-бібліографознавче узагальнення основних напрямів і результатів розвитку ретроспективної національної бібліографії Швеції у XVII-XXI ст. **Методологічною основою** дослідження є принципи історизму, об'єктивності, всебічності та наступності. З позицій загальнонаукової методології проблема розглядається на основі історичного та системного підходів. Вирішення поставлених завдань здійснювалося за допомогою системи загальнонаукових, історичних та бібліографічних методів: теоретичних (аналіз, синтез тощо), емпіричних (опис), історико-порівняльного, історико-ретроспективного, проблемно-хронологічного, виявлення та вивчення літературних та бібліографічних джерел. **Наукова новизна** дослідження полягає у тому, що в ньому відтворено цілісну картину створення та розвитку ретроспективної національної бібліографії Швеції, здійснено аналіз основних показників, визначено внесок окремих бібліографів і установ. Обґрунтовано можливості використання здобутків ретроспективної національної бібліографії Швеції для удосконалення національної бібліографії України. **Висновки.** Частина ретроспективних національних бібліографічних показників Швеції мають регіональний загальноскандинавський характер, поєднуючи видання кількома скандинавськими мовами. Створення ретроспективної національної бібліографії Швеції тісно пов'язане з діяльністю бібліотек, де працювали видатні бібліографи. Розглянута ретроспективна національна бібліографічна продукція відрізняється досконалою якістю укладання. Досягненням національної бібліографії Швеції є факт, що кінцевий обліковий термін її ретроспективної складової безпосередньо межує з початковим терміном поточної, що створює можливість охоплення всієї друкованої продукції країни. Окремого дослідження потребують як історичні аспекти, так і сучасні інноваційні проекти поточної національної бібліографії Швеції.

Ключові слова: ретроспективна національна бібліографія, зарубіжна бібліографія, історія бібліографії, Королівська (національна) бібліотека Швеції.

Лілія Сергеевна Прокопенко,
кандидат исторических наук,
доцент кафедры библиотекосведения и информологии
Киевского университета имени Бориса Гринченко

РЕТРОСПЕКТИВНАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОГРАФИЯ ШВЕЦИИ: XVII- XXI ВВ.

Целью исследования является историко-библиографоведческое обобщение основных направлений и результатов развития ретроспективной национальной библиографии Швеции в XVII-XXI вв. **Методологической основой** исследования являются принципы историзма, объективности, всесторонности и преемственности. С позиций общенаучной методологии проблема рассматривается на основе исторического и системного подходов. Решение поставленных задач осуществлялось с помощью системы общенаучных, исторических и библиографических методов: теоретических (анализ, синтез и т.д.), эмпирических (описание), историко-сравнительного, историко-ретроспективного, проблемно-хронологического, выявления и изучения литературных и библиографических источников.

Научная новизна исследования заключается в том, что в нем воспроизведена целостная картина создания и развития ретроспективной национальной библиографии Швеции, осуществлен анализ основных указателей, определен вклад отдельных библиографов и учреждений. Обоснованы возможности использования достижений ретроспективной национальной библиографии Швеции для совершенствования национальной библиографии Украины. **Выводы.** Часть ретроспективных национальных библиографических указателей Швеции имеют региональный общескандинавский характер, сочетая издания на нескольких скандинавских языках. Создание ретроспективной национальной библиографии Швеции тесно связано с деятельностью библиотек, где работали выдающиеся библиографы. Рассмотренная ретроспективная национальная библиографическая продукция отличается совершенным качеством составления. Достижением национальной библиографии Швеции является факт, что конечный учетный срок ее ретроспективной составляющей непосредственно граничит с начальным сроком текущей, что создает возможность охвата всей печатной продукции страны. Отдельного исследования требуют как исторические аспекты, так и современные инновационные проекты текущей национальной библиографии Швеции.

Ключевые слова: ретроспективная национальная библиография, иностранная библиография, история библиографии, Королевская (национальная) библиотека Швеции.

Liliia Prokopenko,

Candidate of Historical Sciences,

Assistant Professor of Library and Information

Science Department of Borys Grinchenko Kyiv University

NATIONAL BIBLIOGRAPHY OF SWEDEN RETROSPECTIVE: XVII- XXI CENTURIES

Purpose of Article. The purpose of the research is a historical and bibliographical generalization of the basic directions and results of the development of national bibliography of Sweden for XVII-XXI centuries. **Methodology.** The methodology of research is based on the principles of historical method, objectivity, comprehensiveness, and continuity. From the positions of scientific methodology, a problem is examined on the basis of historical and system approaches. The solution of the tasks was carried out by the system of scientific, historical and bibliographic methods: theoretical (analysis, synthesis, etc.), empiric (description), comparative, retrospective, chronological, study of the literary and bibliographic sources. **Scientific novelty** of the study consists in the representation of the entire picture of the establishment and evolution of the national bibliography of Sweden retrospective; the analysis is made of the main retrospective bibliographies; the contribution of some bibliographers and institutions is defined. The possibility of using the national bibliography of Sweden retrospective achievements for the improvement of national bibliographic production of Ukraine is summarized. **Conclusions.** Some of the national bibliographic retrospective indexes of Sweden have a regional general-Scandinavian character; combining the publications of several Scandinavian languages. The creation of the retrospective national bibliography of Sweden is closely linked with the activities of libraries, where prominent bibliographers worked. Perfect quality of compilation distinguishes considered retrospective national bibliographic products. The achievement of national bibliography of Sweden is that the final accounting period of its retrospective component directly adjoins to the opening terms of the current one which makes it possible to reach the entire printed production of the country. A prospective study requires both historical aspects and modern innovative projects of the current national bibliography of Sweden.

Key words: the retrospective of national bibliography of Sweden, the history of bibliography, the foreign bibliography, the Royal (National) Library of Sweden.

Актуальність теми дослідження. В умовах інтеграції України у європейський науковий, культурний та інформаційний простір важливого значення набуває вивчення іноземної бібліографії як засобу інтелектуального доступу до світової літератури. Дослідження генезису і еволюції окремих її складових, політичних, соціальних, економічних і культурних факторів, що впливають на розвиток бібліографії, дає змогу не тільки витримати спадковість бібліографічних компетентностей фахівців, але й забезпечити актуальність і збереження бібліографічних джерел різних історичних періодів. У європейській бібліографічній практиці особливе місце посідають скандинавські країни, демонструючи до цього часу ще недосяжний в багатьох країнах світу безперервний ряд ретроспективних і поточних національних бібліографічних покажчиків різних видів документів, що забезпечує можливість ознайомлення з видавничою продукцією держави від виникнення книгодрукування і до сьогодення. Одна з найуспішніших національних бібліографій (НБ) у цьому контексті представлена у Швеції.

У радянському бібліографознавстві короткі відомості про НБ Швеції можна знайти в узагальнюючих оглядових або історичних працях 1960-1970-х рр. З них потребує виокремлення опублікована 1963 р. фундаментальна монографія «Історія зарубіжної бібліографії» К. Сімона (перевидання 2010 р.), де шведський досвід коротко висвітлений у розділі присвяченому скандинавським країнам [2, 389-395]. Найповніше НБ Швеції була охарактеризована П. Колмаковим 1972 р. на рівні статті у фаховому журналі, знову ж таки в огляді про бібліографію країн Скандинавії в цілому [1]. Серед зарубіжних дослідників це, перш за все, такі шведські науковці і практики: Г. Ларссон [8], М. Наурі [13], К. та Н. Гутгарц [6; 7]. Об'єктом дослідження вітчизняних фахівців НБ Швеції не була.

Метою дослідження цієї роботи є історико-бібліографознавче узагальнення основних напрямів і результатів розвитку ретроспективної національної бібліографії Швеції у XVII-XXI ст.

Виклад основного матеріалу. Ретроспективна національна бібліографія (РНБ) Швеції

виникла в останні роки XVII ст. Перша праця пов'язана з іменем професора Йоганна Герхарда Шеффера, німця за походженням, який переїхав до Швеції 1648 р. і працював професором і директором бібліотеки Уппсальського університету. 1680 р. у Стокгольмі вийшов біобібліографічний словник І. Г. Шеффера «Svecia literata seu de scriptis I scriptoribus gentis Svecice» («Літературна Швеція або Про твори і письменників народу Швеції»). Покажчик складений у хронологічному порядку і вміщує описи майже 3500 творів приблизно 800 авторів, діяльність яких припадає на 1150-1680 рр.

П. Колмаков характеризує ще декілька спроб укладання ретроспективних покажчиків стародруків, дисертацій, правових документів тощо, які, однак, суттєво значення для розвитку РНБ Швеції не мали [1, 102-103]. Як стверджують К. і Н. Гутгарц, у XVIII ст. у Швеції не було укладено жодної фундаментальної РНБ [6, 39]. І, як зазначає К. Сімон, з бібліографічними працями кінця XVII-XVIII ст. взагалі не пов'язані праці XIX-XX ст. Можна сказати, що РНБ Швеції зародилася вдруге у середині XIX ст. [2, 391].

Першою роботою, наближеною до сучасної РНБ, є покажчик, що охоплює літературу Швеції XVIII-початку XIX ст. (фактично до 1830 р.), укладений відомим видавцем Карлом Фердинандом Ліндштрємом «Svensk bokhandelskatalog» («Каталог шведської книжкової торгівлі»), надрукований у 1845-1852 рр. [9]. Особливістю цієї бібліографії є те, що її цільове призначення – задоволення потреб бібліотечної і антикварної книжкової торгівлі, тобто до нього ввійшли описи тільки тих книг, які на момент видання самого каталогу знаходилися в продажу. Тому, звичайно, з точки зору обліку друкованої продукції країни за певний період цей покажчик важко назвати вичерпним. Матеріал у «Svensk bokhandelskatalog» розміщений в алфавіті авторів і оснащений допоміжним систематичним покажчиком, вийшов у світ з двома доповненнями, загальна кількість сторінок – біля 600.

У 1867-1884 рр. виходила підготовлена Хьялмаром Ліндштрємом бібліографічна праця «Svenskt boklexikon» («Словник шведських книг»), яка є хронологічним продовженням попередньої, охоплюючи 1830-1865

pp. [10]. Як і «Svensk bokhandelskatalog» К.Ф. Ліндштрёма, цей покажчик має книготорговий характер, що дуже рідко зустрічається в РНБ. У «Svenskt boklexikon» також вміщено книги, опубліковані у Фінляндії. Матеріал розміщений в алфавіті авторів (з короткими біографічними відомостями про кожного) і заголовків творів анонімних авторів. Бібліографія оснащена допоміжними покажчиками. У другому томі наведений алфавітний список видавців, а також перелік бібліографічних джерел, використаних автором.

Останній – 1865 – рік, що охоплює «Svenskt boklexikon» Х. Ліндштрёма, безпосередньо межує з роком, який є базовим для першого стабільного органу поточної національної бібліографії Швеції (ПНБ) «Svensk bokkatalog» («Шведського каталогу книг»). Перший випуск цього покажчика 1878 р. включає літературу за 1866 р. [2, 392].

Важливими здобутками РНБ Швеції першої половини ХХ ст. стали покажчики, присвячені раннім століттям книгодрукування – від його початку у 1483 р., коли у Стокгольмі була видана перша друкowana книга Швеції – зібрання байок «Dialogus creaturarum», і до 1600 р.

Так, впродовж 12 років у 1927-1938 pp. виходила тритомна бібліографія «Sveriges bibliografi intill år 1600» («Бібліографія Швеції до 1600 р.») [5]. Перший том, який мав чотири випуски, уклав головний бібліотекар Королівської бібліотеки (КБ) у Стокгольмі Густав Едвар Клеммінг за участю головного бібліотекаря Уппсальського університету Аксея Андерссона. З наміченого періоду Г.Е. Клеммінгу вдалося представити літературу лише до 1530 р. Значні доповнення до першого тому і його суттєве доопрацювання здійснив укладач другого і третього томів доктор філософії Ісак Густав Альфред Коллійн – видатний вчений, бібліотечний діяч, бібліограф, історик шведської книги і друку, один із найавторитетніших у міжнародному масштабі знавців стародруків, директор КБ у Стокгольмі у 1916-1940 pp.

Укладена у хронологічному порядку праця включала такі книги: 1) надруковані у Швеції і Фінляндії, 2) написані шведськими авторами і надруковані закордоном, 3) інші зарубіжні видання, призначені для використання у Швеції, 4) переклади іноземної літератури

шведською мовою, незалежно від місця видання. При цьому особлива увага укладача акцентована на релігійних виданнях і підручниках. Кожен опис супроводжується детальними історичними, літературознавчими, бібліотечно-бібліографічними і поліграфічними коментарями. У першому томі є іменний покажчик авторів і назв, загальний список включених книг, складений за місцем їх видання й іменами видавців, у третьому томі – іменний покажчик авторів і назв до всіх трьох томів. І. Коллійн працював над цим покажчиком як у наукових, публічних і приватних бібліотеках Швеції, так і в бібліотеках інших країн. У «Sveriges bibliografi intill år 1600» подається інформація про місцезнаходження кожного існуючого примірника описаних книг, наведена рекомендована література про кожну книгу і бібліотеки, де можна її знайти.

Більшість книг, надрукованих у Швеції і Фінляндії у ХVІІ ст., відображена у двотомній бібліографії «Sveriges bibliografi. 1600-talet» («Шведська бібліографія. ХVІІ ст.»), яку також уклав і видав у 1942-1946 pp. І. Коллійн [4]. Додатково автор включив до покажчика зарубіжні публікації шведів. У бібліографії застосоване алфавітне групування описів, які супроводжуються короткими анотаціями, що містять біографічні довідки про кожного автора, іноді – посилання на літературні джерела про авторів і їх праці. Укладаючи цю бібліографію, І. Коллійн, окрім КБ у Стокгольмі, досліджував фонди і друкowane каталоги й інших шведських бібліотек, зокрема університетських і шкільних [7, 82].

Обидві охарактеризовані праці І. Коллійна відзначаються дуже високою якістю [2, 392].

1958 р. на доручення Шведського літературного товариства доктор філософії, бібліотекар і бібліограф Уппсальського університету Самуїл Брінг уклав «Svenskt boklexikon. 1700-1829» («Словник шведських книг. 1700-1829») [3]. За життя автора вийшли друком тільки дві праці: 1958 р. – «Rättegångshandlingar» (Судові документи), а 1961 р. – «Riksdagshandlingar» («Документи Ріксдага»), які разом містять 1253 назви юридичних документів за 130 років [3]. Ця робота сприяла частковій ліквідації «пробілу», як називають цей історичний період розвитку РНБ Швеції [6, 38; 8, 11; 13, 132].

Найґрунтовнішим проектом РНБ Швеції ХХ ст., спрямованим на заповнення «пробілу», став покажчик «Swedish Imprints. 1731-1833» («Шведський друк. 1731-1833»), відомий як «SWIM», здійснений за редакцією Рольфа Е. Дю Ріца [14]. Сьогодні це 59-томна англомовна бібліографія, яка вміщує книги, видані у Швеції у 1731-1833 рр. і у Фінляндії у 1731-1809 рр. Цільовою аудиторією «SWIM» були визначені академічні дослідники, що суттєво позначилося на змісті, критеріях відбору, особливостях бібліографічної характеристики і допоміжного апарату видання. Значна частина матеріалів, наявних у «SWIM», відсутня у базах даних КБ, Бібліографічний відділ якої паралельно також працював над бібліографуванням шведської літератури цього періоду, опрацьовуючи картотеку із 45 тисяч записів, що залишилися після смерті С. Брінґа 1965 р. [6, 40]. Так, у «SWIM» включені тези наукових доповідей, наукові щорічники та особисті листи, яких немає у ресурсах КБ. Спеціально для реєстрації у «SWIM» деякі видання купували у антикварів, а після опрацювання – знову продавали. Завдяки цьому сьогодні всі видання зі «SWIM» можна знайти у бібліотеках Швеції: переважно у КБ і бібліотеці Уппсальського університету, а також в інших наукових, публічних або приватних.

Записи у «Swedish Imprints 1731-1833» згруповані в хронологічному порядку, відзначаються високою точністю й інформативністю. Серед покажчиків РНБ Швеції ця робота вважається однією з найретельніших і найнадійніших. Її підготовка фінансувалася у приватному порядку, тому й ціна була достатньо високою [6, 40].

Окрім книг, РНБ Швеції має ґрунтовні напрацювання і щодо інших видів документів і типів літератури: періодичних видань, журнальних і газетних статей, офіційних видань, дисертацій, картографічних, нотних та аудіовізуальних документів. Розглянемо РНБ періодичних видань Швеції.

1967 р. вийшов анотований бібліографічний огляд шведських щоденних і щотижневих газет за 1900-1967 рр. «Svensk dagspress 1900-1967» Свена Толліна [15]. У покажчику застосоване алфавітне групування записів, у кожному з яких вказана періодичність видання, його політична приналежність. Допоміжний

апарат представлений географічним списком газет за провінціями Швеції.

Журнали, газети, щорічники та інші періодичні видання 1645-1899 рр. включені до бібліографічного покажчика Бернхарда Лундштедта «Sveriges periodiska litteratur, 1645-1899» («Періодична література Швеції, 1645-1899»), виданого у двох томах, трьох частинах [11]. Перша частина представляє періодику всієї країни за 1645-1812 рр., друга – видання, надруковані у Стокгольмі у 1813-1884 рр., третя – періодичні видання провінцій 1813-1899 рр. Бібліографічні відомості містять інформацію про тривалість і періодичність публікації, видавця тощо. Кожна частина має алфавітний покажчик назв періодичних видань, а у третій представлені ще чотири – іменний, установ, псевдонімів і підписів, а також предметний.

З 1967 р. почала виходити РНБ шведської періодики «Svensk tidskriftsförteckningen», що дозволяє говорити про безперервний ряд національних бібліографічних покажчиків періодики Швеції.

У 2002-2016 р. за фінансової підтримки Фонду трьохсотліття Банку Швеції КБ реалізувала проект, спрямований на вичерпне виявлення журналів Швеції ХХ ст. Ця робота стала ґрунтовним доповненням до бібліографії С. Толліна, забезпечивши в результаті повний облік шведської періодики. Основою для реалізації проекту стали фонди, сформовані у бібліотеці на основі Закону про обов'язковий примірник документів Швеції, який є одним з найстаріших у світі (вперше вступив у дію 1661 р.). У результаті було виявлено 26246 назв журналів. Сьогодні цей електронний ресурс під назвою «Nya Lundstedt – Periodicals» інтегрований у базу даних РНБ Швеції, представлена на сайті КБ як частина національного зведеного каталогу наукових бібліотек Libris. Завершення цього проекту дає змогу говорити про повну бібліографію шведської періодики 17-21 ст. [12, 25].

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у тому, що в ньому відтворено цілісну картину створення та розвитку ретроспективної національної бібліографії Швеції, здійснено аналіз основних покажчиків, визначено внесок окремих бібліографів і установ.

Висновки. Історичний розвиток РНБ Швеції має певні особливості. Передусім по-

літичні взаємовідносини скандинавських країн розглянутого періоду призвели до того, що частина ретроспективних національних бібліографічних показників мають регіональний загальноскандинавський характер, поєднуючи видання декількома скандинавськими мовами. По-друге, створення РНБ Швеції тісно пов'язане з діяльністю бібліотек, насамперед національної і університетських, де працювали співробітниками або керівниками видатні бібліографи. По-третє, розглянута ретроспективна національна бібліографічна продукція відрізняється досконалою якістю укладання. По-четверте, досягненням НБ Швеції є факт,

що кінцевий обліковий термін її ретроспективної складової безпосередньо межує з початковим терміном поточної, що створює можливість охоплення всієї друкованої продукції країни. Окремого дослідження потребують як історичні аспекти, так і сучасні інноваційні проекти ПНБ Швеції. Вивчення шведського досвіду організації і випуску національної бібліографічної продукції є цікавим для вітчизняної бібліографічної практики з точки зору її удосконалення і приведення у відповідність до міжнародних стандартів і найкращих світових зразків.

Список використаних джерел

1. Колмаков П.К. Очерк развития библиографии скандинавских стран / П.К. Колмаков // Советская библиография. – 1972. – №5. – С. 98–118.
2. Симон К.Р. История иностранной библиографии / К.Р. Симон. – 2-е изд., испр. – Москва : ЛКИ, 2010. – 736 с.
3. Bring S.E. Svenskt boklexikon, 1700-1829 / förtecknade av Samuel E. Bring. – Uppsala : Svenska litteratursällsk., 1958-1961. – Vol. 1-2.
4. Collijn I. Sveriges bibliografi. 1600-talet : bidrag till en bibliografisk förteckning / Isak Collijn. – Uppsala : Svensk Litteratursällskapet, 1942-1946. – Vol. 1-2.
5. Collijn I. Sveriges bibliografi intill år 1600 / Isak Collijn. – Uppsala : Svenska Litteratursällskapet, 1927-1938. – Vol. 1-3, ill.
6. Guthartz C. The National Bibliography of Sweden / Catharina Guthartz, Norman Guthartz // Guide to Nordic Bibliography / gen. ed. Erland Munch-Petersen. – København : Nordisk Ministerråd, 1984. – С. 37-42.
7. Guthartz C. The Swedish National Bibliography / Catharina Guthartz, Norman Guthartz // Guide to Nordic Bibliography / gen. ed. Erland Munch-Petersen. – København : Nordisk Ministerråd, 1984. – С. 82-97.
8. Larsson G. The Swedish national bibliography: a survey / Gunilla Larsson. – 3rd ed. – Stockholm : National Bibliographic Section, Bibliographic Dept., Royal Library, National Library of Sweden. – 28 s.
9. Lindström C.F. Svensk bokhandelskatalog. Afd. 1-5 / C.F. Lindström. – [Stockholm], Hjalmar Lindström Förlag, 1845. – [IV], 455 s. ; Tillägg 1848. [1849]. – 48 s. ; Tillägg 1851 [1852]. – [II], 90 s.
10. Linnström H. Svenskt boklexikon. Åren 1830-1865 / Utarb. av Hjalmar Linnström. – Stockholm : Hjalmar Linnströms Förlag, 1883-1884. – Vol. 1-2, four books.
11. Lundstedt B. Sveriges periodiska litteratur, 1645-1899 / utarb. af Bernhard Lundstedt. – Anastatic reprint. – Stockholm : Rediviva, 1969. – Vol. 1-2. – (Suecica Rediviva 7). – [1st ed. – 1895-1902].
12. Nationalbibliografin i siffror 2016 [Електронний ресурс] / ansvarig handläggare : Ylva Sommerland ; grafisk formgivning: typisk form designbyrå, foto : Heli Björkman ; Kungliga biblioteket, Enheten för nationalbibliografin. – Електрон. дані. – Stockholm, 2017. – 32 s. – Режим доступу : http://www.kb.se/dokument/Nationalbibliografin%20i%20siffror%202016/Nationalbibliografin%20i%20siffror_2016slutversion.pdf. – Мова швед. – Назва з екрана. – Дата перегляду 12.08.2017.
13. Nauri M. Alla tiders nationalbibliografi: en historik och vision [Електронний ресурс] / Miriam Nauri // Biblis. – Електрон. дані. – 2008. – N44. – С. 132-137. – Режим доступу : <http://www.kb.se/biblisdoc/nauri.pdf>. – Мова швед. – Назва з екрана. – Дата оновлення 15.09.2016.
14. Swedish imprints 1731-1833 : a retrospective national bibliography / prep. the Center for Bibliographic Studies, Uppsala (CBSU) ; gen. ed. Rolf E. Du Rietz. – Uppsala : Dahlia Books, 1977-1991. – Part 1-59.
15. Tollin S. Svensk dagspress 1900-1967 : en systematisk och kommenterad kartläggning / Sven Tollin. – Stockholm : TU:Sförlag, 1967. – 168 p.

References

1. Kolmakov, P.K. (1972). The essay about the development of Scandinavian bibliography. *Sovetskaya bibliografiya*, 5, 98-118 [in Russian].
2. Simon, K.R. (2010). *The history of foreign bibliography* (2nd ed.). Moskva : LKI [in Russian].
3. Bring, S.E. (1958-1961). *Svenskt boklexikon, 1700-1829* (Vol. 1-2). Uppsala : Svenska litteratursällsk [in Swedish].
4. Collijn, I. (1942-1946). *Sveriges bibliografi. 1600-talet : Bidrag till en bibliografisk förteckning* (Vol. 1-2). Uppsala : Svensk Litteratursällskapet [in Swedish].
5. Collijn, I. (1927-1938). *Sveriges bibliografi intill år 1600*. Uppsala : Svenska Litteratursällskapet [in Swedish].
6. Guthartz, C., Guthartz N. (1984). The National Bibliography of Sweden. In E. Munch-Petersen (Ed.), *Guide to Nordic bibliography* (pp. 37-42). København : Nordisk Ministerråd.
7. Guthartz, C., Guthartz N. (1984). The Swedish National Bibliography. In E. Munch-Petersen (Ed.), *Guide to Nordic bibliography* (pp. 82-97). København : Nordisk Ministerråd.
8. Larsson, G. (1990). *The Swedish national bibliography: A survey* (3rd ed). Stockholm : National Bibliographic Section, Bibliographic Dept., Royal Library, National Library of Sweden.
9. Lindström, C. (1845). *Svensk bokhandelskatalog* (Vol. 1-5). Stockholm: Hjalmar Lindström Förlag [in Swedish].
10. Linnström, H. (1883-1884). *Svenskt boklexikon. Åren 1830-1865* (Vol. 1-2). Stockholm: Hjalmar Lindström Förlag [in Swedish].
11. Lundstedt, B. (1969). *Sveriges periodiska litteratur, 1645-1899* (Vol. 1-2). Stockholm : Rediviva [in Swedish].
12. Sommerland, Y. (n.d.). (2017). *Nationalbibliografin i siffror 2016*. Retrieved October 10, 2017, from http://www.kb.se/dokument/Nationalbibliografin%20i%20siffror%202016/Nationalbibliografin%20i%20siffror_2016slutversion.pdf [in Swedish].
13. Nauri, M. (2008). Alla tiders nationalbibliografi: en historik och vision. *Biblis*, 44, 132-137. Retrieved from <http://www.kb.se/biblisdoc/nauri.pdf> [in Swedish].
14. Rietz, R.E. Du (Ed.). (1977-1991). *Swedish imprints 1731-1833 : A retrospective national bibliography*. Uppsala : Dahlia Books.
15. Tollin, S. (1967). *Svensk dagspress 1900-1967 : En systematisk och kommenterad kartläggning*. Stockholm : TU:Sförlag [in Swedish].

УДК 351.851:02:94(477)

Олена Миколаївна Островська,
аспірантка Національної бібліотеки України
ім. В.І. Вернадського

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ САЙТІВ ВІЙСЬКОВИХ БІБЛІОТЕК

Мета роботи. Дослідження спрямоване на аналіз та узагальнення наявного досвіду інтернет-ресурсів європейських та американських військових бібліотек, їхніх особливостей, структури, змісту. **Методологічною основою** дослідження є загальнотеоретичні наукові методи – аналізу та синтезу, що дали змогу дослідити особливості застосування й оптимальну характеристику зарубіжних військових бібліотечних сайтів, провести порівняльний аналіз інформаційних ресурсів веб-сайтів. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше проаналізовано досвід створення й функціонування сайтів військових бібліотек в зарубіжних країнах. **Висновки.** Військово-бібліотечна справа в європейських та американських країнах надає широкий вибір можливостей для роботи і підтримує якість життя і добробут військовослужбовців і їхніх сімей. Проаналізований світовий досвід розробки та створення сайтів військових бібліотек сприяє корпоративності онлайн-ресурсів, академічним дослідженням, дає можливість комплексного пошуку інформації незалежно від того, де перебувають користувачі. Порівняльні характеристики інформаційних ресурсів веб-сайтів розкривають можливості та перспективи впровадження подібного досвіду на вітчизняному ґрунті.

Ключові слова: інтернет-ресурси, сайти зарубіжних військових бібліотек, характеристика веб-сайтів, аналіз.

Елена Николаевна Островская,
аспирантка Национальной библиотеки Украины
им. В.И. Вернадского

АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА СОЗДАНИЕ САЙТОВ ВОЕННЫХ БИБЛИОТЕК

Цель работы. Исследование направлено на анализ и обобщение имеющегося опыта интернет-ресурсов европейских и американских военных библиотек, их особенностей, структуры, содержания. **Методологической основой** исследования являются общетеоретические научные методы – анализа и синтеза, что позволило исследовать особенности применения и оптимальную характеристику зарубежных военных библиотечных сайтов, провести сравнительный анализ информационных ресурсов веб-сайтов. **Научная новизна** работы заключается в том, что впервые проанализирован опыт создания и функционирования сайтов военных библиотек в зарубежных странах. **Выводы.** Военно-библиотечное дело в европейских и американских странах предоставляет широкий выбор возможностей для работы и поддерживает качество жизни и благосостояние военнослужащих и их семей. Проанализирован мировой опыт разработки и создания сайтов военных библиотек, который способствует корпоративности онлайн-ресурсов, академическим исследованиям, дает возможность комплексного поиска информации независимо от того, где находятся пользователи. Сравнительные характеристики информационных ресурсов веб-сайтов раскрывают возможности и перспективы внедрения на отечественной почве подобного опыта.

Ключевые слова: интернет-ресурсы, сайты зарубежных военных библиотек, характеристика веб-сайтов, анализ.

Olena Ostrovska,
postgraduate student of the National Library
of Ukraine Vernadsky

ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE OF THE MILITARY LIBRARY'S SITES CREATION

Purpose of Article. The study aims to analyze data and generalize the existing experience of the European and American military libraries Internet resources, their features, structure, and content. **Methodology.** The research is based on the general theoretical scientific methods – analysis and synthesis which allowed to study the features of the application and optimal characterization of foreign military-library's sites as well as to conduct a comparative analysis of information resources of websites. **Scientific Novelty.** The scientific novelty of the work is centered in terms of the first-time analyse experience of creating and operating military libraries' sites in foreign countries. **Conclusions.** The military library work in the European and American countries provides a wide range of opportunities for employment and maintains the quality of life and well-being of members of the armed forces and their families. The analyzed international experience of the development and creation of military libraries' sites promotes the corporate online resources, academic research, and an opportunity for comprehensive information retrieval with no boundaries. The comparative characteristics of the information resources of the websites reveal the opportunities and prospects for such experience introducing in terms of the national libraries.

Key words: Internet resources, sites of foreign military libraries, website characteristics, reviews.

Актуальність теми дослідження. На цей час зарубіжними дослідниками накопичено значний досвід вивчення бібліотечних сайтів з різних точок зору. Перші емпіричні дослідження проблем створення та розвитку сайтів бібліотек за кордоном було проведено в середині 1990-х рр. Л. А. Клайдом з використанням методу контент-аналізу [21]. Розгляд 50 бібліотечних сайтів, проведених в різних країнах (США, Канада, Австралія, Швеція, Сінгапур, Ірландія, Кувейт, Нова Зеландія та Норвегія), дали змогу виявити особливості бібліотечних інтернет-ресурсів, а також представити структуру та найбільш популярні рубрики бібліотечного веб-сайту.

Група штатних співробітників Бібліотеки Університету Іллінойсу в Чикаго (США), що брала участь у проєкті по наближенню порталів до користувачів всіх типів бібліотек, займалась вивченням проєктування порталів. У рамках проєкту вирішувались організаційні завдання інтеграції професійних інтернет-ресурсів відповідно до цілей і завдань тієї чи іншої області діяльності, зокрема інформаційно-бібліотечної [22].

На початку 2000-х рр. французькі дослідники проводили порівняльний аналіз структу-

ри і принципів утворення основних розділів сайту, запропоновано схеми «ідеального» бібліотечного сайту, дали деякі рекомендації і методики з їхнього створення, просування ресурсів бібліотеки за допомогою сайтів[24].

Досвід створення й функціонування сайтів військових бібліотек в зарубіжних країнах ще не досліджувався і наразі є актуальним.

Мета роботи. У статті проведено аналіз та узагальнення наявного досвіду інтернет-ресурсів європейських та американських військових бібліотек, їхніх особливостей, структури, змісту, дано оптимальну характеристику зарубіжним військово-бібліотечним сайтам, проведено їхній порівняльний аналіз.

Військова бібліотечна справа в зарубіжних країнах (насамперед в США) надає широкий вибір можливостей для роботи і підтримує якість життя і добробут військовослужбовців і їхніх сімей шляхом надання ресурсів та програм для задоволення різноманітних потреб як у себе вдома, так і в інших країнах. Армійські бібліотеки є ключовими для професійного життя військовослужбовців. Програми військових книгозбірень сприяють корпоративності онлайнових ресурсів, академічним дослідженням, надають віддалений доступ до

додаткової інформації незалежно від того, де перебувають користувачі, професійні матеріали для читання, журнали, газети, книги, аудіокнижки та дитячі книги, інші ресурси, які доступні в будь-якому місці, в будь-який час після реєстрації у місцевій бібліотеці. Про високий гатунок цього досвіду свідчить аналіз європейських, канадських та переважної частини американських інтернет-ресурсів військових бібліотек.

Military Libraries Division (DMIL) Підрозділ військових бібліотек Асоціації спеціальних бібліотек <http://military.sla.org/> [1].

Сайт дає характеристику підрозділу Асоціації спеціальних бібліотек, яка об'єднує членів з усіх військових служб США, Канадських збройних сил, інших національних військових служб, інших агентств, підприємств і продавців, а також всіх, хто зацікавлений у військовій бібліотечній справі. Метою асоціації є просувати професію як у своїх організаціях, так і у світі загалом, а також допомагати нашим членам в розвитку основних компетенцій, необхідних у цьому новому столітті управління знаннями. Це здійснюється за допомогою спонсорства програм на щорічних нарадах Асоціації спеціальних бібліотек. Спонсоруються щорічні збори Підрозділу військових бібліотек, семінар по військовим бібліотекам, мережева взаємодія, участь в комітеті і публікацію інформаційного бюлетеня «Військові бібліотеки» [25].

Сайт Підрозділу військових бібліотек Асоціації спеціальних бібліотек надає форум для обміну ідеями, можливості для створення мереж і підвищення кар'єри і програми для розвитку конкретних і унікальних військових інтересів. До їхнього числа входять бібліотекарі та інші фахівці з усіх військових служб США, канадських збройних сил, Міжнародних військових служб, відомств міністерства оборони, підприємствами, поставальниками, академічними установами та всіма, хто зацікавлений у військовій бібліотечній справі.

Представлено теги: DMIL, Поточні події, Особливості, Web Технологія, Зв'язки, Студенти, Кар'єра, Керівництво, Читальний зал та ін.

Army Training Digital Library (Військова навчальна цифрова бібліотека) <http://www.atsc-army.org/atdls.html> [2].

«Електронна бібліотека без стін» містить повні тексти польових настанов, навчальних планів, доктрин, циркулярів, тренувальних планів, посібників для солдат та інших навчальних, інформаційних і довідкових видань, необхідних для здобуття військового фаху. Колекція постійно оновлюється. Надаються посилання на публікації інших військових служб, таких, як *Морська піхота*, а також *Спільні публікації*.

Red stone Scientific Information Center (Редстоунський науково-інформаційний центр) <http://library.redstone.army.mil> [3].

Сайт представляє велику добірку науково-технічної бібліотеки з анотаціями понад 300 000 книг і технічних звітів про системи боєприпасів, ракет і зброї. Це один з найкращих мультимедійних офіційних військових сайтів, де надано колекції історичних документів, фотографій і відео, які розповідають про ракети періоду холодної війни. **Royal Danish Defense College (Данський Королівський коледж оборони (RDDC))** <http://www.fak.dk/fbc/Pages/default.aspx> [4].

Сторінка сайту подає відомості про Бібліотечний центр коледжу, який є науково-технічною бібліотекою й поділяється на два відділи: один в СванемьольленсеКасерне, котрий зосереджений на підтримці наукових досліджень та бібліотеки в Кастеллетській фортеці, яка також має навчальні приміщення для курсантів та інших студентів. Бібліотечний центр працює в тісній співпраці з трьома військовими академіями та викладачами і дослідниками, пов'язаними з магістерськими дослідженнями у військовій справі. Фонди центру регулярно поповнюються новою й актуальною літературою з військової тематики. Також є великий каталог відповідних електронних ресурсів, до якого можна одержати доступ з власної домашньої сторінки бібліотеки. Співробітники бібліотеки тісно співпрацюють з іншими відділами RDDC, забезпечуючи потреби й вимоги користувачів щодо відповідних національних стандартів і досліджень на міжнародному рівні.

Данськомовний веб-сайт бібліотеки має наступне: Пошук і бронювання, Розширений пошук, Корисні посилання, Алфавітний список, Нормативні документи й довідники, Нові книги, Зарубіжні статті, Огляди журналів, Новини, Дослідницька база тощо.

Military and Government Collection (Військова і урядова колекція)

<https://www.ebsco.com/.../military-government-collection>[5].

Військова і урядова колекція пропонує поточні та історичні інформацію через колекцію періодичних видань, наукові журнали та інший контент, що має відношення до зростаючих потреб всіх військових галузей і уряду. Подано поточні новини та наукова література про військові сили та уряд США, повний текст майже 300 журналів та періодичних видань, індексації та реферати для більш ніж 400 журналів та періодичних видань.

Публікації, охоплені цією базою даних, включають Контролер повітряних сил, Навчальні заходи з оборонних питань, JFQ: Спільне військове співробітництво, Військову техніку, Бойовий край, Бюлетень правоохоронних органів ФБР, Зовнішні справи, Військово-Морські сили та багато іншого. Крім того, багато заголовків повного тексту доступні в нативному (доступному для пошуку) PDF форматі або сканованому кольорі.

ArmyMWRLibrary (Morale, welfare, and recreation) (Армійська бібліотека Моралі, Добробуту, Відпочинку) <http://mwrlibrary.armybiznet.com/> [6].

Сайт армії США MWR – відправна точка для інформації про те, як бібліотеки армії презентують себе у своїх військових округах. Армійські бібліотеки MWR підтримують всесвітню спільноту військовослужбовців, їхні сім'ї, ветеранів та цивільних осіб. Бібліотеки MWR мають щось корисне для кожного і всіх: розповіді, дискусійні групи, ігрові вечори, нічне кіно, програми для підлітків, доступ в Інтернет, комп'ютерні лабораторії з обробкою текстів і доступ до підготовки до навчання. Онлайн-ресурси включають в себе військову підготовку, інструменти для інвестицій, освітні ресурси для написання ідеальної статті в коледжі або отримання допомоги репетитора, ресурси з авторемонту, останні бестселери у вигляді елек-

тронної книги або аудіокниги, інтерактивні електронні книги для дітей, журнали, а газети доступні цілодобово і без вихідних.

Бібліотеки покликані допомогти знайти відповіді на питання, що цікавлять, а також допоможуть вказати найкраще джерело для цього. Все, що потрібно, це обліковий запис бібліотеки.

Ресурси для електронної бібліотеки MWR включають таке:

- Тисячі художніх і науково-популярних видань, зокрема анімаційні дитячі книги.
- Бази даних, які підтримують освіту, дослідження та кар'єрне зростання.
- Ресурси, що надають інформацію про ремонт автомобіля або невеликого двигуна.

Пропонується: New Books (Нові електронні книги), New Audiobooks (Нові аудіокниги), New Movies (Нові фільми), Articles (Статті), (Games) Ігри.

Дано посилання на веб-каталоги 55 бібліотек європейських, азійських, американських країн.

Navy Libraries - Navy MWR (Бібліотеки ВМФ) <http://www.navymwr.org/libraries/>[7].

У рамках Загальної бібліотечної програми військово-морського флоту (ЗБП ВМФ) є об'єкти, що пропонують широкий спектр книг і періодичних видань, комп'ютерних ресурсів та програм, які розширюють можливості для навчальних досліджень і рекреаційного читання. ЗБП ВМФ підтримує всі загальні бібліотеки у флоті, зокрема понад 300, що на плаву і 30 на берегових місцях. ЗБП ВМФ також оснащує нові кораблі бібліотеками і забезпечує підтримку військових місій в Команді Уніфікованого Тихоокеанського регіону. ЗБП ВМФ співпрацює з Navy Knowledge Online (NKO), щоб безкоштовно скачувати аудіокниги, електронні книги, ВМС, довідкові матеріали і практичні тести безкоштовно для моряків і морських піхотинців.

Бібліотечні центри мультимедійних ресурсів (БЦМР) використовують компактну цифрову технологію для збільшення фондів бібліотек на плаву, дозволяючи зберігати матеріали для читання на комп'ютерних носіях і забезпечувати електронну пошту і підключення до Інтернету. Ця технологія підтримує доступ до акредитованих освітніх програм, які дають

змогу членам екіпажу скористатися наявними можливостями розширеної освіти. Матроси постійно оцінюють доступність комп'ютерів та підключення до Інтернету в БЦМР як важливу якість обслуговування на судах.

Підтримка розгорнутих сил включає компактні звукові книги на батарейках і щомісячні відвантаження популярних книг у м'якій обкладинці для команд на плаву і на березі.

Сайт презентує наступні програми: Берегові бібліотеки; Програма літнього читання DoD для всіх служб; Підтримка бібліотеки Брига – книги у м'якій обкладинці надаються трьома консолідованими бригами: Мірамар, Чарлстон і Чесапек; Підтримка військової місії - М'яка обкладинка і журнали надаються більш ніж 25 відділенням з надання допомоги в області Тихоокеанського командування; Флотські бібліотеки - Підтримка книг у м'якій обкладинці надається всім судам класу USS і судам класу USNS, укомплектованим військовослужбовцями; Зарубіжна підтримка на випадок непередбачених обставин - Відвідувачі можуть замовити ноутбуки, довідкові колекції Джейн, Playaways (автономні аудіокниги), невелика електроніка та ігри, а також колекції DVD для особистого використання; Нова екіпіровка корабля / допоміжної бібліотеки - за фінансування від NAVSEA кожен новий корабель і підводний човен оснащуються бібліотекою, що складається з ноутбуків, книг з твердою обкладинкою, книг у м'якій обкладинці, журналів, Playaways, DVD, невеликої електроніки, ігор та інших матеріалів, які визначаються персоналом судна.

US Army MWR: General Library Information System (GLIS) (Загальна бібліотечна інформаційна система) <http://mylibraryus.armybiznet.com/> [8].

Охарактеризовано Загальну бібліотечну інформаційну систему, що містить більшість Армійських бібліотек Моралі, Добробуту, Відпочинку, а також деякі бібліотеки Військово-Повітряних Сил і Центру навчально-доктринального командування.

Вказано, які армійські книгозбірні надають послуги і просувають свою місію в електронному вигляді. Описується «стратегічний ресурс управління знаннями, який дає змогу армії отримувати і підтримувати перевагу у

повному спектрі знань за одночасного сприяння освіті, дослідженням, навчанню, саморозвитку, добробуту, аутріч-роботі і безперервному навчанню для військовослужбовців, їхніх сімей і цивільних осіб». Пропонується з меню вибрати «Каталог бібліотек армії», щоб побачити безліч різних типів армійських книгозбірень, або вивчити багато ресурсів, перерахованих в розділі «Для співробітників армійських бібліотек».

Marine Corps Community Services Libraries (MCCS) Libraries (Бібліотеки громадських служб морської піхоти) library.usmc-mccs.org/ [9]. Надає інформацію про базові бібліотеки та їхні цифрові колекції. Програма бібліотеки MCCS тепер пропонує своїм клієнтам доступ до:

- One Click digital, що надає ексклюзивні записи eAudio із записаними книгами разом з електронною книгою і доступ до колекції великих курсів. Пропонується перевірити електронні книги й аудіокниги протягом декількох секунд, завантажити їх на комп'ютер і перенести на портативний пристрій, щоб завантажити в додаток для мобільних пристроїв (Apple, Android, KindleFire / HD / HDX або NookColor). Після створення облікового запису буде запропоновано завантажити ваш додаток.

- Transparent Language Online право власника бібліотеки забезпечує ефективний, веселий і привабливий досвід для учнів усіх рівнів. Відвідайте свою бібліотеку, щоб налаштувати обліковий запис, а потім використовуйте її у будь-якому місці.

- Zinio надає доступ до цифрових версій понад 260 журналів, дає змогу завантажувати популярні журнали на ваш комп'ютер, планшет або мобільний пристрій. Нові журнали додаються щодня.

- Universal Class надає унікальний онлайн-досвід навчання зі зростаючим каталогом понад 540 курсів. Відвідайте свою бібліотеку, щоб налаштувати обліковий запис, а потім використовуйте її у будь-якому місці.

Military Education Research Library Network (MERLN) (Військова науково-освітня бібліотечна мережа) <http://www.inf.pims.org:8000/> [10].

Представлено комбіновані онлайн-каталоги восьми найбільших бібліотек депар-

таментів міністерства оборони США, академічних та інститутських бібліотек.

Army Europe Libraries (Бібліотеки армій європейських країн) <http://www.library.eur.army.mil/> [11].

Сайт містить розділи: Каталог Ігри Фільми Аудіокниги. Необхідна реєстрація для використання Інтернет-ресурсів. Пропонується: Всі електронні ресурси, Бізнес, Зроби сам, E-Content, Генеалогія, Домашнє завдання, Допомога у виконанні домашніх завдань, Література, Журнали і газети, Військо і уряд, Наука та світ тощо.

United States Military Academy Library, West Point (Бібліотека Військової академії США Вест Пойнт, штат Нью-Йорк) <http://www.usma.edu/Library/SitePages/> [12].

Колекція бібліотеки складається з книг, компакт-дисків, DVD-дисків, державних документів, предметів резервування, заголовків журналів за назвою тощо. Курсантам, викладачам та співробітникам надається можливість увійти в Мій акаунт, щоб оновлювати книги, перевіряти свої бібліотечні рахунки, а також розміщувати або скасовувати замовлення. Є зібрання цифрових колекцій.

Бібліотека Військової академії США підтримує велику документацію з історії Вест Пойнта, Військової академії США та випускників Академії у спеціальних зібраннях та архівах. Ці багаті історичні фонди закарбовані у вигляді книг, рукописів, фотографій, інших форматах.

Розділи сайту: Вступникам, Академіки, Військо, Атлетика, Спільнота, Новини, Про нас.

А також: Головна, Послуги, Люди, Програма, Новини та події, Пошук, Дослідження, Послуги для курсантів та факультетів, Про випускників і відвідувачів, Оголошення, Читайте наш Spring Service, Дивіться нас на Facebook.

Canadian Armed Forces Virtual Library (Віртуальна бібліотека Канадських збройних сил) <https://www.cfc.forces.gc.ca> [13].

Сайт представлено розділами:

Сучасний погляд, Політика захисту та безпеки, Накази та розпорядження, Словники та енциклопедії, Електронні книги, Електронні журнали, Оборонні звіти, Військові періо-

дичні показники, Освіта і дослідження, Закони, Статути та договори.

Air University Library (Бібліотека авіаційного університету) <http://www.airuniv.edu/au/aui/> [14].

Бібліотека розташована на Базі військово-повітряних сил у Максвеллі, Алабама, і є найбільшою книгозбірнею Міністерства оборони і федерального уряду за межами Вашингтона. Представлена бібліографія містить предметні посилання на інтернет-ресурси і посилання на книги, документи і журнальні статті. Показчик військових періодичних видань також в Інтернеті містить бібліографічні посилання на спеціалізовані військові періодичні видання від 1990 по теперішній час.

Ike Skelton Combined Arms Research Library (CARL) Digital Library (Об'єднана армійська дослідницька бібліотека ім. Айка Склтона) <https://cgsc.contentdm.oclc.org/> [15].

Колекції, що зберігаються у Бібліотеці переважно складаються з цифрових версій паперових документів з колекцій цієї бібліотеки, студентських документів, випущених в Коледжі командування і генерального штабу армії США та ресурсами декількох армійських навчальних та історичних організацій. Колекції оцифрованих матеріалів завантажуються в систему управління колекціями CONTENT dm® Digital Collection Management System, яка забезпечує більш широкий пошук і витяг окремих документів.

Navy Department Library (Бібліотека департаменту військово-морського флоту) <http://www.tlc.library.net/ndl/> [16].

Сайт містить об'єднані невимогливі ресурси морської бібліотеки у Вашингтоні, округ Колумбія, і великі ресурси Морського історичного центру. Відмінно організована домашня сторінка сайту.

Air Force Materiel Command (AFMC) Publishing Distribution Library (Бібліотека дистрибуції видавничої служби військової авіації) <http://www.afmc.wpafb.af.mil/pdl/> [17]. Інтернет бібліотека публікацій і статутів військово-повітряних сил і Служби військово-повітряних сил, а також вхід для інших DOD публікацій бібліотек. Плани технологічної сфери Повітряних Сил, що готуються щороку,

є проєкціями стану технологічних розробок в дюжині областях, і доступні для скачування.

Army Publishing Directorate (Армійське видавниче управління) <http://www.apd.army.mil/>[18].

Сховище армійських правил, наказів, статутів, проспектів. Армійська видавнича агенція - лідер у виданні й поширенні інформаційних продуктів, використовуючи передові технології для забезпечення оперативної підтримки по всьому світу. Виконує місію надання інформації для підвищення готовності загальної сили.

Joint Electronic Library (JEL) (Об'єднана електронна бібліотека) <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/>[19].

Інтернет-бібліотека повнотекстових не-секретних загальних публікацій доктрин, відповідних документів та досліджень. Розділи:

Домашня сторінка, Спільні видання, Спільні доктрини, Посилання, Персональні серії, Розвідувальні серії, Серія операцій, Серія логістики, Серія планування, Серія зв'язку, Навчання, Освіта, Тренінги, Міжорганізаційні документи, Статистика та найкращі практики, Бібліотека директив.

Military One Source – Support for Military Personnel (Основний військовий документ – підтримка військовослужбовців) <http://www.militaryonesource.mil/>[20].

Програма підтримки військовослужбовців, як кол-центр, так і веб-сайт, надає всебічну інформацію і допомогу з кожного аспекту життя військовослужбовця 24 години на добу, 7 днів на тиждень за всіма компонентами Збройних Сил, членам сімей військовослужбовців і тим, хто залишився живим. Ця програма доступна по всьому світу за безкоштовним номером телефону (800-342-9647) або веб-сайтом (www.militaryonesource.mil). Також для членів служби, їхніх родин і тим, хто залишився живим надається доступ до конфіденційної немедичної консультації в особистому середовищі у місцевому співтоваристві, а також телефоном, безпечного онлайн-чату і відео. Крім того, Програма підтримки військовослужбовців пропонує фінансові та податкові консультації, консультації по спеціальності (наприклад, коучинг з питань здоров'я і добробуту, консультації поранених воїнів і т. д.),

Навчальні матеріали, доступні з різних тем і форматів, мобільні рішення, переклад офіційних документів і синхронний переклад на більш ніж 150 мов.

Основні розділи сайту:

Регулярна армія: активний обов'язок

Регулярна армія: військовослужбовці запасу

Національна гвардія армії: федеральний активний обов'язок

Національна гвардія армії: державний активний обов'язок

Національна гвардія армії: бронь

Національна гвардія армії: військовослужбовці запасу

Армійський резерв: активний обов'язок

Армія Резерв: бронь

Армійський резерв: військовослужбовці запасу

Висновки. Аналіз інтернет-простору військово-бібліотечних сайтів зарубіжних країн демонструє реалізацію інформаційного потенціалу військових книгозбірень, відповідність Інтернет-сайтів цілям і завданням інтерактивного каналу комунікації, заданих функціональній структурі. Характерними їхніми рисами є повнофункціональний електронний каталог, наявність масиву документів, засобів інформаційного пошуку, техніко-технологічних засобів фіксування, зберігання та представлення інформації, що існує у вигляді організованої сукупності електронних документів та їхніх зв'язків. Функціональний зміст сайтів дуже потужний: он-лайн обслуговування, електронна доставка документів, представлення бібліотеки у соціальних мережах та ін.

Головна сторінка більшості веб-сайтів представляє інтегровану інформацію і дає змогу здійснювати загальне орієнтування в системі інформаційних ресурсів як всередині сайту, так і у зв'язках та лінках з міжнародними та внутрішньодержавними ресурсами. Це дає змогу значно підвищити рівень забезпечення користувачів інформацією та зручність організації ресурсів й зв'язків між ними.

Цифрові документи практично у всіх проаналізованих веб-ресурсах на високому рівні, чітка якість відображення цифрових документів у колекціях, графічно точно з усіма

видавничими особливостями відтворені видання у форматі pdf і djvu. Пошукові можливості на відмінному рівні.

Досвід створення зарубіжних військових бібліотечних сайтів свідчить про їхню ефективність, необхідність і про те, що вони приносять задоволення не тільки творцям, а й реалізують цілі користувачів, займаючи гідне місце в загальному веб-просторі. Порівняльні характеристики інформаційних ресурсів веб-

сайтів розкривають можливості та перспективи впровадження на вітчизняному ґрунті подібного досвіду. Для цього може бути з успіхом використана АБІС. Сучасний інформаційний ринок надає бібліотекам широкий вибір програмних засобів і платформ, призначених для вирішення проблем інтеграції розподілених і гетерогенних електронних інформаційних ресурсів [23].

Електронні ресурси

1. Military Libraries Division (DMIL) [Electronic resource]. - URL: <http://military.sla.org/>
2. Army Training Digital Library [Electronic resource]. - URL: <http://www.atsc-army.org/atdls.html>.
3. Redstone Scientific Information Center [Electronic resource]. - URL: <http://library.redstone.army.mil>.
4. Royal Danish Defense College [Electronic resource]. - URL: <http://www.fak.dk/fbc/Pages/default.aspx>.
5. Military and Government Collection [Electronic resource]. - URL: <https://www.ebsco.com/.../military-government-collection>.
6. Army MWR Library (Morale, welfare, and recreation) [Electronic resource]. - URL: <http://mwrlibrary.armybiznet.com/>
7. Navy Libraries - Navy MWR [Electronic resource]. - URL: <http://www.navymwr.org/libraries/>
8. US Army MWR: General Library Information System (GLIS) [Electronic resource]. - URL: <http://mylibraryus.armybiznet.com/>
9. Marine Corps Community Services Libraries (MCCS) [Electronic resource]. - URL: [Librarieslibrary.usmc-mccs.org/](http://librarieslibrary.usmc-mccs.org/)
10. Military Education Research Library Network (MERLN) [Electronic resource]. - URL: <http://www.inf.pims.org:8000/>
11. Army Europe Libraries [Electronic resource]. - URL: <http://www.library.eur.army.mil/>
12. United States Military Academy Library, West Point [Electronic resource]. - URL: <http://www.usma.edu/Library/SitePages>.
13. Canadian Armed Forces Virtual Library [Electronic resource]. - URL: <https://www.cfc.forces.gc.ca>.
14. Air University Library [Electronic resource]. - URL: <http://www.airuniv.edu/au/aul/>
15. Ike Skelton Combined Arms Research Library (CARL) Digital Library [Electronic resource]. - URL: <https://cgsc.contentdm.oclc.org/>
16. Navy Department Library [Electronic resource]. - URL: <http://www.tlc.library.net/ndl/>
17. Air Force Materiel Command (AFMC) Publishing Distribution Library [Electronic resource]. - URL: <http://www.afmc.wpafb.af.mil/pdl/>
18. Army Publishing Directorate [Electronic resource]. - URL: <http://www.apd.army.mil/>
19. Joint Electronic Library (JEL) [Electronic resource]. - URL: <http://www.dtic.mil/doctrine/jel/>
20. Military One Source – Support for Military Personnel [Electronic resource]. - URL: <http://www.militaryonesource.mil/>

Список використаних джерел

21. Clyde L. A. (1996). The Library as information provider: the home page. The Electron. Libr., N 14. P. 549-558. [in English].
22. Hepburn P., Kayiwa F. (2003). Creating Web portals for a multitype library system: the use of open source code in the Chicago Library System. Publ. Serv. Quart., Vol. I.N4. P. 81-88. [in English].
23. Lobuzina E. V. (2012). Internet-kompleks nauchnoj biblioteki ka ksredstvo integracii informacionnyh resursov. NTB (GPNTB), № 12. S. 20–28. [in Russian].
24. Morin N. (2003). Contcnusetservicesdessiteswebdcsbib- liotlheques. Bull. bibl. France, Bd 48, N 4. P. 9-13, 135, 137, 138. [in French].
25. The Value of Military Libraries. The Value of Academic Libraries: A Comprehensive Research Review and Report, SLA, Military libraries Division/ December 2011 Norfolk, Virginia. P. 20-26. [in English].

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК (316.2+316.7):002

Марія Василівна Комова,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»
maria.komova@gmail.com

ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНЕ ПОЛЕ ЯК ІНТЕГРОВАНЕ МАСОВОКОМУНІКАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Метою роботи є обґрунтування поняття документально-інтерпретаційне поле, встановлення системності та інтегрованості його структурних елементів. **Методологія дослідження** полягає у використанні загальнонаукових методів і спеціальних методик: аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. Застосування аналітико-синтетичного, логічного методів дало змогу представити вихідне теоретичне положення про документально-інтерпретаційне поле, сформулювати його дефініцію, визначити механізм взаємодії його структурних елементів, встановити його місце в комунікаційному процесі. Візуалізація теоретичних положень дала можливість графічно представити результати дослідження, акцентувати увагу на системності та інтегрованості компонентів документально-інтерпретаційного поля. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що в статті сформульовано та обґрунтовано поняття «документально-інтерпретаційне поле», визначено позиціонування документально-інтерпретаційного поля в комунікаційному процесі; встановлено співвідношення документально-інтерпретаційного, фактологічно-інтерпретаційного та фактологічного полів; визначено структуру документально-інтерпретаційного поля. **Висновки.** Документально-інтерпретаційне поле формується масовокомунікаційним середовищем, в якому фактологічна і документальна інформація зазнає цілеспрямованої інтерпретації, трансформується в інформаційний продукт і поширюється засобами комунікації для зміни поведінки і стану суспільної свідомості. Документально-інтерпретаційне поле інтегрує множину фактологічно-інтерпретаційних і фактологічних полів, оскільки один документ може інтерпретувати довільну кількість різноманітних фактів та їх інтерпретацій. Фактологічно-інтерпретаційне поле реалізується як масовокомунікаційне середовище, в якому факт з множиною його інтерпретацій, поширених засобами комунікації, є компонентом системи управління знаннями. Фактологічне поле утворюється комплексом відомостей про зміни в соціальному середовищі, подання яких інтегровано лексичними, граматичними, логічними, стилістичними зв'язками, має визначену і прагматичну настанову. Компоненти документально-інтерпретаційного поля – складні, динамічні системи, пов'язані між собою логічними, причинно-наслідковими зв'язками.

Ключові слова: документ, факт, інтерпретація, документально-інтерпретаційне поле, фактологічно-інтерпретаційне поле, фактологічне поле

Марія Васильевна Комова,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры социальных коммуникаций и информационной деятельности
Национального университета «Львовская политехника»

ДОКУМЕНТАЛЬНО-ИНТЕРПРЕТАЦИОННОЕ ПОЛЕ КАК ИНТЕГРИРОВАННАЯ МАССОВОКОММУНИКАЦИОННАЯ СРЕДА

Целью работы является обоснование понятия «документально-интерпретационное поле», установление системности и интегрированности его структурных элементов. **Методология исследования** заключается в использовании общенаучных методов и специальных методик: анализа, синтеза, логического метода, метода визуализации результатов исследования.

Применение аналитико-синтетического, логического методов позволило представить исходное теоретическое положение о документально-интерпретационное поле, сформулировать его дефиницию, определить механизм взаимодействия его структурных элементов, установить его место в коммуникационном процессе. Визуализация теоретических положений позволила графически представить результаты исследования, акцентировать внимание на системности и интегрированности компонентов документально-интерпретационного поля. **Научная новизна** работы заключается в том, что в статье сформулирован и обоснован термин «документально-интерпретационное поле», определено позиционирование документально-интерпретационного поля в коммуникационном процессе; установлено соотношение документально-интерпретационного, фактологически-интерпретационного и фактологического полей; определена структура документально-интерпретационного поля. **Выводы.** Документально-интерпретационное поле формируется масовокоммуникационной средой, в которой фактологическая и документальная информация подвергается целенаправленной интерпретации, трансформируется в информационный продукт и распространяется средствами коммуникации для изменения поведения и состояния общественного сознания. Документально-интерпретационный поле интегрирует множество фактологически-интерпретационных и фактологических полей, поскольку один документ может интерпретировать любое количество разнообразных фактов и их интерпретаций. Фактологически-интерпретационное поле реализуется как масовокоммуникационная среда, в которой факт с множеством его интерпретаций, распространенных средствами коммуникации, является компонентом системы управления знаниями. Фактологическое поле образует комплекс сведений об изменениях в социальной среде, предоставление которых интегрировано лексическими, грамматическими, логическими, стилистическими связями, имеет определенную и прагматическую установку. Компоненты документально-интерпретационного поля – сложные, динамические системы, связанные между собой логическими, причинно-следственными связями.

Ключевые слова: документ, факт, интерпретация, документально-интерпретационное поле, фактологично-интерпретационное поле, фактологическое поле

Maria Komova,
Candidate of Philology, Associate Professor,
Associate Professor of Social Communications and Information Activities Department
National University «Lviv Polytechnic»

INTERPRETIVE DOCUMENTARY FIELD AS AN INTEGRATED MASS COMMUNICATION ENVIRONMENT

Purpose of Article. The purpose of the work is substantiation of the «interpretive documentary field» term and the establishment of systematicity and integrity of its structural elements. **Methodology.** The methodology of the research is based on the using of general and particular methods: analysis, synthesis, logical method, method of the visual research. The application of analytical-synthetic and logical methods made it possible to present the original theoretical position on the interpretive documentary field to formulate its definition, determine the mechanism of its structural elements interaction, establish its place in terms of the communication process. The visualization of the theoretical positions gave the opportunity to graphically present the results of the research, to emphasize the systematic and integrative components of the interpretive documentary field. **Scientific novelty** consists in the formulation and substantiation of the «interpretive documentary field» term, and its positioning in the communication process is determined; correlation establishment between interpretive documentary, interpretive factual, and factual fields; determination of the of the interpretive documentary field structure. **Conclusions.** Interpretive documentary field forms a mass communication environment in which factual and documentary information undergoes a purposeful interpretation, transforms into an information product, and disseminates by means of communication for changing behavior and state of social consciousness. Interpretive documentary field integrates the set of interpretive factual areas since one document can interpret an arbitrary number of different facts and their interpretations. The interpretive factual field is implemented as a mass communication medium where the fact of interpretations plurality is commonly used in communication as a component of the knowledge management system. The factual field formed a complex of information about changes in the social environment, presentation of which is integrated with lexical, grammatical, logical, stylistic connections, has a definite and pragmatic guideline. The components of the interpretive documentary field are complex, dynamic systems as well as connected by logical and causal relations.

Key words: document, fact, interpretation, interpretive documentary field, interpretive factual field, factual field.

Актуальність теми дослідження полягає у посиленні ролі документальної інформації та її інтерпретації в умовах інформаційного протистояння різних цивілізаційних платформ розвитку суспільства. На масову комунікацію як підсистему соціальної комунікації покладено спеціальну функцію – бути керівною соціальною підсистемою. Комунікаційна конвергенція передбачає зближення та інтеграцію ключових інститутів масової комунікації – мас-медіа, реклами і паблік рілейшнз, що зумовлює набуття ними нових системних якостей. Усі вказані інститути мають спільну платформу: об'єкт управління – масова свідомість, предмет управління – психологічні процеси сприйняття інформації; механізм управління – формування норм поведінки шляхом поширення соціально-психологічних настанов. Управління масовою свідомістю – процес усвідомленого програмування поглядів, почуттів, емоцій, настроїв людей, що реалізується в межах документально-інтерпретаційного поля.

Метою роботи є обґрунтування поняття «документально-інтерпретаційне поле», встановлення системності та інтегрованості його структурних елементів. *Для досягнення мети головними завданнями є:* сформулювати визначення терміна «документально-інтерпретаційне поле»; визначити позиціонування документально-інтерпретаційного поля в комунікаційному процесі; встановити співвідношення документально-інтерпретаційного, фактологічно-інтерпретаційного та фактологічного полів; визначити структуру документально-інтерпретаційного поля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти формування сучасного інформаційно-комунікаційного простору вивчає Л.Я. Філіпова, підкреслюючи, що таке багатокомпонентне явище як інтернет-ресурси акумулює багато властивостей та їхніх проявів, серед яких ключовими є: інформативність, когнітивність, комунікативність (у сенсі спілкування та обміну інформацією), технологічність (комп'ютерна, мережева) [12]. Актуальним аспектом досліджень інформаційно-комунікаційного простору є його позиції як вагомого сегменту національної безпеки, сфери управління суспільною свідомістю. Дослідник О.В. Курбан досліджує інформаційне супрово-

дження російської гібридної агресії на Донбасі з погляду застосування технологій інформаційної війни в соціальних онлайн-мережах і мас-медіа [5]. О.А. Саприкін вивчає інтернет-ресурси як інструмент інформаційної війни та інформаційної безпеки України [9]. Рамки інформаційно-комунікаційного простору, зокрема, контенту мас-медіа, розкриваються завдяки застосуванню технологій інформаційного пошуку, інформаційного моніторингу [10; 11]

Виклад основного матеріалу. Комунікаційний процес передбачає існування функціональних соціальнокомунікаційних полів, в межах яких відбувається обіг документів, фактів та їхніх інтерпретацій. Документально-інтерпретаційне поле розглядаємо як масово-комунікаційне середовище, в якому фактологічна і документальна інформація, зазнаючи цілеспрямованого інтерпретаційного опрацювання мас-медіа, трансформується в інформаційний продукт, під впливом якого змінюється поведінка і стан суспільної свідомості.

Важливе питання позиціонування документально-інтерпретаційного поля в межах комунікаційного процесу (*рис. 1*). Термін «комунікаційний процес» має розгалужену дефінітивну структуру. Керуємося визначенням, за яким термін «комунікаційний процес» номінує послідовність взаємопов'язаних етапів, необхідних для здійснення інформаційного обміну: формулювання ідеї, кодування інформації, вибір каналу зв'язку, передавання повідомлення, декодування повідомлення, формулювання відповіді, передавання її відправникові [1]. Документально-інтерпретаційне поле виявляє «активні» позиції на таких етапах комунікаційного процесу, як формулювання ідеї, кодування інформації, вибору каналу зв'язку, передавання повідомлення. Під час наступних етапів комунікаційного процесу документально-інтерпретаційне поле – пасивне, виявляючи себе уже в результатах впливу на споживачів інформації.

У межах комунікаційного процесу документально-інтерпретаційне поле позиціонується у двох сферах:

– у сфері комунікаційної процесуальності, в якій мас-медіа реалізує творчі і технологічні процеси: формулювання ідеї, кодування інформації, вибір каналу зв'язку, передавання повідомлення;

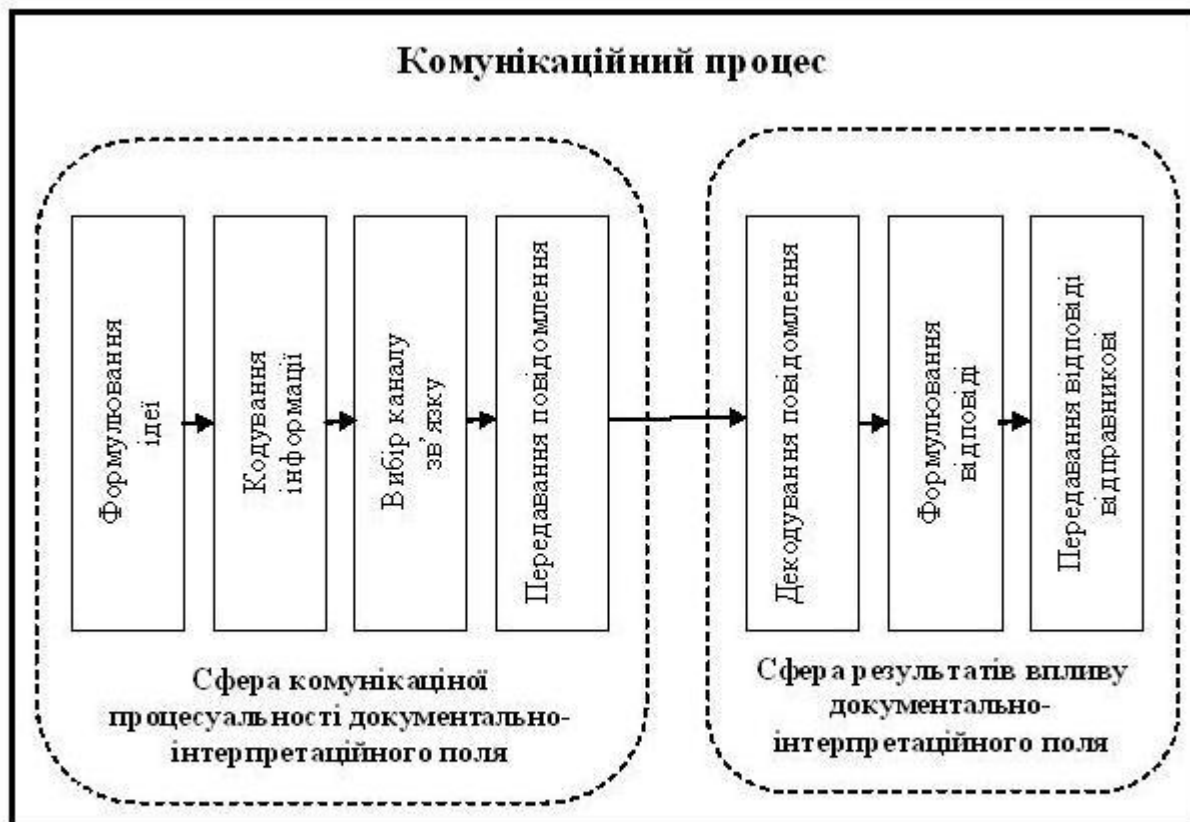

Рис. 1. Позичування документально-інтерпретаційного поля в комунікаційному процесі

– у сфері результатів впливу мас-медіа, в якій відбувається декодування інформації, формулювання відповіді, передавання відповіді відправникові.

Документально-інтерпретаційне поле інтегрує множину фактологічно-інтерпретаційних і фактологічних полів, оскільки один документ може інтерпретувати довільну кількість різноманітних фактів та їх інтерпретацій. Фактологічно-інтерпретаційне поле визначаємо як масовокомунікаційне середовище, в якому факт з множиною його інтерпретацій, поширених засобами комунікації, є компонентом системи управління знаннями. Фактологічне поле визначаємо як комплекс відомостей про зміни в соціальному середовищі, подання яких інтегровано лексичними, граматичними, логічними, стилістичними зв'язками, має визначену і прагматичну настанову. Компоненти документально-інтерпретаційного поля – складні, динамічні системи, пов'язані між собою логічними, причинно-наслідковими зв'язками (рис. 2).

Документально-інтерпретаційне поле утворюється як інтегроване масовокомунікаційне середовище. Структуру документально-інтерпретаційного поля формує система компонентів, які тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені в творчому, інформаційному, комунікаційному, економічному аспектах (рис. 3).

Суб'єктами документально-інтерпретаційного поля є три категорії учасників процесу комунікаційної взаємодії, які виконують різні функції в комунікаційній процесуальності і мають різну мотивацію:

– замовники інформаційного продукту – власники ЗМІ, впливові особи та структури, які формують замовлення мас-медіа на інформаційний продукт для реалізації мотивів: а) задоволення власних бізнес-інтересів та досягнення комерційного успіху; б) здійснення політичного чи економічного впливу на реципієнтів; управління суспільною свідомістю; в) їх поєднання;

– комуніканти (ЗМІ, рекламні агентства), які, створюючи інформаційний продукт, праг-

Рис. 2 Факт в документально-інтерпретаційному полі

нуть досягнути творчого та комерційного успіху для мас-медіа, балансують між необхідністю, з одного боку, дотримуватися професійних, світоглядних, етичних вимог соціальної відповідальності, а з іншого, інтерпретувати фактологічну і документальну інформацію відповідно до замовлення власників ЗМІ;

– реципієнти – споживачі інформації (індивіди, соціальні групи, суспільство), які формують інформаційні потреби, інформаційні запити і за допомогою ЗМІ передбачають їх задовольнити з мотивів отримання повної, достовірної інформації політичного, соціально-економічного, освітнього, науково-популярного, загальнокультурного змісту для вирішення своїх завдань.

Усі суб'єкти документально-інтерпретаційного поля займають активну позицію в комунікаційній взаємодії, що зумовлено розгортанням конвергенційних процесів, використанням інтерактивних форм діяльності мас-медіа. Мотивація учасників комунікаційної взаємодії характеризується неоднорідністю: дія реципієнтів скерована на задоволення власних інформаційних потреб; дія комунікантів скерована на реалізацію свого творчого потенціалу, що кінцево виявляється у зміні поведінки або стану свідомості знову ж таки реципієнтів, та досягнення комерційного

успіху мас-медіа; дія замовників скерована на досягнення комерційного успіху та володіння важелями управління та контролю суспільної свідомості.

Ключовими об'єктами, на які спрямована масовокомунікаційна діяльність на документально-інтерпретаційному полі, є факт і документ, що представлені в соціумі і виконують функції інформаційної бази для виготовлення інформаційного продукту – контенту. Зазначаючи інтерпретаційного опрацювання фактологічна і документальна інформація може втрачати свої первинні морально-етичні, економічні, політичні, ціннісні характеристики, що зумовлено причинами, які перебувають поза межами журналістської творчості.

Документально-інтерпретаційне поле реалізує свою комунікаційну процесуальність, що виявляється у послідовності взаємозв'язаних етапів:

– кумулятивний етап, на якому споживачі, накопичуючи теоретичні знання та опановуючи практичні навички, формують свої інформаційні потреби в фактологічній і документальній інформації;

– концептуальний етап, на якому власники мас-медіа, впливові особи та структури приймаючи стратегічні рішення щодо скеру-

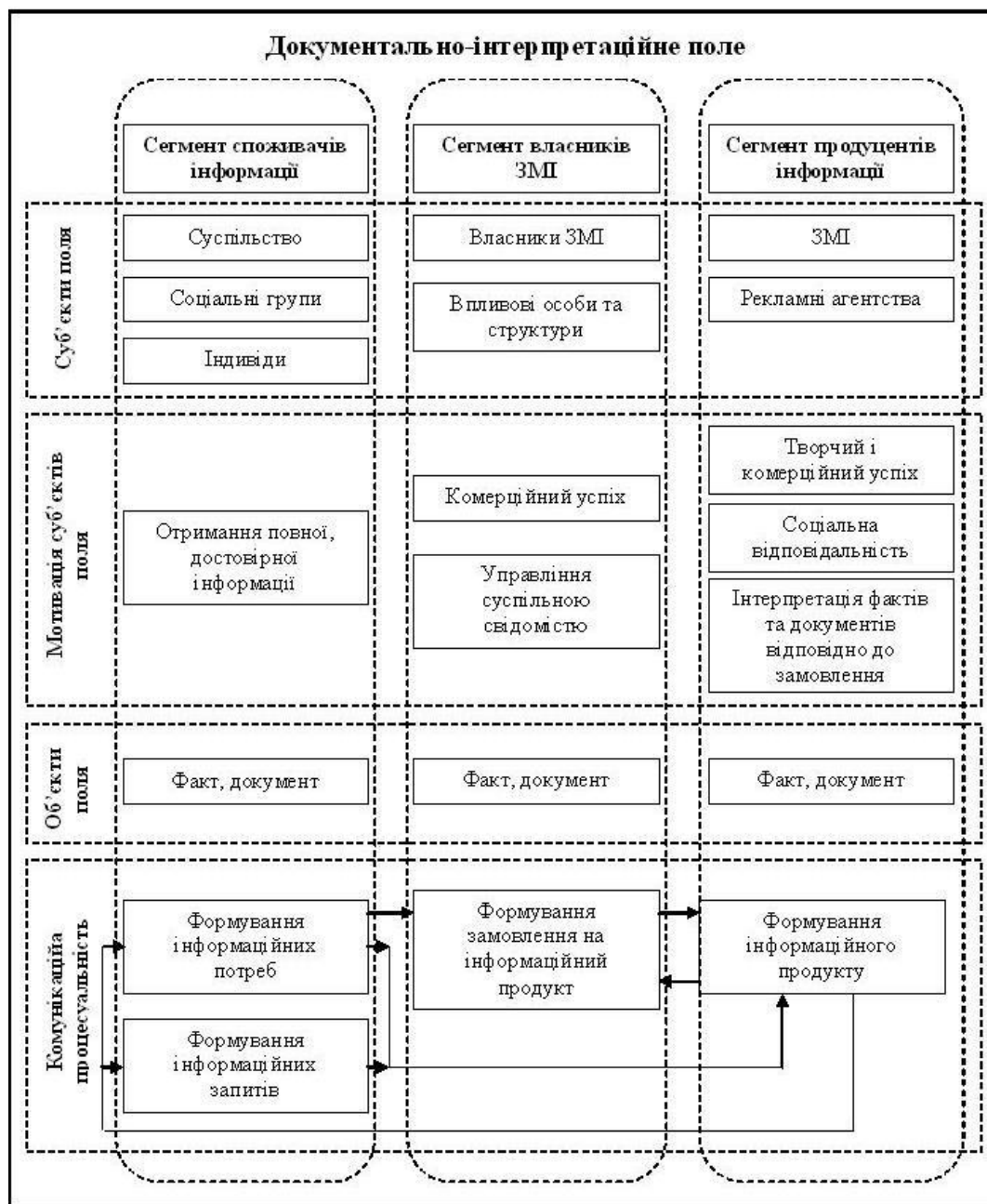

Рис. 3 Структура документально-інтерпретаційного поля

вання і профілю мас-медіа, формують замовлення на інформаційний продукт;

– творчий етап, на якому мас-медіа, надаючи необхідний інтерпретаційний колорит з обранням відповідних форм, методів кодування та подання фактологічної та документальної інформації, створюють інформаційний продукт;

– організаційно-технологічний етап, на якому мас-медіа завершує інтерпретаційне опрацювання фактологічної і документальної інформації, обираючи канал та програмну концепцію мовлення, розташовуючи в сітці

мовлення, визначаючи стилістику представлення повідомлення в мас-медіа.

Під час комунікаційного процесу у документально-інтерпретаційному полі виявляються ключові ознаки комунікаційної взаємодії:

- фактологічна і документальна інформація, пройшовши інтерпретаційне опрацювання, трансформується в інформаційний продукт, призначений для цілеспрямованого, програмованого зв'язку між мас-медіа і споживачами інформації;

– у комунікаційній системі «споживач інформації – власник мас-медіа – мас-медіа» по-

зиція власника перебуває в зоні ризику для забезпечення таких вимог до ЗМІ, як прозорість, повнота, об'єктивність, плюралізм подання фактологічної та документальної інформації, оскільки запити власника мас-медіа (держави, вітчизняних та іноземних медіа компаній, власників-бенефіціаріїв) часто не збігаються з інформаційними потребами аудиторії, що знижує ефективність масовокомунікаційної діяльності як окремого мас-медіа, так і всієї системи.

Сегмент споживачів інформації. Споживачі інформації реалізують свої функції в межах документально-інтерпретаційного поля, формуючи свої інформаційні потреби та інформаційні запити. Інформаційні потреби з усіх видів діяльності соціального суб'єкта (особистості, певних соціальних груп, суспільства загалом) зумовлюють його базові позиції в соціальних комунікаціях, сформованих багатоцільовою і багатофункціональною системою. Вони пов'язані з відтворенням інформаційної сутності людини, зокрема, особистісних якостей [2]. Інформаційні потреби – нематеріальні потреби в інформації, необхідної для вирішення конкретних завдань або досягнення конкретної мети. Вони задовольняються у взаємодії окремих користувачів, групи користувачів та організацій та інформаційної системи щодо отримання від неї необхідних відомостей [6]. Інформаційні потреби набувають свого матеріального втілення у сформульованому вигляді – в інформаційних запитах до бази даних, інформаційної системи (пошукової системи) на інформацію визначеного змісту і форми.

Інформація забезпечує процес мислення, творчості, а тому рівень розвитку інформаційних потреб та їх задоволення тісно пов'язаний із соціальною активністю людини, цілеспрямованою розумною діяльністю людини. Рівень задоволення (чи незадоволення) інформаційних потреб суб'єкта може вплинути на характер та ефективність повсякденної діяльності споживачів інформації, на їх активність у різних сферах суспільного життя, на правильність прийняття рішень. Саме це зумовлює правомірність визначення ефективності ЗМІ з погляду їхньої ролі у задоволенні і розвитку інформаційних потреб населення та здатності цих засобів спонукати особистість, соціальну

групу включитися в діяльність суспільства на різних рівнях – від локального оточення до суспільних рухів світового масштабу.

Сегмент власників ЗМІ. Контент є інформаційним продуктом, який на медіа ринку існує у вигляді інформаційних товарів і послуг, пов'язаних із здійсненням доступу аудиторії до інформації, однак здійснюваних з позицій реалізації редакційної політики або інтересів власників. Тому особливої актуальності набуває питання прозорості структури власності українських ЗМІ.

На думку неурядової організації Інституту Медіа Права (м. Київ), Української Гельсінської спілки прав людини, міжнародних експертів, забезпечення прозорості структури власності на ЗМІ є життєво важливим елементом забезпечення свободи ЗМІ в Україні. Відсутність інформації про бенефіціарних власників унеможливорює з'ясування питання про центри формування інформаційної політики в Україні [8]. Володіючи ЗМІ через офшорні компанії, окремі особи можуть впливати на громадську думку, не виявляючи себе. Фактологічна та документальна інформація, представлена каналом, зазнаватиме інтерпретацій, суттєвих деформацій у потрібному власнику ракурсі. Вагомим чинником обмеження свободи преси є належність значної кількості періодичних видань державним органам. Європейська традиція і практика забезпечення плюралістичності преси реалізується тим, що в Європі немає державних ЗМІ, які б повністю належали державі та вели б мовлення і друкувались на території власної держави. Основний принцип європейської демократії полягає в тому, що уряд не має права вести пропаганду для власного народу. Європейська культурна традиція передбачає популяризацію власних цінностей, цінностей власної країни і культури для народів інших держав [7]. Питання власності на ЗМІ є одним із головних для свободи ЗМІ, а роздержавлення – істотною гарантією від монополізації та концентрації ЗМІ, способом забезпечення справжнього плюралізму ЗМІ, в яких відображено різноманітні погляди, широко подається різноманітна як фактологічна, так і аналітична інформація.

Сегмент продуцентів інформації. Функції творця інформаційного продукту на

документально-інтерпретаційному полі, безумовно, належать мас-медіа, однак формування контенту є результатом цілеспрямованої, запрограмованої комунікаційної взаємодії суб'єктів, оскільки на цей процес мають безпосередній вплив інформаційні потреби споживачів інформації і, звичайно, позиція та бізнес-інтереси (замовлення) власників ЗМІ.

Інформаційний продукт поєднує ознаки, визначені інформаційною культурою виробництва і споживання в умовах інформаційного суспільства. Інформаційний продукт враховує здатність суспільства ефективно використовувати свої інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, а також застосовувати з цією метою передові досягнення в сфері розвитку засобів інформатизації та інформаційних технологій [3].

Інформаційний продукт виготовляється і споживається в реальних умовах існування соціальних комунікацій, які зазнали потужного трансформаційного впливу конвергенційних процесів. Мас-медіа готують інформаційний продукт для розповсюдження в речовій документальній або електронній формі як товару або послуги із врахуванням рівня інформаційних потреб, законів інформаційного ринку. Обіг інформаційних продуктів в ринкових умовах виявляється у тому, що ринок забезпечує торгівлю ними поряд із засобами інформаційної техніки, інформаційними технологіями, а також наданням на комерційній основі інформаційних послуг користувачам [4].

Наукова новизна. Документально-інтерпретаційне поле розглядаємо як масовокомунікаційне середовище, в якому фактологічна і документальна інформація, зазнаючи цілеспрямованого інтерпретаційного опрацювання мас-медіа, трансформується в інформаційний продукт, під впливом якого змінюється поведінка і стан суспільної свідомості. У межах документально-інтерпретаційного поля міститься множина фактологічно-інтерпретаційних і фактологічних полів, оскільки один документ може інтерпретувати

довільну кількість різноманітних фактів. Усі суб'єкти (замовники інформаційного продукту, комуніканти реципієнти) документально-інтерпретаційного поля займають активну позицію в комунікаційній взаємодії, що зумовлено розгортанням конвергенційний процесів, використанням інтерактивних форм діяльності мас-медіа. Мотивація учасників комунікаційної взаємодії характеризується неоднорідністю: дія реципієнтів скерована на задоволення власних інформаційних потреб; дія комунікантів скерована на реалізацію свого творчого потенціалу, що кінцево виявляється у зміні поведінки або стану свідомості знову ж таки реципієнтів, та досягнення комерційного успіху мас-медіа; дія замовників скерована на досягнення комерційного успіху та володіння важелями управління та контролю суспільної свідомості.

Висновки. У документально-інтерпретаційному полі, що виявляється під час комунікаційного процесу, реалізуються ключові процеси комунікаційної взаємодії, зокрема управління масовою свідомістю, тобто процес усвідомленого програмування поглядів, почуттів, емоцій, настроїв людей, що реалізується в межах документально-інтерпретаційного поля. Фактологічна і документальна інформація, пройшовши інтерпретаційне опрацювання, трансформується в інформаційний продукт, призначений для цілеспрямованого, запрограмованого зв'язку між мас-медіа і споживачами інформації. У комунікаційній системі «споживач інформації – власник мас-медіа – мас-медіа» позиція власника перебуває в зоні ризику для забезпечення таких вимог до ЗМІ, як прозорість, повнота, об'єктивність, плюралізм подання фактологічної та документальної інформації. Запити власника мас-медіа (держави, вітчизняних та іноземних медіа компаній, власників-бенефіціаріїв) часто не збігаються з інформаційними потребами аудиторії, що знижує ефективність масовокомунікаційної діяльності як окремого мас-медіа, так і всієї системи.

Список використаних джерел

1. Бориснев С.В. Социология коммуникаций / С.В. Бориснев. – М. : ЮНИТИ, 2003. – 270 с.
2. Ильганаева В.А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / В.А. Ильганаева. – Харьков : КП «Городская типография», 2009. – 397 с.
3. Каптерев А.И. Информатизация социокультурного пространства / А.И. Каптерев. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 512 с.
4. Колин К.К. Социальная информатика : учеб. пособие / К.К. Колин. – М. : Акад. проект; М. : Фонд «Мир», 2003. – 432 с.
5. Курбан О.В. Інформаційне супроводження російської гібридної агресії в Донбасі / О.В. Курбан // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 2. – С. 66 – 73.
6. Першиков В. И. Толковый словарь по информатике / В. И. Першиков, В. М. Савинков. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 573 с.
7. Прозорість структури власності офшорних компаній в українському секторі ЗМІ: проблеми й шляхи розв'язання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282007%292&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> (станом на 27 січня 2001 р.).
8. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від від 21.12.1993 № 3759-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.
9. Саприкін О.А. Інтернет-ресурси як інструмент інформаційної війни і інформаційна безпека України / О.А. Саприкін // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2015. – № 2. – С. 72 – 77.
10. Титова О.В. Інформаційний моніторинг як засіб сучасних інформаційних комунікацій / О.В. Титова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 80 – 85.
11. Федорчук А. Створення інформаційних ресурсів на основі моніторингу змісту публікацій ЗМІ / А. Федорчук, К. Лобузін, Н. Танатар // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 2. – С. 21 – 25.
12. Філіпова Л.Я. Інформаційно-комунікативні прояви ресурсного потенціалу Інтернету / Л.Я. Філіпова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 2. – С. 44 – 48.

References

1. Borysnev S.V. (2003). Sociology of Communication. Moscow : UNITI [in Russian].
2. Yl'hanaeva V.A. (2009). Social communication (theory, methodology, activity): a dictionary-handbook. Khar'kov : Horodskaya typohrafiya [in Russian].
3. Kapterev A.Y. (2004). Informatization of socio-cultural space. Moscow : FAIR-PRESS [in Russian].
4. Kolin K.K. (2003). Social informatics. Moscow : Akad. proyekt; Moscow : Fond «Mir» [in Russian].
5. Kurban O.V. (2017). Informational support of Russian hybrid aggression in the Donbass. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya, 2, 66-73 [in Ukrainian]
6. Pershykov V.Y., Savynkov V.M. (1999). Explanatory dictionary on computer science. Moscow : Finansy i statistika [in Russian].
7. Transparency of ownership structure of offshore companies in the Ukrainian media sector: problems and solutions (2011). Retrieved from <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282007%292&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> [in Ukrainian]
8. Law of Ukraine on Television and Radio Broadcasting from December 21, 1993 № 3759-XII (1993). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>. [in Ukrainian]
9. Saprykin O.A. (2015). Internet resources as an information warfare tool and information security of Ukraine. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya, 2, 72-77 [in Ukrainian].
10. Titova O.V. (2009). Information monitoring as a means of modern information communication. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya, 4, 80-85 [in Ukrainian].
11. Fedorchuk A., Lobuzina K., Tanatar N. (2011). Creation of information resources on the basis of monitoring mass media publications content. Bibl. Visnyk, 2, 21-25 [in Ukrainian].
12. Filipova L.Ya. (2010). Informational and communicative manifestations of the Internet resources potential. Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya, 2, 44-48 [in Ukrainian]

УДК 316.6/7:159.925

Сергій Савелійович Яценко,
кандидат наук з державного управління,
старший викладач
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
yatsencoserge@ukr.net

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Мета роботи полягає у розкритті методологічного потенціалу сучасної концепції ділової комунікації. **Методологія.** Концептуальним методологічним ядром дослідження є компаративний аналіз теоретико-методологічного інструментарію сучасної концепції ділової комунікації. Даний підхід дасть змогу розкрити загальне та особливе в сучасній концепції ділової комунікації, показати її теоретичну модель, структуру та виявити її головні функції у сучасному державному управлінні. **Наукова новизна.** Наукова новизна роботи полягає у концептуалізації сучасної ділової комунікації та її осмисленні у сфері мовленнєвих проблем. **Висновки.** Обґрунтовано наукову доцільність використання сучасної концепції ділової комунікації та її модифікацій у теоретико-методологічному дослідженні проблем державного управління. Наведені у статті теоретико-методологічні парадигми, моделі, схеми вводять читача у сферу сучасної ділової комунікації, стимулюючи пошук нових шляхів та способів дослідження міжособистісного спілкування.

Ключові слова: комунікація, інтеракція, перцепція, кінесіка, проксемика, риторика.

Сергей Савельевич Яценко,
кандидат наук по государственному управлению,
старший преподаватель
Национальной академии руководящих
кадров культуры и искусств

СОВРЕМЕННАЯ КОНЦЕПЦИЯ ДЕЛОВОЙ КОММУНИКАЦИИ

Цель работы состоит в раскрытии методологического потенциала современной концепции деловой коммуникации. **Методология.** Концептуальным методологическим ядром исследования является компаративный анализ теоретико-методологического инструментария современной концепции деловой коммуникации. Данный подход позволит раскрыть общее и частное в современной концепции деловой коммуникации, показать теоретическую модель и структуру, а также выяснит главные функции в современном государственном управлении. **Научная новизна.** Научная новизна работы состоит в концептуализации современной деловой коммуникации и осмысление данного подхода в сфере языковых проблем. **Выводы.** Обоснована научная целесообразность использования современной концепции деловой коммуникации и модификаций в теоретико-методологическом исследовании проблем государственного управления. Приведённые в статье теоретико-методологические парадигмы, модели, схемы вводят читателя в сферу современной деловой коммуникации, стимулируя поиск новых путей и способов исследования межличностного общения.

Ключевые слова: коммуникация, интеракция, перрцепция, кинесика, проксемика, риторика.

Sergii Yatsenco,
Ph.D. in Public Administration,
Senior Lecturer of
The National Academy of Managerial
Staff of Culture and Arts

MODERN CONCEPT OF BUSSINESS COMMUNICATION

Purpose of Article. The work aims to reveal the methodological potential of the modern business communication conception. **Methodology.** The conceptual methodology core of the research is the comparative analysis of the theoretic-methodological tools of the contemporary notion of business communication. The certain approach allows individuals to reveal general and specific properties in the modern conception of business communication, to show its theoretical model, structure, and to identify its primary functions concerning modern Public Administration. **Scientific novelty.** Scientific novelty of the work consists of the conceptualization of the business communication and its understanding within the language problematics discourse. **Conclusions.** The feasibility of using the conception of modern business communication and its modifications for Public Administration has been proven scientifically. Theoretical and methodological paradigms which are given in the article, join the reader to the sphere of modern conception of business communication as well as stimulate the audience to look for the new ways of studying the interpersonal interaction.

Keywords: communication, interaction, perception, kinesics, proxemics, rhetoric.

Актуальність теми дослідження. Світова спільнота поступово переходить до ери комунікації та знання. Сучасна концепція ділового спілкування ґрунтується на «теорії комунікації» розробленої Ю. Хабермасом [9] і К. Ясперсом [11]. С. Блек [2], У. Вівер [18], Е. Гіденс [4], Б. Гурне [5], К. Крос [6], Дж. Лалл [7], Дж. Фіске [16], К. Шеннон [18] розглядають тенденції поступової еволюції спілкування і критично аналізують традиційні підходи в дослідженні його головних понять. З їхніх робіт можна брати матеріал, вивчати його і застосовувати в Україні з урахуванням адекватності процесам системної трансформації суспільства країни.

Мета роботи полягає в розкритті методологічного потенціалу сучасної концепції ділової комунікації.

Виклад основного матеріалу. Ретельний огляд праць закордонних науковців доводить, що створюється нова альтернатива й атмосфера комунікації людей між собою. Е. Гіденс виокремлює три загальноприйняті складові спілкування: комунікативну (вербальний обмін інформацією), інтерактивну (вербальна і невербальна взаємодія) й перцептивну (невербальне сприйняття). Процес управлінського спілкування в системі органів державної виконавчої влади складається також з трьох структур: комунікаційної, інтерактивної і перцептивної [4, 63].

Французький економіст Б. Гурне [5] говорить про формальні (офіційні) комунікації, котрі створюються керівництвом організації та неформальні (неофіційні), що встановлюються на засадах особистих стосунків у державній установі.

Ділова комунікація буває вербальною, котру вивчає психологія, лінгвістика, логіка та інші науки або невербальною, якою займаються кінесіка і проксемика. За твердженням М.Х. Мескона, М. Альберта і Ф. Хедуорі розрізняють організаційні або міжособистісні (вербальні і невербальні) комунікації: невербальна (жести, інтонація, поза тіла) відбувається одночасно з вербальною, а слова і символи використовуються для кодування інформації [8].

1928 року літературний критик І. Річардс зазначив, що «комунікація відбувається тоді, коли один розум діє задля впливу на інший розум, в якому з'являється почуття аналогічне першому, і котре частково породжено схожим переживанням» [14, 430].

У. Вівер і К. Шеннон наводять математичну теорію комунікації й обґрунтовують її за допомогою арифметичних формул, висновків та положень. Згідно з їхньою думкою, «процес впливу одного розуму на інший складається з п'яти елементів:

- відправник;
- одержувач;

- повідомлення;
- канал або засіб масової інформації;
- реакція або зворотний зв'язок» [18].

Отже, І. Річардс, К. Шеннон і У. Вівер вважають, що основним у понятті «комунікація» є розум.

Характер і сутність комунікації, її види, форми і роль у різних соціальних процесах досліджені у працях. Н. Вінер у роботі «Кібернетика та суспільство» розглядає поведінку і відтворення складних інформаційних систем у техніці, живій природі та суспільстві [3]. Теорія «комунікативної дії» Ю. Хабермаса [9] розглядає проблему комунікації як спілкування в сучасних умовах. Вчений розрізняє стратегічний, нормативний, драматургічний і комунікативний типи дії. На державній службі всі вони здійснюються на вертикальному і горизонтальному рівнях (взаємодія між особами, що займають посади відповідних категорій – «керівники», «радники», «спеціалісти»). Для керівників дії можуть мати драматургічний і стратегічний характер, для радників і спеціалістів вони частіше за все мають нормативний характер. Це обумовлено тим, що державна цивільна служба представляє собою систему з чітко визначеним колом завдань і повноважень [9, 14].

У своїй роботі «Нове публічне адміністрування або як досягнути ефективного врядування?» П. Шрьодер зазначає нові принципи менеджменту і пропонує такі форми державного управління: командна робота; горизонтальна організація влади; проектний менеджмент; широка фахова обізнаність; цільові нормативи управління; створення об'єднаних комп'ютерних мереж та оплата праці державних службовців за результатами їх діяльності [10, 40].

Ф. Данс вважає, що комунікація відрізняється від простого мовлення і фіксує 95 різних її визначень, де головним залишається зв'язок, встановлення контакту між людьми і процес впливу однієї особистості на іншу [13]. Якщо він висуває сучасну концепцію ділової комунікації, то С. Фергюсон [15] показує шляхи її планування з точки зору інтегративного підходу і наголошує на послідовності тринадцяти основних етапів її підготовки.

У «Політичній соціології» [19] Дж. Шварценберг розглядає державне управління як цілісну систему з точки зору політичної структури

країни, її державних і організаційних інститутів, установ, владних органів, що виконують політичні функції, партії, профспілки, суспільно-політичні рухи й об'єднання, котрі дбають про загальнонаціональні інтереси. Він вивчає політичні процеси в соціальних інститутах, рухах, групах, відношення особистості до спільноти, закономірності масової поведінки людей та визнає роль позитивної думки в політизованому суспільстві. Автор стверджує, що стосунки, котрі склалися між різними соціальними класами і громадами визначають форми, завдання і зміст діяльності держави у внутрішніх (законотворчій, економічній, соціальній, культурній, технічній) і зовнішніх (міждержавні взаємовідносини) напрямках її діяльності.

Політична комунікація з точки зору К. Кроса і Р. Гакета стосується державного управління і реалізації влади в суспільстві. Політика регулювання у сфері публічного адміністрування відбиває три моделі комунікативних медіа: модель вільної преси (сформовану на принципах свободи слова), телерадіомовлення (створену на підвалинах здійснення суспільних послуг) та зв'язку (побудовану на принципах рівного доступу) [6, с. 112].

Дж. Берклі, Дж. Роуз та Р. Бегович приділяють у своїй роботі [12] дуже багато уваги державному управлінню, розкривають зміст, сутність, шляхи та тенденції його розвитку у майбутньому. Висвітлюючи адміністративне спілкування, вони наголошують, що окремі дослідники вважають організацію системою комунікацій. Автори розрізняють дві основні категорії ділової (адміністративної) комунікації: формальну (письмову) і неформальну (усну). Вони також стверджують, що не вся комунікація буває вербальною. Ідеї і стосунки можуть бути передані жестом або тілесною мовою: «невербальна комунікація теж має місце в житті організації, але її роль буде дуже мала» [12, 214].

Ромир у своєму дослідженні [17] дає визначення діловій комунікації, наводить її моделі, характеризує засоби масової інформації (телебачення, радіо, газети і часописи); розглядає функції відділу «публічних відносин» і порівнює його з «маркетинговим». Особливу увагу автор приділяє урядовим комунікаціям, публік рілейшнз, зворотному зв'язку й офіційним від-

повідям на запити громадян. На його думку функціями відділу «публічних відносин» є:

- підготовка і написання промов;
- публікації виступів;
- листування з населенням;
- досліджування й опитування громадської думки;
- створення спеціальних подій;
- спонсорство;
- відносини зі спільнотою (у тому числі грошові дотації);
- відносини зі споживачем.

Головну увагу щодо цієї діяльності Ромир приділяє підвищенню ефективності ділового спілкування державних службовців, що залежатиме від джерела повідомлення, рівня довіри до нього, аудиторії та каналів комунікації.

З цього погляду доцільно говорити про те, чим і як здійснюється процес ділової комунікації урядовців, а саме: про її технологію, котра охоплює методи і засоби підготовки, накопичення, обробки, передання та використання інформації, а також створення інформаційно-комунікативної системи та її використання.

«Термін «комунікація» має кілька значень, — пише Дж. Лалл, — головне з яких є, по-перше, передача інформації у часі та просторі; по-друге, відтворення змістів шляхом спілкування або символічного обміну» [7, 243]. У даному творі він також говорить про багатозначність усіх повідомлень, у тому числі і мас-медіа. Тобто комунікація є передання інформації та її обмін.

Дж. Фіске у «Вступі до комунікативних досліджень» [16] пропонує своє бачення новітніх комунікативних технологій і обґрунтовує необхідність їх подальшого стрімкого розвитку в майбутньому інформаційному суспільстві. Він вважає, що треба враховувати культурні відмінності різних соціальних верств населення.

Підсумовуючи вищенаведене можна сказати, що Дж. Берклі, Дж. Роуз і Р. Бегович [12] пишуть про мистецтво публічної комунікації; С.Д. Фергюсон у своїй роботі [15] висуває інтегральний підхід при плануванні ділової комунікації; Ромир [17] працює над зв'язками з громадськістю у державному управлінні; Ю. Хабермас [9] та К. Ясперс [11] створюють комунікативну філософію; К. Шеннон і У. Вівер

[18] пропонують нову математичну теорію комунікації; Д. Уотс [20] аналізує сучасну політичну комунікацію, а Р.Дж. Шварценберг [19] дає їй одне з найкращих на сьогодні визначень; П. Шрьодер [10] розглядає комунікацію та інформатизацію як основу нового публічного адміністрування; Дж. Лалл [7] розглядає її в контексті масмедіа і досліджує їхній вплив на людей і навпаки.

Комунікація — це складний процес ділового спілкування в умовах спільної діяльності. Її роль і функції передусім полягають у регуляції, координації та управлінні в діловій сфері. Якщо регуляторна та управлінська функції орієнтують на ціль, то координаційна впорядковує саму ділову комунікацію.

Огляд зарубіжних джерел щодо здійснення ділової комунікації свідчить про те, що ця тема є однією з найактуальніших і найважливіших теоретичних та практичних проблем. Всебічний аналіз опрацьованої наукової літератури доводить, що ця сфера потребує ретельного вивчення. Сьогодні гостро відчувається необхідність у комплексних дослідженнях публічного адміністрування, особливо у сфері підготовки нової концепції щодо ділового вербального спілкування. Рівень розробки тематики не відповідає сучасним вимогам.

Будь-яка комунікація — це взаємовплив суб'єктів та об'єктів з метою їх взаємодії, взаємного переконання і взаєморозуміння.

Підсумовуючи вищенаведене ми вважаємо, що існує об'єктивна потреба розвитку вищезазначеної тематики.

Античний філософ Арістотель [1] вважав комунікацію діалектикою або риторикою, тобто вмінням гарно спілкуватись. Сучасні закордонні дослідники [4] пишуть про комунікацію як частину спілкування разом із перцепцією та інтеракцією. Якщо англійські науковці мають на увазі дві функції комунікації в управлінській діяльності — цільову й інтегративну, американські чотири — контрольну, мотиваційну, емоційну і передання інформації, то український погляд на цю проблему розширюється до шістьох функцій відповідно: інформаційної, командної (управлінської), інтегративної, інтерактивної (спонукальної), перцептивної і переконуючої (остання є також функцією спілкування). До всього цього ми додамо маніпулятивну функ-

цію ділової комунікації, що притаманна головним чином конфліктним ситуаціям та інформаційним війнам. Цю тематику ми пропонуємо розглянути у наступній статті.

Наукова новизна. Наукова новизна роботи полягає у концептуалізації сучасної ділової комунікації та її осмисленні в сфері мовленнєвих проблем. Висновки. Обґрунтовано наукову до-

цільність використання сучасної концепції ділової комунікації та її модифікацій у теоретико-методологічному дослідженні проблем державного управління. Наведені у статті теоретико-методологічні парадигми, моделі, схеми вводять читача у сферу сучасної ділової комунікації, стимулюючи пошук нових шляхів та способів дослідження міжособистісного спілкування.

Список використаних джерел

1. Аристотель, Дионисий Галикарнаский, Деметрий. Античные риторика / Аристотель, Дионисий Галикарнаский, Деметрий. Под ред. А.А.Тахо-Годи; [пер. А.А.Тахо-Годи] – М. : Издательство МГУ, 1978. – 352 с.
2. Блек С. Паблик Рилейшенз. Что это такое? / С. Блек; [пер. с англ. СП «АСЭС – Москва»], М. : Новости, 1990. – 240 с.
3. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер; [пер. з англ. Е.Г. Панфилова]. Общ. ред. и предисл. Э.Я. Кольмана. – М., Изд. иностр. лит., 1958. – 200 с.
4. Гіденс Е. Соціологія / Е. Гіденс; [пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник]. – К. : Основи, 1999. – 726 с.
5. Гурне Б. Державне управління / Гурне Б. [пер. з франц. В.Шовкуна]. – К. : Основи, 1993. – 165 с.
6. Крос К. Політична комунікація і висвітлення новин у демократичних суспільствах / К. Крос, Р. Гакет; [пер. з англ. Р.Ткачук]. – К. : Основи, 2000. – 142 с.
7. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура : глобальний підхід / Лалл Дж.; [пер. з англ. О.Г. Гриценка]. – К. : К.І.С., 2002. – 264 с.
8. Мескон М.Х. Основы менеджмента / Мескон М.Х., Альберт М., Хедуори Ф.; [пер. с англ. М.А. Майоровой]. – М. : Дело ЛТД, 1994. – 702 с.
9. Хабермас Ю. Демократия, разум, нравственность / Хабермас Ю.; [пер. с нем. Н.В.Мотрошиловой]. – М. : АО. КАМІ, Academia, 1995. – С. 68 – 73.
10. Шрьодер П. Нове публічне адміністрування або як досягнути ефективного врядування? / Шрьодер П.; [пер. з нім. В. Шведа]. – К. : Заповіт. – 2008. – 78 с.
11. Ясперс К. Коммуникация / К. Ясперс. – М. : Политиздат, 1991. – 399 с.
12. Berkly G. The Craft of Public Administration / Berkly G., Rouse J., Begovich R. – 1991.
13. Dance F. The Concept of Communication // Dance F. Journal of Communication. – 1970. – № 20. – P. 201 – 210.
14. Encyclopedia Americana, V. 7. – 1973. – 423 – 430 p.
15. Ferguson S.D. Communication Planning : An Integrated Approach / Ferguson S.D. – Sage Publication, Inc., 1999. – 262 p.
16. Fiske J. 1982. Introduction to Communication Studies / Fiske, John. – London and New York : Methuen. 2 – 3 p.
17. Romyr F. Communication & Public Affairs / Romyr & Associates. – 1995. – 7 p.
18. Shannon, Claud E. The Mathematical Theory of Communication / Shannon, Claud E., and Weaver, Warren. – Urbana : University of Illinois Press. 49 p.
19. Schwartzenberg R.-J. Sociology Politique / Schwartzenberg R.-J. 1988. – 42 p.
20. Watts D. Political Communication Today / Watts D. – Manchester, 1997. – 106 p.

References

1. 1. Aristotel, Dionisiy Galikarnassky, Demetry. (1978). Antique Rhetorics. Moscow. MSU. [in Russian].
2. Black, S. (1990). Public Relations. What is it? Moscow. News. [in Russian].
3. Viner, N. (1958). Cybernetics and Society. Moscow. Foreign Literature. [in Russian].
4. Gidens, A. (1999). Sociology. Kyiv. Osnovy. [in Ukrainian].
5. Gurne B. Public Administration. Kyiv. Osnovy. [in Ukrainian].
6. Kros K., Gacket R. (2012). Political communication. Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian].
7. Lall, J. (2002). Mass media, communication, culture: global approach. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Meskon M.H. Base of management. (1994). Moscow. Delo LTD. [in Russian].
9. Habermas J. Democracy, consciousness and ethic (1995). Moscow. KAMI, Academia. [in Russian].

10. Schroder P. (2008) New public management or how to approach effective management? Kyiv. Zapovit. [in Ukrainian].
11. Jaspers K. (1991). Communication. Moscow. Politizdat. [in Russian].
12. Berkly G. (1991). The Craft of Public Administration. [in English].
13. Dance F. (1970). The Concept of Communication. Journal of Communication. Sage Publication, Inc. [in English].
14. Encyclopedia Americana. (1973.) V. 7. New York. [in English].
15. Ferguson S.D. (1999). Communication Planning : An Integrated Approach. Sage Publication, Inc. [in English].
16. Fiske, John. (1982). Introduction to Communication Studies London and New York : Methuen. [in English].
17. Romyr F. (1995). Communication & Public Affairs. New York. [in English].
18. Shannon C. (1949). The Mathematical Theory of Communication. Urbana : University of Illinois Press. [in English].
19. Schwartzenberg R.-J. (1988). Sociology Politique. New York. [in English].
20. Watts D. (1997). Political Communication Today. New York. [in English].

УДК 316.77

Олександр Олександрович Ісаєнко,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Інституту журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка.
o.isaienko@kubg.edu.ua

СОЦІОКОМУНІКАТИВНА МОДЕЛЬ МЕДІАСПОЖИВАННЯ

Метою роботи є конструювання соціокомунікативної моделі медіаспоживання на сучасному етапі розвитку суспільства засобами аналізу змістовного наповнення основних функцій медіакультури як феномена, який став усвідомлюватися одним з ключових факторів, що викликають фундаментальні зрушення в сфері соціального буття. **Методологія.** Методологічною підставою соціокомунікативного аналізу медіареальності стали семіотичний і структурно-функціональний аналіз. Соціокомунікативний аналіз медіаспоживання як соціокультурного феномену реалізується на основі комплексного підходу, основою якого виступають різні рівні системного аналізу. **Науковою новизною** даного дослідження є використання соціокомунікативного аналізу медіареальності як соціокультурного феномену в конструюванні соціокомунікативної моделі медіаспоживання на сучасному етапі розвитку суспільства, що дало змогу виявити комунікативну складову в усіх підсистемах моделі і показати взаємозв'язок між усіма її ланками за допомогою аналізу змістовного наповнення основних функцій медіакультури. **Висновки.** Медіаспоживання є фактором актуалізації потенційно існуючих, але нереалізованих зв'язків елементів соціальної системи. Медіаційні процеси, що лежать в основі медіаспоживання, містять структури опосередкування і структури посередництва, що виконують різні функції в соціальних процесах, в результаті чого, в комунікативному просторі сучасного світу відбувається ускладнення системи опосередкування соціальної комунікації і приховане збільшення рівнів соціального впливу. Вдалося з'ясувати, що соціокомунікативна модель медіаспоживання складається з низки функціональних елементів, в основі яких лежить комунікативна складова.

Ключові слова: медіаспоживання, функції медіаспоживання, медіакультура, соціокомунікативна модель, комунікативне середовище, медіаспоживач, мас-медіа.

10. Schroder P. (2008) New public management or how to approach effective management? Kyiv. Zapovit. [in Ukrainian].
11. Jaspers K. (1991). Communication. Moscow. Politizdat. [in Russian].
12. Berkly G. (1991). The Craft of Public Administration. [in English].
13. Dance F. (1970). The Concept of Communication. Journal of Communication. Sage Publication, Inc. [in English].
14. Encyclopedia Americana. (1973.) V. 7. New York. [in English].
15. Ferguson S.D. (1999). Communication Planning : An Integrated Approach. Sage Publication, Inc. [in English].
16. Fiske, John. (1982). Introduction to Communication Studies London and New York : Methuen. [in English].
17. Romyr F. (1995). Communication & Public Affairs. New York. [in English].
18. Shannon C. (1949). The Mathematical Theory of Communication. Urbana : University of Illinois Press. [in English].
19. Schwartzberg R.-J. (1988). Sociology Politique. New York. [in English].
20. Watts D. (1997). Political Communication Today. New York. [in English].

УДК 316.77

Олександр Олександрович Ісаєнко,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Інституту журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка.
o.isaienko@kubg.edu.ua

СОЦІОКОМУНІКАТИВНА МОДЕЛЬ МЕДІАСПОЖИВАННЯ

Метою роботи є конструювання соціокомунікативної моделі медіаспоживання на сучасному етапі розвитку суспільства засобами аналізу змістовного наповнення основних функцій медіакультури як феномена, який став усвідомлюватися одним з ключових факторів, що викликають фундаментальні зрушення в сфері соціального буття. **Методологія.** Методологічною підставою соціокомунікативного аналізу медіареальності стали семіотичний і структурно-функціональний аналіз. Соціокомунікативний аналіз медіаспоживання як соціокультурного феномену реалізується на основі комплексного підходу, основою якого виступають різні рівні системного аналізу. **Науковою новизною** даного дослідження є використання соціокомунікативного аналізу медіареальності як соціокультурного феномену в конструюванні соціокомунікативної моделі медіаспоживання на сучасному етапі розвитку суспільства, що дало змогу виявити комунікативну складову в усіх підсистемах моделі і показати взаємозв'язок між усіма її ланками за допомогою аналізу змістовного наповнення основних функцій медіакультури. **Висновки.** Медіаспоживання є фактором актуалізації потенційно існуючих, але нереалізованих зв'язків елементів соціальної системи. Медіаційні процеси, що лежать в основі медіаспоживання, містять структури опосередкування і структури посередництва, що виконують різні функції в соціальних процесах, в результаті чого, в комунікативному просторі сучасного світу відбувається ускладнення системи опосередкування соціальної комунікації і приховане збільшення рівнів соціального впливу. Вдалося з'ясувати, що соціокомунікативна модель медіаспоживання складається з низки функціональних елементів, в основі яких лежить комунікативна складова.

Ключові слова: медіаспоживання, функції медіаспоживання, медіакультура, соціокомунікативна модель, комунікативне середовище, медіаспоживач, мас-медіа.

Александр Александрович Исаенко,
кандидат исторических наук,
доцент кафедры библиотековедения и информологии
Института журналистики
Киевского университета имени Бориса Гринченко.

СОЦИОКОММУНИКАТИВНАЯ МОДЕЛЬ МЕДИАПОТРЕБЛЕНИЯ

Целью работы является конструирование социокоммуникативной модели медиапотребления на современном этапе развития общества средствами анализа содержательного наполнения основных функций медиакультуры как феномена, который стал осознаваться одним из ключевых факторов, вызывающих фундаментальные сдвиги в сфере социального бытия. **Методология.** Методологическим основанием социокоммуникативного анализа медиареальности стали семиотический и структурно-функциональный анализ. Социокоммуникативный анализ медиапотребления как социокультурного феномена реализуется на основе комплексного подхода, основой которого выступают разные уровни системного анализа. **Научной новизной** данного исследования является использование социокоммуникативного анализа медиареальности как социокультурного феномена в конструировании социокоммуникативной модели медиапотребления на современном этапе развития общества, что позволило выявить коммуникативную составляющую во всех подсистемах модели и показать взаимосвязь между всеми ее звеньями с помощью анализа содержательного наполнения основных функций медиакультуры. **Выводы.** Медиапотребление является фактором актуализации потенциально существующих, но нереализованных связей элементов социальной системы. Медиационные процессы, лежащие в основе медиапотребления, содержащие структуры опосредования и структуры посредничества, выполняющие различные функции в социальных процессах, в результате чего в коммуникативном пространстве современного мира происходит усложнение системы опосредования социальной коммуникации и скрытое повышение уровня социального воздействия. Удалось выяснить, что социокоммуникативная модель медиапотребления состоит из ряда функциональных элементов, в основе которых лежит коммуникативная составляющая.

Ключевые слова: медиапотребление, функции медиапотребления, медиакультура, социокоммуникативная модель, коммуникативная среда, медиапотребитель, масс-медиа.

Oleksandr Isayenko,
Ph.D. in History,
Associate Professor of the Department of Library and Information
Science Department of Borys Grinchenko Kyiv University

SOCIO-COMMUNICATIVE MODEL OF MEDIA CONSUMPTION

Purpose of Article. The purpose of the work is to construct a socio-communicative model of the media consumption at the present stage of society's development using the analyzed content of the primary functions of the media culture as a phenomenon that became perceived as one of the critical factors causing fundamental changes in the field of social life. **Methodology.** The semiotic and structural-functional analysis became the methodological basis of the socio-economic analysis of the medieval reality. Socio-communicative study of the media consumption as a sociocultural phenomenon is realized with the help of an integrated approach based on different levels of system analysis. **Scientific novelty** of the study is the use of socio-communicative analysis of the media reality as a sociocultural phenomenon in constructing a socio-communicative model of the media consumption at the present stage of society development which enabled to reveal a communicative component in the subsystems of the model and to show the interconnection between all its links by analyzing the content of the main functions of media culture. **Conclusions.** Media consumption is a factor for updating the potentially existing but unrealized links of the social system elements. The mediation processes underlies the media consumption as well as includes the structures of mediation, performs various functions of social processes that are presented within the results in terms of the communicative space of the modern world, the complex system of mediation of social communication and the hidden increase in the context of social influence. The idea that socio-communicative model of the media consumption consists of a number of functional elements which are based on the communicative component was proved successfully.

Key words: media consumption, functions of the media consumption, media culture, socio-communicative model, communicative environment, media consumer, mass media.

Актуальність теми дослідження. У фокус впливу медіаспоживання потрапляють основоположні духовно-культурні структури людини. Інноваційний характер комунікативних процесів, заснованих на використанні комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, зумовив неймовірне збільшення щільності інформаційних потоків, зростання їхньої швидкості, розвиток конвергентних технологічних форм, що знайшло вираження у формуванні моделі медіакультури як нової комунікаційної системи. Постійно ускладнюється медіальний комплекс у всіх сферах людської діяльності, збільшення частки непрямих, опосередкованих соціальних комунікацій викликають необхідність розгляду медіакультури як соціальної системи, виділення її елементів, рівнів, системи зв'язків і відносин.

Комунікація як загальноцивілізаційний процес, який представляє собою багаторівневу взаємодію в сфері соціальної діяльності, є обміном цінностями і нормами, що змінює духовну активність індивідів, соціальних груп, інститутів.

Метою дослідження є конструювання соціокомунікативної моделі медіаспоживання на сучасному етапі розвитку суспільства засобами аналізу змістовного наповнення основних функцій медіакультури як феномена, який став усвідомлюватися одним з ключових факторів, що викликають фундаментальні зрушення в сфері соціального буття.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо погляди сучасних дослідників, які вивчають функціональне наповнення медіакультури та медіаспоживання. Т. С. Крайнікова, досліджуючи у власній монографії питання культури медіаспоживання в Україні, виокремлює наступні його функції: креативну, комунікаційну, пізнавальну, емотивну, інкультурації та соціалізації та ціннісну. Креативну функцію науковець вважає базовою [3].

Л. М. Лазарева, вивчаючи функції медіакультури, робить акцент на розгляді таких її функцій як інформаційна, комунікативна, нормативна, релаксаційна, пізнавальна, інтеграційна та посередницька [4].

Досліджуючи функціональний комплекс цифрової медіакультури, М. А. Хлібко виокремлює такі її функції: інформаційна, кому-

нікативна, нормативна (ідеологічна), релаксаційна, пізнавальна, креативна, інтеграційна, посередницька, управлінська. Інформаційна функція є головною [8].

Формуючи модель розвитку медіакультури особистості студента в освітньому просторі вищої професійної школи, Л. М. Лянова визначає такі основні функції: інформаційна, комунікативна, нормативна (ідеологічна), креативна, інтеграційна, посередницька [5].

О. В. Запєваліна, вивчаючи формування медіакультури в інформаційному суспільстві, визначає наступні функції медіакультури (інформаційна, комунікативна, нормативно-ідеологічна, релаксаційна, креативна, інтеграційна, посередницька, політична, управлінська), з яких на перше місце ставить інформаційну [1].

Визначимо змістове наповнення основних функцій медіаспоживання та прослідкуємо їхній взаємозв'язок з комунікативною складовою як базовим фактором конструювання соціокомунікативної моделі медіаспоживання. Згідно теорії діалогу культур, саме комунікативна функція медіаспоживання сприяє актуалізації діалогу культур, тим самим інтенсифікуючи соціальний прогрес. Медіаспоживання надає широкі можливості для спілкування людей у просторі і часі, використовуючи систему друкованих, візуальних, аудіальних, аудіовізуальних та інтерактивних засобів, у т. ч. кабельне і супутникове телебачення, інтернет-засоби, мобільні канали комунікації тощо.

Медіаспоживання є соціокомунікаційним феноменом, що передає інформацію через створені образи та перформанси, за допомогою яких формує інструменти творення ідентичностей, ідеологізує та ритуалізує повсякденне життя, створює міфи та симулякри. У структурі медіаспоживання функціонують альтернативні комунікаційні стратегії, спираючись на рухи контркультури та на технології сучасних культурних війн. Медіаспоживання пропонує сучасні комунікаційні практики фрагментації, кліповості, гіпертекстовості, інтертекстуальності, мозаїчності, перформантивності [2].

Медіаспоживання ґрунтується на комунікативності: в її середовищі людина отримує інформацію й обмінюється нею з іншими ін-

дивідами та групами осіб; освоює і привласнює культурні надбання; виявляє громадянську позицію, таланти – самовиражається; порівнює, корегує власні дії та погляди тощо. Завдяки комунікативній функції медіаспоживання людина чи група людей інтегрується та утверджується в ній як суб'єкт.

Унаслідок зазначених зовнішніх та внутрішніх комунікаційних процесів медіаспоживання набуває певної конфігурації та здійснює своє буття у часі та просторі – як водночас хронологічний процес та актуальний стан. Отже, її комунікативність реалізується в синхронії та діахронії, статичності та динаміці. Навіть індивідуальна культура медіаспоживання не є сталою величиною: із віком, набуттям нових соціальних ролей і статусів, зміною матеріального становища процес медіаспоживання певного індивіда змінюється – зростає чи, навпаки, деградує [3].

Інформаційну функцію більшість дослідників виокремлюють і надають їй першість у загальній функціональній структурі досліджуваного кола питань з огляду на те, що вона є основою змістового наповнення будь-якої галузі, проблеми тощо. Проте, на нашу думку, інформаційна функція з таким підходом буде головною у багатьох сферах людської діяльності. Сутність інформаційної функції полягає в тому, що медіаспоживання, виступаючи носієм соціальної інформації, у зв'язку з активним розвитком комп'ютеризації та інформаційно-телекомунікаційних технологій, є особливим типом інформаційного процесу, сукупністю інформаційно-комунікативних засобів. Власне, телебачення стало медіасимволом ХХ століття, а Інтернет – ХХІ [7]. Але це стало можливим на за рахунок змістового наповнення, а саме способів, формі, методів, каналів, технологій донесення інформації до медіаспоживача, медіакористувача.

Процес медіаспоживання є творчим процесом. Саме творчість лежить в основі креативної функції. Це виявляється передовсім у тому, що індивіди і соціальні групи як суб'єкти медіаспоживання витворюють певні матеріальні та духовні артефакти: продукти аматорської медіатворчості, цінності, стереотипи, символи тощо.

Креативний потенціал культури медіаспоживання ще й у тому, що, опинившись у вирі

подій, медіаспоживач бере в руки будь-який технічний засіб (камеру, диктофон, смартфон) і фіксує те, що бачить, а потім викладає матеріали на свою сторінку у соціальній мережі чи блозі (відеоблозі).

Медіаспоживання робить людину суб'єктом пізнання і розуміння: воно пропонує їй знання та активізує допитливість. Саме в цьому і реалізується пізнавальна функція. Медіаспоживання зосередило у собі величезний масив знань, уявлень про світ, події, публічних осіб – сухий залишок переглянутих телепередач, прослуханих радіопередач, прочитаних у книгах та газетах текстів тощо. В індивідуальних та колективних споживчих патернах відкладається величезний запас відомостей як теоретичного, так і практичного характеру про техніку, філософію, право, мистецтво, економіку тощо.

Емотивну функцію медіаспоживання здійснює через чуттєве залучення індивідів та соціальних груп до певних контекстів, надання можливостей емпатично проживати найрізноманітніші емоційні стани. Любов і ненависть, віра і зневіра, активна діяльність і релакс, зачарування прекрасним та огида від бруду, насильства, подив, гіркота, радість тощо – це далеко не повний діапазон емоцій, що пропонує та викликає процес медіаспоживання [3].

Абсолютно очевидна афективність медіаспоживання, викликана умовами інформаційного перенасичення та розсіяної уваги медіаспоживача: тексти мають бути емоційно виразними, інакше їхні шанси бути поміченими різко зменшуються. При цьому слід усвідомлювати, що реалізація емотивної функції медіаспоживання призводить до відволікання людини від реальності – увага переключається і паралізується, розосереджується на своєрідній грі: людина емоційно долучається до трансльованих подій та приміряє до себе різні ролі, символічно їх проживаючи.

Функції інкультурації та соціалізації Т. С. Крайнікова розуміє наступним чином. Від народження людина потрапляє у світ медіатекстів: спочатку аудіозаписи колискових, збірки казок, мультфільми; далі перелік медіапродуктів зростає та ускладнюється. Через контакти з медіа, а не лише через контакти із членами сім'ї, вчителями, вихователями, індивід вхо-

дить у суспільство та споживає його матеріальні та духовні надбання. Медіаспоживання є на цьому шляху своєрідним порталом, який відкриває індивіду доступ до цих надбань, забезпечує йому місце в соціумі, а отже, виконує функції інкультурації та соціалізації [3].

Тож функціонально медіаспоживання є водночас атрибутивною – в її межах на підставі ідентичності виникають певні соціальні групи – медіааудиторії, субкультури) і дистрибутивною, оскільки між цими групами є відмінності. Завдяки цьому медіаспоживання функціонує як багатовимірний соціокомунікаційна реальність, в яку людина інтегрується і якій підпорядковується, а якщо здатна – то й впливає на неї.

Ціннісну функцію медіаспоживання можна представити як множину міфів, знаків, значень, символів, що огортають людину, опановують її свідомість. Сутність медіаспоживання полягає не стільки у матеріальних артефактах (які саме медіапродукти, коли і як споживає аудиторія), а в тому, як медіаспоживачі сприймають, інтерпретують та використовують їх.

Сутність нормативної та ідеологічної функцій полягає в тому, що медіаспоживання є надзвичайно важливим фактором соціалізації особистості, сприяє засвоєнню соціального досвіду, знань, норм, ідеалів, цінностей, звичаїв і традицій, що існують у даному суспільстві чи соціальній групі [6].

Релаксаційна функція медіаспоживання пов'язана з потребою особистості у фізичному та психологічному відпочинку, зниженні напруги та емоційній розрядці. Сучасна індустрія розваг, яка є складовою частиною медіакультури, пропонує широкий спектр спеціальних засобів релаксації – від фільмів широкого спектру жанрів до дивовижних інтерактивних ігор чи пригод у віртуальних комп'ютерних світах.

Інтеграційна функція полягає в тому, що потяг до збереження культурного надбання, національних і місцевих традицій, історичної пам'яті створює зв'язок між поколіннями, об'єднує народи, соціальні групи, держави, що є потужним фактором інтеграції різноманітних культур.

Політична функція медіаспоживання реалізується в її посередницькій ролі між

суспільством і державою, між владою і особистістю. Об'єктивні зміни соціальної структури суспільства, перехід до горизонтального структурування в умовах становлення інформаційного суспільства посилюють роль масмедіа як особливого соціального інституту.

Управлінська функція медіаспоживання тісно пов'язана з політичною і на сучасному етапі набуває особливого значення. Медіасферу не даремно називають четвертою владою, беручи до уваги потужну, багатосторонню і масштабну владу медіа над почуттями, смаками, ціннісними орієнтаціями і світоглядом людей та суспільною свідомістю. Адже медіа – це дуже значна сила, що репрезентує суспільну думку та впливає на реальну владу, іноді навіть обмежуючи її можливості [1].

Науковою новизною даного дослідження є використання соціокомунікативного аналізу медіареальності як соціокультурного феномену в конструюванні соціокомунікативної моделі медіаспоживання на сучасному етапі розвитку суспільства, що дало змогу виявити комунікативну складову в усіх підсистемах моделі і показати взаємозв'язок між усіма її ланками за допомогою аналізу змістовного наповнення основних функцій медіакультури.

Висновки. Медіакультура є комплексною системою, яка саморозвивається, що зберігає цілісність комунікаційного середовища зі змінними стосунками інституційних та індивідуальних форм взаємодії, з багаторівневою структурою, в результаті чого в комунікативному просторі сучасного світу відбувається ускладнення процесів опосередкування соціальної комунікації і приховане збільшення рівнів соціального впливу. Медіаспоживання є фактором актуалізації потенційно існуючих, але нереалізованих зв'язків елементів соціальної системи.

Медіаційні процеси, що лежать в основі медіаспоживання, містять структури опосередкування і структури посередництва, що виконують різні функції в соціальних процесах, в результаті чого в комунікативному просторі сучасного світу відбувається ускладнення системи опосередкування соціальної комунікації і приховане збільшення рівнів соціального впливу.

Соціокомунікативна модель медіаспоживання складається з низки функціональних

елементів, в основі яких лежить комунікативна складова.

Дослідивши основні функції медіаспоживання (комунікативну, інформаційну, креативну, ціннісну, емотивну, пізнавальну, нормативну, ідеологічну, інкультурації та соціалізації, релак-

саційну, інтеграційну, політичну, управлінську), ми змогли побачити комунікативну складову, яка міститься у кожній з них, і яка є основою соціокомунікативної моделі медіаспоживання як культурного феномену сучасного соціуму.

Список використаних джерел

1. Запєвалина О. В. Формирование медиакультуры в информационном обществе // Вест. Бурят. гос. ун-та. – 2011. – Вып. 1. – С. 45–50.
2. Зражевська Н. І. Розуміння медіакультури: комунікація, постмодерн, ідентичність, ідеології, медіаконтроль [Текст] : монографія / Зражевська Ніна Іванівна. – Черкаси : Ю. Чабаненко [вид.], 2012. – 408 с.
3. Крайнікова Т. С. Культура медіаспоживання в Україні: [від консьюмеризму до просьюмеризму] [Текст] : [монографія] / Тетяна Крайнікова ; [за наук. ред. В. В. Різуна]. – Бориспіль : Люксар, 2014. – 371 с.
4. Лазарева Л. М. Медіакультура та її функції / Лазарева Лілія Миколаївна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/318-mediakultura-ta-yiyi-funktsiyi.html>. – Назва з екрану.
5. Лянова Л. М. Модель развития медиакультуры личности студентов в образовательном пространстве высшей профессиональной школы // Вектор науки ТГУ. – 2013. – № 4. – С. 239–243.
6. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід [Текст] : навч.-метод. посіб. / [О. Т. Баришполець та ін.] ; за ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Баришпольца ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2010. – 440 с.
7. Скорик А. Я. Мистецтво телекомунікації як феномен сучасної медіакультури: український дискурс [Текст] : монографія / Адріана Скорик. – Львів : Тетюк Т. В. [вид.], 2015. – 423 с.
8. Хлібко М. А. Функціональний комплекс цифрової медіакультури // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – 2017. – Вип. 50. – С. 236–244.

References

1. Zapevalyna, O. V. (2011). Formation of media culture in the information society. Bulletin of the Buryat State University, 1, 45-50 [in Russian].
2. Zrazhevs'ka, N. I. (2012). Understanding media culture: communication, postmodern identity, ideology, media control. Cherkasy : YU. Chabanenko [in Ukrainian].
3. Kraynikova, T. S. (2014). The culture of media consumption in Ukraine. Boryspil' : Lyuksar [in Ukrainian].
4. Lazareva, L. M. Media culture and its functions. Retrieved from: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/318-mediakultura-ta-yiyi-funktsiyi.html> [in Ukrainian].
5. L'yanova, L. M. (2013). Model of development of media culture of the personality of students in the educational space of the higher vocational school. Vector of science of Togliatti State University, 4, 239-243 [in Russian].
6. Nayd'onova, L. A., Baryshpolets' O. T. (Eds.). (2010). Media culture of the person: socio-psychological approach. Kyiv : Milenium [in Ukrainian].
7. Skoryk, A. YA. (2015). Art of telecommunications as a phenomenon of modern media culture: ukrainian discourse. L'viv : Tetyuk T. V. [in Ukrainian].
8. Khlibko, M. A. (2017). Functional complex of digital media culture. Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture, 50, 236-244 [in Ukrainian].

УДК 316.77:[02:378(477)]

Вікторія Євгенівна Сошинська,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Київського університету імені Бориса Грінченка
v.soshynska@kubg.edu.ua

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

Мета роботи – розглянувши генезис наукових досліджень соціально-комунікаційних процесів, уточнити поняття професійної комунікації та обґрунтувати необхідність формування комунікаційних компетенцій у магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» через викладання відповідних навчальних дисциплін. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні системного підходу, зіставленні різних теорій комунікації, використанні методів абстрагування та узагальнення. **Наукова новизна** роботи: подано авторське визначення терміну «професійна комунікація», розкрито вплив викладання дисципліни «Наукові комунікації» на формування комунікаційних компетенцій майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи. **Висновки.** Невід’ємним компонентом формування комунікаційних компетенцій у магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є викладання дисципліни «Наукові комунікації».

Ключові слова: наукова комунікація, професійна комунікація, професійні компетенції, навчальні плани, дисципліни.

Виктория Евгеньевна Сошинская,
кандидат наук по социальным коммуникациям,
доцент кафедры библиотековедения и информологии
Киевского университета имени Бориса Гринченко

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАЦИОННЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ИНФОРМАЦИОННОГО, БИБЛИОТЕЧНОГО И АРХИВНОГО ДЕЛА

Цель работы – проанализировать генезис научных исследований социально-коммуникационных процессов, уточнить термин «профессиональная коммуникация», обосновать необходимость формирования коммуникационных компетенций у магистров специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело» посредством преподавания соответствующих учебных дисциплин. **Методология** исследования состоит в применении системного подхода, сравнении разных теорий коммуникации, использовании методов абстрагирования и обобщения. **Научная новизна** работы: приведено авторское определение термина «профессиональная коммуникация», раскрыто влияние преподавания дисциплины «Научные коммуникации» на формирование коммуникационных компетенций у будущих специалистов информационного, библиотечного и архивного дела. **Выводы.** Неотъемлемым компонентом формирования коммуникационных компетенций у магистров специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело» является преподавание дисциплины «Научные коммуникации».

Ключевые слова: научная коммуникация, профессиональная коммуникация, профессиональные компетентности, учебные планы, дисциплины.

Viktoriia Soshynska,
PhD in Social Communications,
Associate Professor of Library and Information Science
Department of Borys Grinchenko Kyiv University

MODELLING OF COMMUNICATION COMPETENCES OF FUTURE SPECIALISTS IN INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVE FIELD

Purpose of Article. To analyze the genesis of scientific research on social and communication processes, to clarify the «professional communication» definition, to justify the need for the modeling of communication competencies for masters of specialty 029 «Information, Librarian and Archive Science» through the teaching of relevant academic disciplines. **Methodology.** The methodology of the research consists of applying the system approach, comparing different communication theories, using methods of abstraction and generalization. **Scientific Novelty.** The author defines «professional communication» and describes the influence of the discipline «Scientific Communications» teaching on the modeling of communication competences of the future specialists in information, library, and archive field. **Conclusions.** The teaching of the «Scientific Communications» discipline is an integral component of the modeling of communication competences for masters of 029 «Information, Librarian, and Archive Science» specialty.

Key words: scientific communication, professional communication, professional competences, academic plans, disciplines.

Актуальність теми дослідження. Глобалізація економіки, ринку праці, мобільність трудових ресурсів виносить на порядок денний необхідність зближення концепцій та шляхів реалізації бібліотечно-інформаційної освіти в Україні з європейською. Сучасна концепція «безперервного навчання» (Lifelong learning) невіддільна від теорії і практики наукової та професійної комунікації. Важливим підґрунтям подальшого професійного розвитку нинішніх студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є саме комунікаційні компетенції.

Мета дослідження – розглянувши генезис наукових досліджень соціально-комунікаційних процесів, уточнити поняття професійної комунікації та обґрунтувати необхідність формування комунікаційних компетенцій у магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» через викладання відповідних навчальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Процес комунікації є системоутворюючим елементом суспільного буття, а людське спілкування визнається надзвичайно суттєвим чинником усіх суспільних процесів. Теорія комунікації найчастіше звертається саме до соціального значення комунікації: характеризує розмаїття зв'язків та відносин у людському суспільстві.

Дослідження соціально-комунікаційних процесів мають як свою історію, так і суттєві

теоретичні й практичні результати, що були отримані у межах існуючих шкіл та концептуальних напрямів, дослідницьких парадигм та наукових (соціальних) підходів. Починаючи з ХХ ст., у межах різних соціальних наук здійснювалися дослідження, що нині відносяться до комунікативних. Комунікація, комунікативна діяльність, комунікативні відносини є постійним об'єктом вивчення та аналізу сучасної гуманітарної науки.

Проблематика комунікації, насамперед масової, набула академічного статусу, оскільки було загально визнано масштаб її впливу на свідомість та поведінку людей, на соціальну стабільність, а соціальні комунікації стали одним з важливих каналів просування знань у соціальному вимірі. Незважаючи на те, що історія комунікацій, власне, нерозривно пов'язана з історією людства загалом, принципово новими типами комунікаційних структур і процесів стало глобальне розповсюдження масових комунікацій у другій половині ХХ ст. Нові засоби зв'язку стимулювали створення нових форм і стилів вираження, соціалізації та управління.

Вивчення масової комунікації було викликане потребами суспільної практики і проводилось у трьох аспектах – теоретичному, прагматичному та експериментально-прикладному. Це була своєрідна реакція на актуальні політичні, економічні та соціальні

потреби, адже активізація досліджень масової комунікації вперше спостерігалася у США в 1940-х – на початку 1950-х рр. і була обумовлена внутрішніми та зовнішніми чинниками. Значний вплив на американських та європейських дослідників справили концепції Г. Ласуелла, викладені у працях «Комунікаційні дослідження в політиці» (1942) та «Структура і функції комунікації» (1948) [4].

У 1950–1960-х рр. філософи зверталися до наукових досліджень з проблем комунікації, що швидко розвивалися на той час, щоб опертися на комунікацію у своїх філософських системах. Традиції цих досліджень у 1980–1990 рр. продовжив, зокрема, видатний німецький соціолог та філософ Н. Луман. Він стверджував, що стосунки між людьми і, власне, суспільне життя неможливе без комунікації [5], його концепція комунікації заснована на твердженні про комунікацію як процес, що формує суспільство [6, 94].

Ученим була запропонована структура комунікації, яка складається з трьох компонентів: повідомлення, інформації та розуміння. Найважливішим компонентом є інформація. Інформація у Н. Лумана – це не структура, а подія, яка має початок і кінець, є елементарною ланкою комунікаційного процесу, має тимчасове походження і не може бути переглянута чи відмінена [5, 194]. Повідомлення – найдинамічніший елемент комунікації, це – дія, обумовлена тимчасовим характером процесу комунікації. Повідомлення надає комунікації початок і кінець у часі. Інформація може бути повідомлена, але не зрозуміла. Розуміння – останній елемент, який завершує комунікацію: комунікація здійснюється в той момент часу, коли здійснюється розуміння [6, 97].

Одним з найрозробленіших напрямів спеціальної комунікації є комунікації в науці. Вони розглядаються не просто як канал передачі інформації, а як складна соціально-інформаційна система, що має певні фундаментальні властивості і містить увесь обсяг існуючої інформації в науковому обігу. Вони є специфічною формою соціальних відносин, за яких відбуваються обмін інформацією, професійна взаємодія і взаємне стимулювання наукової діяльності. Сучасні наукові комунікації – це складний багатокomпонентний процес, що поєднує в собі

форми, види, канали, засоби комунікації та суб'єктів наукової комунікації.

Наукові комунікації загалом та комунікації вчених в окремих галузях наук є об'єктом досліджень різного спрямування: соціологічного, філософського, психологічного, лінгвістичного, інформаційного, бібліотечнознавчого тощо. Вважається, що об'єктом спеціального аналізу комунікації в науці стали у 1960–1980-х рр. і здійснювалися, переважно, за двома напрямками: вивчення комунікацій вчених на основі документних засобів (формальні комунікації) та дослідження неформальних процесів у наукових комунікаціях.

Монографія О. Михайлова, А. Чорного, Р. Гіляревського (1976) є однією з класичних праць з теорії наукової комунікації. У ній в окремому розділі подано визначення і характеристику основних процесів наукової комунікації. Науковою комунікацією автори вважають сукупність процесів представлення, передання і отримання наукової інформації в людському суспільстві, що утворюють основний механізм існування та розвитку науки [1, 45].

Розроблений авторами перелік комунікаційних процесів до певної міри хибує на дотримання принципів єдиної основи поділу понять. Водночас, заслуговує на увагу той факт, що такий поділ пов'язаний з характером здійснення процесів. Автори наголошують, що у всіх без винятку процесах наукової комунікації обов'язково бере участь сам вчений або фахівець і ступінь його участі у цих процесах залежить, переважно, від їх специфіки.

Аналізуючи процеси наукової комунікації, дослідники наголошують, що більшість з них мають яскраво виражений індивідуальний характер, тому вони не можуть бути відокремлені від дослідницької роботи і не можуть виконуватися за формальною методикою працівниками, які займаються лише вирішенням науково-інформаційних завдань у вузькому сенсі. Саме ця особливість процесів наукової комунікації дозволила американському соціологу Г. Мензелу об'єднати їх під загальною назвою «неформальні» процеси, на відміну від «формальних» процесів, заснованих на використанні наукових документів [1, 47].

Сучасні дослідження зарубіжних вчених поєднують професійні та ділові комунікації і

застосовують цей термін до всіх форм спілкування та відносин на робочому місці: як усних, так і документних, як безпосередніх, так і електронно опосередкованих [3, 6]. Особистісна комунікація, на їхню думку, включає неформальне спілкування, інтерв'ю, групові та командні зустрічі, інформативні брифінги та виступи, переконливі презентації та пропозиції з продажу. Електронно опосередковані комунікації включають телефонні розмови, текстові повідомлення, відеоконференції, електронну пошту, миттєві повідомлення, персональні та веб-сторінки компанії, використання можливостей Інтернету для ділової комунікації, наприклад, спілкування у соціальних мережах та електронної комерції.

Нині наукова комунікація набуває характерних рис трансдисциплінарності, що, своєю чергою, віддзеркалюється в освітній діяльності вищих навчальних закладів через підготовку освітньо-професійних програм та навчальних планів. Перелік навчальних дисциплін, логічна послідовність їхнього вивчення, очікувані результати навчання (компетентності), якими мають володіти здобувачі різних ступенів вищої освіти на відповідних рівнях, передбачає введення дисциплін, що вивчають теорію і практику наукової комунікації.

Підготовка фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» на другому (магістерському) рівні в Київському університеті імені Бориса Грінченка передбачає присвоєння професійної кваліфікації бібліотекар, бібліограф, архівіст. Термін навчання – 1 рік 4 місяці, розрахований на 3 семестри, загальна кількість кредитів ECTS – 90, обсяг обов'язкової частини – 60 кредитів, вибіркової – 30.

Освітня програма 029.00.02 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» орієнтована на навчання, побудоване на всебічному і послідовному формуванні і поглибленні професійних компетенцій у магістрантів у соціокультурній та інформаційно-комунікаційній сфері. Акцент зроблено на самостійній роботі, зокрема дослідницькій діяльності, передбачено написання магістерської роботи.

Відповідно до Навчального плану Університету Грінченка, навчальна дисципліна «Наукові комунікації» належить до обов'язкової

частини формування спеціальних (фахових, предметних) компетентностей магістрів за спеціальністю 029 та відповідає 6 кредитам, запланована на перший рік та перший семестр підготовки.

В освітньо-професійній програмі 029.00.02 викладено програмні компетентності, яких набувають магістри: 11 загальних та 9 фахових; сформульовано 11 програмних результатів навчання. Так, до фахових компетентностей належать знання, розуміння та комунікаційна компетентність, дослідницькі навички, розв'язання проблем, управлінські навички, інформаційна компетентність, творчість та інноваційна діяльність, комунікація, організаційна компетентність, самоосвіта та підвищення кваліфікації.

У матриці відповідності програмних компетентностей компонентам освітньої програми та матриці забезпечення програмних результатів навчання відповідними компонентами освітньої програми дисципліна «Наукові комунікації» відмічена за всіма загальними і фаховими компетентностями та відповідає 8 з 11 програмних результатів навчання. Курс інтегрується з такими дисциплінами, як «Філософія інформації», «Управління електронними інформаційними ресурсами», «Теорія документно-інформаційних потоків», «Теоретико-методологічні засади бібліотекознавства, архівознавства та інформаційної діяльності», «Стратегічний менеджмент інформаційної діяльності».

Наукова новизна. Розглянувши різні підходи до вивчення комунікаційних процесів у професійному середовищі, ми вважаємо, що професійна комунікація є специфічною формою групових соціальних відносин, за яких відбувається обмін інформацією та професійна взаємодія фахівців тієї чи іншої сфери діяльності для виконання поставлених наукововиробничих завдань і досягнення необхідних науково-практичних результатів [2, 5].

З огляду на це, майбутні фахівці інформаційної, бібліотечної та архівної справи у процесі навчання мають набути комунікаційних компетенцій, тобто опанувати інтегративну цілісність знань і розуміння, що надалі посилить їхню професійну спроможність. І досягти означеного результату можливо, зокрема,

через вивчення дисципліни «Наукові комунікації», метою якої є створення у студентів системи теоретичних, методичних знань про наукові комунікації у сфері інформаційної діяльності, бібліотечної та архівної справи.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що невід'ємним компонентом формування комунікаційних компетенцій у магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є викладання дисципліни «Наукові комунікації», Магістрами набуваються

фахові (професійні) програмні компетентності, в т. ч. комунікаційна, науково-дослідна, інформаційна та організаційна. Майбутні фахівці повинні вміти здійснювати не тільки свою безпосередню діяльність, але й бути налаштованими на встановлення та розвиток професійних і наукових контактів; націленими на результативний обмін інформацією і вироблення стратегії взаємодії; на сприйняття та розуміння тих, з ким вони комунікують; здійснювати професійну комунікацію.

Список використаних джерел

1. Михайлов А. И. Научные коммуникации и информатика / А. И. Михайлов, А. И. Черный, Р. С. Гиляревский ; АН СССР, ВИНТИ. – М. : Наука, 1976. – 435 с.
2. Сошинська В. Є. Професійна комунікація як фактор розвитку книжкової галузі : автореф. дис. ... канд. наук із соціал. комунікацій : 27.00.03 / Сошинська Вікторія Євгенівна. – Київ, 2013. – 20 с.
3. Goodall H. L. Business and Professional Communication in the Global Workplace / H. L. Goodall, S. Goodall, J. Schiefelbein. – Third ed. – Boston : Wadsworth, 2010. – 308 p.
4. Laswell H. The Structure and Function of Communication in Society / H. Laswell // The Communication of Ideas / Harold D. Lasswell ; L. Bryson [ed.]. – New York : Harper, [1948]. – P. 37–51.
5. Luhmann N. Die Gesellschaft der Gesellschaft / N. Luhmann. – Frankfurt, 1997. – 1164 s. – Bd. 1 : 594 s., Bd. 2 : 570 s. – ISBN 3-518-58247-X.
6. Luhmann N. Was ist Kommunikation? / N. Luhmann // Luhmann N. Aufsätze und Reden. – Stuttgart, 2001. – 334 s.

References

1. Mikhaylov, A. I., Chernyy, A. I., Gilyarevskiy, R. S. (1976) Nauchnye kommunikatsii i informatika. Moscow : Nauka [in Russian].
2. Soshynska, V. Y. (2013). Professional Communication as a Factor for the Book Field Development. Kyiv [in Ukrainian].
3. Goodall, H. L. Goodall, S., Schiefelbein, J. (2010). Business and Professional Communication in the Global Workplace. Boston : Wadsworth [in English].
4. Laswell, H. (1948). The Structure and Function of Communication in Society. The Communication of Ideas. New York : Harper [in English].
5. Luhmann, N. (1997). Die Gesellschaft der Gesellschaft. Frankfurt [in German].
6. Luhmann, N. (2001). Was ist Kommunikation? Aufsätze und Reden. Stuttgart [in German].

УДК 004.738.5:378

Марина Олексіївна Зацерківна,
аспірантка Київського національного університету
культури і мистецтв
zatserkivna@gmail.com

СПЕЦИФІКА ВІДНОСИН ВИШІВ З ОСНОВНИМИ КОНТАКТНИМИ ГРУПАМИ

Метою роботи є з'ясування специфіки взаємодії з контактними групами у вищих навчальних закладах. **Методологія.** Задля ефективного досягнення мети дослідження автором був використаний аналітичний метод, який дав змогу проаналізувати та визначити специфіку відносин вишу з основними контактними групами. **Наукова новизна.** Досліджено умови ефективності та доцільності комунікацій між цільовими групами та освітньою установою, з'ясовано їхню специфіку. **Висновки.** Розгляд специфіки взаємодії вузів з основними контактними групами в системі вищої професійної освіти свідчить про необхідність формування комунікаційної політики, яка повинна визначати просування освітніх послуг і програм на всіх рівнях прийняття рішень. Створення у вузі комунікаційної служби сприятиме підвищенню ефективності конкурентоспроможності освітньої установи. Сформувати програму позиціонування вузу на ринку, що буде задовольняти всі цільові аудиторії, дуже непросто, оскільки на імідж і репутацію вузів впливає велика кількість матеріальних і нематеріальних чинників.

Ключові слова: комунікація, позиціонування, імідж, репутація, освітні послуги, контактні групи вищого навчального закладу.

Марина Алексеевна Зацеркивна,
аспірантка Киевского национального университета
культуры и искусств

СПЕЦИФИКА ОТНОШЕНИЙ ВУЗОВ С ОСНОВНЫМИ КОНТАКТНЫМИ ГРУППАМИ

Целью работы является выяснение специфики взаимодействия с контактными группами в высших учебных заведениях. **Методология.** Для эффективного достижения цели исследования автором был использован аналитический метод, который позволил проанализировать и определить специфику отношений вуза с основными контактными группами. **Научная новизна.** Исследованы условия эффективности и целесообразности коммуникаций между целевыми группами и образовательным учреждением, выяснено их специфику. **Выводы.** Рассмотрение специфики взаимодействия вузов с основными контактными группами в системе высшего профессионального образования свидетельствует о необходимости формирования коммуникационной политики, которая должна определять продвижения образовательных услуг и программ на всех уровнях принятия решений. Создание в вузе коммуникационной службы будет способствовать повышению эффективности конкурентоспособности образовательного учреждения. Сформировать программу позиционирования вуза на рынке, который будет удовлетворять все целевые аудитории, очень непросто, поскольку на имидж и репутацию вузов влияет большое количество материальных и нематериальных факторов.

Ключевые слова: коммуникация, позиционирование, имидж, репутация, образовательные услуги, контактные группы высшего учебного заведения.

Marina Zatserkivna,
postgraduate of Kyiv National University
of Culture and Arts

SPECIFICITY OF RELATIONSHIPS OF HIGHER EDUCATION STATIONS WITH BASIC CONTACT GROUPS

Purpose of Article is to find out the specifics of interaction with contact groups in higher education institutions. **Methodology.** To efficiently achieve the purpose of the study, the author used the analytical method which enabled to analyze and determine the specifics of the relations of higher educational establishments with the primary contact groups. **Scientific novelty.** The conditions of efficiency and expediency of communication between the target groups and the educational institution are investigated, the specificity has been clarified. **Conclusions.** The consideration of the interaction specifics of higher education institutions with the main contact groups in the system of higher vocational education indicates the need for a communication policy that should determine the progress of educational services and programs at the decision-making levels. Establishing a communication service at a university will increase the competitiveness of an educational institution. A program formation of positioning universities at the market which would satisfy all target audiences is difficult because the image and reputation of the university affect a large number of tangible and intangible factors.

Key words: communication, positioning, image, reputation, educational services, contact groups of a higher educational institution.

Постановка проблеми. Сфера вищої освіти є доволі своєрідною, оскільки регулюється не лише макро- і мікроекономічними чинниками, ринком праці й капіталу, а й людським потенціалом, соціальними і соціально-психологічними механізмами. Будь-який вищий навчальний заклад (виш) в найбільш загальному вигляді можна представити як складний об'єкт, що має численні зв'язки із зовнішнім соціально-економічним середовищем, яке для вишу є джерелом різних ресурсів, необхідних для його функціонування і розвитку.

До найважливіших проблем, що впливають як на загальну діяльність вишу, так і на роботу окремих його підрозділів, відноситься специфіка відносин з контактними групами, як внутрішніми, так і зовнішніми. Серйозна конкуренція за потенційних слухачів спонукає виш до формування цікавих й актуальних для практики освітніх програм, зручних форм навчання, задоволення інтересів цільових груп.

Розгляду потребують також і комунікаційні канали позиціонування вишу – цілеспрямоване вибудовування комунікацій між вишем та цільовими групами (передусім зі студентами та абітурієнтами), що є важливим завданням стратегічного розвитку освітньої установи.

Огляд останніх публікацій з теми. Основні контактні групи вишу та специфіка відносин з ними розглядаються у працях В. П. Ко-

нецької та М. Хатерслі [9; 17]. Практичні рекомендації в галузі маркетингових комунікацій вишу висвітлені в роботах І. Л. Вікентьева, Є. М. Голубкової, А. Б. Тітова [5; 7; 15]; проблеми маркетингу у сфері освіти розглянуті в роботах Є. Н. Голубкової, В. Г. Королько та ін. [7; 10]. Питання управління освітою відображені в дослідженнях І. В. Альшиної, Є. О. Блажнова, О. Л. Гапоненко, А. Б. Звірінцева, Т. Ю. Лебедевої, С. В. Пономарьова, Г. Г. Почепцова та І. М. Синяєвої [1; 3; 6; 8; 11–14], в яких розглядаються зміст, форми і методи управління системою освіти, досліджуються процеси вдосконалення інформаційно-аналітичної служби вищих навчальних закладів, організаційно-управлінські аспекти комунікаційної діяльності вишів.

Незважаючи на велику кількість досліджень з питань контактних груп вишів та комунікацій з ними, дана проблема все ж вивчена недостатньо як українськими, так і зарубіжними авторами.

Метою статті є з'ясування специфіки взаємодії з контактними групами у вищих навчальних закладах.

Виклад матеріалу. Комунікаційний процес – це обмін інформацією між двома або більше людьми, основною метою якого є забезпечення розуміння інформації як предмета обміну, взаємних повідомлень [7, с. 234–236].

При цьому сам факт обміну інформацією не гарантує ефективності спілкування людей, які беруть участь в обміні.

У контексті вищої професійної освіти комунікаційний процес – це засіб, що об'єднує в єдине ціле діяльність всіх структурних підрозділів вищого навчального закладу. Комунікація є засобом, за допомогою якого модифікується поведінка, здійснюються зміни, інформація набуває ефективності, реалізуються цілі навчального закладу, і найважливішими умовами тут є соціальний статус навчального закладу та його взаємодія з цільовими аудиторіями. Вона протікає у певному середовищі, яку доцільно називати комунікативним простором [8, с. 204].

Як об'єкт комунікативного простору виступає освітня установа, що включає в себе студентів (аспірантів, магістрів, бакалаврів) випускників та свій персонал (професорсько-викладацький, навчально-допоміжний, управлінський). Саме людина є основною продуктивною силою. Вона забезпечує життєдіяльність освітньої установи. Інакше кажучи, вирішальним чином впливають на функціонування освітнього закладу саме люди. Так, згуртованість або конфліктність колективу, його стабільність, рівень кваліфікації і свідомості працівників і всіх категорій студентів у виші, їхня ділова активність, дисциплінованість – все це безпосередньо визначає ефективність освітнього закладу. Колектив – це об'єднання працівників, які здійснюють спільну трудову діяльність [9, с. 190–191].

В освітньому закладі крім працівників і студентів є матеріально-технічна база, навчально-методична, керуюча, фінансова, інформаційна системи і т. д.

Найбільший інтерес викликає інформаційна структура, оскільки інформація, поширювана між різними особистостями, їхніми соціальними групами і комунікаційними спільнотами, є специфічним ресурсом. Комунікації здійснюються у процесі спілкування як обмін соціальними знаковими повідомленнями, в яких відображені думки, ідеї, знання, досвід, навички, ціннісні орієнтації, програми діяльності тощо.

Суб'єктами комунікативного простору виступають цільові аудиторії як об'єкт впли-

ву, з одного боку, і відділ маркетингу освітньої установи з іншого. Враховуючи вищесказане, визначаються ролі та значущість всіх споживачів освітніх послуг, серед яких установи, підприємства, фірми та організації, зокрема й органи управління. Виступаючи як проміжні (а не кінцеві) споживачі освітньої послуги, вони формують більш-менш організований попит на неї і пред'являють його на ринку [2, с. 17–18].

Цільові аудиторії можуть бути поділені на дві великі групи – зовнішні і внутрішні стосовно вишу. Кількість цільових аудиторій в кожній з цих груп буде неоднаковою з переважанням їхньої кількості у зовнішній групі.

Цільові аудиторії зовнішньої групи:

Абітурієнти – особи, вже прийняли рішення вступати до даного освітнього закладу.

Потенційні абітурієнти – особи, які усвідомлюють необхідність отримання освітніх послуг вищого навчального закладу, але не мають сформованого рішення щодо конкретного вишу, або які вирішили вступати до іншого вишу.

Школярі – учні шкіл, освітніх установ початкової і середньої професійної освіти різних вікових груп, які навчаються в класах, що передують випуску, і більш молодших.

Батьки – цільова аудиторія, яка включає батьків абітурієнтів, потенційних абітурієнтів та школярів.

Корпоративні замовники – організації, що мають можливість, намір або вже оплачують навчання окремих студентів з різною метою.

Грантові організації – сукупність різних фондів, державних структур, представників комерційного сектору, окремих осіб та інших джерел коштів, які виш може отримати для цільового фінансування окремих програм, поза межами бюджетного фінансування основної освітньої діяльності.

Державні органи управління освітою – структури, що визначають обсяг бюджетного фінансування статутної освітньої діяльності вишу або здійснюють нагляд за його роботою.

Засоби масової інформації – різні ЗМІ в їхньому класичному розумінні, а також рекламні, маркетингові і PR-агентства – всі численні представники структур, що забезпечують комунікативний процес, з якими у

фахівців-комунікаторів вишу завжди повинні бути особливі відносини.

Партнери – освітні установи та інші організації, з якими виш здійснює співробітництво в освітній, науковій та інших видах діяльності.

Конкуренти – суперники вишу в освітньому просторі, а також в боротьбі за різні ресурси, що розподіляються на конкурсній основі.

Інститути державної влади та громадські організації – різні структури, авторитет яких ґрунтується на законодавчо закріплених повноваженнях влади або силі громадської думки великих груп людей, якими вони можуть ефективно управляти.

Випускники вишу – особи, які закінчили даний вищий навчальний заклад і працюють в різних організаціях.

Цільові аудиторії внутрішньої групи:

- студенти;
- професорсько-викладацький склад;
- адміністрація вишу [17, с. 110–111].

Наведена класифікація є досить детальною, однак, віднесення суб'єкта до однієї з цільових груп абсолютизує його становище в даній класифікації, наприклад, сторонній виш може бути одночасно і партнером за спільними програмами і конкурентом в кампанії з набору студентів. Профіль відповідної цільової групи визначає найбільш суттєві риси її учасників і слугує відправною точкою для планування локального комунікативного процесу з використанням однакових складових процесу комунікації для всіх учасників цільової аудиторії. З точки зору ідеальної теоретичної моделі системи вишу для кожної з цільових груп в межах єдиної комунікативної політики повинні бути реалізовані окремі комунікативні цикли зі своїм специфічним інформаційним наповненням, визначеним профілем цільової групи. Практична реалізація повномасштабної моделі системи вишу вимагає злагодженої роботи великої кількості фахівців у сфері зв'язків з громадськістю, маркетингових, рекламистів і соціологів, яких доцільно об'єднати в самостійний структурний підрозділ [16, с. 46].

Студенти відрізняються від інших споживачів освітніх послуг тим, що використовують освітній потенціал для себе, для задоволення

власних проблем, в основному пізнавальних, а не тільки для заробляння засобів для життя, створення матеріальних та інших благ. Це їхній єдиний кінцевий споживач, а не лише матеріальний носій освітніх послуг чи користувач в процесі праці. Саме ця особистість, користувач, персоніфікований носій і кінцевий споживач освітніх послуг здійснюватиме конкретний вибір свого вищого навчального закладу, свою майбутню спеціальність та спеціалізацію, форми і терміни навчання, джерела фінансування, а також вибір місця роботи в майбутньому та всього комплексу умов реалізації набутого потенціалу. Навколо цього особистісного вибору зустрічаються і налагоджують свої відносини всі інші суб'єкти ринку і маркетингу освітньої послуги, що об'єднуються цим центральним суб'єктом [5, с. 78–80].

Одним з найважливіших напрямів діяльності вишу є його робота на ринку освітніх послуг. Найбільш істотним контингентом, з яким освітній установі доводиться мати справу в цьому випадку, є коло випускників загальноосвітніх шкіл та навчальних закладів початкової та середньої професійної освіти. Вступ до певного вишу на конкретну спеціальність – результат тривалого процесу прийняття рішення про такий крок. Фахівцям комунікативного підрозділу вищого навчального закладу необхідно знати, на якій стадії перебувають в даний момент його контактні групи і на яку їх необхідно перевести. Різні джерела по-різному називають і трактують стадії процесу прийняття рішення. Один з можливих досліджених варіантів: поінформованість, знання, прихильність, перевага, переконаність, вступ до ВИШ [4, с. 124]. Нижче наведено короткі характеристики цих станів.

Поінформованість. Міра обізнаності контактних груп про навчальний процес або вищий навчальний заклад в цілому. Аудиторія може бути повністю необізнаною, знати одну назву або ж знати ще щось, крім назви. Завдання комунікатора передусім – створити необхідну поінформованість, якщо основна частина аудиторії необізнана.

Знання. Контактні групи можуть бути поінформовані про об'єкти, якими вони цікавляться, але можуть не володіти іншими

знаннями, які деталізують уявлення про них. У такій ситуації фахівцям-комунікаторам важливо прийняти рішення про інформування аудиторії відповідними знаннями.

Прихильність. Якщо цільовій аудиторії відомо про об'єкт, який її цікавить, то що вона відчуватиме до нього? Можна скласти шкалу в діапазоні від дуже негативного до дуже позитивного ставлення з будь-якою доступною мірою деталізації і провести заміри. Якщо з'ясується, що контактні групи ставляться до об'єкта негативно, насамперед необхідно з'ясувати, чому це відбувається. Якщо основою негативних уявлень є дійсні недоліки – запланована комунікативно-маркетингова кампанія не виконає своїх завдань. Необхідно спочатку усунути виявлені недоліки і лише потім розповідати про позитивні сторони.

Перевага. Контактні групи можуть ставитись позитивно до об'єкта, але не віддавати йому перевагу перед пропозиціями конкурентів. Тоді завданням фахівця-комунікатора буде формування такої переваги. Успішною кампанією можна назвати тоді, коли результати переваг будуть більшими, ніж в інших конкурентів.

Переконаність. Представники контактних груп можуть віддавати перевагу, але не бути впевненими в необхідності вступати до вищого навчального закладу взагалі. Завданням фахівця-комунікатора – переконати абітурієнта в тому, що вступ до освітньої установи – правильний вибір.

Вступ до вишу. Деякі цільові групи можуть мати певні переконання, але так і не зробити останній крок – вступити до навчального закладу. Наприклад, представники старшого покоління можуть довго відкладати початок навчання, в якому вони загалом зацікавлені. Фахівець-комунікатор повинен підвести цю категорію осіб до переходу на заключну стадію.

Усі перераховані стадії можна звести до основних трьох етапів: пізнання (поінформованість, знання), емоцій (прихильність, перевага, переконаність) і поведінкових проявів (вступ до вишу).

Абітурієнти, як правило, мають пройти через всі ці етапи. Завданням комунікатора тоді буде виявити, на якому етапі перебувають контактні групи, і розробити ефективну кому-

нікативну кампанію, яка підштовхне їх до наступного кроку [4, с. 23–25].

Продовжуючи розглядати ринок освітніх послуг, необхідно відзначити наступне. Представники цільових аудиторій, яких комунікативний підрозділ вишу прагне перевести в розряд абітурієнтів, завжди перебувають у певному інформаційному та соціальному оточенні. За таких умов інформація може надходити до них з різних джерел. Доцільно їх буде розділити на дві категорії: особисті джерела (знайомі, друзі, сім'я тощо) та комерційні і загальнодоступні джерела (ЗМІ, реклама, виставки і т.д.). Відносний вплив цих джерел може залежати від різних обставин і обов'язково залежить від індивідуальних характеристик людини. Загалом людина найбільший обсяг інформації отримує від комерційних і загальнодоступних джерел, тобто таких, які перебувають під сильним контролем комунікативно-маркетингових підрозділів, а найбільш ефективними є особисті джерела. Кожен вид джерел може по-різному впливати на прийняття рішень. Друга категорія джерел зазвичай інформує, а особисті джерела – «узаконують» інформацію. Джерелами особистої інформації є референтні групи – групи, що надають прямий (за особистого контакту) або непрямий вплив на стосунки або поведінку людини [14, с. 244].

Джерелом особистої інформації у вищому навчальному закладі роль референтних груп з найвищою мірою ймовірності виконуватимуть батьки і з певною мірою ймовірності випускники вишу в групі зовнішніх цільових аудиторій; студенти, професорсько-викладацький склад і адміністрація вишу, тобто внутрішні цільові аудиторії вишу також є ймовірними референтними групами. Крім кампаній, які безпосередньо мають вплив на потенційних абітурієнтів і школярів, необхідна відповідна робота з цільовими аудиторіями, що є референтними групами. Наприклад, цікавою можливістю для комунікативно-маркетингових кампаній освітньої установи є використання персоналій його випускників, які досягли визначних результатів у сфері професійної діяльності. Діапазон може бути різним – участь в днях відкритих дверей, кон-

такти з аудиторіями на наукових симпозиумах, конференціях тощо, особливо з питань освіти, обмежені тільки фантазією професійних комунікаторів вишу.

Найбільш продуктивною та ефективною рекламою вишу стають Web-сайти та загальне використання Інтернету для комунікацій із цільовими аудиторіями. Використання мережі Інтернет – це можливість побудувати стійкі і довгострокові зв'язки з контактними групами та надання їм можливості отримати найбільш точну та цікаву інформацію про виш.

Висновки. Таким чином, комунікація – невід'ємна складова освітнього процесу. Як двосторонній процес комунікація обумовлює безпосередній і моментальний зворотній зв'язок між виробником і споживачем освітньої послуги, створює основу для функціонування взаємодії між ними. Велике значення набуває розвиток комунікацій вину і передусім стосунків з персоналом, від якого залежатиме конкурентоспроможність освітньої установи та параметри її іміджу; це і ефективність працюючих та мотивація їх праці, демократичність в управлінні, розвиток зворотного зв'язку керівництва, зокрема, через анкетування, вміння діяти в різних кризових ситуаціях і т. д.

Суб'єктами комунікацій виступають цільові аудиторії як об'єкт впливу. Виступаючи як

проміжні (а не кінцеві) споживачі освітньої послуги, вони формують більш-менш організований попит на неї і пред'являють його на ринку.

Розгляд специфіки взаємодії вишу з основними контактними групами в системі вищої професійної освіти свідчить про необхідність формування комунікаційної політики, яка повинна визначати просування освітніх послуг і програм на всіх рівнях прийняття рішень; підготовка фахівців і створення у виші комунікаційної служби сприяють підвищенню конкурентоспроможності освітнього закладу.

Сформувати програму позиціонування вишу на ринку, який буде задовольняти всі цільові аудиторії, дуже непросто, тому що велика кількість матеріальних і нематеріальних чинників істотно впливає на імідж і репутацію вишу. Також необхідно враховувати вплив території на імідж вишу при позиціонуванні.

Перспективним напрямом продовження дослідження є питання PR-технологій як основного інструмента формування та управління іміджем вишу, детальний розгляд функцій, структури та основ формування іміджу освітнього закладу та PR-супроводження управління іміджем вишу соціокультурної сфери.

Список використаних джерел

1. Алешина И. В. Паблик рилейшнз для менеджеров и маркетеров / И. В. Алешина. – Москва : Гном-Пресс, 1997. – 336 с.
2. Бельских И. Е. Институциональные основы рекламы и паблик рилейшнз фирмы в современной экономике // Экономический анализ: теория и практика. 2013. № 36. С. 15-24.
3. Блажнов Е. О. Паблик рилейшнз : Приглашение в мир цивилиз. рыноч. и обществ. отношений : учеб. пособие для деловых людей / Е. А. Блажнов. – Москва : ИМА-пресс, 1994. – 157 с.
4. Блэк Сэм. Введение в паблик рилейшнз / Сэм Блэк. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 317 с.
5. Викентьев И. Л. Приемы рекламы и Public relations: 215 прим., 130 учеб. задач и 15 Практ. прил. / И. Л. Викентьев. – 3-е изд. – Санкт-Петербург: Бизнес-Пресса, 1998. – 21 см. – (Система проф. разраб., консультантов и преподавателей Триз-Шанс). Ч. 1. – 1998. – 238 с.
6. Гапоненко О. Л., Орлова Т. М. Управление знаниями. Как превратить знания в капитал. / А. Л. Гапоненко, Т. М. Орлова – Москва : Эксмо, 2008. – С. 113-117.
7. Голубкова Е. М. Маркетинговые коммуникации. / Е. Н. Голубкова – Москва : Дело и сервис, 2011. – 336 с.
8. Зверинцев А. Б. Коммуникационный менеджмент: рабочая книга менеджера PR / А. Б. Зверинцев. – 2-е изд., испр. – СПб. : СОЮЗ, 1997. – 288 с.
9. Конечкая В. П. Социология коммуникаций / В. П. Конечкая. – Москва : МУБиУ, 1997. – 216 с.
10. Королько В. Г. Основы паблик рилейшнз. / В. Г. Королько. – Москва : Рефл-бук, 2000. – 528 с.

11. Лебедева Т. Ю. Паблик рилейшнз. Корпоративная и политическая режиссура / Т. Ю. Лебедева – Москва : Ассоциация, 1999. – 374 с.
12. Пономарев С. В. Вербальные коммуникации в системе паблик рилейшнз : дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: 10.01.10 / С. В. Пономарев ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – Москва, 2001. – 202 с.
13. Почепцов Г. Г. Медиа: теория массовых коммуникаций. / Г. Г. Почепцов. – Киев: Альтерпресс, 2008. – 399 с.
14. Синяева И. М. Паблик рилейшнз в коммерческой деятельности /И. М. Синяева. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 1998. – 414 с.
15. Титов А. Б. Маркетинг и управление инновациями : Учеб.пособие / А. Б. Титов. – СПб : Питер, 2001. – 230 с.
16. Хаминіч С. Ю. Теоретичні аспекти маркетингової діяльності вищих навчальних закладів / С. Ю. Хаминіч, О. В. Пирог // Проблеми науки. – 2012. – №7. – С. 39-45.
17. Хаттерсли М., Джонс Б., Дойл Л. Внутрифирменные коммуникации: американский опыт 80-х годов // Вопросы экономики. – 1990. – № 12. – С.109-116.

References

1. Aleshina, I. V. (1997). Public relations for managers and marketers. Moskva : Gnom-Press [in Russian].
2. Belskih, I. E. (2013). Institutional framework of advertising and public relations firms in the modern economy. Economic Analysis: Theory and Practice, vol. 36, p.15-24.
3. Blazhnov, E. O. Public Relations: Invitation to the World of Civilization of Market and Public Relations. Moskva : IMA-press [in Russian].
4. Black, S. (1998). Introduction to Public Relations. Rostov n.d. : Feniks [in English].
5. Vikentiev, I. L. (1998). Receptions of advertising and Public Relations. Sankt-Peterburg : Bisness-Pressa [in Russian].
6. Gaponenko, O. L., Orlova, A. L. (2008). Knowledge management. How to turn knowledge into capital. Moskva : Eksmo [in Russian].
7. Golubkova, E. M. (2011). Marketing communications. Moskva : Delo i servis [in Russian].
8. Zverincev, A.B. (1997). Communication management: PR manager's workbook. Sankt-Peterburg: SOIUS [in Russian].
9. Koneckaya, V. P. (1997). Конечкая В. П. Sociology of Communications. Moskva : MUBiU [in Russian].
10. Korolko, V.G. (2000). Fundamentals of Public Relations. Moskva : Repl-buk [in Russian].
11. Lebedeva, T. Yu. (1999). Public relations. Corporate and political direction. Moskva :Asociaciya [in Russian].
12. Ponomarev, S. V. (2001). Verbal communications in the Public Relations system. Author. Dis. for obtaining Sciences. degree candidate. Philosophy Sciences: 10.01.10. Moskva [in Russian].
13. Pocheptov, G. G. (2008). Media: theory of mass communications. Kiev : Alterpress [in Russian].
14. Sinyayeva, I. M. (1998). Public relations in commercial activities. Moskva : YUNITI-DANA [in Russian].
15. Titov, A. B. (2001). Marketing and Innovation Management. Sankt-Peterburg : Piter [in Russian].
16. Haminich, S.Y. (2012). Theoretical aspects of the marketing of higher education. Problems of science, vol. 7, p. 39–45.
17. Hattersli M., Jons M., Doil L. (1990). Intrafirm communications: the American experience of the 80s. Issues of economics, vol. 12, p. 109-116.

КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ І ДОКУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА

УДК 659.4

Надія Василівна Варцаба,
старший викладач
кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики
факультету міжнародних відносин і журналістики
Київського національного університету культури і мистецтв
kifrenk@ukr.net

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ PR-ДІЯЛЬНОСТІ В ПОБУДОВІ ІМІДЖУ ЦЕНТРІВ ЗАРУБІЖНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Мета дослідження – з'ясувати основні PR-стратегії та інструментарій для популяризації зарубіжних культур в Україні. **Методологія дослідження** полягає у комплексному застосуванні аналітичного, соціологічного та компаративного методів для дослідження напрямів створення стратегічних напрямів іміджу закладів культури з метою популяризації міжкультурних зв'язків. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше проаналізовано досвід формування іміджу закладів культури інших країн засобами PR-технологій на теренах України. **Висновки.** В результаті проведеного дослідження встановлено, що в сучасних умовах фінансування галузі соціокультурної сфери принциповим є пошук і визначення різних засобів та інструментів PR для популяризації культурно-освітніх установ. У сучасних інтеграційних явищах державних ідей та національних культур спостерігається динаміка росту діяльності центрів культури, як однієї з частин глобального громадського комунікативного простору. Конкурентна діяльність стимулює організації культури до використання PR стратегій побудови іміджу, а також до застосування PR-інструментарію у своїй культурно-освітній діяльності. Світовий досвід побудови комунікативних зв'язків засвідчує, що ті держави, які проводили послідовну та виважену політику у сфері культури стали яскравим прикладом швидкого зростання до рівня високорозвинених країн.

Ключові слова: PR-стратегії, імідж, інструментарій PR, центри зарубіжних культур.

Надежда Васильевна Варцаба,
старший преподаватель
кафедры связей с общественностью и журналистики
факультета международных отношений и журналистики
Киевского национального университета культуры и искусств

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ PR-ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПОСТРОЕНИИ ИМИДЖА ЦЕНТРОВ ЗАРУБЕЖНЫХ КУЛЬТУР В УКРАИНЕ

Цель исследования – выяснить основные PR-стратегии и инструментарий для популяризации зарубежных культур в Украине. **Методология исследования** заключается в комплексном применении аналитического, социологического и сравнительного методов для исследования направлений создания стратегических направлений имиджа учреждений культуры с целью популяризации межкультурных связей. **Научная новизна** работы заключается в том, что впервые проанализирован опыт формирования имиджа закладов культуры других стран средствами PR-технологий на территории Украины. **Выводы.** В результате проведенного исследования установлено, что в современных условиях финансирования отрасли социокультурной сферы принципиальным является поиск и определение различных средств и инструментов PR для популяризации культурно-просветительных учреждений. В современных интеграционных явлениях государственных идей и национальных культур наблюдается динамика роста деятельности центров культуры, как одной из частей глобального общественного коммуникативного пространства. Конкурентная деятельность стимулирует организации культуры

к использованию PR стратегий построения имиджа, а также к применению PR-инструментария в своей культурно-образовательной деятельности. Мировой опыт построения коммуникативных связей показывает, что те государства, которые проводили последовательную и взвешенную политику в сфере культуры стали ярким примером быстрого роста к уровню высокоразвитых стран.

Ключевые слова: PR-стратегии, имидж, инструментарий PR, центры зарубежных культур.

Nadiya Vartsaba,

Senior Lecturer

Department of Public Relations and Journalism
Faculty of International Relations and Journalism
of the Kiev National University of Culture and Arts

PR-STRATEGY IN BUILDING THE IMAGE OF FOREIGN CULTURES CENTERS IN UKRAINE

Purpose of Article. The purpose of the research is to find out the main PR-strategies and tools for popularizing foreign cultures in Ukraine. **Methodology.** The methodology of the study consists in the integrated application of analytical, sociological, and comparative methods for studying the directions of creating strategic branches of the cultural institution's image to promote the intercultural relations. **Scientific novelty.** The scientific novelty of the work is that the foreign experience of the image creation through the implementation of the PR-technologies was firstly used on the territory of Ukraine. **Conclusions.** As a result of the research, it was established that the branch of the sociocultural sphere, as well as the search and determination of PR tools and methods for the promotion of cultural and educational institutions, is fundamental in the economic environment of the modern times. The dynamics of the activity growth of cultural centers as one of the parts of the global social communicative space is observed concerning the contemporary integration phenomena of state ideas and national cultures. Competitive activities stimulate organizations to use PR strategies for image creation as well as to provide the educational activities. The international experience of communicative links shows that the consistent and balanced culture policy has become a vivid example of rapid growth to the level of highly developed countries.

Key words: PR strategies, image, PR tools, centers of foreign cultures.

Актуальність теми дослідження. У сучасних інтеграційних явищах державних ідей і національних культур спостерігається динаміка росту діяльності зарубіжних центрів культури. В даний час в Україні відкрилося безліч центрів, що представляють культури різних країн світу. Наприклад, Польський Інститут, Британська Рада, Американський дім, культурний центр іспанської мови і культури, Центр культури Японії і Кореї тощо.

Діяльність деяких центрів здебільшого пов'язана із вивчення іноземних мов. Тому досліджувались центри із сформованим іміджем, які розробляють Стратегію для пріоритетних напрямків діяльності мережі своїх культурних центрів. Це Німецький культурний центр (Гете Інститут), Французький, Чеський та Ізраїльський культурні центри.

У сучасних умовах фінансування галузі соціокультурної сфери принциповим є пошук і визначення різних засобів та інструментів PR для популяризації культурно-освітніх установ.

Аналіз PR-діяльності зарубіжних центрів в Україні дає змогу розробити проект додаткових можливостей використання PR-технологій для поширення зарубіжних культур в Україні.

Мета статті – з'ясувати основні PR-стратегії побудови іміджу центрів в сфері культури. Проаналізувати інструментарій PR щодо популяризації зарубіжних культур на території України.

Виклад основного матеріалу. Формування іміджу культурно-освітнього закладу передбачає поетапне втілення PR-стратегії. Під час зазначеного процесу створюється бажаний образ установи з урахуванням очікувань осіб, які визначені цільовими групами. Метою створення іміджу є розширення партнерської мережі, підвищення рівня конкурентоспроможності та залучення додаткових коштів. У таких умовах ретельний аналіз та вибір цільової аудиторії для культурно-освітніх закладів є дуже важливим етапом формування PR-стратегії.

Аналіз цільових аудиторій передбачає визначення груп, які є одержувачами PR-повідомлень,

оскільки саме на формування або зміну свідомості і поведінки цих аудиторій, власне, і спрямована PR-стратегія. Дослідження цільових аудиторій є одним із найбільш важливих компонентів аналітичного етапу процесу розробки та реалізації PR-кампанії, оскільки неточна, неповна або невірна інформація про аудиторію не дозволить досягти очікуваного ефекту запланованих PR-дій.

Можна порівняти спрямованість діяльності PR в комерційній та некомерційній сферах задля визначення специфіки роботи з різними цільовими групами. Отже, у комерційному секторі головна мета – прибуток. У секторі культури і мистецтва головна мета – місіонерська: задоволення естетичної потреби, надання морального задоволення. Звідси випливає головна різниця моделей, які в подальшому використовуються PR-відділами.

Питання популяризації закладів культури перед українським урядом стоїть досить гостро. Державні установи освітнього призначення практично не фінансуються. Приватні організації набувають більшої популярності серед населення. У таких умовах перед закладами освіти і культури постає питання формування власного іміджу. Організації починають формувати комунікаційні відділи. Їх основне завдання – встановити зв'язок із цільовими аудиторіями. Працівниками розробляються стратегічні програми задля позиціонування установи та відмежування від конкурентів на ринку культурно-освітніх послуг. Отже, на цьому етапі в дію вступає PR-комунікація.

Успішне проведення будь-яких комунікативних кампаній засобами PR по формуванню нового сприйняття культури неможливе без реальних змін всередині власне державних відносин, (структурних, економічних, політичних і ін.), що забезпечують реальне поліпшення функціонування некомерційної сфери всередині країни. Для цього необхідні [6]:

- розробка відповідних PR і рекламних кампаній з урахуванням можливостей держави і потреб суспільства;
- концептуальний підхід до розробки комунікацій на всіх рівнях проведення кампанії;
- системно-комплексний і ситуативний підхід при формуванні сфери культури;
- облік особливостей організацій і центрів, що працюють по зазначеному напрямку;

- узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду;

- розробка і впровадження інноваційної політики фінансової та технічної підтримки відповідно до вимог ринку і суспільства.

У таких умовах створення іміджу закладу культури – це процес, який спрямований на виділення установи серед інших та спрямований забезпечити її пізнаваність. Позиціонування установи – це місце на ринку по відношенню до головних конкурентів. Відтак організація покликана відображати характеристики та високу якість послуг, що повинні стати об'єктом споживчих уподобань. З погляду споживачів, культурно-освітні послуги являють собою набір особистих естетичних вигод, ознак або якостей, які є найбільш затребуваними. Слід зауважити, що ці якості далеко не завжди обмежуються фізичними характеристиками. Споживачеві хочеться відчувати також насолоду від привілеїв та відчуття своєї приналежності до певної бренд-культури чи формації.

Створення правильної стратегії формування іміджу «законами» PR формують популярність і стабільність установи. В епоху емоційних прихильностей успіх організації все менше і менше залежить від здатності переконувати на основі просто фактів. Необхідна емоційна база – чуттєвий фундамент, на який «лягають» ці факти. Все частіше найбільш актуальними, затребуваними і ефективними виявляються технології PR, які дозволяють впливати на переваги цільових аудиторій в контексті їх світосприйняття та емоцій.

Розробка стратегії формування іміджу компанії дозволяє [7]:

1. Виявити симптоми і причини можливих проблем в компанії;
2. Найбільш точно зрозуміти потреби цільової аудиторії або створити нові потреби;
3. Скорегувати, освіжити або створити новий напрямок розвитку діяльності;
4. Диференціюватися на тлі конкурентів;
5. Сформулювати враження про установу та її образ в контексті сприйняття сфери культури, підкреслити основну ідею її діяльності, зробити її більш популярною.

Розглянемо більш детально кроки формування і просування іміджу. Отже, першим етапом при формуванні та просуванні іміджу є

етап дослідження. Дослідження в PR покликані надати максимум інформації щодо поточної ситуації. PR-дослідження включають в себе збір бази даних про те, яке ставлення різних цільових аудиторій до діяльності культурного закладу. Дослідження повинне пояснювати мотиви поведінки людей та їх оцінки подій, що відбуваються. У розпорядженні PR-фахівців є кабінетні дослідження; польові дослідження; комунікаційний аудит. Останній часто встановлює критерії оцінки майбутньої PR-діяльності.

На другому етапі просування культурного закладу необхідно правильно сформулювати цілі і завдання комунікацій, для чого розробляються маркетингові цілі бренду. Цілі можна класифікувати наступним чином:

- найпростіша мета – встановлення початкових відносин спілкування між ініціатором PR-кампанії та цільовою аудиторією;
- проміжна мета – зміцнення довіри до PR-зверненням, ініціаторам PR-кампанії офіційним представником установ культури;
- головна мета – зміна поведінки і спонукання цільової аудиторії до практичних дій в рамках PR-кампанії.

Вибір засобів маркетингових комунікацій також дуже важливий при реалізації програми просування діяльності установи.

Коли вже виділені контактні аудиторії, отримані їх характеристики, визначені цілі, настає найбільша творча частина – розробка стратегії просування культурно-освітнього закладу. Вироблення стратегії – це формулювання основного комунікаційного повідомлення [5].

PR-стратегія – це система комунікацій з ЗМІ, реальними і потенційними клієнтами, партнерами, різними органами влади та самоврядування. Завдяки ефективно розробленій стратегії організаціям вдається реалізувати більшу частину маркетингових цілей.

Діяльність PR повинна бути спрямована на досягнення стратегічних цілей організації, координуватися з іншими функціональними напрямками. У своїй діяльності культурно-освітні установи можуть використовувати найрізноманітніші PR-стратегії. До основних із них належать [6]:

- стратегія бенчмаркінгу (систематичний пошук і впровадження найкращих практик, що приведуть організацію до досконалішої форми);

- стратегія випереджуючої атаки (використання антикризових комунікацій з метою профілактики конфліктів);

- стратегія внутрішніх комунікацій (створення структури управління та зв'язку зі співробітниками);

- стратегія відношення з партнерами (встановлення гармонії та довіри);

- стратегія відношення з клієнтами (врахування побажань та інтересів споживачів);

- стратегія відношення зі ЗМІ та держструктурами (лобіювання);

- стратегія розширення цільових сегментів (використання на свою користь слабких сторін ідей-конкурентів та дискретизація сильних сторін);

- стратегія розвитку (вдосконалення іміджу установи);

- стратегія завоювання нових цільових сегментів (поширення образу на нові цільові аудиторії);

- стратегія іміджевого позиціонування (концентрація на основних характеристиках культурно-освітніх послуг);

- стратегія формування соціально-відповідальної позиції (формування позитивної репутації);

- стратегія «кристалізації громадської думки» (залучення прихильників);

- стратегія залучення споживачів (інформування, реклама, взаємодія з контактними групами);

- стратегія «інженерії концептів» (визначення цільових груп та демонстрація їм цінностей діяльності установи).

Також планування програм PR передбачає прийняття відповідного бюджету. Розробка PR-стратегії повинна, перш за все, враховувати людський фактор. Адже це найважливіший аспект PR на сьогоднішній день. Переживши революційний технічний переворот, люди усвідомили важливість спілкування, налагодження контакту всередині комунікаційного середовища.

Основними складовими PR-стратегії є [6]:

1. Постановка цілей і завдань PR-діяльності;
2. Визначення цільової аудиторії, позиціонування компанії;
3. Розробка стратегії просування і взаємодії зі ЗМІ;
4. Створення довгострокової PR-програми;

5. План PR-заходів.

Крім основних елементів, в стратегію часто входять факультативні. Наприклад, антикризові плани. Такі плани створюються на підставі аналізу ризиків конкретного проекту і включають алгоритми дій на випадок виникнення форс-мажору. Найчастіше в PR-стратегію включають і бюджетні дані. Тобто, поряд з планом дій та термінами їх реалізації, надаються конкретні цифри, що відображають плановані витрати ресурсів, розміри необхідних інвестицій. Також в PR-стратегію часто входить і попередня оцінка її ефективності, тобто оцінка очікуваних результатів запланованих заходів [4].

У середовищі сучасних соціально-економічних умов, коли пріоритетними якостями є прагматизм і успішність, послуги сфери культури втрачають свою популярність та привабливість. Економіко-політичні умови сучасної України викликали зниження кількості бажаючих отримувати культурно-освітні послуги. Звичайно, що така ситуація є критичною для установ, що функціонують у сфері культури. Проте подолати кризові явища можна шляхом формування позитивного іміджу культурних закладів. Імідж таких організацій розуміється як емоційно забарвлений образ високої якості. Стійкий позитивний імідж можна визначити і як важливий сучасний компонент методичного продукту закладів у сфері культури, і як додатковий ресурс управління, ресурс розвитку культурного закладу.

PR-технології, що використовуються суб'єктами міжнародної діяльності під час позиціонування у мультикультурному середовищі, базуються на інформаційних процесах. Одним із ключових завдань фахівців, які займаються розробкою PR-кампаній, є ретельне вивчення стереотипів населення інших країн, традицій і принципів формування їхнього інформаційного простору [2].

Популяризація зарубіжних культур на території України здебільшого поширена центрами вивчення іноземних мов. Кожна приватна школа, що проводить навчання тієї чи іншої мови, додатково включає в програму вивчення культурних особливостей носіїв цієї мови. Така необхідність зумовлена здебільшого тим, що особа, яка вивчає мову, передбачає подальшу поїздку у визначену країну з метою навчання, працевлаштування, співробітництва тощо.

Вітчизняна практика популяризації зарубіжних культур засобами PR виділяє традиційні та інноваційні інструменти зв'язків з громадськістю. До традиційного PR-інструментарію відноситься [3, 122]:

1. Написання та розповсюдження прес-релізів, ньюзлєтерів, регулярних e-mail-листів;
2. Проведення комплексних рекламних кампаній для поширення інформаційного повідомлення про діяльність культурно-освітнього центру;
3. Організація різнопланових заходів та презентацій;
4. Організація безкоштовних (пробних) навчальних проектів;
5. Участь в освітніх виставках;
6. Моніторинг та постійне оновлення інформації про діяльність організації;
7. Організація інтерактивних форм взаємодії з цільовими групами: вікторини, конкурси, опитування тощо.

Інновації – це нововведення в галузі техніки, технології, організації праці та управління, засновані на використанні досягнень науки і передового досвіду. Говорячи про інновації в застосуванні PR-інструментарію, варто відмітити, що вони безпосередньо пов'язані з розвитком інтернет-технологій та технічного оснащення. Отже, до інноваційного PR-інструментарію відноситься [1, 156]:

1. Створення сторінок в соціальних мережах;
2. Ведення ключовими особами спеціалізованого блогу;
3. Організація вербінарів, онлайн-бесід;
4. Використання відео-контенту на офіційному веб-сайті та сторінках в соціальних мережах;
5. Створення комплексних проектів, в яких поєднується off-line та on-line виміри.

Для популяризації зарубіжних культур на території України застосовується досить широкий набір інструментів PR. Однак через відсутність належної державної підтримки культурно-освітньої сфери організації не мають змоги розширити коло PR-технологій для інформування населення про свою діяльність. Тому послідовне здійснення на державному рівні ефективної й цілеспрямованої культурної політики дасть змогу розширити потенціал культурно-освітніх закладів. Одним із завдань даної політики є створення професійного менеджменту, який міг би у найоптимальніший

для української держави спосіб пов'язати регіональний, національний та глобальний контексти, який би узгоджував інтереси різних культурних спільнот між собою та із зовнішнім світом.

Застосування інструментів PR має сприяти виконанню намічених некомерційних цілей [4]:

- підвищення рівня поінформованості цільової аудиторії;
- зміцнення довіри до установи сфери культури і її послуг;
- створення подій та інформаційних приводів для залучення журналістів та цільових груп;
- формування цілісного уявлення про установу, яка надає послуги з метою популяризації зарубіжних культур.

Різноманітність і складність поставлених цілей підкреслює широту формату дії PR-технологій.

Тому однією із ефективних стратегій взаємодії із споживачами та урахування уподобань аудиторії при побудові кампанії є проекція досвіду PR практики в інших країнах (якщо PR

кампанія носить міжнародний характер або вже була апробована у якійсь країні). Практично будь-яка PR-стратегія за західними методиками може бути використана в Україні. Звичайно, що необхідно провести адаптацію до національних особливостей. Багато творчих ідей PR-кампаній успішно реалізуються по всьому світу. В більшості випадків такий успіх забезпечує не фінансова складова, а налагодженість контактів між установою та різними цільовими групами: влада, партнери, широка громадськість та ін.. Хоча і матеріальне забезпечення відіграє значну роль у плануванні PR-кампанії.

Отже, проведений аналіз інструментарію PR показав умови, за яких згадані засоби є досить ефективними для популяризації зарубіжних культур на теренах України. В даному контексті PR-діяльність – це не тільки стратегічна управлінська діяльність з метою формування іміджу, але й робота пов'язана з налагодженням контактів між державами та узгодження спільних інтересів.

Список використаних джерел

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент глобального суспільства: психологія, технології, техніка публік рилейшнз / В. М. Бебик. – Київ: МАУП, 2005. – 437 с.
2. Дудко О. С. Міжнародний піар у позиціонуванні суб'єктів міжнародної діяльності в мульти-культурному середовищі // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского: Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Симферополь, 2011. – Том 24 (63), № 4. – Часть 1. С. 455 – 462.
3. Лебедева Т. Паблік рилейшнз: системные модели, технологи / Т. Лебедева. – Москва: Изд. МГУ, 2007. – 224 с.
4. Поняття, різновиди, принципи та форми взаємодії з цільовою аудиторією в PR-діяльності [Електронний ресурс] // Bukvar.su. – Режим доступу: <http://bukvar.su/marketing/134950-Ponyatie-raznovidnosti-principy-i-formy-vzaimodeystviya-s-celevoiy-auditorieiy-v-PR-deyatel-nosti.html>. – Назва з екрана.
5. Феномен соціокультурної комунікації [Електронний ресурс] // Bukvar.su. Режим доступу: <http://bukvar.su/sociologija/page,2,71205-Moda-kak-fenomen-sociokul-turnoiy-kommunikacii.html>. – Назва з екрана.
6. PR-стратегія [Електронний ресурс] / Всероссийский специализированный журнал «Пресс-служба» – Режим доступу: <http://www.press-service.ru/terms/193/>. – Назва з екрана.
7. PR-стратегія в умовах кризи [Електронний ресурс] / Донецький національний технічний університет – Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7693.pdf>. – Назва з екрана.

References

1. Bebuk, V.M. (2005). Information and communication management of global society: psychology, technology, and technology of public relations. Kyiv: [in Ukrainian].
2. Dudko O. S. (2011). International PR in positioning of subjects of international activity in the multicultural environment. Scientific notes of the Taurian National University named after them. VI Vernadsky: Series «Philology. Social Communications.» 455-462 [in Ukrainian].
3. Lebedeva T. (2007). Public relations: system models, technology. Moscow: publishing house of the Moscow State University [in Russian].
4. Concept, varieties, principles and forms of interaction with the target audience in PR-activities. Bukvar.su. Retrieved from <http://bukvar.su.marketing.134950-Ponyatie-raznovidnosti-principy-i-formy-vzaimodeystviya-s-celevoiy-auditorieiy-v-PR-deyatel-nosti.html> [in Ukrainian].
5. The phenomenon of socio-cultural communication. Bukvar.su. Retrieved from <http://bukvar.su.sociologija.page,2,71205-Moda-kak-fenomen-sociokul-turnoiy-kommunikacii.html> [in Ukrainian].
6. PR-strategy. «Press Service.» Retrieved from <http://www.press-service.ru/terms.,193> [in Ukrainian].
7. PR-strategy in the minds of the crisis. Donetsk national technical university. Retrieved from <http://ea.donntu.edu.ua:8080.jspui.bitstream.123456789.7693.pdf> [in Ukrainian].